

Co-funded by
the European Union

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ
ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
УКРАЇНИ
ЯК ЗАПОРУКА
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ ПОВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ**

**Науково-
навчальний
посібник**

Видання здійснено в рамках проєкту ЄС Еразмус+ за напрямом ім. Жана Моне «Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій України як запорука забезпечення продовольчої безпеки в умовах повоєнного відновлення» (101127828 – NEWAGRO – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH)

Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури (EACEA). Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

**Co-funded by
the European Union**

The publication was carried out within the framework of the EU Erasmus+ project under the direction of Jean Monet «**European integration and sustainable development of rural areas of Ukraine as a guarantee of ensuring food security in the conditions of post-war recovery**» (101127828 – NEWAGRO – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH)

Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the author(s) only and do not necessarily reflect those of the European Union or the European Education and Culture Executive Agency (EACEA). Neither the European Union nor EACEA can be held responsible for them.

**EUROPEAN INTEGRATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT
OF RURAL AREAS OF UKRAINE
AS A GUARANTEE OF ENSURING FOOD SECURITY
IN THE CONDITIONS OF POST-WAR RECOVERY**

SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL COURSEBOOK

Edited by S. Kushnir

Zaporizhzhia

2025

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК
СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ
ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Науково-навчальний посібник

За редакцією С. О. Кушнір

Запоріжжя

2025

УДК 338.439.6:338.246.8](477-22:4)(075.8)
Є24

Рекомендовано до друку вченою радою Запорізького національного
університету (протокол № 7 від 28.01.2025 р.)

Рецензенти:

Март Рейманн – PhD, дослідник Школи гуманітарних наук, Центру ландшафту та культури Талліннського університету

Олена Гафурова – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В. З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

Віталій Омеляненко – доктор економічних наук, доцент Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, академік Української технологічної академії

Науково-навчальний посібник підготовлено та опубліковано в рамках проєкту Європейського Союзу за програмою Еразмус+, напрям Жана Моне 101127828 – NEWAGRO – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH «Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій України як запорука забезпечення продовольчої безпеки в умовах повоєнного відновлення», що реалізується в Запорізькому національному університеті.

Авторський колектив: С. О. Кушнір, О. Г. Бондар, Т. І. Батракова, Д. В. Федчишин, Н. С. Венгурська, Д. М. Луц.

Є24 **Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій України як запорука забезпечення продовольчої безпеки в умовах повоєнного відновлення** : науково-навчальний посібник / за ред. С. О. Кушнір. – К.: ТОВ «Поліграф плюс», 2025. – 293 с.

ISBN 978-617-7903-19-1

Науково-навчальний посібник спрямований на формування обізнаності здобувачів вищої освіти ступенів бакалавра і магістра соціально-гуманітарних галузей знань щодо забезпечення продовольчої політики ЄС та приведення системи продовольчої безпеки України до європейських стандартів шляхом сприяння, підтримки та пріоритетності відновлення і розвитку сільських територій, включаючи сталий розвиток малого й середнього фермерства, організації забезпечення потреб країни власним органічним виробництвом і збільшення експорту продуктів переробки на основі передового європейського досвіду та національної культури.

Посібник включає теоретичні матеріали, питання для самоконтролю, тести, практичні завдання, основні терміни та поняття, список використаної та рекомендованої літератури.

УДК 338.439.6:338.246.8](477-22:4)(075.8)

ISBN 978-617-7903-19-1

© Кушнір С. О., Бондар О. Г., Батракова Т. І., Федчишин Д. В.,
Венгурська Н. С., Луц Д. М., 2025

© Запорізький національний університет, 2025

UDC 338.439.6:338.246.8](477-22:4)(075.8)
E24

Recommended for publication by the Academic Council of Zaporizhzhia
National University (protocol No. . 2025)

Рецензенти:

Mart Reimann – PhD, Researcher, School of Humanities, Center for Landscape and Culture, Tallinn University

Olena Hafurova – Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Agrarian, Land and Environmental Law named after Academician V. Z. Yanchuk, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Vitaly Omelyanenko – Doctor of Economics, Associate Professor of the Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, Academician of the Ukrainian Academy of Technology

The textbook was prepared and published within the framework of the European Union project under the Erasmus+ program, Jean Monnet direction 101127828 – NEWAGRO – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH "European integration and sustainable development of rural areas of Ukraine as a guarantee of ensuring food security in the conditions of post-war recovery", implemented at Zaporizhzhia National University.

Authors: S. O. Kushnir, O. H. Bondar, T. I. Batrakova, D. V. Fedchyshyn, N. S. Venherska, D. M. Luts.

E24 **European integration and sustainable development of rural areas of Ukraine as a guarantee of ensuring food security in the conditions of post-war recovery**: scientific and educational coursebook / edited by S. O. Kushnir. – K.: Polygraph Plus LLC, 2025. – 293 p.

ISBN 978-617-7903-19-1

The scientific and educational coursebook is intended to form the awareness of applicants for the first and second levels of higher education in social and humanitarian fields of knowledge in terms of ensuring the EU food policy and bringing the food security system of Ukraine to European standards by promoting, supporting and prioritizing the restoration and development of rural areas, including the sustainable development of small and medium-sized farming, organizing the provision of the country's needs with its own organic production and increasing the export of processed products based on advanced European experience and national culture.

The manual includes theoretical materials, questions for self-control, tests, practical tasks, basic terms and concepts, a list of used and recommended literature.

UDC 338.439.6:338.246.8](477-22:4)(075.8)

ISBN 978-617-7903-19-1

© Kushnir S. O., Bondar O. H., Batrakova T. I., Fedchyshyn D. V., Venherska N. S., Luts D. M., 2025

© Zaporizhzhia National University, 2025

ЗМІСТ

Передмова	10
РОЗДІЛ 1. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ	18
Тема 1. Євроінтеграція та роль України в глобальній продовольчій безпеці (<i>С.О. Кушнір</i>)	18
Тема 2. Правові основи та європейські детермінанти сталого розвитку сільських територій України (<i>О. Г. Бондар</i>)	43
Тема 3. Інноваційні європейські моделі «реконструкції» сільських територій та громад як запорука забезпечення продовольчої безпеки (<i>С. О. Кушнір</i>)	59
Тема 4. Правове регулювання відносин у сфері продовольчої безпеки та якості продовольства: досвід Європи та України (<i>О. Г. Бондар</i>)	72
Тести	86
Практичні завдання	88
Використана література	89
РОЗДІЛ 2. ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	91
Тема 5. Державна аграрна політика як чинник забезпечення сталого розвитку сільських територій (<i>Д.М. Луц</i>)	91
Тема 6. Суб'єкти сільськогосподарської діяльності: правові основи діяльності (<i>Д. М. Луц</i>)	103
Тема 7. Правова регламентація земельних відносин у контексті забезпечення продовольчої безпеки (<i>Д. М. Луц</i>)	112
Тема 8. Правове регулювання залучення інвестицій в сільське господарство (<i>Д. В. Федчишин</i>)	121
Тести	134
Практичні завдання	136
Використана література	136
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА МОДЕЛЬ І ВНЕСОК У ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ	139
Тема 9. Правове регулювання органічного виробництва і переробки сільськогосподарської продукції в ЄС та Україні (<i>Д. В. Федчишин</i>)	139

Тема 10. Європейські практики органічного виробництва в контексті сталого розвитку сільських територій (<i>Н. С. Венгерська</i>)	167
Тести	184
Практичні завдання	187
Використана література	190
РОЗДІЛ 4. ПРОДОВОЛЬЧИЙ ФРОНТ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ	194
Тема 11. Відновлення економічного розвитку сільськогосподарських громад України в контексті євроінтеграції (<i>Д. М. Луц</i>)	194
Тема 12. Місцевий економічний розвиток сільських територій – основа продовольчої безпеки громад і держави (<i>С. О. Кушнір</i>)	203
Тема 13. Формування програми самозабезпечення власних потреб країни та регіонів власним виробництвом «Знай свого виробника» (<i>Т. І. Батракова</i>)	215
Тести	230
Практичні завдання	232
Використана література	236
РОЗДІЛ 5. СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ	239
Тема 14. Формування стратегії сталого розвитку сільських територій: досвід країн Європи (<i>Н. С. Венгерська</i>)	239
Тема 15. Розробка бізнес-плану малого сільськогосподарського виробництва відповідно до стратегії «Від лану до столу» (<i>Т. І. Батракова</i>)	249
Тести	270
Практичні завдання	272
Використана література	275
ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ	278
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	288

CONTENTS

Preface	10
SECTION 1. EUROPEAN INTEGRATION AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS AS A GUARANTEE OF FOOD SECURITY	18
Topic 1. European integration and the role of Ukraine in global food security (S.O. Kushnir)	18
Topic 2. Legal foundations and European determinants of sustainable development of rural areas of Ukraine (O. H. Bondar)	43
Topic 3. Innovative European models of "reconstruction" of rural areas and communities as a guarantee of ensuring food security (S. O. Kushnir)	59
Topic 4. Legal regulation of relations in the field of food security and food quality: the experience of Europe and Ukraine (O. H. Bondar)	72
Tests	86
Practical tasks	88
References	89
SECTION 2. LEGISLATIVE FRAMEWORK FOR THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL AREAS IN UKRAINE: CHALLENGES AND PROSPECTS	91
Topic 5. State agrarian policy as a factor in ensuring sustainable development of rural areas (D.M. Luts)	91
Topic 6. Subjects of agricultural activity: legal foundations of activity (D.M. Luts)	103
Topic 7. Legal regulation of land relations in the context of ensuring food security (D.M. Luts)	112
Topic 8. Legal regulation of attracting investments in agriculture (D. V. Fedchyshyn)	121
Tests	134
Practical tasks	136
References	136
SECTION 3. ORGANIC PRODUCTION AS A MODERN ECONOMIC MODEL AND CONTRIBUTION TO THE HEALTH OF THE NATION	139
Topic 9. Legal regulation of organic production and processing of agricultural products in the EU and Ukraine (D. V. Fedchyshyn)	139

Topic10. European practices of organic production in the context of sustainable development of rural areas (N. S. Venherska)	167
Tests	184
Practical tasks	187
References	190
SECTION 4. FOOD FRONT AS A CONDITION FOR ENSURING THE SECURITY OF RURAL AREAS	194
Topic11. Restoration of economic development of agricultural communities of Ukraine in the context of European integration (D. M. Luts)	194
Topic12. Local economic development of rural territories - the basis of food security of communities and the state (S. O. Kushnir)	203
Topic13. Formation of a program for self-sufficiency of the country and regions with their own production "Know your producer" (T. I. Batrakova)	215
Tests	230
Practical tasks	232
References	236
SECTION 5. STRATEGIES FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF RURAL TERRITORIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION AND POST-WAR RECONSTRUCTION	239
Topic14. Formation of a strategy for sustainable development of rural areas: experience of European countries (N. S. Venherska)	239
Topic15. Development of a business plan for small-scale agricultural production in accordance with the strategy "From field to table" (T. I. Batrakova)	249
Tests	270
Practical tasks	272
References	275
KEY TERMS AND CONCEPTS	278
RECOMMENDED LITERATURE	288

ПЕРЕДМОВА

Однією з ключових проблем сьогодення є забезпечення продовольчої безпеки, яка завжди посідає провідне місце в загальній національній безпеці кожної країни, оскільки є обов'язковою умовою та передумовою соціальної та економічної стабільності держави. Нині немає жодної держави, яка б не переймалась питаннями продовольчої безпеки – це стосується виробництва продовольчих товарів, їх розподілу, імпорту-експорту продовольства, споживання продуктів харчування тощо.

Наразі світовий досвід підтверджує, що сьогодні майже в усіх розвинених країнах світу здійснюється державне регулювання системи продовольчого забезпечення, що одночасно є частиною продовольчої безпеки кожної країни. Дія норм відповідного законодавства про продовольчу безпеку спрямована на стимулювання виробництва стратегічно важливих продуктів: зерна, молочних продуктів, рису, сої, бобів, цукру тощо; державне регулювання продовольчої безпеки здійснюється на засадах забезпечення населення якісними продуктами харчування, опанування міжнародних продовольчих ринків, розвитку сільськогосподарського виробництва. Такі політики сформовані в більшості країн-членів Європейського Союзу (ЄС), США, Японії, Китаї та ін.

Ураховуючи наслідки повномасштабної війни, перед Україною постає низка важливих завдань щодо відновлення, в тому числі сільських територій та сільського господарства. Подолання наслідків руйнувань і втрата частини бізнесу, адаптування до нових реалій, підтримка та пріоритетність малого фермерства, в тому числі сімейного та жіночого фермерства, є ключовими напрямками відновлення. Залучення інвестицій в інноваційні сектори сільської економіки – фундамент для відновлення сільськогосподарських громад, повернення та працевлаштування населення, особливо в регіонах, що постраждали від бойових дій або окупації.

Серед першочергових завдань України можна виділити необхідність покращення продовольчого забезпечення свого населення відповідно до стандартів продовольчої безпеки, приведення до європейських норм Продовольчої та сільськогосподарської організації об'єднаних націй (ФАО), підвищення рівня забезпечення продукцією здорового харчування власного виробництва, мотивація до здорового харчування та виховання здорового покоління, що відповідає Цілі 2 Сталого розвитку ООН – Подолання голоду.

Війна в Україні підкреслює нагальну необхідність і важливість розробки стратегії економічної та соціальної політики, яка б відображала цілі та пріоритети держави щодо продовольчого забезпечення і здорового харчування, а також відновлення сільських територій.

В умовах стрімкої євроінтеграції України, зважаючи на вагомий внесок ЄС у дотриманні нашої країною міжнародних стандартів якості сільськогосподарської продукції, особливої актуальності для галузі освіти набуває науково-навчальний посібник «Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій України як запорука забезпечення продовольчої безпеки в умовах повоєнного відновлення», спрямований на забезпечення набуття здобувачами вищої освіти ступенів бакалавра і магістра вмінь і навичок та сприяння візуалізації практичних аспектів євроінтеграційного процесу, демонструючи його переваги для України, зокрема в забезпеченні продовольчої безпеки за рахунок відновлення і сталого розвитку сільських територій з використанням міждисциплінарного та практико орієнтованого підходів.

Науково-навчальний посібник розроблено в рамках проєкту Європейського Союзу за програмою Еразмус+, напрям Жана Моне 101127828 – NEWAGRO – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH «Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій України як запорука забезпечення продовольчої безпеки в умовах повоєнного відновлення», що реалізується в Запорізькому національному університеті протягом 2023-2026 рр.

Наразі через значні руйнування та втрати внаслідок вторгнення агресора Україна має спрямувати зусилля на відновлення втрачених можливостей, повернути працездатне населення в країну, залучити в новітні сектори сільської економіки та сформувані сучасні актуальні підходи до розвитку агробізнесу й управління продовольчою безпекою. Посібник ґрунтується на найкращих практиках, ініціативах, нормах і політиках ЄС та світу щодо управління продовольчою безпекою та сталого розвитку сільських територій, оскільки Україна має 25% світових запасів чорноземів, 57% території України складають орні землі, з них 80% – сільськогосподарські угіддя.

Метою науково-навчального посібника, яку ставили перед собою автори, є підвищення обізнаності читачів у питаннях формування продовольчої політики ЄС та приведення системи продовольчої безпеки України до європейських стандартів шляхом сприяння, підтримки та пріоритетності відновлення і розвитку сільських територій, включаючи сталий розвиток малого й середнього фермерства, організації забезпечення потреб країни власним органічним виробництвом та збільшення експорту продуктів переробки на основі передового європейського досвіду й національної культури, враховуючи природні та виробничі можливості України, забезпечення законодавчого підґрунтя для ефективної взаємодії сільськогосподарських виробників, вищих структур, відповідальних за планування продовольчої безпеки, та потенційних інвесторів.

У посібнику матеріал згруповано в п'ять розділів і подано у схематичній формі, що сприятиме більш легкому й ефективному засвоєнню його змісту та набуттю практичних навичок. Кожен розділ також містить питання для самоконтролю, тести, практичні завдання, які включають кросворди та проблемні кейси, аналітичні дослідження і мозкові штурми, рольові й ділові ігри, завдання для дискусій і роботи в групах, а також список використаних джерел.

У першому розділі посібника розкрито особливості євроінтеграційних процесів і роль України в глобальній продовольчій безпеці (С. О. Кушнір), розглянуто правові основи та європейські детермінанти сталого розвитку сільських територій України (О. Г. Бондар), проаналізовано інноваційні європейські моделі «реконструкції» сільських територій та громад як запоруку забезпечення продовольчої безпеки (С. О. Кушнір), висвітлено досвід Європи та України щодо правового регулювання відносин у сфері продовольчої безпеки та якості продовольства (О. Г. Бондар).

У другому розділі акцентовано увагу на державній аграрній політиці як чиннику забезпечення сталого розвитку сільських територій, розглянуто правові основи й регламентацію суб'єктів сільськогосподарської діяльності та земельних відносин (Д. М. Луц), а також правове регулювання залучення інвестицій в сільське господарство (Д. В. Федчишин).

Третій розділ спрямований на ознайомлення із сучасними моделями органічного виробництва, а саме з особливостями правового регулювання органічного виробництва та переробки сільськогосподарської продукції в ЄС та Україні (Д. В. Федчишин), з прикладами європейських практик органічного виробництва, диверсифікації діяльності органічних ферм та інструментами популяризації українського органічного виробництва (Н. С. Венгерська).

У четвертому розділі проаналізовано процеси відновлення економічного розвитку сільськогосподарських громад України в контексті євроінтеграції (Д. М. Луц), розкрито особливості місцевого економічного розвитку сільських територій як основи продовольчої безпеки громад і держави (С. О. Кушнір), а також охарактеризовано підходи до формування програми самозабезпечення потреб країни та регіонів власним виробництвом «Знай свого виробника» (Т. І. Батракова).

Останній п'ятий розділ орієнтований на практичну реалізацію попередньо засвоєних тем, зокрема в ньому наведено особливості підготовки стратегії сталого розвитку сільських територій в контексті євроінтеграції та післявоєнного відновлення (Н. С. Венгерська), висвітлено етапи та показники розробки бізнес-плану малого сільськогосподарського виробництва відповідно до стратегії «Від ферми до столу» (Т. І. Батракова).

Посібник містить визначення основних термінів і понять, список рекомендованої літератури, до якого включено законодавчо-нормативні документи європейських та українських інституцій, звіти та інформаційні матеріали, значущі наукові дослідження європейських та українських учених і практиків у галузі сталого відновлення сільських територій, забезпечення продовольчої безпеки та євроінтеграційних процесів. Безумовно, при написанні посібника авторами проєктної команди Erasmus+ JMM NEWAGRO було використано також власний практичний досвід і наукові здобутки. Автори спробували систематизувати основні законодавчо-нормативні акти та теоретичну інформацію, доповнену практичними прикладами, та компактно подати матеріал у цікавій схематичній формі.

Загалом науково-навчальний посібник спрямований на інформаційно-роз'яснювальну та просвітницьку роботу щодо поширення позитивного досвіду ЄС як серед університетської спільноти, так і серед широкої громадськості, в тому числі агровиробників, фермерів, юристів, економістів, менеджерів, державних службовців, представників місцевих громад, відповідних державних установ і міністерств, студентства та зацікавленої молоді.

Автори науково-навчального посібника не претендують на вичерпне висвітлення піднятих у ньому питань, але щиро сподіваються на зацікавленість читачів представленою проблематикою і висловлюють вдячність усім, хто прагне втілювати реформи, спрямовані на відновлення і сталий розвиток України в контексті євроінтеграції та забезпечення продовольчої безпеки.

Світлана КУШНІР,
координатор проєкту Erasmus+ JMM NEWAGRO,
д-р екон. наук, професор, Запорізький національний університет
(м. Запоріжжя, Україна)

PREFACE

One of the key challenges of the present day is ensuring food security, which always occupies a leading position in the overall national security of any country, as it is a mandatory condition and prerequisite for social and economic stability. Research shows that currently, there is no country that does not address the issues of food security. This includes the production of food goods, their distribution, import-export of food, food consumption, and more.

Global experience confirms that in almost all developed countries, there is state regulation of the food supply system, which simultaneously forms part of each country's food security strategy. The provisions of relevant food security legislation aim to stimulate the production of strategically important products such as grains, dairy products, rice, soybeans, beans, sugar, and others. State regulation of food security is based on ensuring the population's access to high-quality food, mastering international food markets, and developing agricultural production. Such policies have been developed in most EU countries, the USA, Japan, China, and others.

Considering the consequences of the full-scale war, Ukraine faces a number of important tasks regarding recovery, including the restoration of rural areas and agriculture. Addressing the consequences of destruction and the loss of part of the business, adapting to new realities, and supporting and prioritizing small-scale farming, including family and women-led farming, are key areas of recovery. Investing in innovative sectors of the rural economy is fundamental for restoring agricultural communities, returning and employing the population, especially in regions affected by combat or occupation.

Among Ukraine's primary tasks is the need to improve food security for its population in accordance with food safety standards, align with European norms of the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO), increase the availability of locally produced healthy food products, promote a culture of healthy eating, and foster the upbringing of a healthy generation. These efforts align with the UN Sustainable Development Goal 2 – Zero Hunger.

The war in Ukraine underscores the urgent need and importance of developing a strategy for economic and social policy that reflects the state's goals and priorities regarding food security, healthy nutrition, and the restoration of rural areas.

In the context of Ukraine's rapid European integration, considering the EU's significant contribution to ensuring adherence to international standards of agricultural product quality, the scientific and educational manual "European integration and sustainable development of rural areas of Ukraine as a guarantee of ensuring food security in the conditions of post-war recovery" becomes particularly relevant for the education sector. It is designed to provide students pursuing undergraduate and

postgraduate degrees in social and humanitarian fields with knowledge, skills, and practical competencies. It visualizes practical aspects of the European integration process, demonstrating its benefits for Ukraine, particularly in ensuring food security through the restoration and sustainable development of rural areas using interdisciplinary and practice-oriented approaches.

The scientific and educational coursebook was developed as part of the European Union's Erasmus+ program under the Jean Monnet direction (Project 101127828 – NEWAGRO – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH – "European integration and sustainable development of rural areas of Ukraine as a guarantee of ensuring food security in the conditions of post-war recovery"), implemented at Zaporizhzhia National University from 2023 to 2026.

Currently, due to significant destruction and losses resulting of an aggressor's invasion, Ukraine must focus on restoring lost opportunities, returning the working population to the country, engaging in new sectors of the rural economy, and forming modern, relevant approaches to agribusiness development and food security management. This manual relies on the best practices, initiatives, norms, and policies of the EU and the world regarding food security management and sustainable rural development. Ukraine holds 25% of the world's black soil reserves, with 57% of its territory comprising arable land, 80% of which is agricultural.

The purpose of this scientific and educational manual, as envisioned by the authors, is to familiarize interested parties with the formation of the EU's food policy and the alignment of Ukraine's food security system with European standards. This goal is to be achieved through the promotion, support, and prioritization of the restoration and development of rural areas, including the sustainable growth of small and medium-sized farming, the organization of domestic organic production to meet the country's needs, and the expansion of processed product exports based on advanced European experience and national culture. Additionally, it considers Ukraine's natural and production capabilities while establishing a legislative foundation for effective interaction between agricultural producers, higher-level structures responsible for food security planning, and potential investors.

The material in the coursebook is grouped into five sections and presented schematically to facilitate easier and more logical comprehension and acquisition of practical skills. Each section also includes self-assessment questions, tests, sets of practical tasks (including crosswords and problem cases), analytical studies and brainstorming activities, role-playing and business games, tasks for discussions and group work, as well as a list of references.

The first section reveals the specifics of European integration processes and Ukraine's role in global food security (S. O. Kushnir), discusses the legal foundations and European determinants of sustainable development of Ukraine's rural areas

(O. H. Bondar), analyzes innovative European models for the "reconstruction" of rural areas and communities as a guarantee of food security (S. O. Kushnir), and highlights the experiences of Europe and Ukraine in legal regulation in food security and food quality (O. H. Bondar).

The second section focuses on state agricultural policy as a factor in ensuring sustainable rural development, examines the legal framework and regulation of agricultural activity entities and land relations (D. M. Luts), and addresses the legal regulation of attracting investments in agriculture (D. V. Fedchyshyn).

The third section introduces modern models of organic production, including the legal regulation of organic production and processing of agricultural products in the EU and Ukraine (D. V. Fedchyshyn), provides examples of European practices in organic production, diversification of organic farm activities, and tools for promoting Ukrainian organic production (N. S. Venherska).

The fourth section analyzes the processes of economic recovery of Ukraine's agricultural communities in the context of European integration (D. M. Luts), reveals the specifics of local economic development of rural areas as the basis for community and state food security (S. O. Kushnir), and describes approaches to forming self-sufficiency programs for the country's and regions' needs with domestic production under the slogan "Know Your Producer" (T. I. Batrakova).

The final fifth section is dedicated to the practical implementation of previously studied topics. It presents the features of preparing a sustainable rural development strategy in the context of European integration and post-war recovery (N. S. Venherska) and outlines the stages and indicators for developing a business plan for small agricultural production in accordance with the "Farm to Fork" strategy (T. I. Batrakova).

The manual includes a glossary of key terms and concepts, as well as a recommended literature list comprising legislative and normative documents from European and Ukrainian institutions, reports, and informational materials, as well as significant scientific research by European and Ukrainian scholars and practitioners in the field of sustainable rural development, food security, and European integration processes. Undoubtedly, the authors of the Erasmus+ JMM NEWAGRO project team have also utilized their practical experience and scientific achievements in writing the manual. The authors have attempted to systematize key legislative and normative acts and theoretical information, supplementing them with practical examples and presenting them compactly in an engaging schematic format.

Overall, the scientific and educational coursebook aims to inform and educate by spreading the EU's positive experiences among the university community and the wider public, including agricultural producers, farmers, lawyers, economists,

managers, civil servants, local community representatives, relevant state institutions and ministries, students, and interested youth.

The authors do not claim to provide an exhaustive coverage of the issues raised in the scientific and educational manual, but sincerely hope to engage readers with the presented subject matter and express gratitude to everyone willing to implement reforms aimed at Ukraine's recovery and sustainable development in the context of European integration and ensuring food security.

Svitlana KUSHNIR

Coordinator of the Erasmus+ JMM NEWAGRO Project,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Zaporizhzhia National University
(Zaporizhzhia, Ukraine)

Розділ 1. Євроінтеграція та сталий розвиток сільських територій як запорука забезпечення продовольчої безпеки

ТЕМА 1. ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА РОЛЬ УКРАЇНИ В ГЛОБАЛЬНІЙ ПРОДОВОЛЬЧІЙ БЕЗПЕЦІ (С. О. Кушнір)

Мета вивчення теми: дослідити роль України у формуванні продовольчої безпеки світу.

План:

1. Євроінтеграція та роль України в глобальній продовольчій безпеці.
2. Продовольча безпека світу в контексті війни в Україні: дослідження ФАО ООН.
3. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення.
4. Екоцид природних умов України.

Ключові терміни та поняття

Євроінтеграція

Глобальна продовольча безпека

Глобальний індекс продовольчої безпеки (GFSI)

Роль України в глобальній продовольчій безпеці

Стандарти та вимоги Європейського Союзу

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (англ. Food and Agriculture Organization, FAO)

Інтеграційні процеси

Агропромисловий комплекс

Тарифні квоти

Експортна орієнтація

Харчовий ланцюг («food chain»)

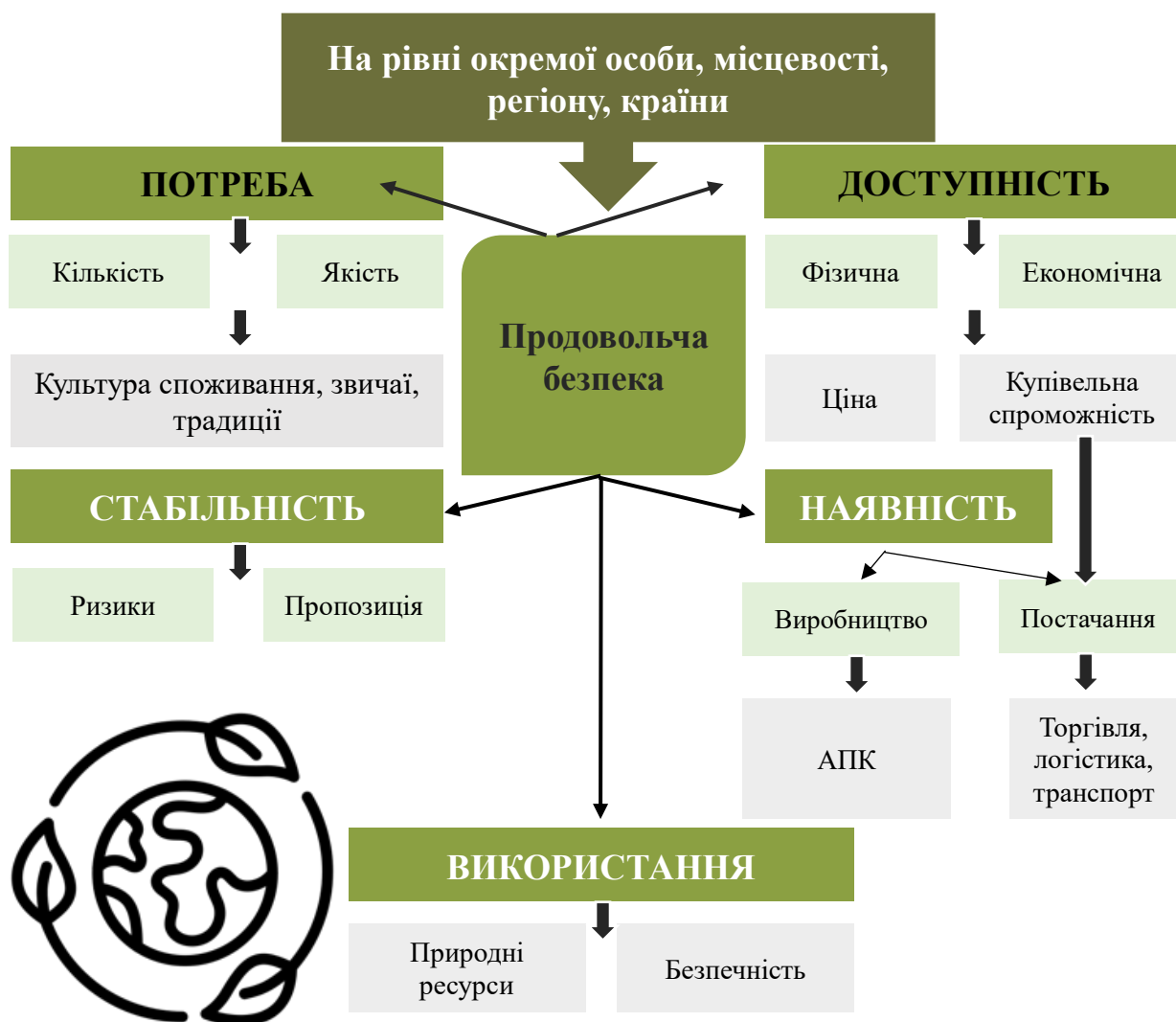
Теоретичні відомості

1. Євроінтеграція та роль України в глобальній продовольчій безпеці

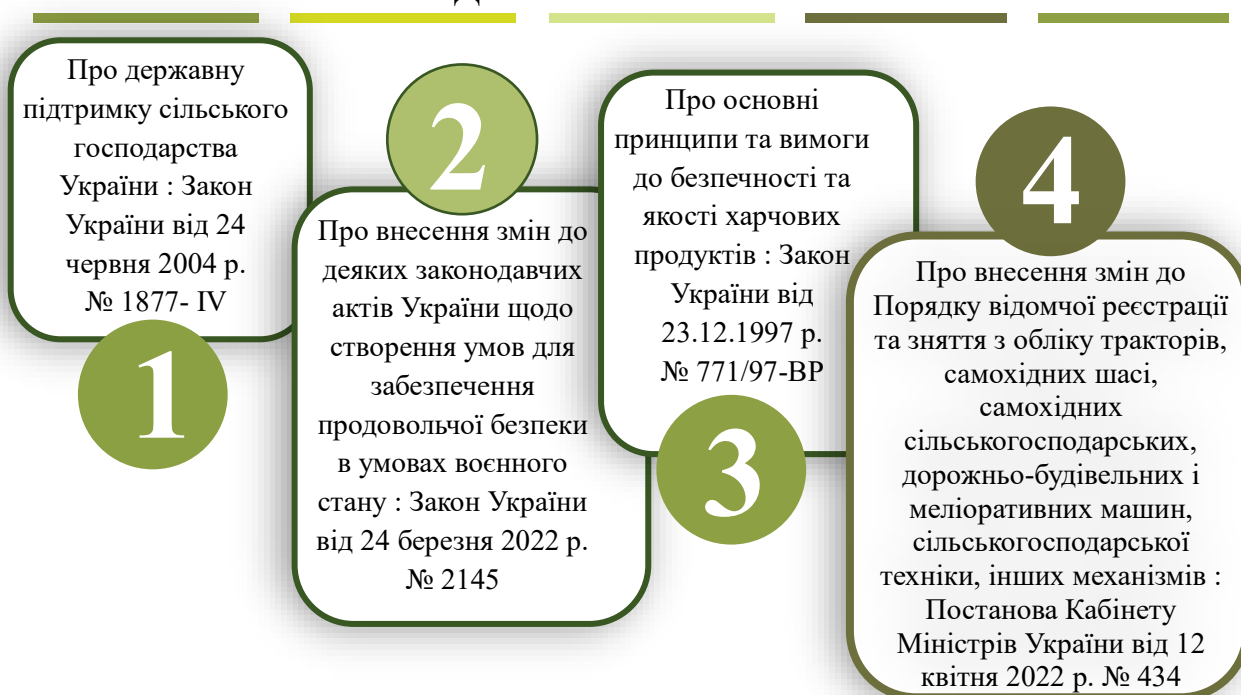
**КОНСТИТУЦІЯ
УКРАЇНИ**

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і **безпека** визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

ДЕЯКІ ЗАКОНОДАВЧІ НОРМАТИВИ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ПРОДОВОЛЬЧУ БЕЗПЕКУ

Про затвердження форми книги реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану : наказ Мінагрополітики України від 11 квітня 2022 р. № 219

5

6

Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : наказ Міндовкілля України від 4 квітня 2022 р. № 167

Також введено в дію Указом Президента України від 9 жовтня 2023 року № 681/2023 Рішення РНБО «Про стан забезпечення продовольчої безпеки», яким передбачено низку дій за результатами аналізу стану забезпечення продовольчої безпеки, спрямованих на ефективне протистояння виявленим загрозам і стабілізації ситуації в цій сфері у період воєнного стану

06 червня 2024 року набув чинності Регламент (ЄС) 2024/1392 Європейського Парламенту і Ради від 14 травня 2023 року, яким передбачено продовження ЄС заходів із тимчасової лібералізації торгівлі з Україною, які охоплюють скасування усіх мит, тарифних квот і захисних заходів щодо імпорту походженням з України

Ухвалений Регламент діятиме до **5 червня 2025 року** і стосується:

1

Призупинення застосування тарифних квот на товари, відповідно до Додатка I-A Угоди про асоціацію. Товари, що підпадають під ці тарифні квоти, дозволені до ввезення до ЄС з України без сплати мита

2

Призупинення застосування системи вхідних цін для тих товарів (фрукти та овочі), до яких вона застосовується відповідно до Додатка I-A Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. До імпорту цих товарів не застосовуються митні збори

3

Зазначені заходи з лібералізації торгівлі, своєю чергою, зобов'язують Україну дотримуватись низки правил та умов.

Регламентом передбачено забезпечення збалансованого підходу між підтримкою України та захистом сільськогосподарських ринків ЄС

Призупинення застосування захисних заходів

Із 2 жовтня 2023 р. у Брюсселі розпочав роботу європейський офіс асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» (УКАБ).

Відбулась перша міжнародна *аграрна конференція «Поля змін: окреслення шляху українського сільського господарства»* за партнерства корпорації AGCO.

2. Продовольча безпека світу в контексті війни в Україні: дослідження ФАО ООН

СТАН УКРАЇНСЬКОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЗА 2022-2024 рр.

Завдяки допомозі партнерів Україна залишається ключовим постачальником на світових ринках зерна та соняшникової олії, з часткою понад 10% міжнародної торгівлі.

В Україні 25% сільськогосподарських домогосподарств зупинили або зменшили обсяги виробництва продукції через війну, у прифронтових областях – 38%.

У 2023 р. експортовано 16,1 млн т пшениці до 65 країн, 26,2 млн т кукурудзи – до 80 країн і 5,7 млн т соняшникової олії – до 130 країн світу.

У таких умовах український аграрний сектор продемонстрував високу стійкість та адаптивність до ризиків воєнного часу

- збір за всіма групами сільськогосподарських культур у 1,5–3 рази перевищує потреби внутрішнього споживання. За оцінками УКАБ, у 2023 р. в Україні виробництво зернових культур на 10% перевищило показник 2022 р., олійних – на 18%;
- потреби внутрішнього ринку м'яса й м'ясопродуктів цілком забезпечено. У середньому українці в 2023 р. споживали по 27 кг птиці та 7,4 кг яловичини на одну особу, у 2022 р. ці показники становили 26,2 кг і 7 кг відповідно;
- поступово відновлюється вітчизняна молочна галузь у сільськогосподарських підприємствах. Виробництво молока у січні – грудні 2023 р. вже вийшло на довоєнний рівень та становило 2 млн 807 тис. т (2 млн 767,7 тис. т у 2021 р.), що на 6% більше, ніж за 2022 р.;
- нарощується виробництво овочів;
- попит громадян на плодово-ягідні культури цілком забезпечено, хоча внаслідок війни втрачено 25% площ ягідників, 20% площ садів;
- поступово відновлюються обсяги експорту агропродукції. У 2023 р. експортовано 67,5 млн т агропромислової продукції різних видів, що на 15% перевищує показник 2022 р.

За даними Національного інституту стратегічних досліджень на основі проаналізованих статистичних даних Державної митної служби України за перше півріччя 2023 р. встановлено таке:

1.

Стан зовнішньої торгівлі товарами продемонстрував ознаки певної стабілізації у зовнішньоекономічній діяльності вже за перше півріччя 2023 р.

2.

За рахунок збереження темпу нарощування обсягів імпорту при помірному падінні обсягів експорту погіршився зовнішньоторговельний баланс, негативне сальдо якого збільшилось до понад 11 млрд дол. США, що на 8,4 млрд дол. США, або на 317% більше порівняно з першою половиною 2022 р.

3.

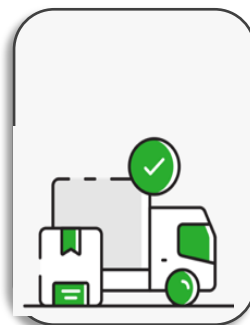
Зафіксовано зменшення вартісних обсягів експорту до ЄС на 10%, спричинене падінням обсягів експорту більшості товарних груп, що пов'язано з проблемами транзиту аграрної продукції, а також заборонаю імпорту зернових та олійних культур окремими державами – членами ЄС.

4.

Ситуація на світовому ринку продовольства й надалі ускладнюватиметься через дії РФ, яка оголосила про свій вихід із Чорноморської зернової ініціативи. Унаслідок цього зростають ціни на продовольство, загострюється проблема голоду, особливо в Африці, що, своєю чергою, спричиняє нові сплески міграції.

5.

Пріоритетом на найближчу перспективу має стати диверсифікація логістичних маршрутів завдяки розширенню сухопутних транспортних коридорів до ЄС з метою зменшення залежності від морського експорту.

Загальна ситуація на світових ринках

На *соняшникової олії* ціни продовжили падати на тлі значного обсягу експортної пропозиції

На ринку *молочної продукції* відбулось зниження міжнародних цін на сир, сухе незбиране молоко та зростання цін на вершкове масло

Ціни на *цукор* підтримуються на високому рівні через побоювання щодо потенційного впливу явища Ель-Ніньо на врожай цукрової тростини в сезоні 2023-2024 рр.

Товарна структура експорту та імпорту зазнала змін

В експорті, як і раніше, зберігається домінування продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини, частка такої продукції зросла до 60,6% від загального обсягу експорту.

1.

2.

У географічній структурі зовнішньої торгівлі товарами понад 62% експорту та майже 52% імпорту України припадало на ЄС, частка товарообігу з яким у підсумку зросла до 56%.

У першій половині 2023 р. зафіксовано зменшення вартісних обсягів експорту до ЄС на 10% до 12 млрд дол. США, спричинене падінням обсягів експорту більшості товарних груп: паливно-мастильних матеріалів – на 53%; капітального обладнання – на 23%; промислових матеріалів – на 20%; споживчих товарів – на 18%.

3.

4.

Значні обсяги товарних потоків з України також прямували до Китаю (8,5%), Туреччини (8,2%), Єгипту (2,9%), Індії (1,6%) та США (1,5%).

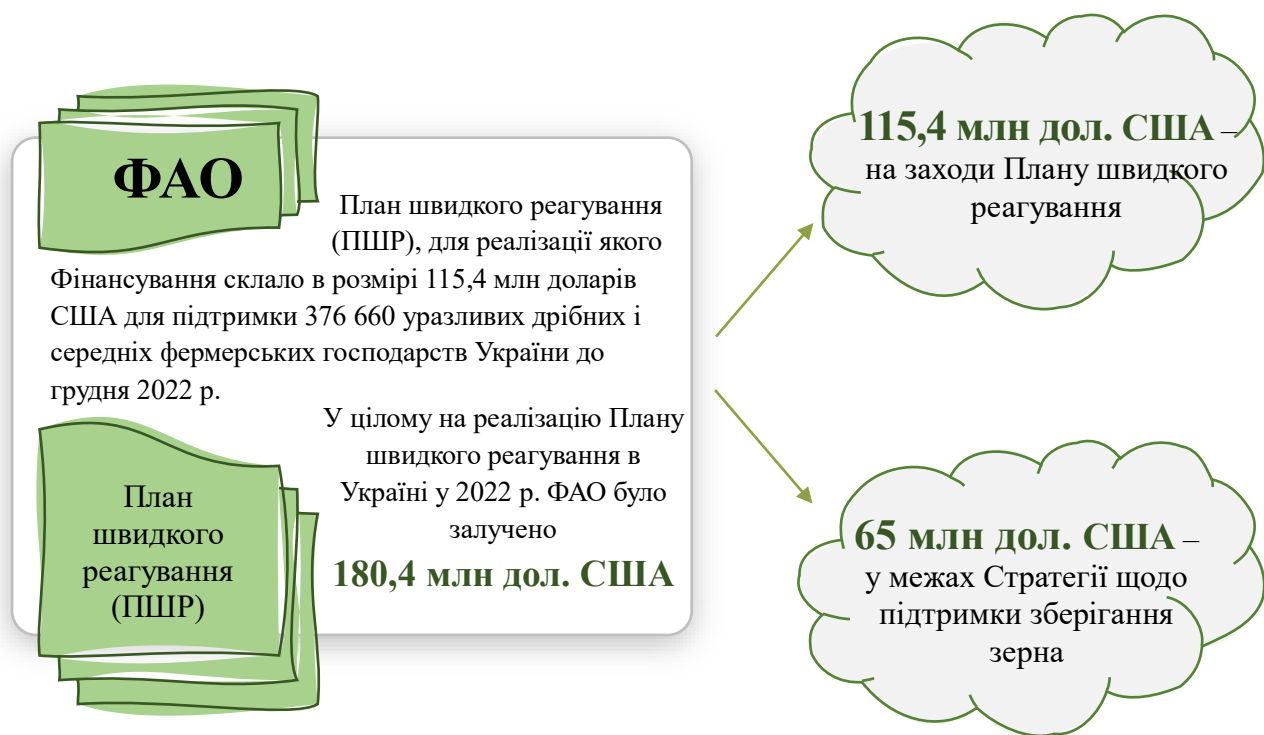
За прогнозами ФАО, у 2023 р. світовий імпорт продовольства склав 1,98 трлн доларів США, що на 1,5%, або на 28,9 млрд доларів США, перевищуючи рекордний показник 2022 р., який оцінювався у 1,95 трлн доларів США.

5.

Вплив війни на сільськогосподарські підприємства: результати загальнонаціонального опитування сільськогосподарських підприємств із земельними ділянками до 250 гектарів

За оцінками ФАО, через війну сільські домогосподарства в Україні зазнали близько 2,25 млрд дол. США збитків. Із них близько 1,26 млрд дол. збитків завдано галузі рослинництва та 0,98 млрд дол. – тваринництва.

План ФАО щодо залучення у 2024 р. близько 290 млн дол. США (фінансування швидкого реагування 150 млн дол. США та середньострокового розвитку 138 млн дол. США, що дозволить задовольнити нагальні потреби понад 800 тис. сільських мешканців України в 2024 р.), які будуть спрямовані на «підвищення конкурентоспроможності агропродовольчого сектору України, популяризацію комплексного управління ландшафтами для сталого сільськогосподарського виробництва та сприяння приведенню українських агропродовольчих систем у відповідність до стандартів ЄС».

План для реалізації програми Ukraine Facility Європейського Союзу

1.

€38,27 млрд Пряма підтримка державного бюджету

- Допомога буде надаватися у формі пільгових кредитів (33 млрд євро) та грантів (5,27 млрд євро);
- Підтримка у вигляді грантів та кредитів надаватиметься щоквартально за виконання індикаторів Плану для Ukraine Facility;
- 20% грантових коштів у межах першої складової програми (1,05 млрд євро) мають бути спрямовані на потреби регіонів;
- Фінансування не може використовуватись для покриття військових витрат.

2.

€4,76 млрд Технічна та адміністративна підтримка

- Технічна допомога Уряду – синхронізація законодавства з ЄС, структурні реформи;
- Розбудова спроможності органів влади на національному, регіональному та місцевому рівнях;
- Покриття відсотків за пільговими кредитами в рамках програми.

3.

€6,97 млрд Інвестиційний фонд

- Спеціальний інвестиційний інструмент для стимулювання залучення інвестицій у пріоритетних секторах;
- Фінансування зможуть отримати інвестори через ЄБРР, ЄІБ та інші міжнародні інституції;
- Підтримка доступна для українських приватних та державних компаній.

Відновлення «зернової ініціативи» сприятиме зниженню міжнародних цін та поліпшенню доступу до сільськогосподарської продукції для низки країн із низьким та нижчим за середній рівнем доходу.

Відновлення роботи «зернової ініціативи» дозволить запобігти різкому падінню сільськогосподарського виробництва в Україні, що є критично важливим для світу, враховуючи її критичну роль у постачанні олійних та зернових культур на світовий ринок.

3. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення

1 ЕТАП
1940-1950

Для сорокових і п'ятдесятих років минулого століття було характерно прагнення розвинених країн розподіляти надлишки продовольства зі своїх ринків через надання продовольчої допомоги країнам, що розвиваються.

Улітку 1935 р. Френк Л. Макдугалл опублікував *меморандум про проблеми сільського господарства і здоров'я* («*The Agricultural and the Health Problems*»).

Френк Л. Макдугалл висвітлив проблеми харчування і сільського господарства, вказавши на нестачу правильного харчування у світі.

Конференція 1943 р. із продовольства узгодила концепцію «свободи від потреби» в продовольстві, а ФАО ООН продовжує розвивати ідею продовольчої безпеки через підтримку сільського господарства та розвиток сільських територій.

Надалі, ці ідеї було покладено в основу концепції продовольчої безпеки, що реалізовувалась під прапорами **Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН - міжнародної організації під патронатом ООН, заснованої 16 жовтня 1945 р.**

2 ЕТАП

1960

На наступному етапі, в 60-х роках минулого століття відбувається усвідомлення того, що пряма продовольча допомога нужденним державам у середньостроковій перспективі може призвести до негативних наслідків для їх розвитку.

16 грудня 1966 р. був прийнятий **«Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права»**, що визнає право кожної людини на достатній життєвий рівень, включаючи харчування, одяг і житло, і право на свободу від голоду.

Пакт закликає країни та міжнародне співробітництво поліпшувати методи виробництва, зберігання і розподілу продуктів харчування для забезпечення справедливого розподілу світових запасів продовольства відповідно до потреб і з урахуванням проблем країн, які імпортують та експортують харчові продукти.

3 ЕТАП

1970

Перехід до наступного етапу в еволюції концепції продовольчої безпеки відбувся у зв'язку з продовольчою кризою початку 70-х років. Початок 70-х років XX ст. ознаменувався істотними коливаннями в світовому виробництві злаків.

У листопаді 1974 р. у Римі відбулась **всесвітня продовольча конференція**, в роботі якої взяли участь представники 134 держав світу. У ході цієї конференції вперше було сформульовано поняття «продовольча безпека» («food security») та чітко визначено, що питання продовольчої безпеки стосується всього людства.

Початкове тлумачення терміна включало наявність необхідних світових продовольчих запасів для стійкого та розширеного споживання, а також компенсацію коливань виробництва і цін, підкреслюючи стабільність забезпечення продовольством.

4 ЕТАП

1980

У 80-і роки минулого століття відбулося розширення поняття «продовольча безпека» із включенням у нього економічної та фізичної доступності продовольства.

Важливою віхою в теоретичному формуванні підходів до виміру продовольчої безпеки стала робота лауреата нобелівської премії з економіки 1998 р. **Амартія Сена** «*Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation*» (*Бідність і голод: есе про права та знедоленість*) (1981 р.) із проблем голоду.

Унаслідок «зеленої революції» 1980-х років зросло виробництво продовольства, проте стабільні поставки за постійними цінами не гарантували доступ до нього всьому населенню, особливо вразливим групам.

Сена також наголосив на важливості розгляду голоду як хронічної нестачі продуктів харчування для певних груп населення, враховуючи гендерний аспект.

Уточнене визначення продовольчої безпеки, запропоноване ФАО, віддзеркалює не лише фізичний, але й економічний доступ до продуктів харчування, враховуючи баланс попиту та пропозиції на ринках і проблеми бідності.

5 ЕТАП

1990

У 1990 р. ЮНІСЕФ був опублікований огляд «*Strategy for Improved Nutrition of Children and Women in Developing Countries*» (*Стратегія покращення харчування дітей і жінок у країнах, що розвиваються*), в якому підкреслювалася залежність харчування населення, в тому числі і від соціальних чинників.

Ідея використання антропометричних показників отримала свій розвиток в іншій доповіді ЮНІСЕФ 1991 р. «*Challenges for Children and Women in 1990's*» (*Виклики для дітей і жінок у 1990-х роках*), в якій як індикатор незбалансованості харчування пропонується використовувати відхилення зросту і ваги людини від вікової норми для її статі.

На Всесвітньому саміті з проблем продовольства, що відбувся у Римі в 1996 р., було **ухвалено Римську декларацію про всесвітню продовольчу безпеку 1996 р.**, де вперше визначено бідність, але не демографічно-ресурсний дисбаланс як загрозу продовольчій безпеці на національному та загальносвітовому рівні.

Наразі з огляду на різноманітні підходи та погляди існує близько 200 визначень продовольчої безпеки, але основним вважається визначення **Всесвітнього продовольчого саміту WFS у листопаді 1996 р.:** «Продовольча безпека існує тоді, коли всі люди в будь-який час мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечної та поживної їжі, яка відповідає їхнім дієтичним потребам і харчовим перевагам для активного і здорового життя».

Стосовно забезпечення продовольчої безпеки було визначено такі
цілі та завдання:

За період з 1990 по 2015 рр.

Скоротити вдвічі частку населення, чий дохід становить менше одного долара на день

За період з 1990 по 2015 рр.

Скоротити вдвічі частку голодуючого населення

Завдання додане в 2007 р.

Забезпечити повну та продуктивну зайнятість і гідну роботу всім, включаючи жінок і молодь

Сформувані всесвітнє партнерство з метою розвитку

01

Розвинути відкриту торговельну та фінансову систему, що діє на основі правил, передбачувану і неупереджену. Це включає прихильність до порядку в управлінні, розвитку та зниження рівня бідності — на національному та міжнародному рівнях.

02

Вирішити особливі потреби найменш розвинених країн. Це включає безмитний і неквотований доступ до експортованих ними товарів, розширену програму з полегшення боргового тягаря найбільш бідних країн із великою заборгованістю.

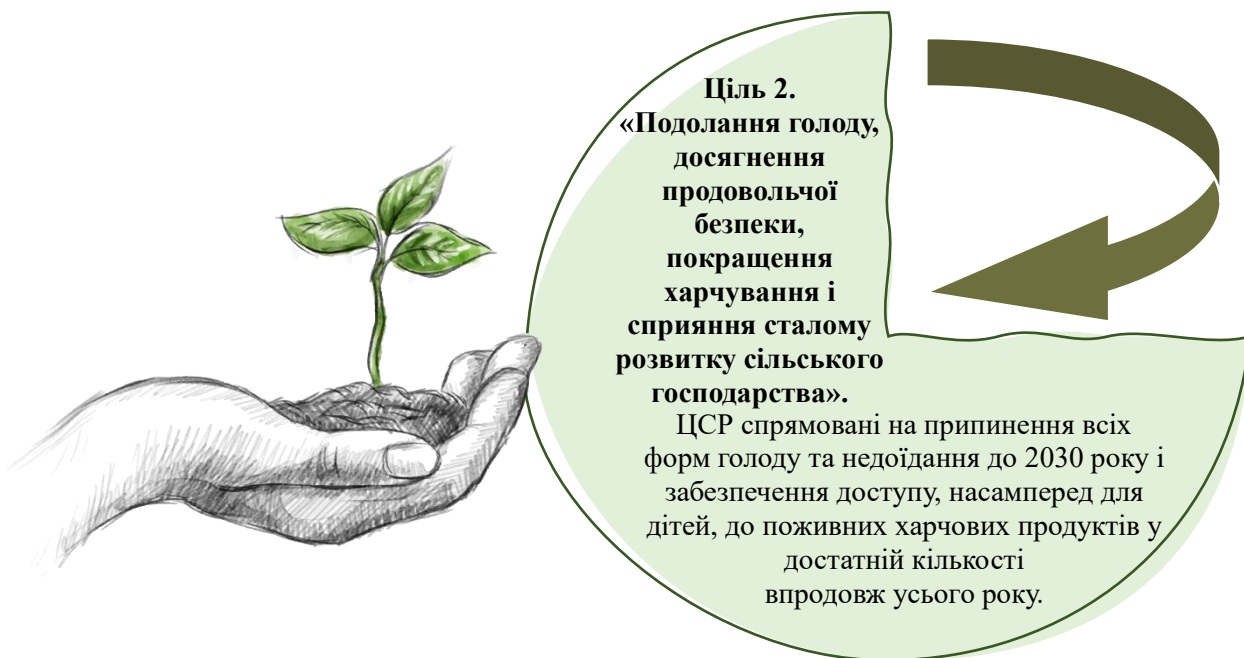
03

Вирішити особливі потреби держав, які не мають виходу до морських шляхів, і малих острівних держав, що розвиваються.

Робота над виконанням країнами-учасницями ООН Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) завершилась у 2015 р.

25 вересня 2015 р. Генеральна Асамблея ООН підбила підсумки виконання ЦРТ та прийняла резолюцію, яка затвердила новий проєкт **«Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року»**, що оголошує новий план дій, метою якого є виведення світу на траєкторію сталого та життєстійкого розвитку.

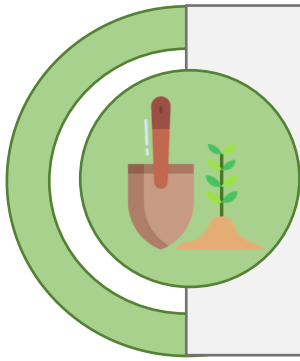
«Цілі сталого розвитку» (ЦСР, відомі також як Глобальні цілі) – ключові напрямки розвитку країн, що замінили Цілі розвитку тисячоліття, ухвалені на період від 2015 до 2030 року і нараховують **17 Глобальних цілей**, яким відповідають 169 завдань.

Перелік рамкових документів для уніфікації законодавства

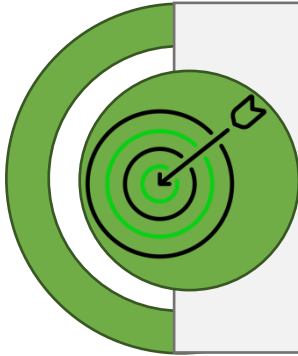

Стратегія подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства відповідно до **Цілей сталого розвитку на 2015-2030 роки (MDG)**, схвалена на Саміті ООН,

Органіка в Європі (короткий погляд)/ Organics at a glance,

Із 1991 року Європейський Союз регулює органічне землеробство через Регламент № 834/2007 та імплементаційні постанови № 889/2008 та № 1235/2008. Новий органічний регламент (ЄС) 2018/848 мав бути впроваджений з 1 січня 2021 р., але через COVID-19 упровадження було відстрочено на один рік.

Європейська зелена угода (European Green Deal) – це набір

політичних ініціатив, спрямованих на забезпечення Європейського континенту кліматично нейтральним до 2050 р. Ця ініціатива була представлена Президентом Європейської Комісії Урсулою фон дер Ляєн 11 грудня 2019 р. в Європарламенті.

Базовим документом є Комюніке COM (2019) 640 final, яке містить ключові напрямки розвитку та Дорожню карту політик і заходів для досягнення цієї мети.

У листопаді 2014 р. в Римі представники 164 країн на другій Міжнародній конференції з питань харчування прийняли ***Римську декларацію*** та Рамкову програму дій.

Ці документи ставили за мету припинення неповноцінного харчування та містили добровільні заходи для урядів. Пізніше ООН проголосила ***Десятиліття харчування*** на період 2016–2025 рр. із метою впровадження цих стратегій у межах існуючих структур і ресурсів.

Резолюція, ухвалена 23 травня 2022 року «Стан глобальної продовольчої безпеки»,

якою Генеральна Асамблея ООН закликала міжнародну спільноту скоординованими діями терміново підтримати країни, які постраждали від кризи продовольчої безпеки.

«Common agricultural policy for 2023-27 (CAP)»

У грудні 2021 р. було прийнято нове законодавство щодо Спільної аграрної політики (САП) на період 2023-2027 рр.

Ця угода відкриває шлях до більш справедливої, екологічно орієнтованої та ефективної політики в галузі сільського господарства, навколишнього середовища та розвитку сільських територій. САП 2023-2027 рр. є ключовим інструментом для досягнення стратегій «Від ферми до столу» та збереження біорізноманіття в контексті Європейської зеленої угоди.

**На період 2023-2027 рр. спільна
сільськогосподарська політика (САП) побудована
навколо десяти ключових цілей:**

- забезпечення справедливого доходу для фермерів;
- підвищення конкурентоспроможності;
- покращення позиції фермерів у харчовому ланцюгу;
- дії щодо зміни клімату;
- турбота про навколишнє середовище;
- збереження ландшафтів і біорізноманіття;
- підтримання оновлення поколінь;
- жваві сільські райони;
- захист якості їжі та здоров'я;
- сприяння знанням та інноваціям.

ISO 22000 – міжнародний стандарт, розроблений Міжнародною організацією зі стандартизації, що стосується безпеки харчових продуктів і застосовується в агробізнесі.

Цей стандарт визначає харчовий ланцюг як послідовність стадій та операцій, починаючи від виробництва та закінчуючи споживанням, і вимагає адекватного контролю на кожному етапі, щоб уникнути харчових небезпек.

Із моменту вступу в силу *Договору Agreement on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Products (ACAA)*, який є частиною *Угоди про Асоціацію Україна-ЄС*, в Україні розпочалась поступова гармонізація законодавства із законодавчою базою ЄС.

Уперше стандарт **ISO 22000** було опубліковано в 2005 р. **ISO 22000:2005**, потім наступний чинний **ISO 22000:2018**. Стандарт переглядається кожні 5 років, наразі у стадії перегляду.

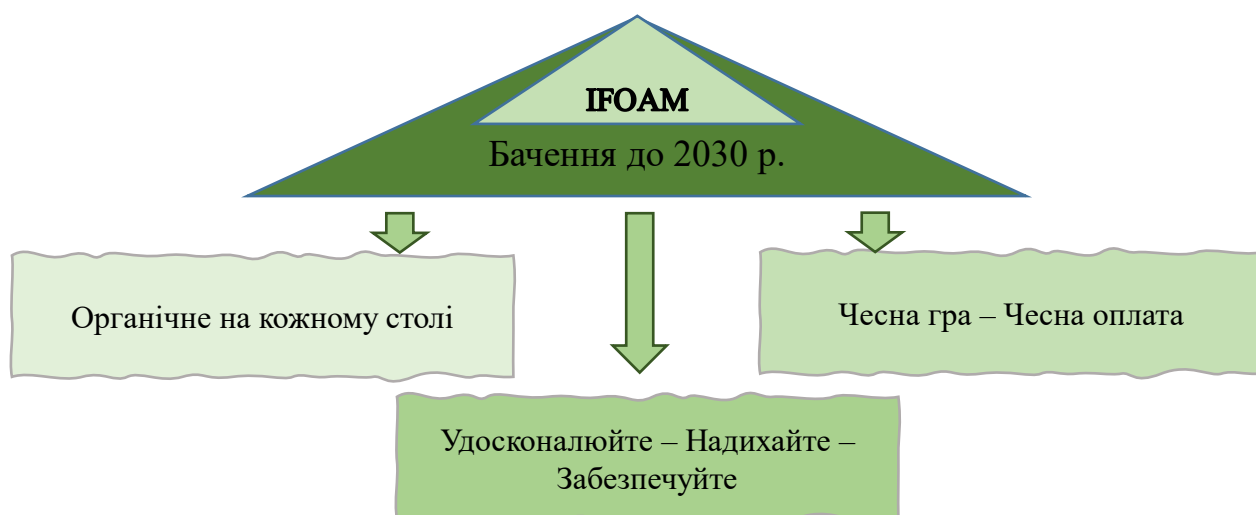
АГРО-Україна зосереджує свою увагу на таких напрямках діяльності:
Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) – п'ятирічна ініціатива (2019-2024 рр.), фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та виконується компанією «Кімонікс Інтернешнл» в Україні. Мета програми полягає у сприянні економічному зростанню сільських громад, зокрема, у покращенні управління сільськогосподарським сектором. Це має допомогти розвитку більш продуктивних, сучасних і прибуткових мікро-, малих та середніх сільськогосподарських підприємств (ММСП).

16.09.2014 № 1678-VII ратифіковано Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Відповідно до глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства.

IFOAM – всесвітня організація, що об'єднує органічний рух і понад 750 членів організацій у 108 країнах світу.

Приклади формування продовольчої політики країн світу

Країна	Характеристика
Франція	Політика щодо продовольчого забезпечення базується на Стратегії внутрішньої продовольчої безпеки. Відповідальність за цей аспект покладається на Міністерство сільського господарства, продовольства, рибальства, сільського та регіонального планування. Діяльність міністерства охоплює продовольство, підтримку вітчизняних виробників, рибальство, ветеринарію та захист рослин. Також існують агентства розвитку та науково-дослідні центри, які займаються проведенням наукових досліджень у цій сфері.
Німеччина	Стратегія продовольчої безпеки визначає уповноважені органи влади на трьох рівнях: загальноєвропейському, федеральному та місцевому. На загальноєвропейському рівні діють Європейська комісія, Європейське агентство з продовольчої безпеки та Продовольчий і ветеринарний офіс ЄС. На федеральному рівні діють Федеральне міністерство продовольства, сільського господарства та захисту прав споживачів, Німецький федеральний інститут оцінки ризиків, Німецьке федеральне управління споживчого захисту й безпеки харчових продуктів. На місцевому рівні діють федеральні дослідні інститути, міністерства земель федерації, уряди земель федерації. Стратегія об'єднує теоретичні та практичні підходи до забезпечення продовольчої безпеки, сприяючи безпеці та якості харчових продуктів, захисту прав споживачів і ефективному врегулюванню конфліктних ситуацій зі споживачами.
Нідерланди	Основою нідерландської системи забезпечення якості «Інтегрований контроль ланцюга» щодо технологічного ланцюга для виробництва свинини від підприємства, розведення молодняку до роздрібно́ї торгівлі є контроль, відстежування, а також незалежна система санкцій. Найважливішими вимогами, зокрема, є: співпраця виключно з визнаними відгодівельниками, постачальниками кормів і ветеринарами; повне документування дій ветеринаром у вахтовому журналі; лікарські засоби тільки з «Позитивного списку ветеринарних препаратів для свиноферм»; архівування накладних від постачальників кормів і транспортної документації при ввезенні й вивезенні свиней; маркування всіх тварин; задокументована система власного контролю.
Вірменія	Закон Республіки Вірменія «Про забезпечення продовольчої безпеки» від 05.06.2002 р. №ЗР-338 закріплює дефініцію «забезпечення продовольчої безпеки держави» як такий стан економіки держави, що забезпечує продовольчу незалежність держави та гарантує фізичну й економічну доступність харчових продуктів для населення, що відповідають нормам охорони здоров'я.
США	У США були прийняті спеціальні закони «Про продовольчу безпеку США» (1985 р.), «Про поліпшення продовольчої безпеки» (1986 р.), що створили нормативне підґрунтя у сфері державного регулювання продовольчої безпеки. Дія норм федерального закону «Про продовольчу безпеку» спрямована на розвиток виробництва зерна, молочних продуктів, рису, сої, бобів, цукру. Державне регулювання продовольчої безпеки здійснюється на засадах забезпечення населення якісними продуктами харчування, опанування міжнародних продовольчих ринків, розвитку сільськогосподарського виробництва.
Молдова	Стаття 37 Конституції Республіки Молдова від 29.07.1994 р. закріплює право кожної людини на безпечні продукти харчування.

Країна	Характеристика
Туркменістан	Закон Туркменістану «Про продовольчу безпеку» від 15.06.2000 р. №29-ІІ затверджує, що продовольча безпека Туркменістану є таким станом економіки держави, за якого забезпечується необхідний рівень виробництва життєво важливих продуктів харчування та продовольчої сировини, а також гарантується доступність продовольства для всього населення у кількості, необхідній для активного та здорового життя.
Білорусь	Стаття 21 Конституції Республіки Білорусь від 15.03.1994 р. гарантує кожному громадянину право на гідний рівень життя, зокрема на достатнє харчування. У постанові Ради Міністрів Республіки Білорусь «Про концепцію національної продовольчої безпеки Республіки Білорусь» від 10.03.2004 р. №252 національна продовольча безпека визначена як такий стан економіки, за якого незалежно від кон'юнктури світових ринків населенню гарантується стабільне забезпечення продовольством у кількості, що відповідає науково обґрунтованим параметрам (пропозиція), з одного боку, і створюються умови для підтримання споживання на рівні медичних норм (попит), що відповідає умовам розширеного відновлення населення, з іншого боку.
Бельгія	Реалізацію державної аграрної політики Бельгії забезпечує Міністерство сільського господарства і наукової політики, а Федеральне агентство з безпеки харчових продуктів займається перевіркою та випробуванням продукції на різних етапах харчового ланцюга згідно з відповідними програмами. Однією з таких програм є Програма забезпечення якості виробництва свинини, у якій наголошується на відстежуванні та перешкодженні появі залишкових речовин ветеринарних препаратів у м'ясі. Органи державної влади Бельгії в питаннях продовольчої безпеки головну увагу приділяють забезпеченню якості харчових продуктів і мінімізації ризиків для здоров'я споживачів, що забезпечується шляхом гарантування стандартизації та максимального контролю.
Бразилія	У Бразилії правове регулювання продовольчої безпеки здійснюється на основі закону «Про продовольчу безпеку» від 15.09.2006 р. №11.346, де продовольча безпека – це реалізація загального права на регулярний та постійний доступ до якісного харчування в достатній кількості без перешкоди доступу до інших основних благ на підставі засобів, що сприяють зміцненню здоров'я, забезпечують повагу до культурного різноманіття та є раціональними із соціальної, економічної та екологічної точок зору.
Японія	У Японії в 1995 р. було ухвалено закон «Про продовольство». Відповідно до його норм почала діяти програма спеціального асигнування, активізувалось надання субсидій сільськогосподарським підприємствам, здійснювалось фінансування проєктів, спрямованих на запровадження новітніх технологій у сфері сільського господарства (тваринництво). У 1999 р. в Японії було прийнято закон «Про продовольство, сільське господарство та розвиток сільських районів». Цей нормативно-правовий акт закріпив продовольство як необхідну умову життєдіяльності людини та чинник підтримки здорового способу життя. Food Safety Basic Act No 48 (закон «Про безпеку харчової продукції» у редакції закону Японії від 2007 р.) вступив у дію 23.05.2003 р., під терміном «продовольство» розуміються всі продукти харчування та напої.
КНР	Із 01.07.2009 р. у КНР набув чинності закон «Про безпеку харчової продукції», основою якого є забезпечення безпеки харчової продукції, гарантування безпеки для життя та здоров'я людей.

Країна	Характеристика
Індія	Закон «Про продовольчу безпеку та стандарти» набув чинності 24.08.2006 р. Він консолідував закони щодо продовольства і продовольчої безпеки, встановлення науково обґрунтованих стандартів на продовольчі товари для регулювання їх виробництва, зберігання, розподілу, продажу та імпорту з метою забезпечення наявності безпечних і корисних харчових продуктів для споживання людиною. У ньому встановлено, що продовольством є оброблена, частково оброблена або необроблена речовина (дитяче харчування, питна вода, алкогольні напої, жувальна гумка та ін.), що призначена для споживання людиною. Продовольча безпека настає, коли продовольство не завдає шкоди людині за умови використання для споживання за його призначенням.
Кенія	За кенійським законодавством продовольство – це продукти харчування, напої, жувальна гумка, що пройшли сертифікацію та можуть бути реалізовані через торговельну мережу з метою задоволення споживчого попиту населення.

Провідні параметри аграрних політик США і ЄС

можливість поділу сфер державного регулювання за цілями й механізмами реалізації: продуктові програми, програми підтримки доходів сільгоспвиробників, програми стимулювання попиту, програми розвитку сільської місцевості, зовнішньоторговельне регулювання, екологічні програми

уніфікація підходів до надання фінансової підтримки і можливості вибору для сільгоспвиробників, які бажають або брати участь у конкретній програмі і, відповідно, отримувати належні за нею фінансові ресурси, або не брати участь у цій програмі

наявність середньострокової (на 5-7 років) стратегії розвитку сільського господарства і ринку продовольства, оформленої та закріпленої у вигляді закону

поступове обмеження заходів щодо виготовлення нездорових продуктів харчування і таким чином посилення екологічної і соціальної спрямованості сільського господарства

встановлення конкретних цінових параметрів і загального обсягу фінансування за кожною програмою, причому стимулюється зниження витрат на виробництво, оскільки підтримка за продуктовими програмами має форму не дотацій на придбання матеріально-виробничих або кредитних ресурсів, а прив'язується або до площі посівів, або до обсягів виробництва конкретного виду сільськогосподарської продукції

Заходи із забезпечення продовольчої безпеки та підтримки й забезпечення розвитку аграрного сектору

Країна	Основні заходи із забезпечення продовольчої безпеки	Основні заходи з підтримки та забезпечення розвитку аграрного сектору
США	○ гранти на підготовку, проведення інспекцій, зміцнення потенціалу лабораторій і реалізацію програм, що забезпечують безпеку харчових продуктів; ○ жорсткий контроль за продуктами харчування, які імпортуються до США; ○ комплекс державних програм із продовольчої допомоги населенню; ○ державна підтримка фермерів; ○ фінансування міжгалузевих цільових програм, пов'язаних із підтримкою розвитку аграрного сектору тощо.	○ консервація і вилучення з обігу земель; ○ стимулювання експорту шляхом надання експортної компенсаційної надбавки фермерам; ○ стимулювання концентрації сільськогосподарського виробництва; ○ субсидування урядових програм підтримки розвитку окремих галузей аграрного сектору; ○ кредитування сільгоспвиробників під заставу аграрної продукції шляхом надання компенсаційних виплат тощо.
ЄС	○ інтегрований підхід до безпеки харчових продуктів «від ферми до виделки»; ○ система швидкого оповіщення про їжу та корми (RASFF); ○ жорсткі стандарти до виробництва продуктів харчування; ○ жорсткий контроль за витратами ЄС на виробництво сільськогосподарської продукції; ○ застосування принципу обережності у споживчій політиці, виробництві продуктів харчування, вирощуванні тварин та рослин, захисті навколишнього середовища; ○ встановлення спеціального контролю та протидія застосуванню шахрайських практик при збуті певних продуктів харчування; ○ запровадження спеціальних правил щодо регулювання органічного виробництва, маркування та контролю; ○ контроль за рівнем забрудненості продуктів харчування, що може виникнути у процесі виробництва, упаковки, транспортування та зберігання або з навколишнього середовища; ○ контроль за безпечністю кормів і добрив тощо.	○ державні субсидії; ○ реалізація Спільної аграрної політики (САП); ○ підтримка багатофункціональності сільського господарства; ○ захист доходів сільськогосподарських виробників; ○ розвиток сільських територій; ○ підтримка фермерських господарств; ○ державна закупівля сільськогосподарської продукції; ○ допомога у створенні та розвитку ринку; ○ розвиток соціальної інфраструктури; ○ будівництво та реконструкція переробних потужностей; ○ встановлення квот на виробництво продукції та гарантованих цін тощо.

Країна	Основні заходи із забезпечення продовольчої безпеки	Основні заходи із підтримки та забезпечення розвитку аграрного сектору
Японія	○ збільшення внутрішнього виробництва; ○ задоволення попиту на два типи їжі (традиційної та західної); ○ контроль за харчовими продуктами; ○ стабільне постачання продуктів харчування; ○ багатофункціональність сільського господарства; ○ сталий розвиток сільського господарства; ○ сприяння розвитку сільських територій; ○ вимоги до маркування основних алергенних харчових продуктів; ○ функціонування всеосяжної системи санітарного контролю, що базується на системі аналізу небезпек за критичними точками тощо	○ структурні програми розвитку АПК, створення аграрних підприємств за кордоном із метою диверсифікації імпорту; ○ заходи з інтенсифікації виробництва і підвищення конкурентоспроможності продукції; ○ програма спеціального асигнування, надання субсидій виробникам, фінансування проєктів із запровадження новітніх технологій у сільському господарстві; ○ пільгове кредитування; ○ страхування сільськогосподарських кредитів; ○ програми з розширення можливостей оренди сільськогосподарських машин; ○ програми сприяння розробці та впровадженню нових зразків високопродуктивної сільськогосподарської техніки; ○ модернізація сільськогосподарських підприємств тощо.

4. Екоцид природних умов України

Екологічний договір

Документ акцентує увагу на трьох основних завданнях:

- 1) оцінка збитків довкіллю, яких завдала і завдає рф на території України;
- 2) покарання за вчинення цих злочинів;
- 3) відновлення природи й усунення завданої шкоди.

Сума збитків довкіллю України внаслідок збройної агресії рф на початок 2024 р. перевищує 2,5 трлн грн. Кількість зафіксованих злочинів росіян проти природи України – понад 5,5 тисяч.

Порівняння методів оцінки екологічних збитків українському довікілью за період із 24 лютого 2022 року по 24 лютого 2023 року

Статті порівняння	Українська методика	Методика Світового банку в координації з ЄС
Сума розрахованих збитків	52 млрд дол. США	2 млрд дол. США
Порядок розрахунку	недоотримані доходи від зборів, податків та інших регуляторних платежів за забруднення, спричинені комунальними та промисловими викидами, помножені на кілька коефіцієнтів	Друга швидка оцінка збитків і потреб (RDNA2)
Визначення поняття «екологічні збитки», яке включає врахування терміну відновлення	відновлення, що триватиме протягом наступного десятиліття, має охоплювати такі аспекти, як «зелена інфраструктура», відновлення екосистем, компенсація збитків, завданих здоров'ю населення, та пов'язаних травм, а також вирішення питань щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та підвищення рівня адаптації до очікуваних наслідків зміни клімату	короткий період протягом 2-5 років після завершення бойових дій, вимагає зосередження на відновленні основних комунальних послуг і швидкій відбудові критично важливої інфраструктури
Недоліки	оцінка збитків може бути завищеною або випадково наближеною до повного обсягу екологічних збитків, який має включати всю кількісно оцінену деградацію наземних і водних екосистем, ґрунтів і лісів	використовує визначення прямих збитків від руйнування або пошкодження фізичних активів та інфраструктури, оцінених у грошовому еквіваленті як витрати на заміну або ремонт фізичних активів та інфраструктури, з урахуванням довоєнної вартості ціни заміни певного активу. Вартість при цьому визначалась для відновлення довоєнної діяльності за допомогою ремонту й реставрації. Тобто оцінює лише витрати на відновлення фізичних активів та інфраструктури, не враховує вартість забруднення довкілля через руйнування та не функціонування таких об'єктів, як очисні споруди та інші промислові об'єкти, а також вартість відновлення деградованих екосистемних послуг або компенсацію за їхнє погіршення [водні, наземні екосистеми]

? Питання для самоконтролю

1. Що означає термін «євроінтеграція»? Які переваги інтеграція може мати для України в контексті глобальної продовольчої безпеки?
2. Що означає для світу потенціал України в частині формування глобальної продовольчої безпеки?
3. Назвіть основні стандарти та вимоги Європейського Союзу стосовно продовольчої безпеки.
4. Які можливості та виклики виникають внаслідок інтеграції України в європейські та світові структури у сфері продовольчої безпеки?
5. Розкрийте вплив євроінтеграційних процесів на аграрний сектор України та її здатність забезпечувати стабільну та надійну продовольчу безпеку.
6. Визначте ризики, пов'язані з процесом євроінтеграції у контексті продовольчої безпеки та можливості їх мінімізації.
7. Які стратегії та заходи можуть бути прийняті для поліпшення якості та безпеки харчових продуктів в Україні?
8. Яке значення для України має формування світової свідомості щодо значення українського виробництва та експорту сільськогосподарської продукції для глобальної продовольчої безпеки?
9. Які напрямки сільськогосподарської діяльності та інфраструктури сільських територій в Україні передусім потребують відновлення та реформ?
10. Чи існує взаємозв'язок між подоланням екологічних проблем України та покращенням продовольчої безпеки світу?

ТЕМА 2. ПРАВОВІ ОСНОВИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКІ ДЕТЕРМІНАНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ (О. Г. Бондар)

Мета вивчення теми: дослідити правові основи та європейські детермінанти сталого розвитку сільських територій України.

План:

1. Теоретико-методологічні та нормативно-правові основи сталого розвитку сільських територій в Україні через призму світових практик та досвіду ЄС.
2. Правові акти Європейського Союзу щодо сталого розвитку села.
3. Державний протекціонізм у сфері сталого розвитку сільських територій: підходи України та ЄС.

Ключові терміни та поняття

Сталий розвиток

Сільські території

Державна аграрна політика

Стандарти та вимоги Європейського Союзу

Екологічна інтеграція

Європейська зелена угода (The European Green Deal)

Спільна аграрна політика ЄС (The Common Agricultural Policy of EU)

Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 р. (The EU's biodiversity strategy for 2030)

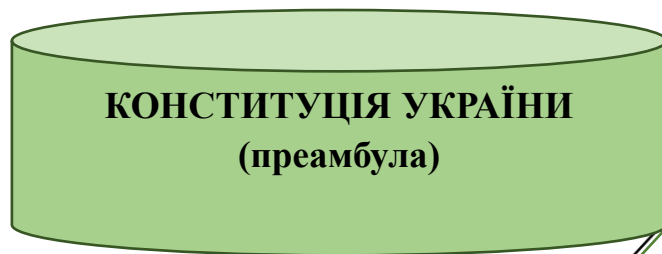

Теоретичні відомості

1. Теоретико-методологічні та нормативно-правові основи сталого розвитку сільських територій в Україні через призму світових практик та досвіду ЄС

**КОНСТИТУЦІЯ
УКРАЇНИ**

Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ (преамбула)

Верховна Рада України від
імені Українського народу -
громадян України всіх

виражаючи суверенну волю
народу,

спираючись на багатовікову
історію українського
державотворення і на основі
здійсненого українською
нацією, усім Українським
народом права на
самовизначення...

підключаючись про зміцнення
громадянської злагоди на землі
України та підтверджуючи
європейську ідентичність
Українського народу і
незворотність європейського та
євроатлантичного курсу
України...

приймає цю Конституцію -
Основний Закон України.

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)
від 07 лютого 2019 р. № 2680-VIII

Пункт 5 частини 1 статті 85

«визначення засад внутрішньої і зовнішньої політики, реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»

частина 3 статті 102

«Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору»

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 13

Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є **об'єктами права власності Українського народу**. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією.

Стаття 14

Земля є **основним національним багатством**, що перебуває під особливою охороною держави. **Право власності на землю гарантується**. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону.

Стаття 16

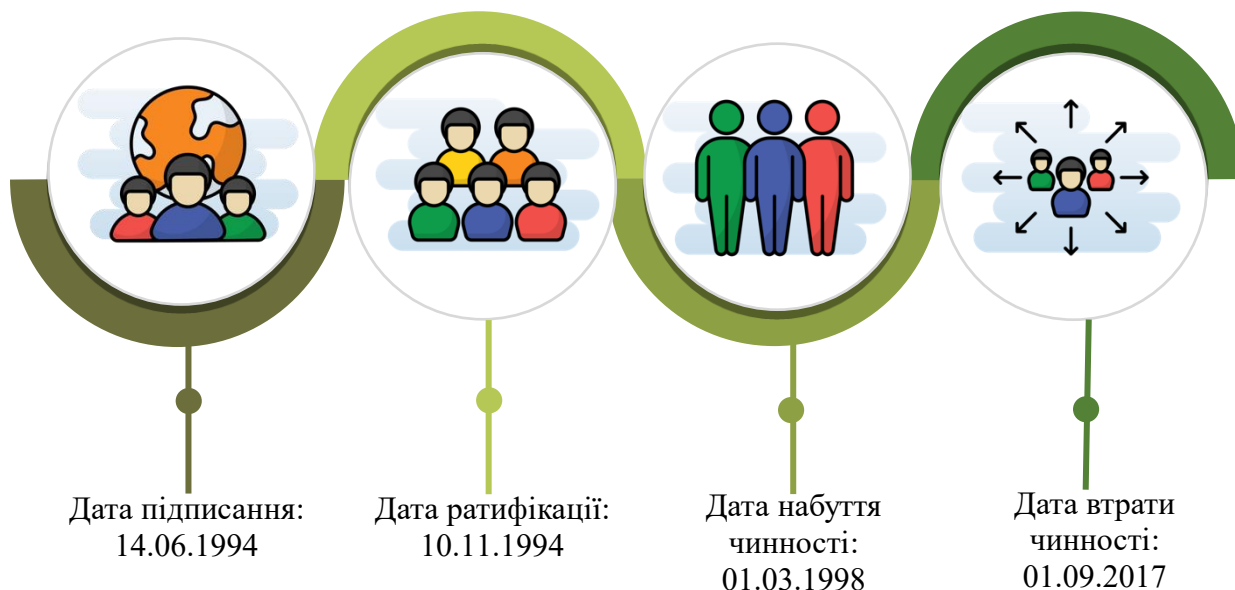

Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави.

УГОДА ПРО ПАРТНЕРСТВО І СПІВРОБІТНИЦТВО між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами

(Угоду ратифіковано Законом України від 10.11.94 № 237/94-ВР)

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

(Угоду ратифіковано Законом України від 16.09.2014 № 1678-VII)

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони

Розділ V Економічне та галузеве співробітництво Глава 6 Навколишнє середовище

Стаття 360

Сторони розвивають і зміцнюють співробітництво з питань охорони навколишнього середовища й таким чином сприяють реалізації довгострокових цілей сталого розвитку і зеленої економіки. Передбачається, що посилення природоохоронної діяльності матиме позитивні наслідки для громадян і підприємств в Україні та ЄС, зокрема, через покращення системи охорони здоров'я, збереження природних ресурсів, підвищення економічної та природоохоронної ефективності, інтеграції екологічної політики в інші сфери політики держави, а також підвищення рівня виробництва завдяки сучасним технологіям.

Розділ V Економічне та галузеве співробітництво

Глава 6 Навколишнє середовище

Стаття 363

Поступове наближення законодавства України до права та політики ЄС у сфері охорони навколишнього природного середовища здійснюється відповідно до Додатка XXX до цієї Угоди.

Управління довкіллям та інтеграція екологічної політики в інші галузеві політики

Директива № 2011/92/ЄС про оцінку впливу окремих державних і приватних проєктів на навколишнє середовище (кодифікація)

Директива № 2001/42/ЄС про оцінку впливу окремих планів та програм на навколишнє середовище

Директива № 2003/4/ЄС про доступ громадськості до екологічної інформації та про скасування Директиви № 90/313/ЄЕС

Директива № 2003/35/ЄС про забезпечення участі громадськості у підготовці окремих планів та програм, що стосуються навколишнього середовища, та внесення змін і доповнень до Директив № 85/337/ЄЕС та 96/61/ЄС про участь громадськості та доступ до правосуддя

Розділ V Економічне та галузеве співробітництво

Глава 17 Сільське господарство та розвиток сільських територій

Стаття 403

Сторони співробітничать з метою сприяння розвитку сільського господарства та сільських територій, зокрема шляхом поступового зближення політик та законодавства.

Стаття 404

Співробітництво між Сторонами у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій охоплює, *inter alia*, такі сфери:
с) заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема **поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій**, *inter alia* шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах.

ПОСТАНОВА Верховної Ради України
від 29 липня 2022 року № 2483-IX
«Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері
європейської інтеграції»

Верховна Рада України постановляє:

Встановити, що адаптація законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС), забезпечення відповідності актів Верховної Ради України зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції, праву Європейського Союзу (acquis ЄС) є одним з головних завдань Верховної Ради України, що реалізується спільно з Кабінетом Міністрів України, який є основним суб'єктом ініціювання відповідних законопроектів, шляхом забезпечення узгодження підготовки, включення до порядку денного Верховної Ради України, розгляду та остаточного прийняття законопроектів, спрямованих на адаптацію законодавства України до положень права Європейського Союзу (acquis ЄС), виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції.

2. Правові акти Європейського Союзу щодо сталого розвитку села

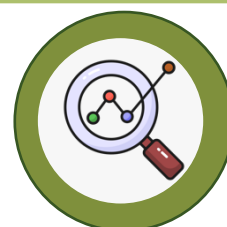
СТАЛИЙ РОЗВИТОК – така модель розвитку суспільства, економіки та держави, взаємодії їх із природою, що дозволяє:

задовольняти потреби нинішнього покоління, не завдаючи при цьому шкоди можливостям майбутніх поколінь

зберігати біосферу

гармонійно забезпечувати реалізацію екологічних, економічних і соціальних цілей

**Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019
«Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»**

1. Підтримуючи проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 1955 року № 70/1 глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року та результати їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладені в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», забезпечувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року:

2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;

13) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;

15) захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття...

Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року є орієнтирами для розроблення проєктів прогностичних і програмних документів, проєктів нормативно-правових актів із метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України.

Розпорядження Кабінету Міністрів України
«Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової програми
використання та охорони земель»
від 19 січня 2022 р. № 70-р

Земельний фонд України становить 60,4 млн гектарів і характеризується надзвичайно високим рівнем освоєння. Близько 70% земельного фонду України становлять сільськогосподарські землі, близько 4 відсотків – забудовані землі.

1.

2.

Високий рівень господарського освоєння території України визначає інтенсивний вплив антропо- та техногенезу на навколишнє природне середовище, в тому числі на земельні ресурси, склад і характер процесів, які відбуваються у сфері використання земель.

Найбільшу питому вагу мають сільськогосподарські землі (близько 70%). Рівень розорювання земель у державі досягає в середньому 54%, а у деяких Областях – 70% і більше.

3.

4.

Надмірне розширення площі ріллі за рахунок схилів земель призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь: ріллі, природних кормових угідь, лісів і водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і спричинило значну техногенну ураженість екосфери. Щорічні збитки від основних видів ґрунтової деградації становлять близько 40-50 млрд грн, у т.ч. за рахунок незбалансованих втрат гумусу і поживних речовин – 23-28 млрд грн; від недобору продукції та втрат ґрунту через ерозію – 17-22 млрд грн. За рівнем кислотності, засоленості, солонцюватості, переуцільнення, забруднення частина земельних ресурсів перебуває у передкризовому, а подекуди у кризовому стані з тенденцією до погіршення.

Ключовим прогностичним показником розв'язання зазначеної проблеми є зниження рівня розораності території країни до 44% шляхом вилучення орнонепридатних (деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених) земель, площа яких, за експертними оцінками, перевищує 6,5 млн гектарів, з інтенсивного обробітку. Для порівняння – у Франції розорано 36% угідь, Англії – 18,5%, у США – 20%.

5.

«Право ЄС» vs «Право держави – члена ЄС»

Право ЄС виникло внаслідок активного розвитку інтеграційних процесів на європейському континенті, які зумовили створення Європейського Союзу.

Право Європейського Союзу має особливі джерела права, процес нормотворчості та правозастосування, інституційний механізм і механізм контролю за дотриманням норм.

Незважаючи на наявність рис як національного права, так і міжнародного, право ЄС є особливою самостійною системою права.

Розвиток права навколишнього середовища ЄС

- Європейські Співтовариства розпочинають відлік своєї історії з 1951 року, коли шість держав-учасниць – Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург та ФРН – створили Європейське об'єднання вугілля і сталі.
- Наступний етап у формуванні європейського права – підписання Римських договорів про створення Європейського Економічного Співтовариства і Європейського співтовариства з атомної енергії.
- Проте ні в Паризькому договорі, ні в Римських договорах не було прямої згадки про необхідність охорони навколишнього середовища і проведення спільної екологічної політики.
- Стокгольмська конференція ООН 1972 року стала каталізатором розвитку екологічного права Співтовариства. У жовтні 1972 р. держави-члени ЄЕС приймають Декларацію щодо програми дій із навколишнього середовища, а на початку 1973 року була прийнята Перша програма дій із навколишнього середовища (на 1973-1976 рр.). Її можна вважати першим офіційним документом, у якому були сформульовані основні принципи європейської політики у сфері охорони навколишнього середовища.

**Рішення
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ТА РАДИ
від 20 листопада 2013 р. № 1386/2013/EU
про Загальну програму дій Союзу з охорони навколишнього середовища до
2020 року
«Жити добре в рамках обмеженості ресурсів нашої планети»
(Сьома ПДОНС)**

Союз поставив перед собою мету стати до 2020 року інтелектуальною, сталою та всеохоплюючою економікою за допомогою комплексу політичних заходів і дій, спрямованих на перетворення його на низьковуглецеву та ресурсоефективну економіку.

Ціла низка програм дій у галузі навколишнього середовища з 1973 року створив основу для дій Союзу в цій галузі.

**Сьома програма дій Європейського Союзу з охорони
навколишнього середовища**

Шоста ПДОНС забезпечила переваги для навколишнього середовища і визначила всеосяжний стратегічний напрямок екологічної політики.

Попри ці досягнення, все ще мають місце несталі тенденції у чотирьох пріоритетних сферах:

- зміна клімату;
- природа і біологічне різноманіття;
- навколишнє середовище, здоров'я та якість життя;
- природні ресурси та відходи.

Стимулювання переходу до «зеленої» економіки та прагнення до абсолютного відділення економічного зростання від погіршення стану навколишнього середовища.

Формалізована мета – в контексті сталого розвитку прагнути побудувати такий світ, де не буде **деградації земель**.

Екологічна політика Союзу має **ґрунтуватись на потужній базі знань**.

Повна і одноманітна імплементація законодавчої бази щодо навколишнього середовища на всьому просторі Союзу є раціональною інвестицією в стан навколишнього середовища і здоров'я населення, а також в економіку.

Цілі щодо навколишнього середовища і клімату потрібно підтримувати належними інвестиціями, причому кошти необхідно витратити ефективніше, згідно з цими цілями. Слід заохочувати використання державно-приватних партнерств.

Екологічна інтеграція в усіх відповідних сферах політики необхідна для зменшення навантаження на навколишнє середовище, яке виникає в результаті політики та діяльності інших секторів, а також для виконання завдань, пов'язаних із навколишнім середовищем і кліматом.

Викиди забруднюючих речовин у повітря, воду та ґрунт за останні десятиріччя значно зменшились, як і викиди ПГ за останні роки. Модернізовано законодавство Союзу щодо хімічних речовин, і обмежено вміст багатьох токсичних або небезпечних речовин, як-от свинець, кадмій та ртуть, у продукції, присутніх в більшості домогосподарств. Рівень якості води у Союзі – один із найвищих у світі. Понад 18% суші Союзу та 4% його морів визначені як природно-заповідні території.

У реформованій Спільній аграрній політиці (САП) ЄС прямі виплати з 2003 року прив'язані до вимог про те, що фермери повинні утримувати землі в належному сільськогосподарському та екологічному стані й додержуватись відповідного законодавства про охорону навколишнього середовища.

СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЄС

Головні цілі САП – це забезпечення:

сировинної та продовольчої безпеки

гідного рівня життя осіб, зайнятих у сфері сільськогосподарського виробництва

раціонального використання, ефективної охорони та відновлення природних ресурсів, зокрема й земельних, які використовуються в процесі аграрного виробництва

Етапи формування та розвитку САП ЄС

1. Римський Договір 1956 р. Рішення про САП, розробка її принципів та цілей.
2. Перші моделі регулювання аграрного ринку ЄС (кінець 1960-х рр. – середина 1980-х рр.). Єдина митна політика. Спільні ціни. «Зелений курс». Цільове субсидування в аграрній та земельній сферах.
3. Квота на молоко 1984 р. Регулювання обсягів продукції шляхом податкових важелів і квот. Регулювання цін.
4. Реформа Макшперрі (1992 р.). Зниження цін та цінової підтримки. Введення прямих компенсаційних платежів. Жорсткий контроль виробництва. Дотації, прив'язані до виробництва та до площ земель, що знаходяться в обробітку. Ухил на екологічні аспекти та розвиток сільських територій.
5. План дій 2000 (Agenda 2000) (1999 р.). Подальше скорочення цінової підтримки та збільшення бюджету на компенсаційні виплати, екологію та розвиток сільських територій.
6. Реформа Фішлера (2003 р.). На цьому етапі було поставлено завдання зробити субсидії такими, що залежать не від обсягів продукції, а від її якості та екологічної чистоти.

Грунтова стратегія ЄС до 2030 року, ухвалена Європейською Комісією 17 листопада 2021 р.

створює фундамент та каркас дій для захисту, відновлення та стійкого використання ґрунтів у синергії з Європейським зеленим курсом

визначає бачення та цілі досягнення хорошого стану здоров'я ґрунтів до 2050 року з конкретними діями до 2030 року та оголошує прийняття нового закону про здоров'я ґрунтів до 2023 року

встановлює рамки та конкретні заходи для захисту, відновлення ґрунтів та забезпечення їх раціонального використання

Ключові завдання Ґрунтової Стратегії ЄС

1	Внесення спеціальної законодавчої пропозиції щодо здоров'я ґрунтів до 2023 року, щоб забезпечити досягнення цілей Ґрунтової стратегії ЄС та досягнення хорошого стану здоров'я ґрунтів до 2050 року.
2	Забезпечення сталого управління ґрунтами.
3	Запровадження схеми безкоштовного тестування ґрунтів їх власниками, яка заохочує стале управління ґрунтами та обмін його найкращими практиками.
4	Прийняття юридично обов'язкових цілей з обмеження осушення водно-болотних угідь та органічних ґрунтів, а також відновлення осушених торфовищ для пом'якшення та адаптації до зміни клімату.
5	Введення юридично обов'язкового «паспорту ґрунту» для розвитку циркулярної економіки та покращення повторного використання чистого ґрунту.
6	Відновлення деградованих ґрунтів та рекультивація забруднених ділянок.
7	Запобігання опустелюванню шляхом розробки загальної методології оцінювання опустелювання та деградації земель.
8	Збільшення досліджень щодо збирання ґрунтових даних та моніторингу ґрунтів.
9	Мобілізація участі суспільства та фінансових ресурсів для вирішення проблем сталого використання ґрунтів.

Ґрунтова Стратегія ЄС має на меті забезпечити до 2050 року:

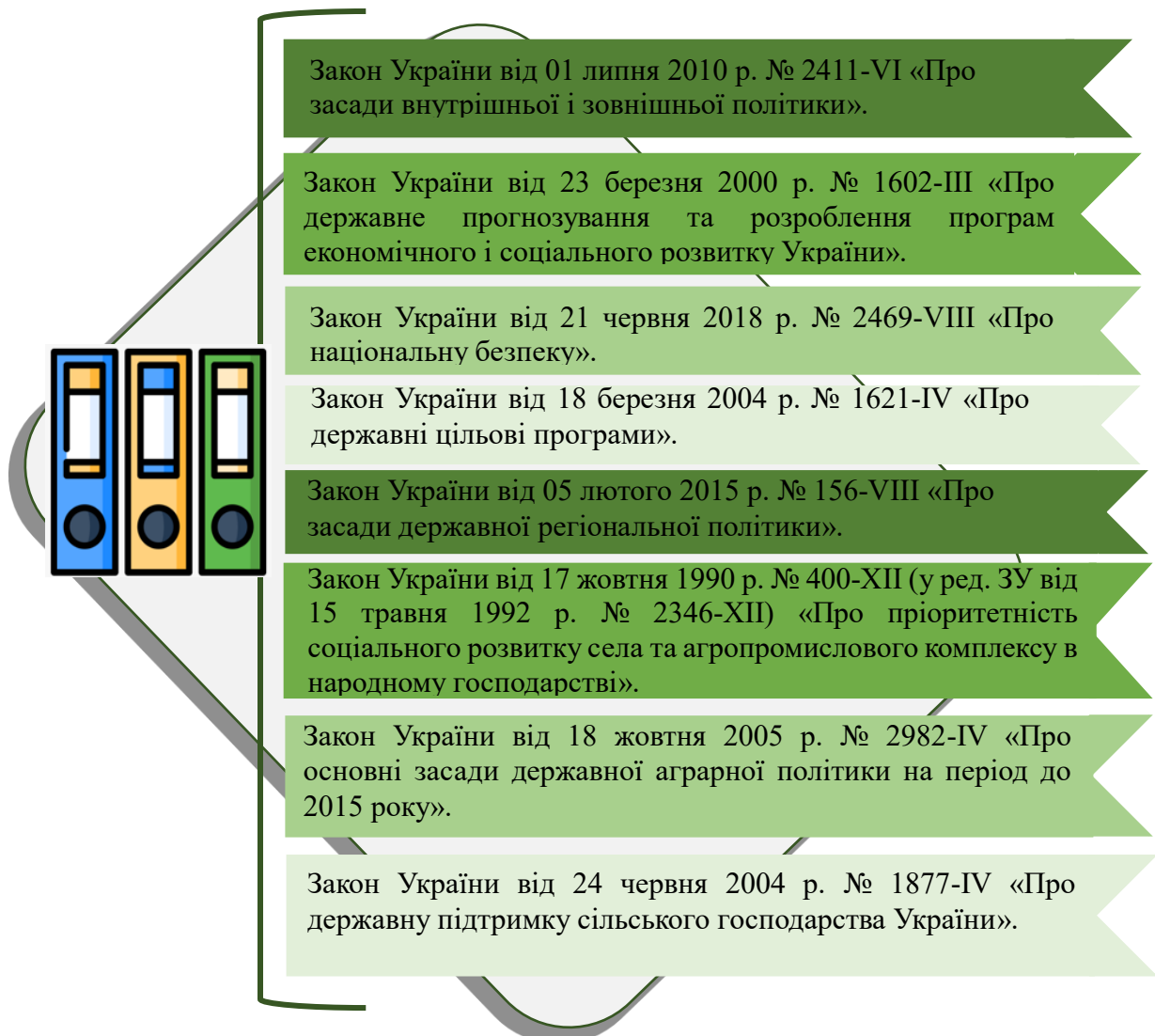

3. Державний протекціонізм у сфері сталого розвитку сільських територій: підходи України та ЄС

Державна аграрна політика – комплекс правових, організаційно-управлінських, наукових, соціально-економічних, кадрових та інших заходів, спрямованих на забезпечення розвитку аграрної сфери економіки, гарантування продовольчої безпеки.

НОРМАТИВНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ

? Питання для самоконтролю

1. Назвіть правові основи сталого розвитку сільських територій України.
2. Назвіть основний закон України та статті, які регулюють питання власності землі й екологічні питання.
3. Визначте європейські детермінанти сталого розвитку сільських територій.
4. У чому полягає мета моделі сталого розвитку суспільства, економіки та держави?
5. Назвіть основні результати Стокгольмської конференції ООН 05-16 червня 1972 року.
6. Окресліть головні цілі САП.
7. Назвіть основні етапи формування та розвитку САП ЄС.
8. Поясніть сутність і перелічіть основні завдання ґрунтової стратегії ЄС.
9. Розкрийте сутність державної аграрної політики та охарактеризуйте її зміст.
10. Якими нормативно-правовими актами регулюється державна аграрна політика?

ТЕМА 3. ІННОВАЦІЙНІ ЄВРОПЕЙСЬКІ МОДЕЛІ «РЕКОНСТРУКЦІЇ» СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ГРОМАД ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ (С. О. Кушнір)

Мета вивчення теми: проаналізувати роль сільських територій у забезпеченні продовольчої безпеки та ознайомитись з європейськими напрацюваннями щодо їх «реконструкції».

План:

1. Сільські території та їх роль в Україні.
2. Мета, переваги та завдання Спільної аграрної політики (САП).
3. Світовий досвід повоєнної відбудови: помилки та успіхи.
4. Інноваційні європейські моделі «реконструкції» сільських територій.

Ключові терміни та поняття

Інновації

Європейські моделі реконструкції

Сільські території

Громади

Забезпечення продовольчої безпеки

Соціально-економічний розвиток

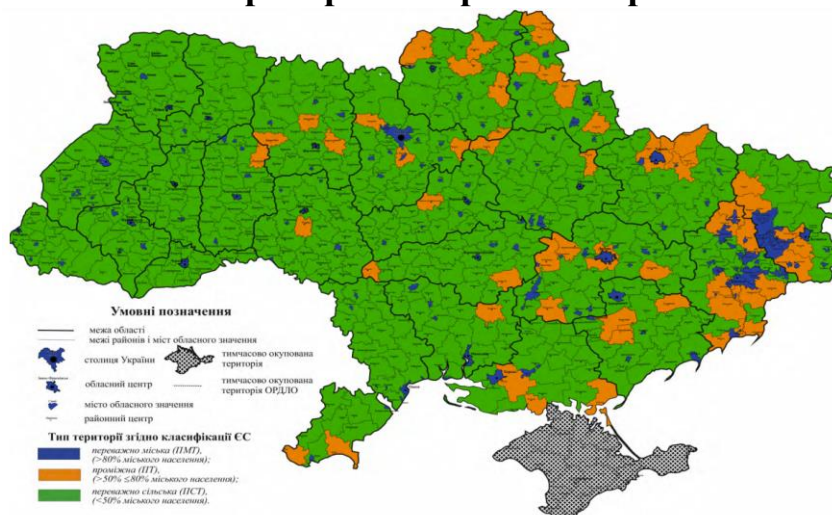
Партнерство

Сталий розвиток

Теоретичні відомості

1. Сільські території та їх роль в Україні

Карта розподілу територій України представлена ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», 2021, де чітко видно, яка частина площі України відноситься до сільських територій

Сільські території

Адміністративний підхід ґрунтується на базовій характеристиці сільських територій – наявності органів управління цими територіями, легітимних та із законодавчо визначеними функціями.

Людиноцентричний підхід, який базується на визначенні залюдненості територій, що визначається як конкретна кількість жителів, кількість населення на одиницю площі (га, акр, км²) або кількість домогосподарств.

При **територіальному** підході сільська територія визначається як конкретна територія, яка володіє комплексом таких унікальних характеристик: віддаленість від міст, наявність природно-ресурсного потенціалу, малолюдність.

Ресурсний підхід характеризує сільські території як комплекс унікальних природно-кліматичних ресурсів: сільськогосподарські землі, ліси, водні ресурси, рекреаційні тощо.

2. Мета, переваги та завдання Спільної аграрної політики (САП)

Спільна аграрна політика Європейської Союзу (САП ЄС) створена в 1957 році на основі основних положень Римського договору 1956 р. є найстаршою інтеграційною та найбільш обґрунтованою політикою підтримки, ринкового регулювання.

1

підвищення продуктивності аграрного сектору шляхом сприяння технічному прогресу

2

забезпечення раціонального розвитку сільськогосподарського виробництва та оптимального використання факторів виробництва

3

забезпечення прийняттого рівня життя для зайнятого в сільському господарстві населенні, зокрема за допомогою збільшення їхніх доходів

4

стабілізація ринків сільськогосподарської продукції, захист виробників і споживачів від зовнішніх чинників

5

гарантування забезпечення населення країн-учасників ЄС якісним продовольством за рахунок власного виробництва сільськогосподарської продукції за доступними цінами

ПРИНЦИПИ САП

Надання переваг продукції, яка виготовлена в країнах-учасниках перед імпортованою продукцією. Реалізується даний принцип шляхом введення високих імпорتنих ставок.

Ринкова єдність реалізується шляхом вільної торгівлі сільськогосподарськими товарами між країнами-учасниками договору, скасування кількісних обмежень, мит і податків, а також встановлення.

Принцип фінансової солідарності полягає у відповідальності усіх держав-членів за фінансові наслідки САП. САП має спільне фінансування, що забезпечується через Європейський фонд орієнтації та гарантії сільському господарству.

Реалізація САП

Основні напрями реалізації САП ЄС

ФОНДИ ФІНАНСУВАННЯ САП

Частиною стратегії «Європа-2020» є Інноваційний союз (Innovation union), який спрямований на те, щоб допомогти всім країнам-членам забезпечити своїх громадян більш конкурентоспроможною економікою, покращити роботу та підвищити якість життя. В рамках Інноваційного союзу діє 11 **Європейських інноваційних партнерств (European Innovation Partnerships (EIP))**, які допомагають об'єднати знання та ресурси на національному та регіональному рівнях ЄС.

Європейське інноваційне партнерство в сфері сталого розвитку сільського та лісового господарств (EIP-AGRI)

має на меті сприяти конкурентоспроможності та сталому розвитку сільського та лісового секторів, які «досягають більшого від меншого».

Концепція систем аграрних знань та інновацій у сільському господарстві (AKIS)

використовується для опису того, як люди та організації об'єднуються для сприяння взаємному навчанню, для створення, обміну та використання знань.

Платформа розумної спеціалізації для сільського господарства (S3P Agri-Food)

підтримує регіони ЄС у розробці спільних інвестиційних проєктів, у тому числі із залученням експертів.

RURBAN, або Партнерство для сталого розвитку міст та сільських територій

інтегрований підхід, визначений в межах політики згуртованості ЄС, який ґрунтується на координації політики міського розвитку та традиційних сільських питань.

Система знань та інновацій у сільськогосподарській галузі (AKIS)

охоплює всіх людей та організації (організації та кооперативи фермерів і лісівників, дорадників, дослідників, представників бізнесу, недержавні громадські організації), які створюють, поширюють і використовують знання та інновації в сільському господарстві.

2. Світовий досвід повоєнної відбудови: помилки та успіхи

План Маршала для Європи

Класичним прикладом успішної післявоєнної відбудови є **план Маршала** для Європи, який був реалізований у 1948-1952 рр.

За чотири роки реалізації плану промисловість регіону зросла на 35%, а рівень доходів населення збільшився на 20%. Це свідчить про успішність програми та її значний вплив на економічний розвиток Європи після війни.

План Ганс Моргентау

Автором іншого американського плану був міністр фінансів **Ганс Моргентау**, чия мета полягала в перетворенні Німеччини на аграрну країну. Під президентством Трумена відмовились від цього підходу, оскільки важко було уявити Європу без німецького промислового потенціалу.

Влада Південної Кореї

У середині та наприкінці 1950-х років минулого століття Південна Корея постраждала від війни, зазнала серйозних руйнувань у своїй економіці. Влада допустила помилки, включаючи неефективне використання фінансової допомоги від США. Збитки країни від війни становили 6,9 млрд дол. США, інфляційний рівень досяг 120%. Руйнування під час війни зазнали 600 тисяч житлових будівель, 46,9% залізниці, 1656 доріг протяжністю 500 км.

Підписання мирного договору

Після підписання міжнародної мирної угоди, яка завершила тривале протистояння між Сербією, Чорногорією, Боснією і Герцеговиною, а також Хорватією у 1992-1995 рр., виявлено, що Боснія і Герцеговина зазнала найбільших збитків. Прямі втрати країн оцінювались у 50-70 млрд доларів США, що перевищувало її тодішній ВВП у 15-20 разів. Окрім того, втрати становили майже 2,5% населення країни, що дорівнює близько 100 тисячам загиблих.

Повернення біженців

Україні може бути корисним досвід повернення біженців, управління та реструктуризації зовнішнього боргу, яким скористалась Боснія і Герцеговина (БіГ). Програму післявоєнної реконструкції визнали успішною, що підтверджується зростанням реального ВВП країни: на 22,9% – у 1997 році, на 13,8% – у 1998, на 10,8% – у 1999 та на 4,4% – у 2000 році.

Боснія і Герцеговина

Україні може бути корисним перейняти не лише позитивний досвід Боснії і Герцеговини (БіГ), а й уникати її помилок. БіГ розпочала відбудову без чіткої стратегії, мала проблеми з координацією проєктів та низький управлінський потенціал.

Це призвело до точкових проєктів без довгострокових стратегій, що обмежило розвиток економіки країни.

Відродження Боснії і Герцеговини

У числі помилок в економічному відродженні Боснії і Герцеговини називають недооцінку ролі промисловості, незастосування інструментів відновлення та реструктуризації промислових підприємств, поганий бізнес-клімат і слабку динаміку внутрішніх інвестицій.

Ці чинники призвели до високого рівня безробіття та повільного розвитку сектору малого й середнього бізнесу.

Відбудова Хорватії

Хорватію вважають успішним прикладом відновлення національної економіки, що зумовлено реформами та нестандартними рішеннями.

Економічний розвиток у 2000-х роках був підтриманий кредитним бумом, приватизацією банків, капітальними інвестиціями, особливо в будівництво доріг, відновлення туризму, суднобудування та стимулюванням споживчих витрат.

4. Інноваційні європейські моделі «реконструкції» сільських територій

Програма Європейської Комісії «Розумне село», запущена у квітні 2017 року, спрямована на розвиток сільських територій через використання цифрових технологій та інновацій:

передбачає участь місцевих жителів в удосконаленні соціально-економічних і екологічних умов у своїх громадах, співпрацю з іншими громадами, соціальні інновації та розвиток стратегій розумних сіл

пропонує ухвалення розумних рішень у публічному і приватному секторах за напрямками вдосконалення доступу до послуг, створення коротких ланцюгів продовольчих поставок і розвиток відновлюваних джерел енергії

набуває актуальності в порядку денному розвитку сільських територій і збігається з поточною реформою Спільної аграрної політики ЄС (САП)

ухвалення розумних рішень у публічному та приватному секторах, включаючи доступ до послуг і розвиток відновлюваних джерел енергії

Після вступу до ЄС розпочався новий етап реалізації Спільної аграрної політики ЄС. Його основу склали так звані **секторні операційні програми**:

Програма «**Реструктуризація і модернізація сільського господарства та розвиток сільських місцевостей**» (скорочено SPO «Rolnictwo»)

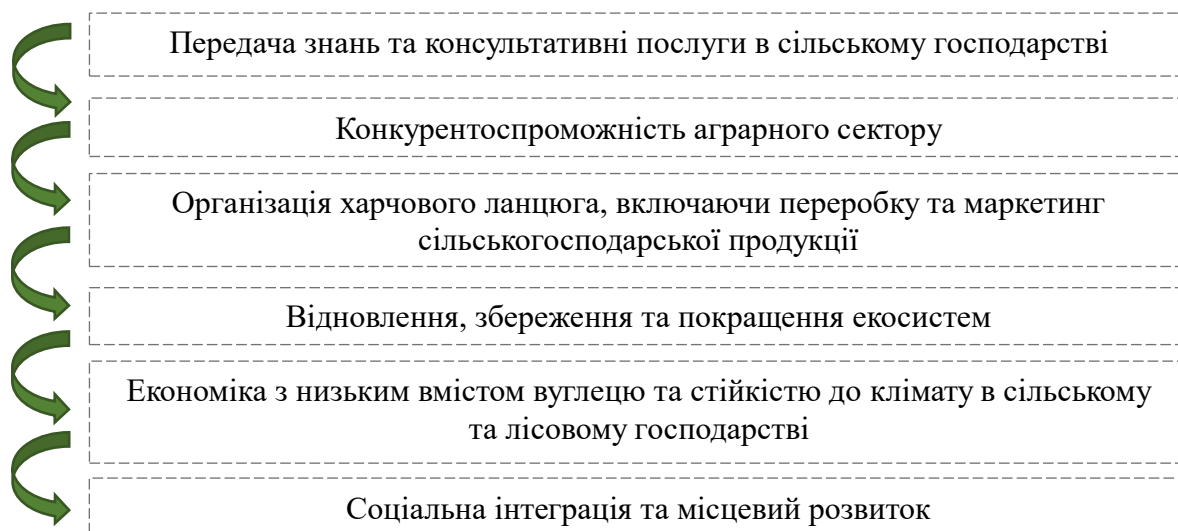
Програма «**Рибництво та розведення риб**» (скорочено SPO «Rybolovstwo»)

На реалізацію цих двох програм сільське господарство і рибництво Польщі у період 2004-2006 рр. з установ структурного фонду ЄС одержали 1 млрд 196 млн євро.

В 2000-і роки з'явилося чимало ефективних **наукових розробок нових технологій**, які стосувались ефективних способів раціонального використання натуральних продуктів, адаптації до змін клімату.

Ураховуючи розподіл сільськогосподарських земель на дрібні ділянки, важливим є розвиток інших галузей поза сільським господарством для розвитку сільських областей у Польщі, що досягається через шість основних напрямків розвитку:

ШВЕЦІЯ

Сільське господарство в Швеції зазнало змін протягом останніх 50 років, де кількість фермерських господарств скоротилась удвічі упродовж 1970- 2016 рр., але кількість сільськогосподарських територій подвоїлася.

Окрім вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби, здійснюються також інші види діяльності, такі як кінна (верхова їзда, школи верхової їзди тощо), міські магазини з продукцією, вирощеною в регіоні, ремесла, виробництво енергії.

У XX ст. значення сільського господарства в економіці Швеції різко зменшилося. У 1940 р. в ньому було зайнято близько 2 млн чол., а на початку 1990-х років – усього 43 тис. У післявоєнні роки у зв'язку з масовим відтоком сільського населення в міста багато ферм були покинуті, і площа сільськогосподарських угідь істотно скоротилася.

Головна галузь сільського господарства Швеції – тваринництво і виробництво кормів. У 1996 р. нараховувалось близько 1,8 млн голів великої рогатої худоби, зокрема 500 тис. молочних корів.

Розвинуте лісове господарство і лісопереробна промисловість. Деревина використовується не лише для виробництва целюлози, паперу, дерево-волокнистих плит і хімічних продуктів, але також слугує паливом і будівельним матеріалом.

Зокрема в межах Програми розвитку сільських територій Швеції передбачено трансфер знань та інновацій в сільському, лісовому господарстві та сільській місцевості.

Близько 7% (3,4 млн євро) видатків Програми спрямовано на створення й поширення знань, інновації, науково-технічне співробітництво. Цей пріоритет допоможе аграрному сектору та сільському бізнесу впровадити результати досліджень та інновацій у свої виробничі системи.

У Швеції розвиток сільських територій також спрямований на створення ефективної інфраструктури, у тому числі інформаційно-комунікаційних послуг, що зробить життя та бізнес у сільській місцевості привабливішим. Окрім того, передбачено створення понад 950 робочих місць у сферах діяльності, не пов'язаних із сільським господарством.

Проект MATtanken

Мета – сприяння екологічному громадському харчуванню.

Платформа займається різними напрямками – від збору статистичної інформації щодо походження продуктів харчування до проведення зустрічей та діалогів щодо зменшення відходів у ланцюзі створення вартості картоплі.

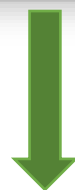
РУМУНІЯ

Приблизно третина всіх фермерських господарств у ЄС зосереджена в Румунії, де їх налічується близько 3,9 млн; 30% населення країни зайнято в сільському господарстві.

87% від загальної території Румунії (238 тис. км²) займає сільська місцевість, а 45% населення країни (загальна кількість – майже 20 млн осіб) проживає у сільській місцевості.

Кількість фермерів у Румунії становить приблизно 850 тис., і більшість із них займаються вирощуванням овочів або виробництвом зерна.

Фермерські господарства страждають від нестачі адміністраторів, які вміють організувати фінансову сферу, аналізувати вхідні ресурси та норми прибутку.

Водночас розвиток самого аграрного сектору та сільських територій знаходиться на незадовільному рівні, зважаючи на: низьку продуктивність праці (становить 30% від середнього рівня ЄС); погане/застаріле оснащення ферм, що ведуть натуральне та напівнатуральне господарство.

Із метою вирішення цих питань 19 тис. осіб пройшли навчання в рамках проєкту розвитку сільських територій: 16 тис. фермерів і власників малих переробних підприємств пройдуть навчання щодо розвитку свого фермерського/харчового бізнесу, а понад 3 тис. виробників – навчання щодо організації екологічного виробництва.

Програма «Молоді лідери для сільського господарства»

Ключові напрями «реконструкції» та розвитку сільських територій

1

урахування під час стимулювання інноваційних трансформацій у межах сільських територій індивідуального характеру розвитку, який обумовлюється наявними ресурсами/можливостями та характеризується специфічними проблемами зростання

2

комплексний підхід, який передбачає вдосконалення інфраструктурного забезпечення інноваційно-інвестиційних процесів розвитку, зважаючи на економічні, соціальні, екологічні та технологічні перспективи

3

визначення ключових органів державного та місцевого управління, які б здійснювали координаційну, стимулюючу, контролюючу функції в реалізації процесу розвитку сільських територій

4

поєднання механізмів управління органами місцевої влади та державного управління з метою надання певної самостійності територіальним громадам у формуванні базової інфраструктури, забезпеченні надання якісних і доступних соціальних послуг

5

узгодженість планів розвитку національної економіки та сільських територій. Інноваційний розвиток сільських територій повинен регулюватись не тільки державними стратегіями, а й підтримуватись програмами його практичної реалізації

6

надання належної фінансової підтримки за рахунок використання комплексу фінансових інструментів: спеціальні інвестиційні фонди сприяння поширенню інновацій та знань; програми грантової та технічної підтримки

? Питання для самоконтролю

1. Що означає термін «інновації» в контексті сільського господарства та розвитку сільських територій?
2. Назвіть основні характеристики європейських моделей «реконструкції» сільських територій.
3. Які можливості відкривають інноваційні підходи для розвитку сільських громад?
4. Чи можуть інновації сприяти підвищенню рівня продовольчої безпеки на сільських територіях?
5. Які переваги надає співпраця та партнерство між різними напрямками народного господарства у впровадженні інноваційних моделей «реконструкції» сільських територій?
6. Перелічіть чинники, які свідчать про успішність інноваційних проєктів у розвитку сільських громад і забезпеченні їх продовольчої безпеки.
7. Перелічіть виклики та перешкоди, що можуть виникнути при впровадженні інноваційних підходів. Визначте шляхи їх подолання.
8. Назвіть стратегії, що можуть бути використані для забезпечення сталого розвитку сільських громад за допомогою інноваційних моделей.
9. Досвід відновлення сільських територій якої з країн найбільш цікавий для України? Обґрунтуйте свою точку зору.
10. Чи впливає на сталий розвиток сільських територій вирішення соціальних та екологічних проблем? Обґрунтуйте свою точку зору.

ТЕМА 4. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЯКОСТІ ПРОДОВОЛЬСТВА: ДОСВІД ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ (О. Г. Бондар)

Мета вивчення теми: дослідити досвід Європи та України щодо правового регулювання відносин у сфері продовольчої безпеки та якості продовольства.

План:

1. Правове регулювання виробництва безпечної та якісної сільськогосподарської продукції.
2. Правове забезпечення екологізації сільськогосподарського виробництва.
3. Правові засади органічного сільськогосподарського виробництва.

Ключові терміни та поняття

Національна безпека

Продовольча безпека

Сільськогосподарська продукція

Якість сільськогосподарської продукції

Безпечність сільськогосподарської продукції

Принцип екологізації аграрного виробництва

Продукція, отримана з використанням ГМО

Екологічна безпека у сфері сільськогосподарського виробництва

Органічне виробництво

Органічна продукція

Галузі органічного сільськогосподарського виробництва

Теоретичні відомості

1. Правове регулювання виробництва безпечної та якісної сільськогосподарської продукції

«Продовольча безпека» vs «Національна безпека»

Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII
«Про національну безпеку»

Національна безпека України – захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Національні інтереси України – життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови.

Загрози національній безпеці України – явища, тенденції та чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України.

**Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV
«Про основи національної безпеки України»**

! втратив чинність

Національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, кібербезпеки та кіберзахисту, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам, життєдіяльності та добробуту громадян.

**Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV
«Про основи національної безпеки України»**

! втратив чинність

Стаття 7. Загрози національним інтересам і національній безпеці України

критичний стан із продовольчим забезпеченням

**Закон України від 19 червня 2003 р. № 964-IV
«Про основи національної безпеки України»**

! втратив чинність

Стаття 8. Основні напрями державної політики з питань національної безпеки

забезпечення продовольчої безпеки

Виклики воєнного часу

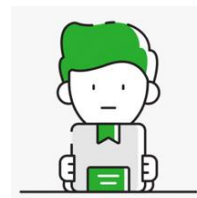
**Закон України від 24
березня 2022 р.
№ 2145-IX
«Про внесення змін
до деяких
законодавчих актів
України щодо
створення умов для
забезпечення
продовольчої безпеки
в умовах воєнного
стану»**

**Закон України від 12
травня 2022 р.
№ 2247-IX
«Про внесення змін
до деяких
законодавчих актів
України щодо
особливостей
регулювання
земельних відносин в
умовах воєнного
стану»**

Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України»

Сільськогосподарська продукція (сільськогосподарські товари) – товари, зазначені у групах 1-24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України «Про Митний тариф України», якщо при цьому такі товари (продукція) вирощуються, відгодовуються, виловлюються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляються безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки та переробки цих товарів (продукції), якщо вони були вироблені на власних або орендованих потужностях (площах).

До сільськогосподарської продукції (товарів) також належать відходи, отримані при виробництві сільськогосподарської продукції (товарів), визначених у групах 1-24 УКТ ЗЕД згідно із Законом України «Про Митний тариф України», а саме: органічні добрива (гній, перегній, пташиний послід, а також полова, бадилля тощо), суміші органічних та мінеральних добрив, у яких частка органічних добрив становить понад 50% від загальної ваги таких сумішей, а також усе біологічне паливо та енергія, отримані при переробці та утилізації сільськогосподарської продукції (товарів) та їх відходів (біогаз, біодизель, етанол, тверде біопаливо, у виробництві якого була використана сільськогосподарська продукція (її відходи) в розмірі понад 50% від усієї використаної продукції, електрична енергія, пар, гаряча вода тощо).

Податковий кодекс України

Сільськогосподарська продукція (сільськогосподарські товари) – це продукція/товари, що підпадають під визначення груп 1–24 Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі – УКТ ЗЕД), якщо при цьому такі товари (продукція) вирощуються, відгодовуються, виловлюються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляються безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки та переробки цих товарів (продукції), якщо вони були придбані або вироблені на власних або орендованих потужностях (площах) для продажу, переробки або внутрішньогосподарського споживання.

Закон України від 4 червня 2020 р. № 674-IX «Про Митний тариф України»

Митний тариф України є невід’ємною частиною цього Закону та містить перелік ставок загальнодержавного податку – ввізного мита на товари, що ввозяться на митну територію України і систематизовані згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), складеною на основі Гармонізованої системи опису та кодування товарів.

Якість сільськогосподарської продукції – це забезпечена нормами аграрного права та інших галузей права сукупність корисних властивостей і характеристик цієї продукції, які здатні задовольняти потреби (вимоги) споживача.

Безпечність сільськогосподарської продукції – це забезпечений нормами аграрного права та інших галузей права такий стан цієї продукції, що є результатом діяльності з виробництва та обігу, яка здійснюється із суворим дотриманням санітарних, ветеринарних, технічних та інших вимог, і забезпечує гарантування відсутності шкоди здоров'ю людини чи тварини у разі правильного їх споживання.

Безпечний харчовий продукт – харчовий продукт, який не має шкідливого впливу на здоров'я людини та є придатним для споживання.

Параметри безпеки – науково обґрунтовані та затверджені центральним органом виконавчої влади, що формує та забезпечує реалізацію державної політики у сфері охорони здоров'я, параметри, включаючи максимальні межі залишків, максимальні рівні, допустимі добові дози, рівні включень, недотримання яких у харчових продуктах може призвести до шкідливого впливу на здоров'я людини.

Безпечні корми – корми, що не мають шкідливого впливу на здоров'я тварин та не роблять харчові продукти, одержані від тварин, яким згодовується корм та які використовуються для виробництва харчових продуктів тваринного походження, небезпечними для споживання людиною.

Нормативне забезпечення виробництва якісної та безпечної сільськогосподарської продукції

1	Закон України від 12 травня 1991 р. № 1023-XII (у ред. ЗУ від 01 грудня 2005 р. № 3161-IV «Про захист прав споживачів».
2	Закон України від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР (у ред. ЗУ від 22 липня 2014 р. № 1602-VII) «Про основні принципи та вимоги до безпеки та якості харчових продуктів».
3	Закон України від 6 грудня 2018 р. № 2639-VIII «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів».
4	Закон України від 18 травня 2017 р. № 2042-VIII «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, ветеринарну медицину та благополуччя тварин».
5	Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».
6	Закон України від 2 березня 1995 р. № 86/95-ВР «Про пестициди і агрохімікати».
7	Закон України від 25 червня 1992 р. № 2498-XII (у ред. ЗУ від 16 листопада 2006 р. № 361-V) «Про ветеринарну медицину».
8	Закон України від 4 лютого 2021 р. «Про ветеринарну медицину» (вступив в силу 21.03.2023 р.).
9	Закон України від 21 грудня 2017 р. № 2264-VIII «Про безпеку та гігієну кормів».
10	Закон України від 24 червня 2004 р. № 1870-IV «Про молоко та молочні продукти».

2. Правове забезпечення екологізації сільськогосподарського виробництва

ЗАКОН УКРАЇНИ від 31 травня 2007 р. № 1103-V
**«Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні,
транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»**

- генетично модифікований організм, живий змінений організм (ГМО) – будь-який організм, у якому генетичний матеріал був змінений за допомогою штучних прийомів переносу генів, які не відбуваються у природних умовах, а саме:
- рекомбінантними методами, які передбачають формування нових комбінацій генетичного матеріалу шляхом внесення молекул нуклеїнової кислоти (вироблених у будь-який спосіб зовні організму) в будь-який вірус, бактеріальний плазмід або іншу векторну систему та їх включення до організму-господаря, в якому вони зазвичай не зустрічаються, однак здатні на тривале розмноження;
- методами, які передбачають безпосереднє введення в організм спадкового матеріалу, підготовленого зовні організму, включаючи мікроін'єкції, макроін'єкції та мікроінкапсуляції;
- злиття клітин (у тому числі злиття протоплазми) або методами гібридизації, коли живі клітини з новими комбінаціями генетичного матеріалу формуються шляхом злиття двох або більше клітин у спосіб, який не реалізується за природних обставин;
- продукція, отримана з використанням ГМО – продукція, в тому числі харчові продукти та корми, технологія виробництва якої передбачає використання ГМО на будь-якому етапі;
- генетично-інженерна діяльність – практична сфера діяльності, пов'язана зі створенням, випробуванням та впровадженням ГМО в обіг.

ЗАКОН УКРАЇНИ від 31 травня 2007 р. № 1103-V
**«Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні,
транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»**

біологічна безпека

стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній негативний вплив його чинників (біологічних, хімічних, фізичних) на біологічну структуру і функцію людської особи в теперішньому і майбутніх поколіннях, а також відсутній незворотній негативний вплив на біологічні об'єкти природного середовища (біосферу) та сільськогосподарські рослини і тварини

генетична безпека

стан середовища життєдіяльності людини, при якому відсутній будь-який неприродний вплив на людський геном, відсутній будь-який неприродний вплив на геном об'єктів біосфери, а також відсутній неконтрольований вплив на геном сільськогосподарських рослин і тварин, промислових мікроорганізмів, який призводить до появи у них негативних та/або небажаних властивостей

Екологічна безпека у сфері сільськогосподарського виробництва

Це такий стан захищеності життєвих інтересів людини і держави, навколишнього середовища в процесі аграрного виробництва, за якого забезпечуються збереження навколишнього середовища і його компонентів у безпечному для життя і здоров'я стані та виробництво якісної, екологічно безпечної сільськогосподарської продукції рослинного і тваринного походження.

Екологічна безпека у сфері сільськогосподарського виробництва є **невід'ємною складовою національної екологічної безпеки держави і** співвідноситься з нею як часткове із загальним.

1	Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».
2	Про органічне виробництво та маркування органічних продуктів : Постанова Ради (ЄС) від 28 червня 2007 р. № 834/2007.
3	Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів : Постанова Комісії (ЄС) від 5 вересня 2008 р. № 889/2008.
4	Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970.

3. Правові засади органічного сільськогосподарського виробництва

Органічне виробництво в ЄС

Значення ринку органічної продукції для економіки країн ЄС постійно підвищується. Сьогодні ЄС є другим найбільшим споживачем цієї продукції у світі. Так, у 2017 р. обсяг роздрібного продажу співтовариства склав 34,3 млрд євро.

При цьому ринок споживання зростає швидше, ніж виробництво: у 2018 р. у ЄС було імпортовано 3,3 млн тонн органічної сільськогосподарської продукції.

У 2017 р. площа земель сільськогосподарського призначення, на яких здійснюється вирощування органічної продукції, досягла 12,6 млн га, що становить 18% світової площі таких земель і 7% усіх земель, що знаходяться в обробітку в ЄС, кількість її виробників складала практично 250 тис. (станом на 2016 р.).

Ураховуючи зростання попиту на органічну продукцію, законодавець ЄС не тільки чітко регламентує порядок здійснення діяльності у вказаній сфері, а й всіляко підтримує виробників такої продукції.

Законодавство ЄС щодо органічного виробництва

1	Постанова Ради (ЄС) від 28 червня 2007 р. № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів, та скасування Постанови (ЄЕС) № 2092/91.
2	Постанова Комісії (ЄС) від 5 вересня 2008 р. № 889/2008 «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів».
3	Постанова Європейського Парламенту і Ради (ЄС) від 29 квітня 2004 р. № 882/2004 щодо здійснення офіційного контролю для забезпечення відповідності законам стосовно кормів та харчових продуктів, правил щодо здоров'я та належного утримання тварин.

Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»

Базисним для органічного напрямку вітчизняного сільського господарства з 2 серпня 2019 р. є **Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»**, який, своєю чергою, змінив Закон України від 3 вересня 2013 р. «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини».

У Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» зазначалось, що «суттєвим недоліком чинного закону також є його **невідповідність законодавству Європейського Союзу**».

органічне виробництво

сертифікована діяльність, пов'язана з виробництвом сільськогосподарської продукції (у тому числі всі стадії технологічного процесу, а саме первинне виробництво (включаючи збирання), підготовка, обробка, змішування та пов'язані з цим процедури, наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що проводиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції

органічна продукція

сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва

Відносини у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції в Україні регулюються цим Законом та виданими відповідно до нього нормативно-правовими актами, законодавством про безпеку та окремі показники якості харчових продуктів, про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, про карантин рослин, про захист рослин, про насінництво та розсадництво, про ветеринарну медицину, про бджільництво, про аквакультуру, про виноградарство та виноробство, про охорону і використання рослинного і тваринного світу, а також земельним, лісовим, екологічним та іншим спеціальним законодавством, що регулює відносини у цій сфері.

Державна політика у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції ґрунтується на принципах:

законності – відповідності Конституції та законам України міжнародним зобов'язанням України;

паритетності та рівності – забезпечення рівних можливостей операторів;

відкритості – забезпечення вільного доступу до інформації про розвиток органічного виробництва та обіг органічної продукції в Україні;

координації – взаємозв'язку та узгодженості довгострокових стратегій, планів і програм розвитку органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні;

сталого розвитку – розвитку органічного виробництва та ринку органічної продукції для задоволення потреб нинішнього покоління з урахуванням інтересів майбутніх поколінь;

об'єктивності – розроблення всіх документів, що визначають державну політику у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, на основі реальних показників, які можливо досягти та оцінити;

взаємоузгодженості економічних інтересів операторів, суспільства і держави;

додержання вимог екологічної безпеки у сфері органічного виробництва та/або обігу органічної продукції;

визнання свободи господарської діяльності у сфері органічного виробництва та/або обігу органічної продукції;

свободи поширення інформації про органічне виробництво та обіг органічної продукції.

Види (галузі) органічного сільськогосподарського виробництва

Заготівля органічних об'єктів рослинного світу	органічне виробництво, пов'язане зі збиранням та частковою переробкою для комерційних цілей природних дикорослих судинних рослин (у тому числі їхніх частин і продуктів життєдіяльності), водоростей та грибів на всіх стадіях розвитку відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.
Органічна аквакультура	органічне виробництво, пов'язане зі штучним розведенням, утриманням та вирощуванням об'єктів аквакультури відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.
Органічне виноробство	органічне виробництво, пов'язане із виготовленням виноробної продукції із застосуванням спеціальних організаційних і технологічних прийомів у виноробстві.
Органічне рослинництво	органічне виробництво, пов'язане з вирощуванням культурних рослин, а також заготівлею об'єктів рослинного світу із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.
Органічне тваринництво	органічне виробництво, пов'язане з утриманням, розведенням (виробництвом) сільськогосподарських тварин (у тому числі птиці та комах) та продукції для отримання продукції тваринного походження.

Стаття 18. Вимоги до органічного рослинництва

застосування для захисту рослин переважно агротехнічних, біологічних, механічних і фізичних методів з урахуванням відповідних сівозмін, а також шляхом вибору відповідних видів та сортів, стійких до шкідників і хвороб;

використання під час вирощування та обробки рослин методів, що оптимізують біологічну активність ґрунтів, забезпечують збалансоване постачання поживних речовин рослинам, у тому числі використання живих мікроорганізмів;

використання ґрунтозахисних технологій вирощування рослин, що запобігають виникненню у ґрунті ерозійних чи інших деградаційних процесів;

використання добрив, меліорантів, матеріалів мікробіологічного, рослинного чи тваринного походження та інших речовин, що застосовуються для підвищення родючості ґрунтів та урожайності сільськогосподарських культур, для поліпшення якості рослинницької продукції, які розщеплюються біологічно, за умови що вони внесені до Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях;

використання неорганічних засобів захисту рослин, меліорантів, регуляторів росту рослин лише у порядку та обсягах, визначених законодавством у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, за умови що вони внесені до Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях;

заборона використання мінеральних азотних добрив;

регулярне очищення та дезінфекція приміщень та споруд, що використовуються для органічного рослинництва речовинами, що дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях;

використання для сівби органічного насіння та використання для посадки органічного садивного матеріалу, крім випадків, встановлених цим Законом;

здійснення біологічного контролю за шкідниками та хворобами рослин;

В органічному рослинництві дозволяється використання біодинамічних препаратів.

? Питання для самоконтролю

1. Поясніть сутність понять «продовольча безпека» та «національна безпека».
2. Що підпадає під визначення сільськогосподарської продукції?
3. Поясніть сутність і важливість «якісної сільськогосподарської продукції» та «безпечної сільськогосподарської продукції».
4. Назвіть законодавчо-нормативні акти, які регулюють виробництво якісної та безпечної сільськогосподарської продукції.
5. Охарактеризуйте принцип екологізації аграрного виробництва.
6. Розтлумачте такі поняття, як «органічне виробництво» та «органічна продукція».
7. Назвіть види (галузі) органічного сільськогосподарського виробництва.
8. Якими нормативно-правовими актами регулюється органічне сільськогосподарське виробництво в Україні та ЄС?
9. Перерахуйте основні законодавчі вимоги до органічного рослинництва.
10. Що таке ГМО? Як маркується продукція з ГМО?

Тести

1. Продовольча безпека – це:
 - a) головна складова національної та економічної безпеки кожної держави;
 - b) наявність достатньої кількості безпечної та поживної їжі;
 - c) захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування;
 - d) усі відповіді правильні.
2. Укажіть складові продовольчої безпеки:
 - a) фізична та економічна доступність, наявність, стабільність, використання;
 - b) фізична та економічна доступність;
 - c) наявність, стабільність, використання;
 - d) виробництво та постачання.
3. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН – це:
 - a) МВФ;
 - b) ВООЗ;
 - c) САП;
 - d) ФАО.

4. Уперше поняття «продовольча безпека» було сформульовано:
- a) Френком Л. Макдугаллом (Frank L. McDougall) влітку 1935 р. у меморандумі про проблеми сільського господарства і здоров'я;
 - b) у Римі в 1996 р., коли було ухвалено Римську декларацію про всесвітню продовольчу безпеку;
 - c) у листопаді 1974 р. у Римі на Всесвітній продовольчій конференції;
 - d) усі відповіді правильні.
5. Які з підходів до визначення поняття «Сільські території» правильні?
- a) людино-центрично-територіальний;
 - b) людино-центричний, територіальний, адміністративний, ресурсний;
 - c) природно-ресурсний;
 - d) законодавчо-адміністративний.
6. Концепція програми «Розумне село» передбачає:
- a) участь місцевих жителів у вдосконаленні соціально-економічних і екологічних умов у своїх громадах, співпрацю з іншими громадами;
 - b) інвестиції в інфраструктуру, розвиток бізнесу, мережі підтримки інновацій разом з ефективним місцевим управлінням та залученням громадськості;
 - c) створення коротких ланцюгів продовольчих поставок і розвиток відновлювальних джерел енергії;
 - d) усі відповіді правильні.
7. Набір політичних ініціатив, запропонованих Європейською Комісією із загальною метою зробити Європейський континент кліматично нейтральним до 2050 року – це:
- a) Римська декларація з питань харчування 2014 р.;
 - b) Європейська зелена угода;
 - c) Цілі розвитку тисячоліття;
 - d) Спільна аграрна політика.
8. «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, покращення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» є:
- a) 1 ціллю Цілей сталого розвитку;
 - b) 2 ціллю Цілей сталого розвитку;
 - c) 3 ціллю Цілей сталого розвитку;
 - d) 5 ціллю Цілей сталого розвитку.
9. Спільна аграрна політика Європейської Союзу (САП ЄС) впроваджена:
- a) у 1991 році;
 - b) у 2000 році;
 - c) у 1957 році;
 - d) у 1945 році.

10. Масове знищення рослинного, тваринного світу, отруєння атмосфери, водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу, – це:

- a) небезпека;
- b) ліквідація;
- c) агресія;
- d) екоцид.

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомитись із сайтом <https://stories.state.gov/what-is-food-security-uk/>. Окреслити передумови формування поняття «продовольча безпека», назвати її складові та чинники, які впливають на її формування.

Завдання 2. Ознайомитись із записом <https://www.youtube.com/watch?v=liW2nTVbOgE>. Окреслити мету формування Цілей сталого розвитку, визначити важливість та завдання 2 Цілі.

Пройти тестування та ознайомитись із цікавими фактами щодо формування цілей сталого розвитку за посиланням <https://game-globalcompact.org.ua/pages/question.html>.

Завдання 3. Дискусія, присвячена обговоренню перспектив відновлення та сталого розвитку сільських територій України та в контексті євроінтеграції:

Підготовчий етап. Саморефлексія «Перспективи відновлення та сталого розвитку сільських територій України та в контексті євроінтеграції». Аналіз впроваджених проєктів на сайті https://ec.europa.eu/enrd/policy-in-action/projects-practice_en.html в розрізі країн.

1) Сформулювати власне розуміння національної продовольчої безпеки та її взаємозв'язок зі сталим розвитком сільських територій. Навести приклади.

2) Визначити переваги та можливості України в напрямку сільськогосподарського виробництва, агробізнесу, розвитку сільських територій.

3) Знайти приклади реальних зарубіжних інноваційних бізнес-проєктів, які можливо впровадити в українських реаліях.

4) Обговорити та порівняти український потенціал і приклади впроваджених бізнес-ідей, визначити найбільш перспективні можливості, а також проблемні зони на основі ланцюга «громада – освіта – наука – влада – бізнес».

Використана література

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24 березня 2022 р. № 2145. URL: <http://surl.li/nviref>
3. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
4. Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції : Постанова Верховної Ради України від 29 липня 2022 р. № 2483-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2483-IX#Text>
5. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>
6. Про прийняття за основу проєкту Закону України про продовольчу безпеку України : Постанова Верховної Ради України від 14.06.2011 р. № 3498-VIU. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3498-vi>
7. Про стан забезпечення продовольчої безпеки : Рішення РНБО, затверджене Указом Президента України від 9 жовтня 2023 р. № 681/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0038525-23#Text>
8. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
9. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahrarynyy-sektor-ukrayiny-u-2023 -rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>
10. Вплив війни на сільськогосподарські підприємства: Результати загальнонаціонального опитування сільськогосподарських підприємств із земельними ділянками до 250 гектарів / UKRAINE Impact of the war on agricultural enterprises Findings of a nationwide survey of agricultural enterprises with land up to 250 hectares, January–February 2023 : Звіт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО). URL: <http://surl.li/hvpxvp>
11. Залізнюк В. П. Еволюція поняття та підходів щодо виміру продовольчої безпеки. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 8. 2016. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1249>

12. Звіт про оцінку потреб після катастрофи на Каховській дамбі : Звіт Уряду України та ООН. URL: <https://ukraine.un.org/en/248860-post-disaster-needs-assessment-report-kakhovka-dam-disaster>
13. Колісник Г. М. Продовольча безпека України та особливості її розвитку. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Вип. 5 (115). С.72–76. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20155\(115\)/sep20155\(115\)_072_KolisnykHM.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20155(115)/sep20155(115)_072_KolisnykHM.pdf)
14. Міжнародна підтримка України у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки. URL: https://razumkov.org.ua/images/2024/06/11/IS_to_Ukraine_ukr.pdf
15. Прунцева Г. О. Світовий досвід функціонування організаційно-економічного механізму продовольчої безпеки. *Інноваційна економіка – 5-6'2021. Науково-виробничий журнал*. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/813/889>
16. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2022. №1-2. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf
17. Фера-Клемонца О. Ю. Зарубіжний досвід регулювання продовольчого забезпечення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Економіка та управління національним господарством*. 2018. Вип. 5 (133). С. 44–53. URL: [https://ird.gov.ua/sep/sep20185\(133\)/sep20185\(133\)_044_Fera-KlemontsaOYu.pdf](https://ird.gov.ua/sep/sep20185(133)/sep20185(133)_044_Fera-KlemontsaOYu.pdf)
18. Яких екологічних наслідків зазнала Україна за час війни окрім збитків від підриву Каховської ГЕС. Офіційний сайт Київської школи економіки. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/yakih-ekologichnih-naslidkiv-zaznala-ukrayina-za-chas-viyni-okrim-zbitkiv-vid-pidrivu-kahovskoyi-ges/>
19. Achieving Zero Hunger by 2030: A Review of Quantitative Assessments of Synergies and Trade-offs amongst the UN Sustainable Development Goals. An official website of the European Union. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/achieving-zero-hunger-2030-review-quantitative-assessments-synergies-trade-offs-amongst_en
20. Common Agricultural Policy after 2013. European Commission: Website. 2014. URL: <https://ec.europa.eu/agriculture/cap-post-2013>
21. Johnson R., Monke J. What Is the Farm Bill? Congressional Research Service Report on April 26, 2018. URL: <https://fas.org/sgp/crs/misc/RS22131.pdf>
22. Muro P., Mazziotta M. Towards a Food Insecurity Multidimensional Index (FIMI). URL: <http://www.fao.org/fileadmin/templates/ERP/uni/FIMI.pdf>
23. Protecting and preserving the source of our food and helping our agricultural communities thrive. Corteva Agriscience. URL: <https://www.corteva.com/>
24. Sen A. Poverty and Famines: An Essay on Entitlement and Deprivation. New York.: Oxford: Clarendon Press, 1981. 257 p.

Розділ 2. Законодавче забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні: проблеми та перспективи

ТЕМА 5. ДЕРЖАВНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (Д. М. Луц)

Мета вивчення теми: дослідити сутність державної політики у сфері сталого розвитку сільських територій.

План:

1. Поняття, принципи і методи публічного управління сільськогосподарською діяльністю.
2. Правове регулювання аграрного протекціонізму в сфері забезпечення сталого розвитку сільських територій на державному рівні.
3. Правове регулювання аграрного протекціонізму в сфері забезпечення сталого розвитку сільських територій на регіональному рівні. Аналіз відповідних регіональних програм.
4. Поняття соціального розвитку села та правовий режим об'єктів його соціальної інфраструктури.

Ключові терміни та поняття

Публічне управління

Організаційно-правовий механізм публічного управління

Аграрний протекціонізм

Сталий розвиток сільських територій

Соціальний розвиток села

Теоретичні відомості

1. Поняття, принципи і методи публічного управління сільськогосподарською діяльністю

Десмонд Кілінг у
1972 р.

Публічне управління – це пошук у найкращий спосіб використання ресурсів задля досягнення пріоритетних цілей державної політики

Публічне управління сільськогосподарською діяльністю полягає у реалізації завдань і функцій держави, що проявляється через діяльність уповноважених структур, спрямовану на здійснення у межах повноважень, визначених законом, безперервного, цілеспрямованого організаційного впливу на виробництво, переробку, реалізацію сільськогосподарської продукції та інші види пов'язаних із цим відносин із метою забезпечення продовольчої безпеки, ефективного використання земельних та інших природних ресурсів, дотримання законодавства, попередження правопорушень та захист прав громадян

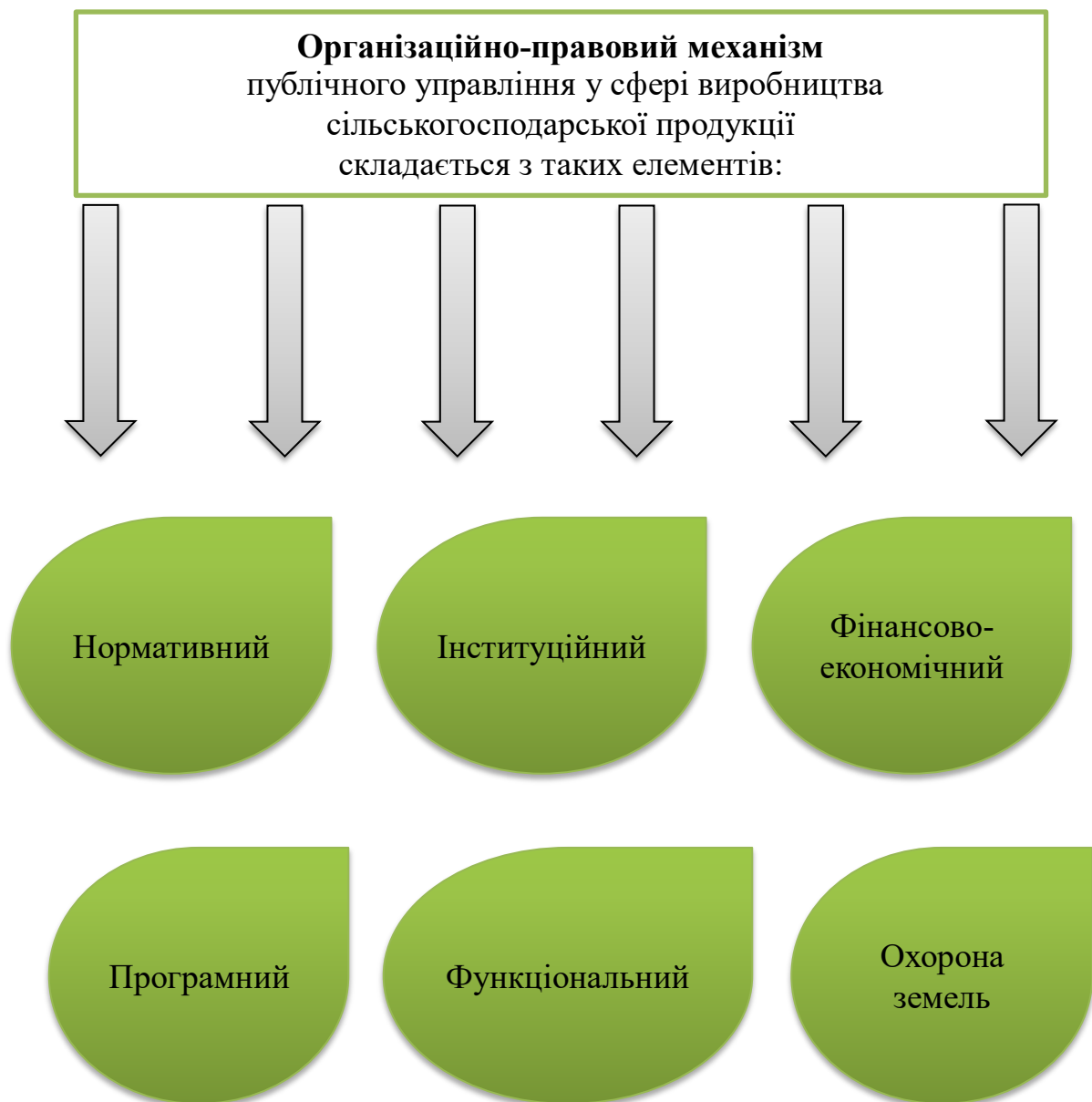
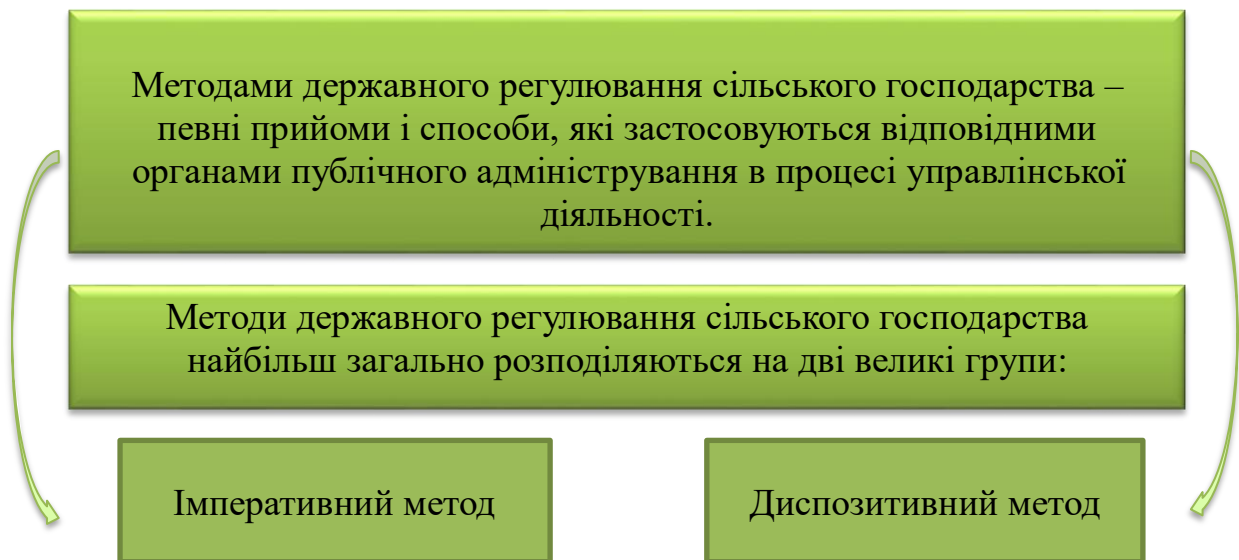
ПРИНЦИПИ

ЗАГАЛЬНІ

- ✓ гарантування права власності Українського народу на землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України (ст. 13 КУ);
- ✓ гарантування права власності (ст. 41 КУ);
- ✓ гарантування права на підприємницьку діяльність (ст. 42 КУ);
- ✓ забезпечення економічної багатоманітності та рівний захист державою усіх суб'єктів господарювання;
- ✓ свобода підприємницької діяльності у межах, визначених законом;
- ✓ вільний рух капіталів, товарів та послуг на території України;
- ✓ обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави;
- ✓ захист національного товаровиробника;
- ✓ заборона незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини.

СПЕЦІАЛЬНІ

- ✓ забезпечення реалізації конституційних прав та свобод селян;
- ✓ вільний вибір організаційно-правової форми господарювання у сільському господарстві та інших галузях АПК;
- ✓ системність та комплексність заходів державного регулювання сільського господарства;
- ✓ цілеспрямованість та адресність державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників;
- ✓ державна підтримка наукових досліджень по створенню та впровадженню нових екологічно чистих ресурсозберігаючих технологій вирощування, поглибленої переробки сільськогосподарської сировини та виготовлення з неї конкурентоздатної вітчизняної продукції;
- ✓ протекціонізм розвитку сільського господарства;
- ✓ поєднання державного впливу і ринкових регуляторів.

2. Правове регулювання аграрного протекціонізму в сфері забезпечення сталого розвитку сільських територій на державному рівні

ЗАКОН УКРАЇНИ «Про державну підтримку сільського господарства України»

Основні
принципи
державної
підтримки
АПК:

прозорість і публічність,
прогнозованість і послідовність,
справедливість та ефективність,
цільове спрямування державної
підтримки

- Прозорість та публічність державної підтримки забезпечуються шляхом формування, ведення та надання відкритого доступу до державних реєстрів.
- Прогнозованість та послідовність державної підтримки забезпечуються шляхом створення стабільної законодавчої та нормативно-правової бази з питань стимулювання розвитку агропромислового комплексу.
- Справедливість державної підтримки сільського господарства України забезпечується шляхом пропорційності розподілу державної підтримки та обмеження максимального розміру підтримки на одного виробника сільськогосподарської продукції.
- Ефективність державної підтримки сільського господарства України забезпечується шляхом створення сприятливих умов для здійснення сільськогосподарської діяльності, підвищення якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції з метою мінімізації природно-кліматичних та економічних ризиків сільськогосподарського виробництва та гарантування продовольчої безпеки держави.

**ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА
ВИРОБНИКІВ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА**

**Об'єкти
бюджетної дотації:**

велика рогата худоба;
свині;
вівці;
коні;
кози;
птиця свійська;
кролі;
молоко незбиране екстра, вищого, першого та
другого ґатунків (не піддане будь-якій обробці,
переробці чи пакуванню для потреб подальшого
продажу);
вовна стрижена;
кокон тutowого шовкопряда;
мед натуральний

**Об'єкти
СПЕЦІАЛЬНОЇ
бюджетної дотації:**

худоба велика рогата молочна;
худоба велика рогата м'ясна;
молодняк великої рогатої худоби різного віку;
коні;
вівці;
свині;
кози.

До об'єктів спеціальної бюджетної дотації
належать також бджолина сім'я, визначена такою
відповідно до Закону України «Про
бджільництво», та продукція шовківництва

**Напрями діяльності
Міністерства аграрної політики та
продовольства України**

Рослинництво
Тваринництво
Органічне виробництво
Державна політика у сфері санітарних та
фітосанітарних заходів
Державна політика у сфері виробництва та обігу
підакцизної продукції
Меліорація
Біоенергетика
Бронювання
Рибне господарство
Критична інфраструктура
Фермерство і кооперація
Сільський розвиток
Аграрна наука та освіта
Фінансова політика
Технічна політика
Регуляторна політика
Земельна реформа
Міжнародне співробітництво
Стратегії та програми
Адміністративні послуги

КЛЮЧОВІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ УРЯДОМ АПК у 2025 році

3. Правове регулювання аграрного протекціонізму в сфері забезпечення сталого розвитку сільських територій на регіональному рівні. Аналіз відповідних регіональних програм

Мета Комплексної програми розвитку агропромислового комплексу Запорізької області на 2024-2027 роки

1) забезпечення населення територіальних громад Запорізької області, на території яких тривають активні бойові дії (відповідно до переліку адміністративно-територіальних одиниць, на території яких надається допомога в рамках Програми «Підтримка»), у тому числі внутрішньо переміщених осіб, а також соціально незахищених верств населення територіальних громад, на території яких можливі бойові дії, та в подальшому – соціально незахищених верств населення деокупованих територій Запорізької області борошном шляхом створення регіонального запасу продовольчого зерна в кількості 6006,26 тонн, яке було закуплено в 2022 році за рахунок коштів державного бюджету, фінансуючи з обласного бюджету вартість послуг зі зберігання та/або переробки зерна, а також заборгованість за послуги зі зберігання закупленого зерна, яка виникла з грудня 2022 року;

2) розвиток галузі тваринництва буде забезпечуватись шляхом ефективної діяльності сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів через стимулювання у придбанні членами кооперативів установок індивідуального доїння корів та часткового відшкодування їх вартості, поліпшення умов виробництва молока та нарощування поголів'я дійної череди корів, що є ефективним шляхом збільшення виробництва якісної молочної сировини (молока);

3) забезпечення підтримки рибного господарства Запорізької області.

Основні напрями та завдання державної політики у сфері соціального розвитку села визначені в указах Президента України:

- від 20 грудня 2000 р. № 1356/2000 **«Про Основні засади розвитку соціальної сфери села»;**
- від 15 липня 2002 р. № 640 **«Про першочергові заходи щодо підтримки розвитку соціальної сфери села».**

Зазначеними нормативними актами передбачено здійснення таких соціальних перетворень на селі:

збільшення зайнятості сільського населення на сільськогосподарських підприємствах різних організаційно-правових форм та особистих селянських господарствах за допомогою нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, її первинної переробки та збереження, поширення в сільській місцевості практики урізноманітнення видів господарської діяльності;

підвищення продуктивності праці, рівня заробітної плати працівників сільського господарства та застосування науково обґрунтованих норм праці;

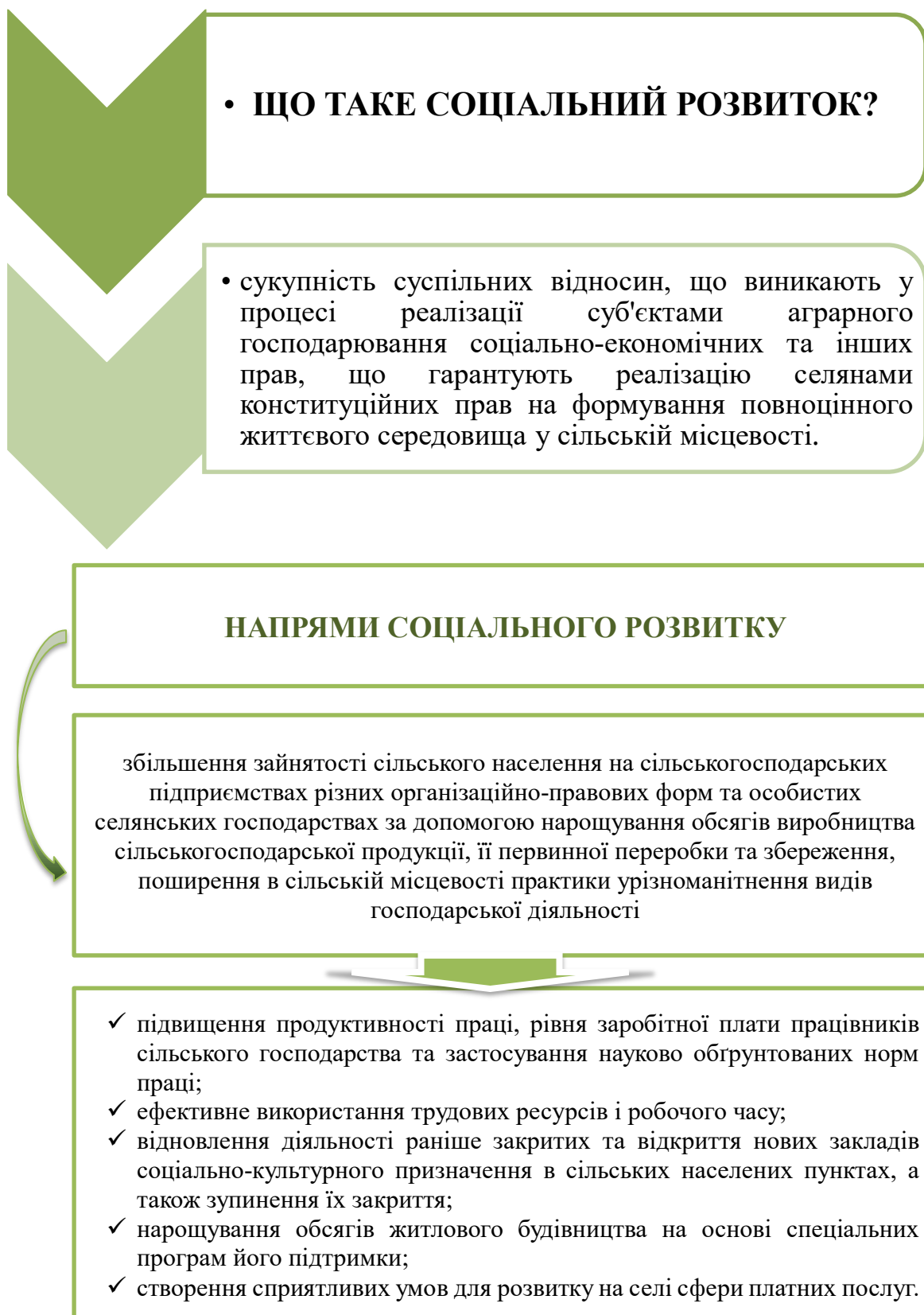
ефективне використання трудових ресурсів і робочого часу;

відновлення діяльності раніше закритих та відкриття нових закладів соціально-культурного призначення в сільських населених пунктах, а також зупинення їх закриття;

нарощування обсягів житлового будівництва на основі спеціальних програм його підтримки;

створення сприятливих умов для розвитку на селі сфери платних послуг.

4. Поняття соціального розвитку села та правовий режим об'єктів його соціальної інфраструктури

Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та операційний план заходів з її реалізації у 2025-2027 рр.

Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 20224 р. № 1163-р

Стратегічна ціль 1.
Формування державної політики розвитку сільського господарства та сільських територій (інституційна спроможність)

Стратегічна ціль 2.
Задоволення суспільних потреб у високоякісних, поживних і безпечних харчових продуктах та забезпечення продовольчої безпеки

Стратегічна ціль 3.
Забезпечення стійкості сільськогосподарського сектора, підтримка справедливого доходу виробників та підвищення їх конкурентоспроможності

Стратегічна ціль 4. Ефективне використання земель, їх розмінування, проведення земельної реформи

Стратегічна ціль 5. Кліматично орієнтоване сільське господарство: пом'якшення наслідків змін клімату та адаптація до них

Стратегічна ціль 6. Модернізація аграрного сектору: розвиток переробки, інновації, цифровізація та обмін знаннями

Стратегічна ціль 7. Створення умов для розвитку сільських територій

? Питання для самоконтролю

1. Назвіть основні принципи публічного управління сільсько-господарською діяльністю.
2. Назвіть та охарактеризуйте методи публічного управління сільсько-господарською діяльністю.
3. Визначте структуру організаційно-правового механізму публічного управління в сільському господарстві.
4. Що таке аграрний протекціонізм?
5. Перелічіть напрями державної підтримки АПК.
6. Яка мета Регіональної програми підтримки АПК у Запорізькій області?
7. Що являє собою соціальний розвиток села?
8. Перелічіть основні напрями соціального розвитку села.
9. Яким нормативно-правовим актом встановлюється Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року?
10. У чому полягає сутність Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року?

ТЕМА 6. СУБ'ЄКТИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ (Д. М. Луц)

Мета вивчення теми: дослідити види суб'єктів сільськогосподарської діяльності.

План:

1. Правове положення аграрних підприємств корпоративного типу.
2. Поняття та загальна характеристика правового статусу фермерських господарств.
3. Правове становище особистих селянських господарств.
4. Поняття та загальна характеристика правового статусу сільськогосподарських кооперативів.

Ключові терміни та поняття

Господарські товариства

Товариство з обмеженою відповідальністю

Товариство з додатковою відповідальністю

Аграрне підприємство

Фермерське господарство

Особисте селянське господарство

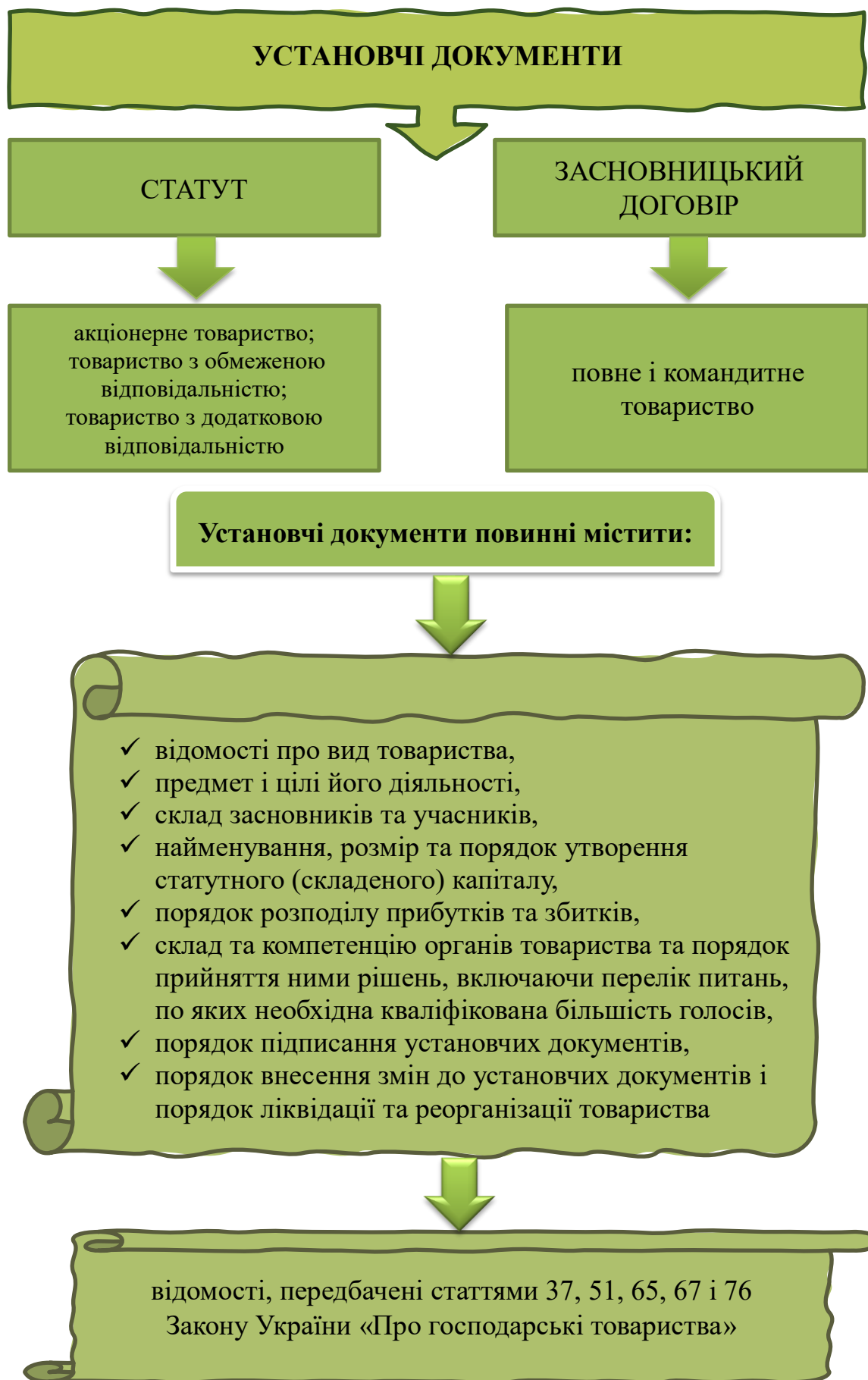
Сільськогосподарський кооператив

Теоретичні відомості

1. Правове положення аграрних підприємств корпоративного типу

ПРАВА УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВ

- брати участь в управлінні справами товариства в порядку, визначеному в установчих документах, за винятком випадків, передбачених цим Законом;
- брати участь у розподілі прибутку товариства та одержувати його частку (дивіденди). Право на отримання частки прибутку (дивідендів) пропорційно частці кожного з учасників мають особи, які є учасниками товариства на початок строку виплати дивідендів;
- вийти в установленому порядку з товариства;
- одержувати інформацію про діяльність товариства. На вимогу учасника товариство зобов'язане надавати йому для ознайомлення річні баланси, звіти товариства про його діяльність, протоколи зборів;
- здійснити відчуження часток у статутному (складеному) капіталі товариства, цінних паперів, що засвідчують участь у товаристві, в порядку, встановленому законом.

ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВ

- додержувати установчих документів товариства і виконувати рішення загальних зборів та інших органів управління товариства;
- виконувати свої зобов'язання перед товариством, в тому числі і пов'язані з майновою участю, а також вносити вклади (оплачувати акції) у розмірі, порядку та засобами, передбаченими установчими документами;
- не розголошувати комерційну таємницю та конфіденційну інформацію про діяльність товариства;
- нести інші обов'язки, якщо це передбачено цим Законом, іншим законодавством України та установчими документами.

Типи акціонерних товариств

приватні акціонерні
товариства

публічні акціонерні
товариства

2. Поняття та загальна характеристика правового статусу фермерських господарств

Фермерське господарство самостійно визначає напрями своєї діяльності, спеціалізацію, організує виробництво сільськогосподарської продукції, її переробку та реалізацію, на власний розсуд і ризик підбирає партнерів з економічних зв'язків у всіх сферах діяльності, у тому числі іноземних.

Реалізація сільськогосподарської продукції, що виробляється фермерським господарством, на вітчизняному ринку та її поставки на експорт, а також розрахунки з українськими та іноземними партнерами здійснюються відповідно до законодавства України.

Фермерські господарства разом з іншими сільськогосподарськими товаровиробниками мають право створювати обслуговуючі сільськогосподарські кооперативи, кооперативні банки, спілки, інші об'єднання, а також бути засновниками (учасниками) господарських товариств.

Фермерське господарство веде бухгалтерський облік результатів своєї роботи і подає відповідним органам фінансову звітність, статистичну інформацію та інші дані, встановлені законодавством України.

Основні принципи здійснення виробничо-господарської діяльності у фермерському господарстві

ПРАВА ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЙОГО ЧЛЕНІВ

- продавати або іншим способом відчужувати земельну ділянку, передавати її в оренду, заставу, спадщину;
- самостійно господарювати на землі;
- власності на посіви і насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену сільськогосподарську продукцію;
- на відшкодування збитків;
- споруджувати житлові будинки, господарські будівлі та споруди з метою організації та забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції, її переробки та реалізації;
- реалізовувати вироблену сільськогосподарську продукцію на вітчизняних ринках і поставляти на експорт;
- інші права.

ОБОВ'ЯЗКИ ФЕРМЕРСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЙОГО ЧЛЕНІВ

- забезпечувати використання земельних ділянок за їх цільовим призначенням;
- додержуватись вимог законодавства про охорону довкілля;
- сплачувати податки та збори;
- не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок і землекористувачів;
- не допускати зниження родючості ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів;
- дотримуватись санітарних, екологічних та інших вимог щодо якості продукції;
- дотримуватись правил добросусідства та встановлених обмежень у використанні земель і земельних сервітутів;
- зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем.

Склад майна фермерського господарства (складеного капіталу)

- будівлі, споруди;
- облаштування;
- матеріальні цінності;
- цінні папери;
- продукція, вироблена господарством у результаті господарської діяльності;
- одержані доходи;
- інше майно, набуте на підставах, що не заборонені законом;
- право користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будівлями, спорудами, обладнанням;
- а також інші майнові права (в тому числі на інтелектуальну власність), грошові кошти, які передаються членами фермерського господарства до його складеного капіталу.

3. Правове становище особистих селянських господарств

Особисте селянське господарство

Це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, із метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки і споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг із використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

ОСГ підлягають обліку згідно із затвердженим порядком.

ПРАВА ЧЛЕНІВ ОСГ

- самостійно господарювати на землі;
- передавати земельні ділянки особистого селянського господарства фізичним або юридичним особам в оренду відповідно до закону;
- укладати особисто або через уповноважену особу будь-які угоди, що не суперечать законодавству. Уповноваженою особою може бути дієздатний член особистого селянського господарства, який досяг 18 років;
- реалізовувати надлишки виробленої продукції на ринках, а також заготівельним, переробним підприємствам та організаціям, іншим юридичним і фізичним особам;
- самостійно здійснювати матеріально-технічне забезпечення власного виробництва;
- відкривати рахунки в установах банків та отримувати кредити в установленому законодавством порядку;
- бути членами кредитної спілки та користуватися її послугами;
- отримувати в установленому законом порядку трудову пенсію, а також інші види соціальної державної допомоги та субсидії;
- надавати послуги з використанням майна особистого селянського господарства;
- використовувати в установленому порядку для власних потреб наявні на земельній ділянці загальнопоширені корисні копалини, торф, лісові насадження, водні об'єкти, а також інші корисні властивості землі відповідно до закону;
- на відшкодування збитків у випадках, передбачених законом;
- вільно розпоряджатися належним майном, виробленою сільськогосподарською продукцією та продуктами її переробки;
- отримувати дорадчі послуги;
- брати участь у конкурсах сільськогосподарських виробників для отримання бюджетної підтримки відповідно до загальнодержавних і регіональних програм;
- об'єднуватись на добровільних засадах у виробничі товариства, асоціації, спілки з метою координації своєї діяльності, надання взаємодопомоги та захисту спільних інтересів тощо відповідно до законодавства України;
- проводити в установленому законом порядку зовнішньоекономічну діяльність.

ОБОВ'ЯЗКИ ЧЛЕНІВ ОСГ

- дотримуватись вимог земельного законодавства та законодавства про охорону довкілля;
- забезпечувати використання земельної ділянки за цільовим призначенням;
- підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- не порушувати права власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;
- дотримуватись правил добросусідства та обмежень, пов'язаних із встановленням земельних сервітутів та охоронних зон;
- своєчасно сплачувати земельний податок або орендну плату;
- дотримуватись діючих нормативів щодо якості продукції, санітарних, екологічних та інших вимог відповідно до законодавства;
- надавати сільським, селищним, міським радам необхідні дані щодо їх обліку.

Облік особистих селянських господарств здійснюють сільські, селищні та міські ради за такими формами первинної облікової документації, які затверджуються Державною службою статистики України:

- ✓ форма № 1 «Облікова картка об'єкта погосподарського обліку»;
- ✓ форма № 3 «Список осіб, яким надані земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства із земель міських поселень».

4. Поняття та загальна характеристика правового статусу сільськогосподарських кооперативів

ОСНОВНІ ЦІЛІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ

підвищення ефективності та конкурентоспроможності виробників сільськогосподарської продукції у сферах виробництва, переробки, заготівлі, закупівлі, зберігання, збуту, продажу сільськогосподарської продукції, забезпечення засобами виробництва і матеріально-технічними ресурсами;

задоволення економічних, соціальних та інших потреб виробників сільськогосподарської продукції на основі поєднання їхніх особистих та колективних інтересів, поділу між ними ризиків, витрат і доходів, розвитку їх самоорганізації, самоврядування та самоконтролю, захист їхніх інтересів;

розвиток інфраструктури ринку сільськогосподарської продукції;

створення умов для зниження витрат виробників сільськогосподарської продукції при придбанні необхідних ресурсів, здійсненні виробничої та/або іншої господарської діяльності;

збільшення доходів виробників сільськогосподарської продукції.

? Питання для самоконтролю

1. Назвіть та охарактеризуйте види господарських товариств.
2. Перелічіть установчі документи в господарських товариствах.
3. Перелічіть права та обов'язки учасників товариств.
4. Які бувають типи товариств? У чому їх відмінність?
5. Що таке фермерське господарство?
6. Перелічіть права та обов'язки членів фермерських господарств.
7. Що являє собою особисте селянське господарство (ОСГ)?
8. Перелічіть права та обов'язки члена ОСГ.
9. Назвіть відмінності господарського товариства, фермерського та особистого селянського господарства.
10. Які основні цілі сільськогосподарської кооперації?

ТЕМА 7. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ (Д. М. Луц)

Мета вивчення теми: дослідити специфіку правового регулювання земельних відносин у контексті забезпечення продовольчої безпеки.

План:

1. Конституційні засади регулювання земельних відносин. Закони як джерела земельного права.
2. Законодавче регулювання охорони земель.
3. Законодавче регулювання забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану.

Ключові терміни та поняття

Земля

Земельне право

Земельний кадастр

Державна земельна політика

Джерела земельного права

Охорона земель

Теоретичні відомості

1. Конституційні засади регулювання земельних відносин. Закони як джерела земельного права

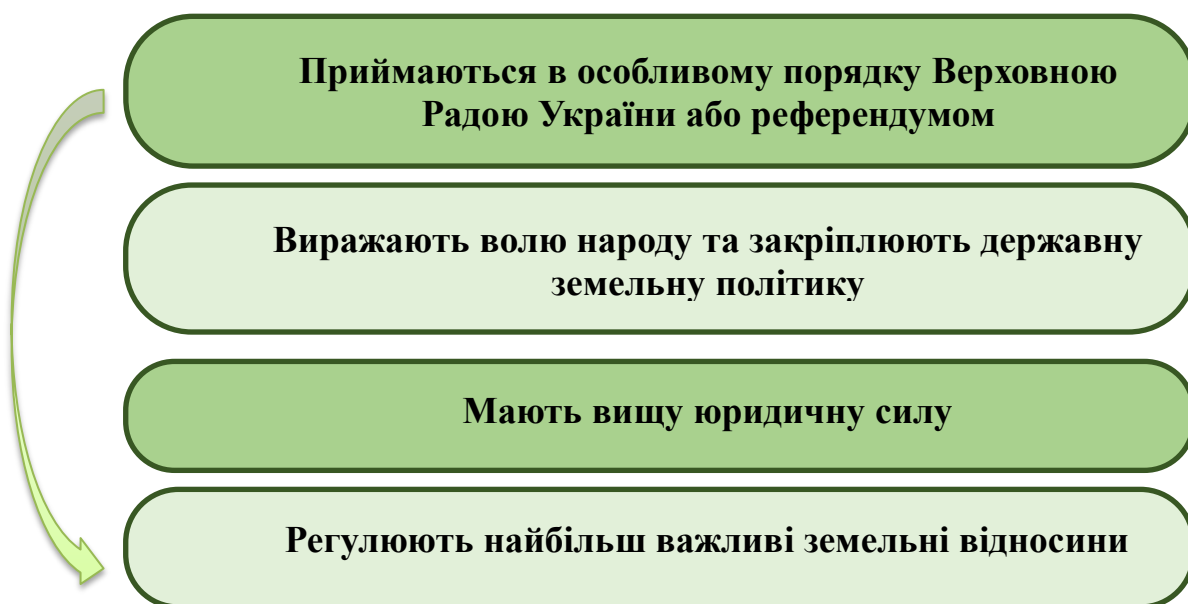
КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Стаття 13. Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу.

Стаття 14. Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.
Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону.

Стаття	Зміст
66	щодо обов'язку кожного громадянина не заподіювати шкоди природі та відшкодовувати завдані збитки
13-14	щодо права власності на землю Українського народу та інших (похідних) суб'єктів права власності
24, 26, 41	щодо правового статусу громадян як суб'єктів прав громадян на землю
13-14	щодо забезпечення підвищеної правової охорони земель з боку держави
16	щодо обов'язку держави забезпечувати екологічну безпеку та екологічну рівновагу на території України, а також подолання наслідків Чорнобильської катастрофи
50	щодо права громадян України на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди
85, 102, 116	щодо стратегічного курсу України на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору
92	щодо регулювання найбільш важливих відносин у сфері використання землі та інших природних ресурсів виключно законами
85, 92, 106, 116, 137-138	щодо основ діяльності та компетенції різних державних органів та посадових осіб у організації раціонального використання та охорони земель
142-144	щодо правових засад місцевого самоврядування

ЗАКони як джерела земельного права

ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Прийнятий 25 жовтня 2001 р.

Набрав чинності з 1 січня 2002 р.

Містить 10 розділів

ЗАКОНИ, ЯКІ РЕГУЛЮЮТЬ ЗЕМЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Про державну
підтримку
сільського
господарства
України : Закон
України від 24
червня 2004 р.
№ 1877- IV

1

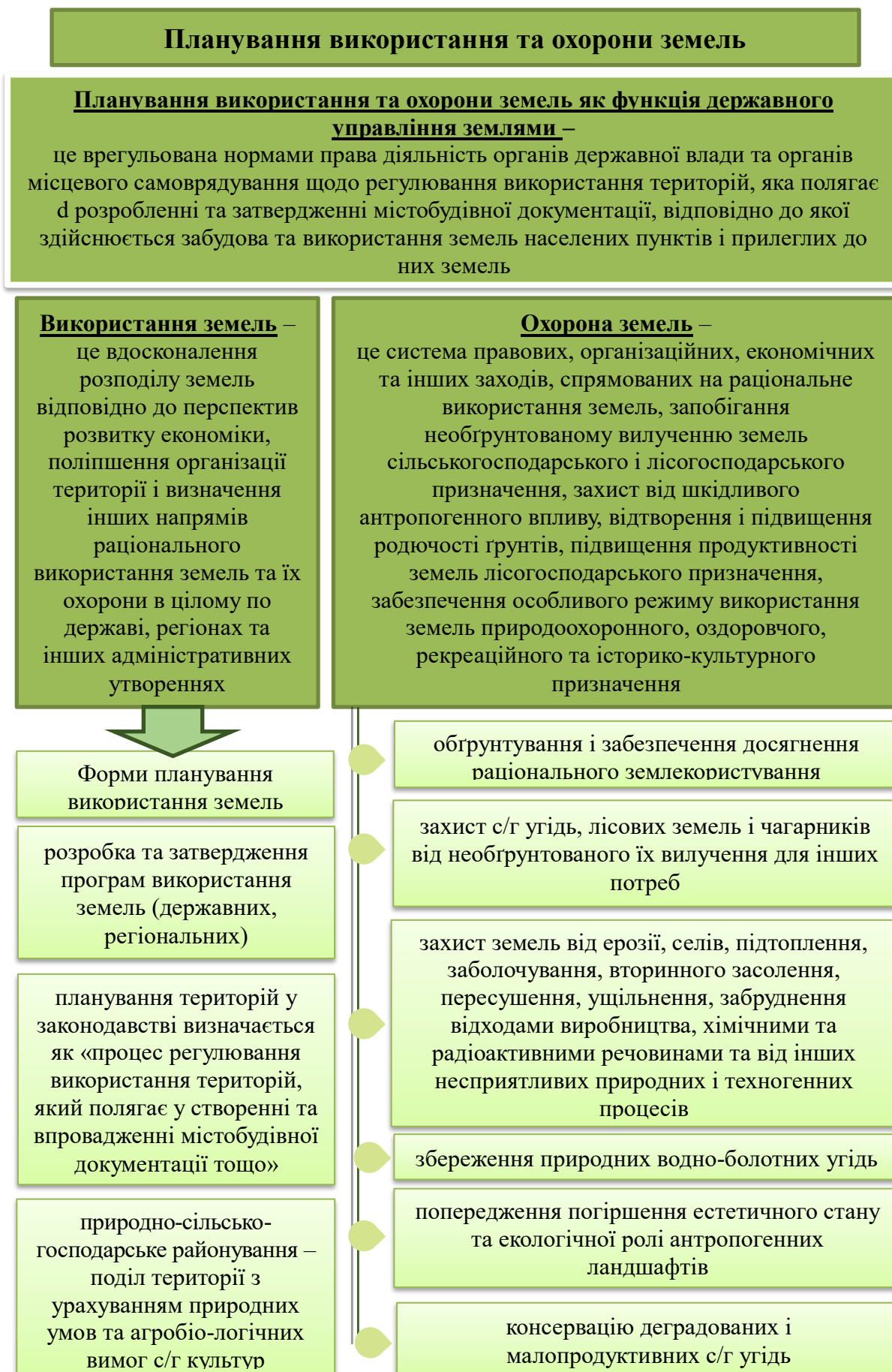
Про внесення змін до
деяких законодавчих
актів України щодо
створення умов для
забезпечення
продовольчої безпеки
в умовах воєнного
стану : Закон України
від 24 березня 2022 р.
№ 2145

2

Про основні
принципи та
вимоги до
безпеки та
якості харчових
продуктів : Закон
України від
23.12.1997 р.
№ 771/97-ВР

3

2. Законодавче регулювання охорони земель

ФУНКЦІЇ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ТА ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ

КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ

Територіальне планування

Планування розвитку територій, визначення планованого розміщення об'єктів федерального значення, об'єктів регіонального значення, об'єктів місцевого значення.

Моніторинг земель

Спостереження за станом земель із метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів.

Землевпорядкування

Сукупність соціально-економічних та екологічних заходів, спрямованих на регулювання земельних відносин і раціональної організації території адміністративно-територіальних утворень, суб'єктів господарювання, що здійснюються під впливом суспільно-виробничих відносин і розвитку продуктивних сил.

Облік (ведення державного кадастру нерухомості)

Система дій з опису, обліку та оцінки нерухомості, у тому числі земель для потреб суспільства.

Реєстрація прав на земельні ділянки

Після реєстрації в держреєстрі речових прав на нерухоме майно виникає, змінюється чи припиняється відповідне право.

Надання земельних ділянок, що перебувають у державній та муніципальній власності

Громадяни подають заяви у виконавчий орган державної влади (із зазначенням мети використання земельної ділянки).

Резервування і вилучення земельних ділянок для державних і муніципальних потреб

Є способом забезпечення запланованого в майбутньому використання земель, передумовою до вилучення земельних ділянок для державних і муніципальних потреб.

Переклад земель та земельних ділянок з однієї категорії в іншу

Ця процедура спрямована на розширення регламенту використання земель, на внесення в дозвіл використання додаткових елементів діяльності.

Контроль і нагляд за раціональним використанням земель та дотриманням земельного законодавства

Забезпечення дотримання органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами земельного законодавства України.

3. Законодавче регулювання забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану

24 березня 2022 року ВРУ було прийнято Закон № 2145-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану».

Особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану

1) вважаються поновленими на один рік без волевиявлення сторін відповідних договорів і без внесення відомостей про поновлення договору до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно договори оренди, суборенди, емфітевзису, суперфіцію, земельного сервітуту, строк користування земельними ділянками щодо яких закінчився після введення воєнного стану до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення системи оформлення прав оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та удосконалення законодавства щодо охорони земель», щодо земельних ділянок сільськогосподарського призначення:

а) державної, комунальної власності, невитребуваних, нерозподілених земельних ділянок, а також земельних ділянок, що залишились у колективній власності й були передані в оренду органами місцевого самоврядування;

б) приватної власності.

У період, коли функціонування Державного земельного кадастру призупинено на всій території України, передача в оренду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва на строк до одного року земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності (крім тих, що перебувають у постійному користуванні осіб, які не належать до державних, комунальних підприємств, установ, організацій), а також земельних ділянок, що залишились у колективній власності колективного сільськогосподарського підприємства, сільськогосподарського кооперативу, сільськогосподарського акціонерного товариства, нерозподілених та невитребуваних земельних ділянок і земельних часток (паїв) здійснюється на таких умовах.

Власники, користувачі земельних ділянок не несуть відповідальності за невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням, що полягає в невикористанні земельної ділянки, право власності, користування якою виникло до введення воєнного стану

Специфічні умови передачі земельних ділянок державної, комунальної власності в оренду без проведення земельних торгів

Безоплатна передача земель державної, комунальної власності у приватну власність, надання дозволів на розроблення документації із землеустрою з метою такої безоплатної передачі, розроблення такої документації забороняється.

Положення цього підпункту не поширюються на безоплатну передачу земельних ділянок у приватну власність власникам розташованих на таких земельних ділянках об'єктів нерухомого майна (будівель, споруд), а також на безоплатну передачу у приватну власність громадянам України земельних ділянок, переданих у користування до набрання чинності Земельним кодексом.

Землекористувачі, які використовують земельні ділянки сільськогосподарського призначення державної, комунальної власності на праві постійного користування (крім державних, комунальних підприємств, установ, організацій), емфітевзису, **можуть передавати такі земельні ділянки в оренду строком до одного року для ведення товарного сільськогосподарського виробництва.**

У разі передачі постійним користувачем земельної ділянки в оренду відповідно до цього підпункту право постійного користування зберігається, а вимоги частини п'ятої статті 116 Земельного кодексу, абзацу третього частини четвертої статті 1021

Земельного кодексу щодо передачі такої земельної ділянки в оренду не застосовуються.

Орендарі, суборендарі земельних ділянок сільськогосподарського призначення всіх форм власності можуть передавати на строк до одного року належне їм право оренди, суборенди іншій особі для використання земельної ділянки за цільовим призначенням на специфічних умовах.

Книга реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану ведеться районною військовою адміністрацією у паперовій та електронній формах.

Встановлення та зміна цільового призначення земельної ділянки здійснюються з урахуванням певних особливостей.

Функціонування Державного земельного кадастру вважається призупиненим.

? Питання для самоконтролю

1. Перелічіть мінімум 5 статей Конституції України, якими здійснюється правове регулювання земельних відносин.
2. Назвіть специфіку законів як джерел земельного права.
3. Коли був прийнятий Земельний кодекс України?
4. Скільки розділів містить Земельний кодекс України?
5. Розкрийте сутність і обґрунтуйте мету охорони земель.
6. Перелічіть функції публічного управління у сфері використання та охорони земель.
7. Назвіть особливості регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану.
8. Що таке землевпорядкування?
9. Чи функціонує Державний земельний кадастр в умовах воєнного стану?
10. Ким ведеться книга реєстрації землеволодінь і землекористувань в умовах воєнного стану?

ТЕМА 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО (Д. В. Федчишин)

Мета вивчення теми: дослідити правове регулювання залучення інвестицій в сільське господарство.

План:

1. Інвестиції в сільське господарство: поняття, об'єкти, суб'єкти.
2. Правове регулювання залучення інвестицій у сільське господарство.
3. Правова регламентація залучення інвестицій до соціальної сфери в межах сільських територій.

Ключові терміни та поняття

Інвестиційні відносини

Інвестиційні правовідносини у сфері сільського господарства

Об'єкти інвестиційної діяльності

Об'єкти інвестиційних правовідносин

Суб'єкти інвестиційної діяльності

Суб'єкти інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства

Правове регулювання інвестиційних відносин у сфері сільського господарства

Сільськогосподарська діяльність

Сільськогосподарський товаровиробник

Агрохолдинг

Правова регламентація залучення інвестицій до соціальної сфери в межах сільських територій

Теоретичні відомості

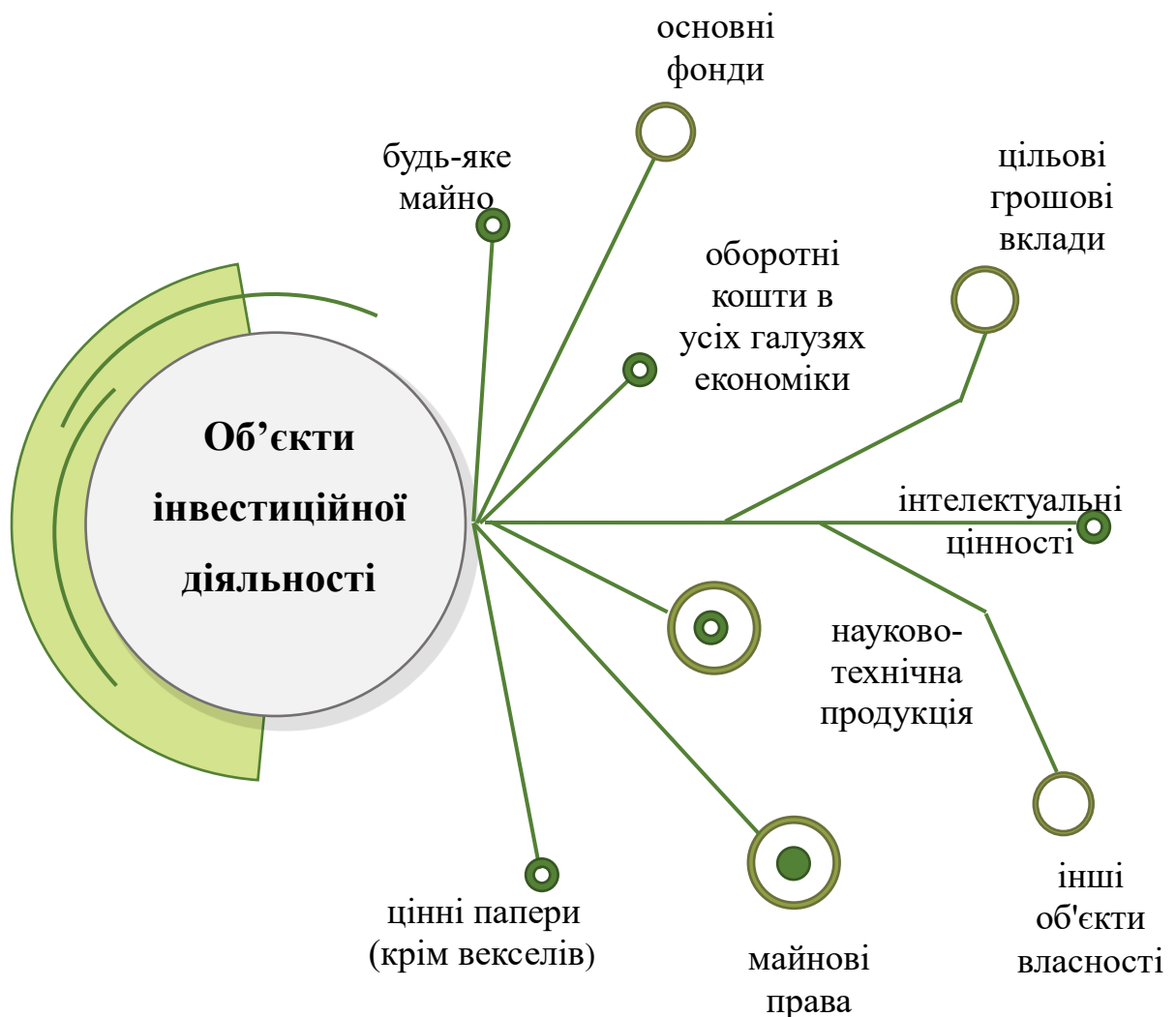
1. Інвестиції в сільське господарство: поняття, об'єкти, суб'єкти

Інвестиційні відносини –

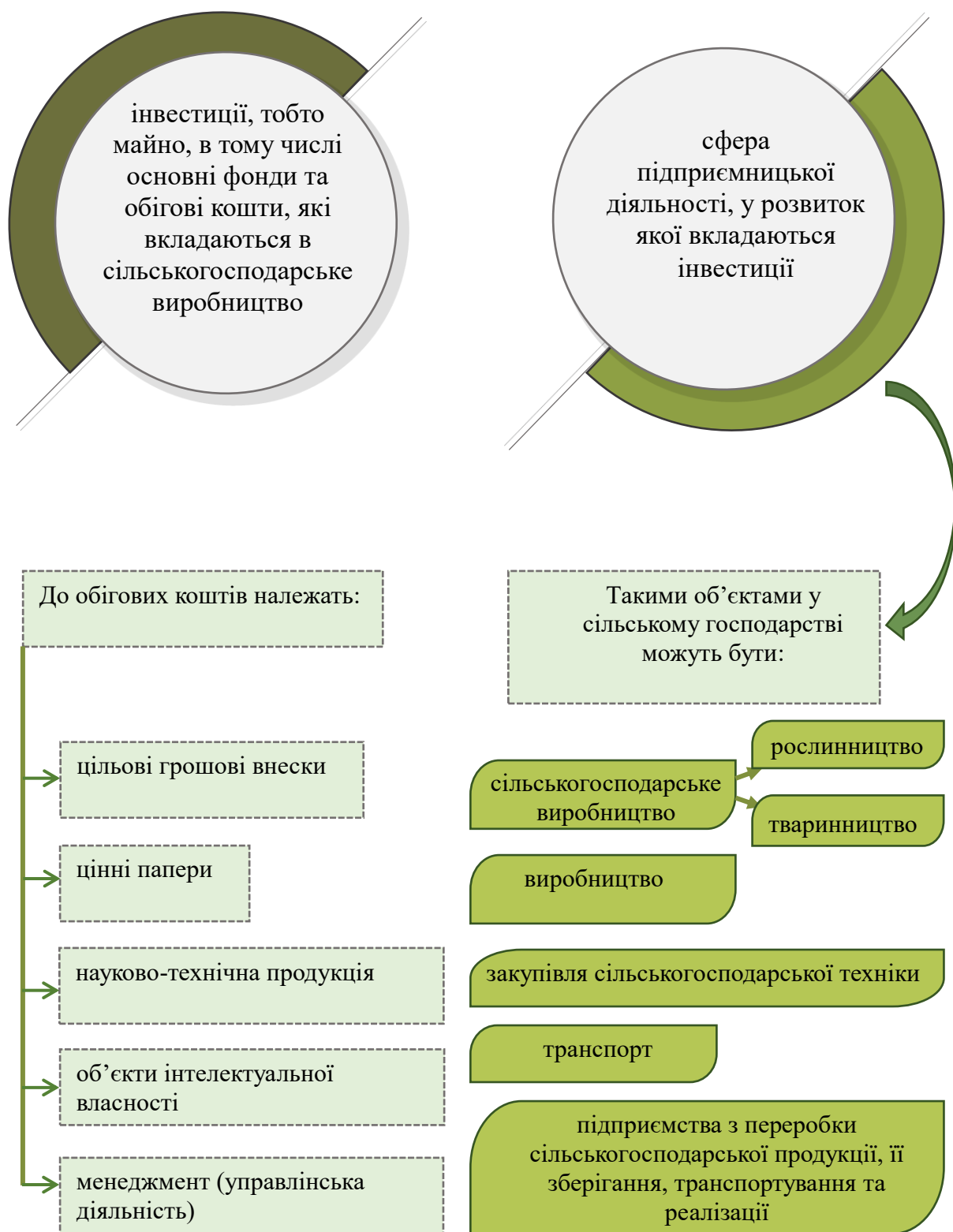
відносини, що виникають з приводу майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний чи екологічний ефект, складаються у різних сферах економіки України, не є винятком і сільське господарство.

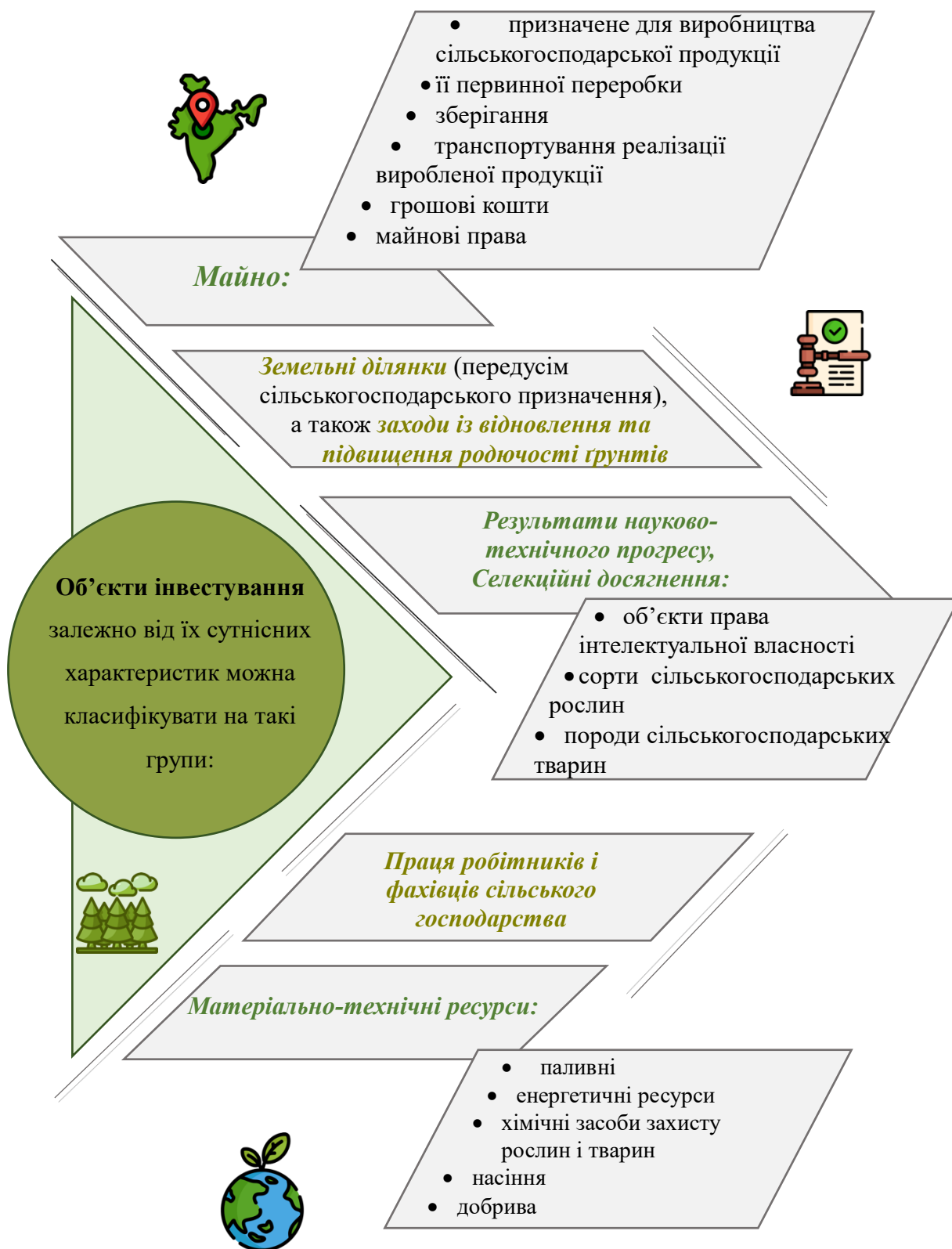
Інвестиційні правовідносини у сфері сільського господарства

Це врегульовані нормами права (господарського, аграрного тощо) суспільні відносини, що виникають на підставі юридичних фактів (вчинення правочинів щодо інвестування, передача відповідного майна до статутного капіталу суб'єктів аграрного господарювання) між сільськогосподарськими товаровиробниками та інвесторами з приводу певних об'єктів, змістом яких є права й обов'язки їх учасників у сфері сільськогосподарського виробництва, що здійснюються з метою отримання прибутку або досягнення певного соціального чи екологічного ефекту.

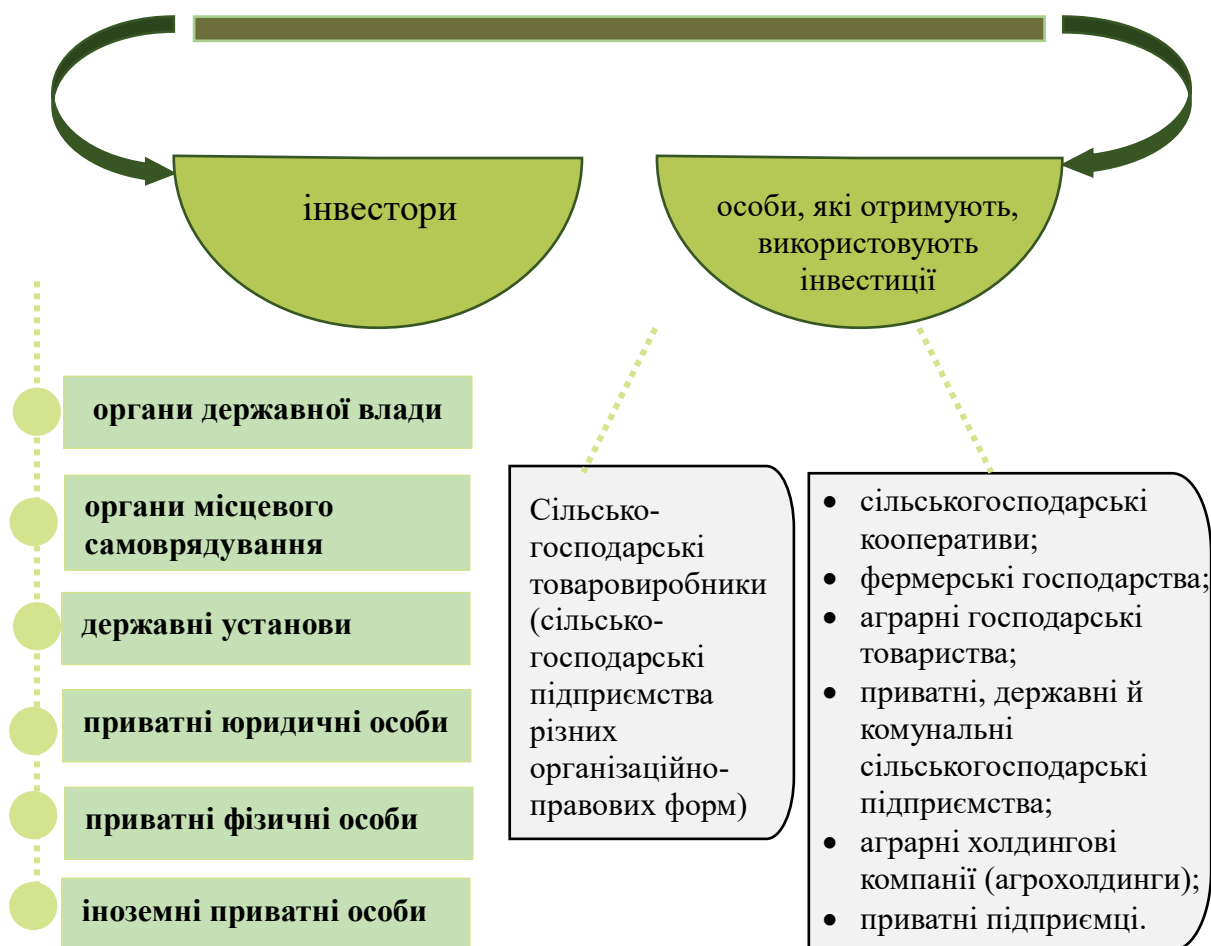
**Об'єкти
інвестиційних правовідносин**

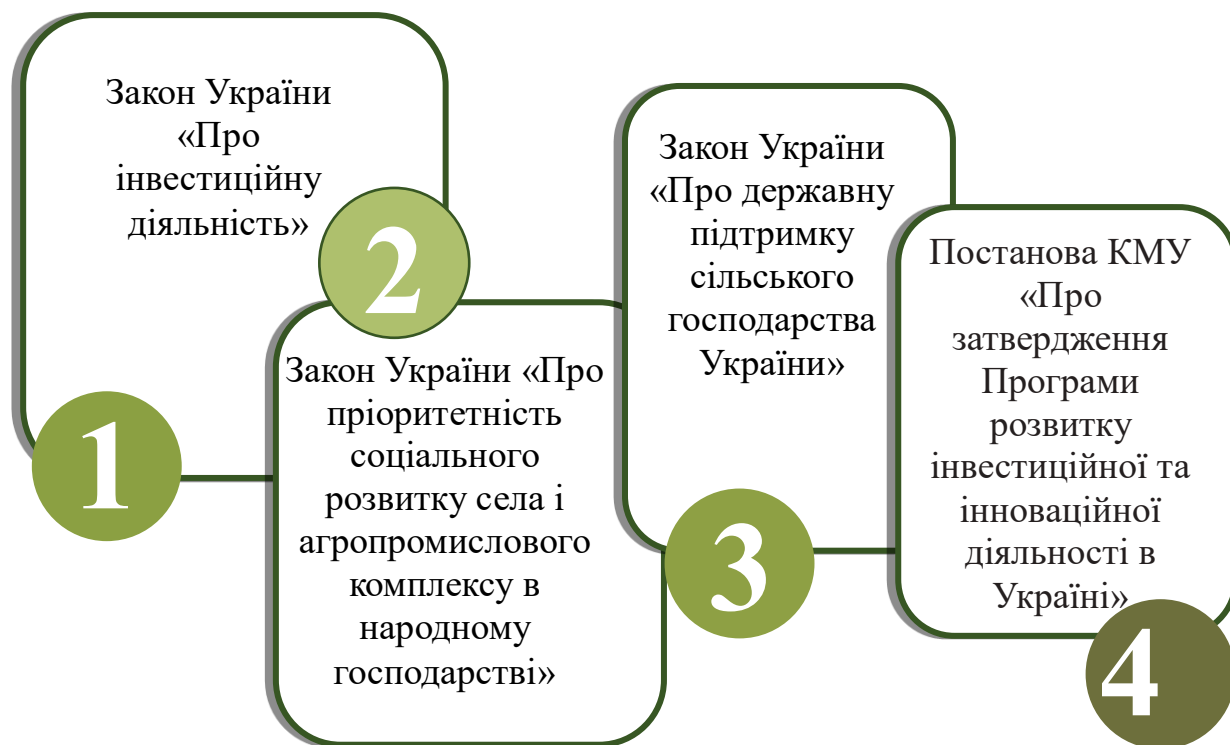

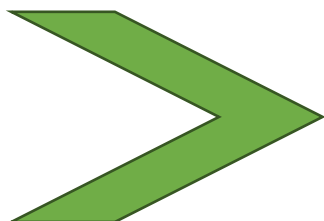
Суб'єкти (учасники) інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства

2. Правове регулювання залучення інвестицій у сільське господарство

Інвестиційна діяльність у сільському господарстві здійснюється на основі:

інвестування, здійснюваного у сільському господарстві громадянами та недержавними юридичними особами;

державного інвестування;

інвестування, здійснюваного органами місцевого самоврядування;

іноземного інвестування;

спільного інвестування, здійснюваного громадянами та юридичними особами України, іноземних держав.

Сільськогосподарська діяльність – це діяльність із:

- виробництва продукції рослинництва, зокрема рослинних культур, а також вирощування ягід, фруктів та овочів, квітів та декоративних рослин (у відкритих або закритих ґрунтах), грибів, насіння, прянощів, саджанців та водоростей, а також її обробки, переробки та/або консервації;

- виробництва продукції тваринництва, зокрема свійських сільськогосподарських тварин, птахівництва, кролівництва, бджільництва, а також розведення шовкопрядів, хробаків, равликів, молюсків, змії та інших плазунів або слимаків, інших наземних ссавців, безхребетних та комах, а також її обробки, переробки та/або консервації;

- заліснення, у тому числі створення захисних лісових насаджень, збирання дикорослих грибів та ягід, інших дикорослих рослин, їх обробки та консервації;

- розведення та/або утримання, та/або вирощування, та/або вилов прісноводної та/або морської риби, жаб, безхребетних, водоростей та інших гідробіонтів;

- обробки та/або консервації риби або інших прісноводних чи морських безхребетних, інших об'єктів аквакультури, дикорослих водоростей;

- надання послуг сільськогосподарського характеру (сіяння, збирання врожаю, зберігання сільськогосподарської продукції)

Відповідно до Закону України
«Про державну підтримку
сільського господарства
України» від 24 червня 2004
року

Сільськогосподарський товаровиробник –

юридична особа незалежно від організаційно-правової форми або фізична особа-підприємець, основною діяльністю якої є виробництво сільськогосподарської продукції та/або розведення, вирощування, вилов риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах) та її переробка на власних чи орендованих потужностях, у тому числі власно виробленої сировини на давальницьких умовах, а також здійснення операцій з її постачання, причому в такій діяльності питома вага вартості сільськогосподарських товарів/послуг становить не менше 75% вартості всіх товарів/послуг, поставлених протягом попередніх 12 послідовних звітних податкових періодів сукупно.

Агрохолдинги необхідно розглядати як особливу форму інвестування в сільське господарство

Холдингова компанія –

акціонерне товариство, яке володіє, користується та розпоряджається холдинговими корпоративними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств.

Відповідно до Закону України
«Про холдингові компанії в
Україні»

Державною цільовою програмою розвитку українського села на період до 2015 р., затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. № 1158

передбачено формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку.

Концепцією Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року, схваленої розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р.

серед шляхів розв'язання проблем соціально економічного характеру в агросфері визначалось поліпшення інвестиційного клімату, сприяння залученню інвестицій міжнародних фінансових установ та держав – стратегічних партнерів України для реалізації проєктів в агропромисловому комплексі з дотриманням принципів прозорості, ефективності та можливості використання інституту державно-приватного партнерства.

«Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015

Реалізація цієї стратегії зумовлює необхідність динамічного реформування аграрних відносин шляхом формування державної аграрної політики, спрямованої на вдосконалення сфери інноваційного, екологічно безпечного аграрного господарювання й диверсифікації видів економічної діяльності в межах сільських територій, впровадження альтернативної енергетики й підвищення інвестиційного іміджу держави.

«Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015

регламентує, що співробітництво між Сторонами в галузі сільського господарства та розвитку аграрних регіонів серед іншого передбачається за такими напрямками:

сприяння розвитку сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток органічних методів виробництва і біотехнологій, зокрема, шляхом впровадження передового досвіду в цих областях;

обмін знаннями та кращими практиками в сфері аграрної політики з метою сприяння зростанню економічного добробуту місцевих сільських громад;

підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору, ефективності й прозорості ринків, а також умов для інвестицій

поширення знань шляхом навчання та проведення інформаційних заходів;

сприяння впровадженню інновацій шляхом проведення наукових досліджень та стимулювання розширення послуг сільськогосподарським виробникам;

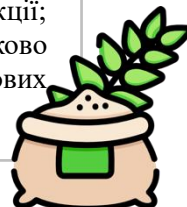
здійснення політики щодо якості сільськогосподарської продукції в галузі стандартизації, вимог до виробництва і схем якості.

Передбачає
4
основні цілі:

Постанова Ради ЄС № 1698/2005 від 20 вересня 2005 р. «Про підтримку сільських територій через Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій»

Передбачено сприяння вирішенню соціальних проблем шляхом впровадження спеціального органу Європейського сільськогосподарського фонду для розвитку сільських районів для фінансування соціальної сфери села.

підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської та лісгосподарської галузі шляхом: інвестицій, спрямованих на підвищення ефективності переробки і збуту на етапах створення первинної продукції; вдосконалення і розвиток інфраструктури, пов'язаної з розвитком і адаптацією сільського та лісового господарства; відновлення потенціалу сільськогосподарського виробництва, пошкодженого в результаті стихійних лих і внесення відповідних схем профілактики; здійснення заходів, спрямованих на підвищення якості виробництва та продукції; надання допомоги фермерам в адаптації до законодавства ЄС, частково компенсуючи додаткові витрати або втрати доходів унаслідок нових взятих зобов'язань;

поліпшення стану навколишнього середовища та сільської місцевості шляхом підтримки сталого розвитку, заохочуючи фермерів і власників лісів застосовувати методи землекористування, сумісні з необхідністю збереження навколишнього природного середовища, ландшафту, захисту та поліпшення природних ресурсів. Допомога також охоплює підтримку не виробничих інвестицій, пов'язаних із досягненням інших агроекологічних цілей, а також заходів, спрямованих на поліпшення лісових ресурсів (підтримка першого заліснення сільськогосподарських земель, створення системи агролісомеліорації або відновлення лісового потенціалу та запобігання стихійним лихам);

якість життя в сільських районах і диверсифікація сільської економіки через диверсифікацію в бік несільськогосподарських видів діяльності, підтримку створення та розвитку мікропідприємств, розвитку та захисту туризму, підвищення якості життя в сільських районах, через фінансування створення та відновлення об'єктів соціальної інфраструктури, здійснення заходів щодо збереження та ефективного використання сільської спадщини, розроблення та реалізації місцевої стратегії розвитку;

фінансова підтримка програми «Лідер», заснованої на засадах публічно-приватного партнерства («місцеві ініціативні групи»). Для реалізації цього проекту Європейським фондом регіонального розвитку з бюджету виділено 96 млрд євро.

3. Правова регламентація залучення інвестицій до соціальної сфери в межах сільських територій

Нормативно-правові акти ЄС
(які акцентують увагу на розвитку несільськогосподарських видів діяльності)

У постанові Ради (Європейської економічної спільноти) від 12 березня 1985 р. № 797/85 про підвищення ефективності об'єктів аграрної інфраструктури

На територіях, придатних для розвитку туризму або ремесел, до плану поліпшення підприємницької діяльності було запропоновано включити, крім сільськогосподарських інвестицій, інвестиції в туризм та розвиток ремесел, розвиток і підготовку пасовищ (п. 1 ст. 17).

Особлива увага зверталась на організацію допомоги з метою здійснення заліснення с.-г. земель та інвестицій у лісове поліпшення, включаючи створення лісозахисних смуг, протипожежних перепон та пунктів водопостачання, лісових доріг (ст. 20).

У Постанові Ради (ЄЕС) від 15 липня 1991 р. № 2328/91 щодо підвищення ефективності сільськогосподарських структур

Йдеться про поширення фінансової допомоги не тільки на фермерів, а й на осіб, для яких ведення сільського господарства не є основним заняттям, за умови, що вони здійснюють діяльність у сфері лісового господарства, туризму, ремесел або діяльність, спрямовану на поліпшення навколишнього природного середовища та збереження сільської місцевості.

В Україні зареєстровано

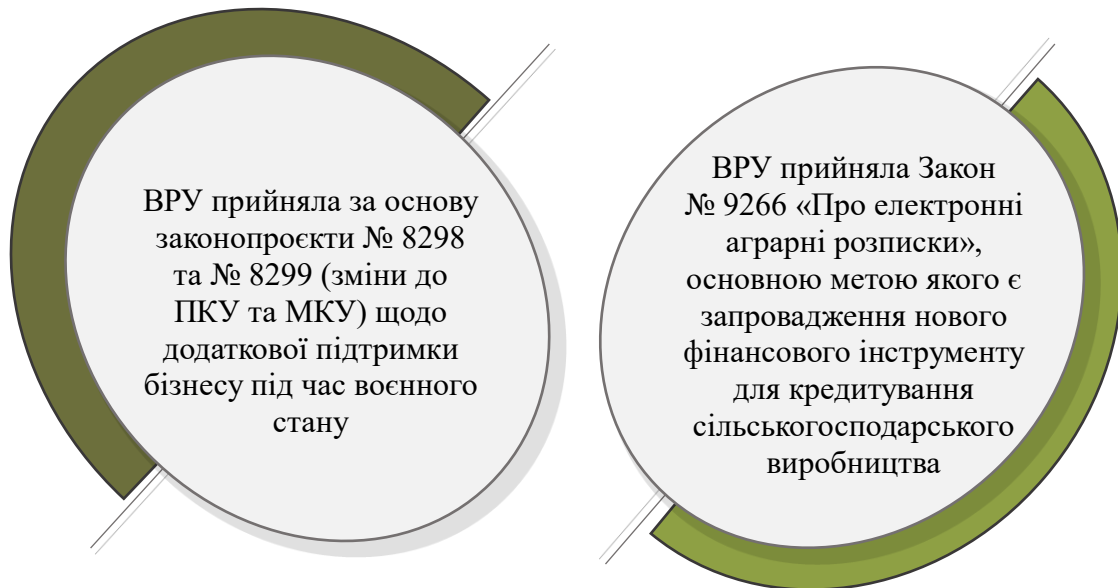

**Асоціацію аграріїв
України**

метою якої є

захист прав та інтереси аграрних компаній з іноземним капіталом, розвиток зв'язків між вітчизняним агробізнесом та іноземними інвесторами. Як прогнозується, робота цієї асоціації може позитивно вплинути на розвиток міжнародних відносин в агроінвестиційній сфері.

ЗАКОНОДАВЧА ПІДТРИМКА:

? Питання для самоконтролю

1. Розтлумачте такі поняття, як «інвестиційні відносини» та «інвестиційні правовідносини у сфері сільського господарства».
2. Які виокремлюються об'єкти інвестиційної діяльності та об'єкти інвестиційних правовідносин?
3. Наведіть класифікацію об'єктів інвестування.
4. Перерахуйте суб'єктів інвестиційної діяльності та суб'єктів інвестиційних правовідносин у сфері сільського господарства.
5. Назвіть законодавчі акти, спрямовані на залучення інвестицій у сільське господарство.
6. Розкрийте сутність таких понять, як «сільськогосподарська діяльність», «сільськогосподарський товаровиробник», «агрохолдинг».
7. Які нормативно-правові акти ЄС акцентують увагу на розвитку несільськогосподарських видів діяльності?
8. Які законодавчі акти спрямовані на залучення інвестицій до соціальної сфери в межах сільських територій?
9. Назвіть основні законодавчі ініціативи, спрямовані на підтримку сільського господарства в період воєнного стану.
10. Окресліть основну мету програми «Лідер».

Тести

1. Міжнародні договори в системі аграрного законодавства є:
 - a) делегованими локальними актами;
 - b) різновидом підзаконних нормативно-правових актів;
 - c) санкціонованими локальними актами;
 - d) самостійним джерелом аграрного права.
2. Адаптація аграрного законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу означає:
 - a) переклад нормативно-правових актів європейського законодавства українською мовою;
 - b) процес приведення нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire*;
 - c) процес зближення національної правової системи з правовою системою Європейського Союзу;
 - d) здійснення комплексного порівняльного аналізу законодавства Європейського Союзу.
3. До органів загальної компетенції, що здійснюють державне регулювання сільського господарства України, належить:
 - a) Аграрний фонд України;
 - b) Верховна Рада України;
 - c) Департамент агропромислового розвитку обласної державної адміністрації;
 - d) Міністерство аграрної політики та продовольства України.
4. Аграрний фонд є:
 - a) державною спеціалізованою установою, уповноваженою Кабінетом Міністрів України провадити продовольчу політику в агропромисловій галузі економіки України;
 - b) державною спеціалізованою установою, уповноваженою Кабінетом Міністрів України провадити цінову політику в агропромисловій галузі економіки України;
 - c) державною спеціалізованою установою, уповноваженою Кабінетом Міністрів України провадити закупівельну політику в агропромисловій галузі економіки України;
 - d) державною спеціалізованою установою, уповноваженою Кабінетом Міністрів України провадити фінансову політику в агропромисловій галузі економіки України.
5. Суб'єктами аграрного виробництва є:
 - a) фізичні особи, які придбавають сільськогосподарську продукцію для власного споживання;

- b) органи державної влади, які здійснюють управління земельними ресурсами;
 - c) юридичні особи, які здійснюють реалізацію сільськогосподарської продукції;
 - d) юридичні та фізичні особи, які провадять діяльність у сфері виробництва сільськогосподарської продукції, а також надають пов'язані з цим послуги.
6. Фермерське господарство може бути створене:
- a) одним громадянином України;
 - b) кількома громадянами України, які є родичами;
 - c) кількома громадянами України, які є членами сім'ї;
 - d) усі відповіді правильні.
7. До суб'єктів аграрного виробництва належить:
- a) об'єднана територіальна громада;
 - b) Кабінет Міністрів України;
 - c) Аграрна біржа;
 - d) сільськогосподарський кооператив.
8. До суб'єктів аграрного права, що здійснюють галузеве регулювання сільського господарства, належить:
- a) Кабінет Міністрів України;
 - b) Гарантійний фонд виконання зобов'язань за складськими документами на зерно;
 - c) оптовий ринок сільськогосподарської продукції;
 - d) Департамент агропромислового розвитку.
9. Акціонерним товариством, яке володіє, користується, а також розпоряджається контрольними пакетами акцій (часток, паїв) двох або більше корпоративних підприємств, є:
- a) аграрне об'єднання;
 - b) агрохолдингова компанія;
 - c) асоціація;
 - d) аграрна корпорація.
10. Поняття «сільськогосподарська діяльність» закріплено в:
- a) Господарському кодексі України;
 - b) Законі України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою»;
 - c) Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України»;
 - d) Законі України «Про фермерське господарство».

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати схематичну презентацію на тему «Поняття та види суб'єктів сільськогосподарської діяльності в Україні».

Завдання 2. Підготувати схематичну презентацію на тему «Специфіка регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану».

Завдання 3. Підготувати схематичну презентацію на тему «Роль та значення аграрного протекціонізму в Україні».

Завдання 4. Дискусія, присвячена обговоренню перспектив законодавчих ініціатив щодо регулювання земельних відносин.

Завдання 5. Обрати одну з територіальних громад в Україні, проаналізувати реалії та перспективи її розвитку. Підготувати презентацію «Державна підтримка сільськогосподарських виробників в обраній громаді в умовах воєнного стану як чинник забезпечення державної аграрної політики».

Завдання 6. Обрати одну з територіальних громад в Україні, провести аналіз земельного фонду територіальної громади. Зробити висновки.

Завдання 7. Підготувати презентацію «Правова регламентація розвитку та залучення інвестицій до соціальної сфери в межах сільських територій».

Використана література

1. Аграрне право : підручник / за ред. А. М. Статівки. 2-ге вид., зі змін. Харків : Право, 2019. 416 с.
2. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні : колективна монографія / за ред. Т. Є. Харитонova, І. І. Каракаш. Одеса : ВД «Гельветика», 2018. 722 с.
3. Бондарчук О. Г., Васьківська К. М., Гаврилiшин А. П. Земельне право : навчальний посiбник. Iрпiнь, 2021. 446 с.
4. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / редкол.: М. В. Шульга (гол.), В. В. Носік, П. Ф. Кулинич (заст. гол.) та ін. Харків : Право, 2019. Т. 16. Земельне та аграрне право. 696 с.

5. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон : ВД «Гельветика», 2019. 596 с.
6. Земельне право : підручник. М. В. Шульга, Н. О. Багай, В. І. Гордєєв та ін.; за ред. М. В. Шульги. Харків : Право, 2014. 520 с.
7. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://surl.li/fqiksm>
9. Куляк Р. Ю., Луц Д. М. Організаційно-правові засади аграрного протекціонізму на регіональному рівні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 207–211.
10. Кушнір С. О., Журавльова А. К. Інвестиції в сільськогосподарську галузь України: реалії та перспективи у зв'язку з відкриттям ринку землі. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 12. С. 63–68.
11. Попова О., Коцюбинська Л., Скубій О. Інвестиційна діяльність у сільському господарстві в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. URL: <http://surl.li/uokmoi>
12. Про акціонерні товариства : Закон України від 27.07.2022 р. № 2465-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2465-20#n1985>
13. Про господарські товариства : Закон України від 19.08.1991 р. № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
14. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 524.
15. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <http://surl.li/urhwcq>
16. Про затвердження Порядку обліку особистих селянських господарств сільськими, селищними та міськими радами : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 14.04.2017 р. № 572. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0574-17#n13>
17. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 47. Ст. 646.
18. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
19. Про особисте селянське господарство : Закон України від 15.05.2003 р. № 742-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/742-15#Text>
20. Про охорону земель : Закон України від 19.07.2003 р. № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>

21. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 19-20. Ст. 166.

22. Про пріоритетність соціального розвитку села і агропромислового комплексу в народному господарстві України : Закон України від 15.05.1992 р. № 2436-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 28. Ст. 387.

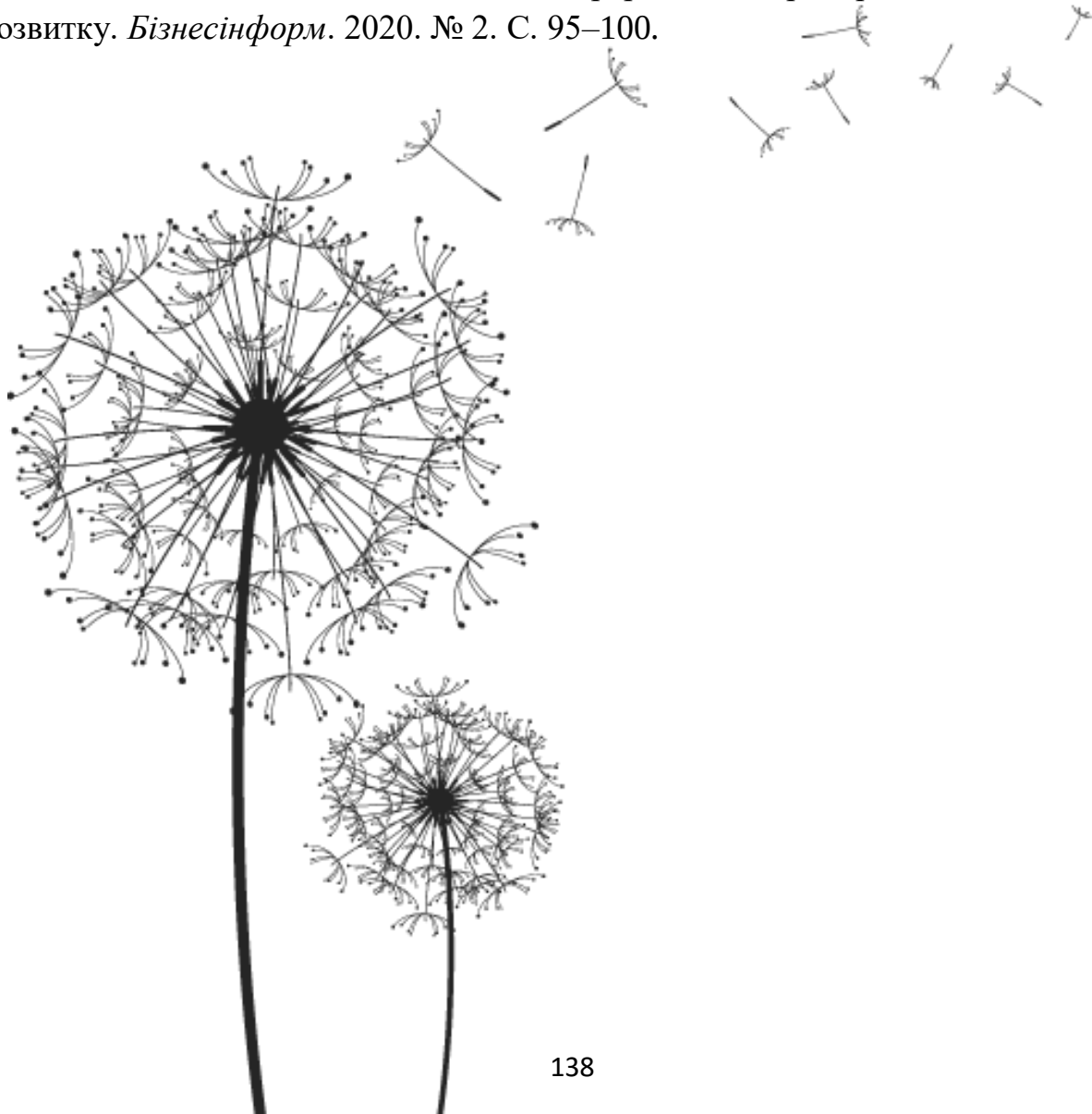
23. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93-96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 19. Ст. 80.

24. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 21.07.2020 р. № 819-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-20#n333>

25. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 р. № 1163-р. URL: <http://surl.li/pzvpfz>

26. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>

27. Чкан І. О. Іноземні інвестиції в аграрний сектор України: стан і аспекти розвитку. *Бізнесінформ*. 2020. № 2. С. 95–100.

Розділ 3. Органічне виробництво як сучасна економічна модель і внесок у здоров'я нації

ТЕМА 9. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕРОБКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В ЄС ТА УКРАЇНІ (Д. В. Федчишин)

Мета вивчення теми: розглянути суб'єктів органічного сільськогосподарського виробництва, ознайомитись з особливостями сертифікації органічного виробництва та маркування органічних продуктів в Україні та ЄС.

План:

1. Суб'єкти органічного сільськогосподарського виробництва.
2. Сертифікація органічного виробництва.
3. Правові вимоги до маркування органічних продуктів.

Ключові терміни та поняття

Органічне виробництво

Органічна продукція

Органічний харчовий продукт

Суб'єкти ринку органічної продукції

Оператор

Орган сертифікації

Орган іноземної сертифікації

Інспектор з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції

Сертифікат

Сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції

Маркування

Державний логотип

Державний реєстр операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції

Державний реєстр органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції

1. Суб'єкти органічного сільськогосподарського виробництва

Законодавство у сфері сертифікації органічного виробництва та маркування органічної продукції включає такі нормативно-правові акти:

Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

Постанова Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 року № 970 «Про затвердження Порядку (детальних правил) органічного виробництва та обігу органічної продукції».

Постанова Кабінету Міністрів України від 21 жовтня 2022 року № 1032 «Про затвердження Порядку сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 23 жовтня 2019 р. № 970».

Постанова Кабінету Міністрів України від 12 лютого 2020 року № 87 «Про затвердження Порядку ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції, Державного реєстру органічного насіння і садивного матеріалу».

Постанова Кабінету Міністрів України від 22 вересня 2021 року № 1005 «Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження органом сертифікації господарської діяльності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції і визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів».

Постанова Кабінету Міністрів України від 09 лютого 2022 року № 102 «Про затвердження Порядку визначення періодичності здійснення планових заходів державного контролю відповідності діяльності операторів (потужностей) вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, які здійснюються Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, та критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від її провадження».

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 22 лютого 2019 року № 67 «Про затвердження державного логотипа для органічної продукції».

Наказ Мінекономіки від 30 січня 2020 року № 109 «Про затвердження форми заявки на внесення до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції».

Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 26 травня 2020 року № 985 «Про затвердження Порядку ведення Переліку органів іноземної сертифікації».

Наказ Мінекономіки від 17 червня 2020 року № 1141 «Про затвердження Порядку розгляду апеляцій на рішення органів сертифікації».

Наказ Мінекономіки від 31 грудня 2020 року № 2833 «Про затвердження Вимог до матеріально-технічної бази та інших об'єктів інфраструктури, необхідних для виконання функцій із сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції».

Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 02 червня 2022 року № 326 «Про затвердження Порядку підтвердження спеціальних знань інспектора з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції у сфері органічного виробництва».

Наказ Мінагрополітики від 03 жовтня 2022 року № 759 «Деякі питання звітності у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції».

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ І ТЕРМІНИ, ЩО ВЖИВАЮТЬСЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ

Сертифікація органічного виробництва та/або обігу органічної продукції

перевірка та встановлення відповідності виробництва та/або обігу продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Маркування

інформація про органічну продукцію, у тому числі державний логотип для органічної продукції, нанесена на етикетку, упаковку, тару, контейнер, контретикетку, кольєретку, ярлик, листок-вкладиш або на інші елементи упаковки, що супроводжує таку продукцію або посилається на неї відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Інспектор з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції

посадова особа органу сертифікації, яка має спеціальні знання у відповідній галузі органічного виробництва та/або обігу органічної продукції та відповідає вимогам, встановленим цим Законом.

Орган іноземної сертифікації

підприємство, установа, організація чи їхній відокремлений підрозділ, що має право на проведення сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції відповідно до вимог законодавства іншого, ніж законодавство України, та внесений до Переліку органів іноземної сертифікації.

юридична особа чи фізична особа-підприємець, яка займається виробництвом та/або обігом продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

підприємство, установа, організація чи їхній відокремлений підрозділ, що має право на проведення сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції і внесений до Реєстру органів сертифікації.

До системи органів виконавчої влади, що здійснюють державне управління та регулювання у вказаній сфері, належать:

Кабінет Міністрів України;

центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики;

центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів.

До повноважень Кабінету Міністрів України у цій сфері належать:

забезпечення здійснення державної політики у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

спрямування та координація роботи відповідних центральних органів виконавчої влади;

прийняття в межах своїх повноважень нормативно-правових актів;

організація міжнародного співробітництва;

здійснення інших повноважень у межах чинного законодавства, спрямованих на забезпечення ефективного розвитку вказаної галузі;

визначення основних напрямів розвитку у цій сфері.

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, належать:

здійснення державного контролю (нагляду) за дотриманням суб'єктами ринку органічної продукції законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

звернення до центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, з письмовим вмотивованим клопотанням щодо розгляду питання про виключення органу сертифікації з Реєстру органів сертифікації або про виключення оператора з Реєстру операторів;

участь у розробленні нормативно-правових актів у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

До повноважень центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, належать:

забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

здійснення державного управління та регулювання у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

розроблення та прийняття нормативно-правових актів відповідно до Закону;

розробка та затвердження державного логотипу для органічної продукції;

сприяння розвитку ринку органічної продукції;

забезпечення ведення Реєстру операторів, Реєстру органічного насіння і садивного матеріалу та Реєстру органів сертифікації, а також забезпечення відкритості та загальнодоступності зазначених реєстрів;

звернення до національного органу України з акредитації щодо встановлених фактів порушень органом сертифікації з метою вжиття цим органом відповідних заходів, передбачених законодавством України у сфері акредитації;

участь у міжнародному співробітництві з питань органічного виробництва та обігу органічної продукції, а також виконання міжнародних договорів України у цій сфері;

забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації інспекторів з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції відповідно до Закону.

2. Сертифікація органічного виробництва

виробляти та реалізовувати органічну продукцію під своїм комерційним найменуванням та/або торговельною маркою (знаком для товарів і послуг);

доручати надання окремих послуг (робіт), у тому числі підрядних (давальницьких), необхідних для органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, третій особі, за умови перевірки потужностей такої особи органом сертифікації та отримання від нього згоди;

ПРАВА ТА ОBOB'ЯЗКИ ОПЕРАТОРІВ

дотримуватись вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

відкликати та/або вилучати вироблену ними продукцію, що не відповідає вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, якщо вона маркована державним логотипом для органічної продукції або містить позначення та написи «органічний», «біодинамічний», «біологічний», «екологічний», «органік», та будь-які однокореневі та/або похідні слова від цих слів із префіксами «біо-», «еко-» тощо;

щороку проходити сертифікацію органічного виробництва та/або обігу органічної продукції для підтвердження відповідності вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

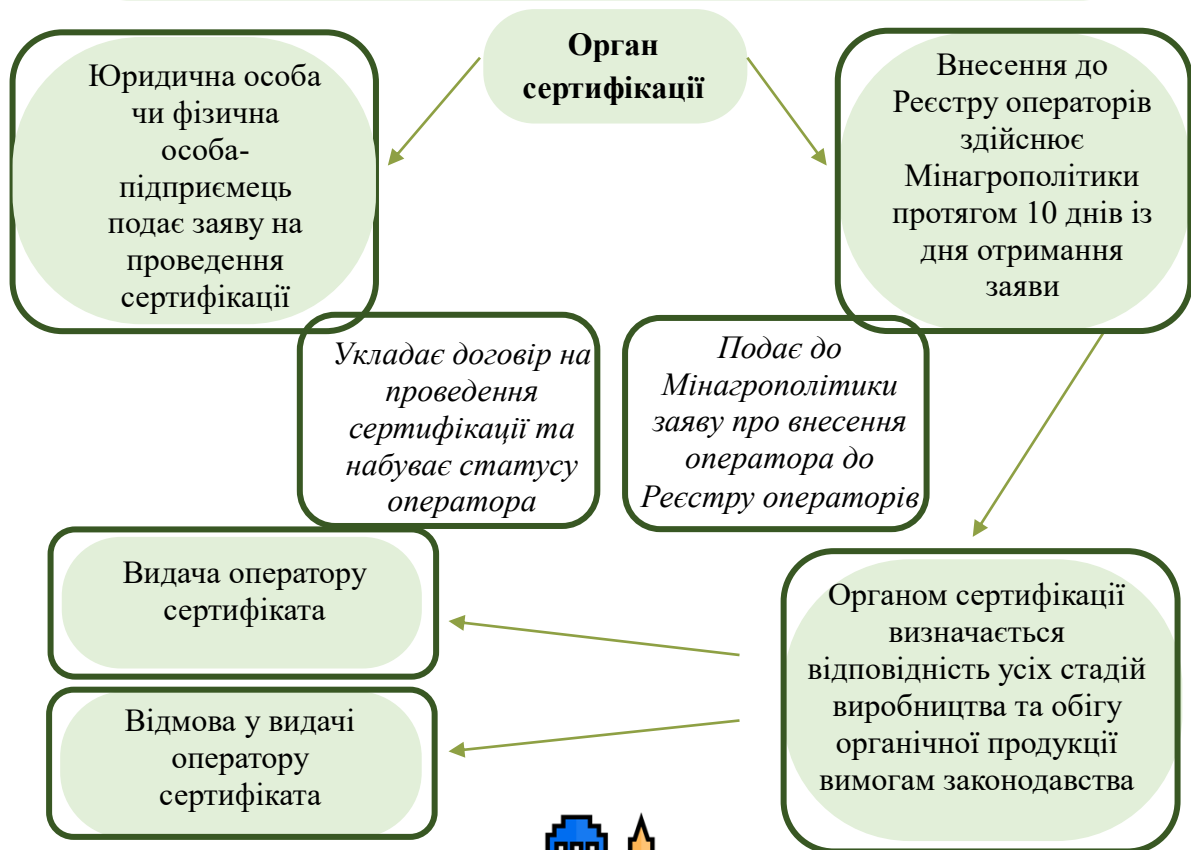
взаємодіяти з органами сертифікації, з якими вони уклали договір на проведення сертифікації, та забезпечувати безперешкодний доступ інспекторів з органічного виробництва та/або обігу органічної продукції до своїх потужностей та відбору зразків, а також надавати на вимогу органів сертифікації документи, необхідні для сертифікації органічного виробництва, у тому числі доступ до фінансових документів;

забезпечувати безперешкодний доступ посадових осіб, які здійснюють державний контроль (нагляд) у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції відповідно до закону, для здійснення заходів державного контролю, у тому числі відбору зразків;

декларувати обсяги органічної продукції, яка вводиться в обіг;

узгоджувати маркування органічної продукції з органом сертифікації.

Як стати оператором та отримати сертифікат?

Державний реєстр операторів

Це офіційний перелік операторів, які здійснюють органічне виробництво та/або обіг органічної продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що міститься в інформаційній базі даних.

Порядок реєстрації операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, визначається:

статтями 27, 31 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»

Постановою Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 року № 505 «Про затвердження Порядку ведення Реєстру виробників органічної продукції (сировини)»

центральный орган исполнительной власти, который обеспечивает формирование и реализацию государственной аграрной политики, обеспечивает ведение в электронной форме та є держателем Реєстру операторів, Реєстру органів сертифікації та Реєстру органічного насіння і садивного матеріалу;

центральный орган исполнительной власти, который обеспечивает формирование и реализацию государственной аграрной политики, обеспечивает вільний, цілодобовий і безоплатний доступ до відомостей, що містяться у зазначених реєстрах, на своєму офіційному вебсайті;

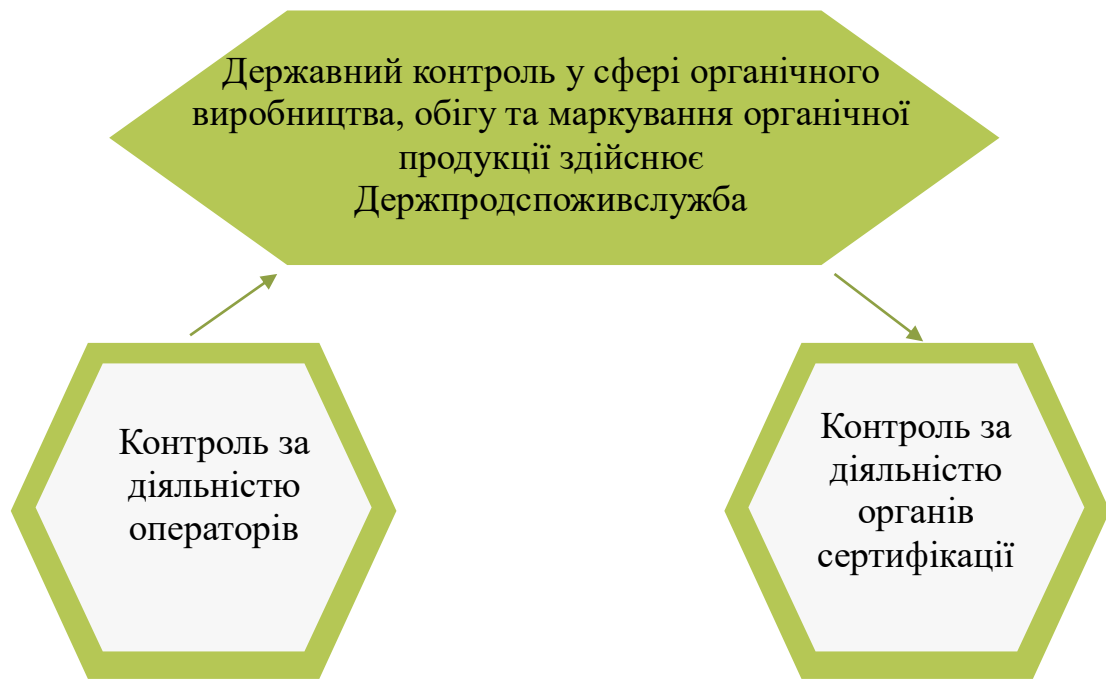
відомості, що містяться у таких реєстрах: мають статус офіційної інформації центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики; не потребують будь-якого додаткового підтвердження центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики; можуть використовуватися будь-якими особами, органами державної влади та органами місцевого самоврядування;

виключення оператора з Реєстру операторів здійснюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, за поданням органу сертифікації не пізніше наступного робочого дня з дня отримання відповідного подання;

функції щодо забезпечення ведення Державного реєстру операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, покладаються на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України;

реєстр виробників органічної продукції (сировини) повинен бути відкритим і загальнодоступним та містити відомості, зазначені у сертифікаті відповідності;

визначено підстави та строки внесення до Реєстру відомостей про осіб, яким надано право виробляти (виросити, переробляти) органічну продукцію, порядок прийняття рішення про виключення відомостей з Реєстру.

Посадові особи, які здійснюють державний контроль мають право:

безперешкодно відвідувати об'єкти перевірки, одержувати необхідну для здійснення державного контролю (нагляду) інформацію, документацію, зразки сировини інших матеріалів та готової продукції для проведення лабораторних досліджень;

видавати приписи щодо усунення порушень вимог;

видавати розпорядчі акти про відкликання та/або вилучення продукції, що не відповідає вимогам законодавства у сфері органічного виробництва.

3. Правові вимоги до маркування органічних продуктів

ПРОЦЕС СЕРТИФІКАЦІЇ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА/АБО ОБІГУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ВКЛЮЧАЄ ТАКІ ЕТАПИ:

Для проведення сертифікації особа надсилає до органу сертифікації заяву в паперовому або електронному вигляді на проведення сертифікації, яка містить відомості щодо:

повного найменування (для юридичної особи) або ПІБ (для ФОП), адресу місцезнаходження, ідентифікаційний код у ЄДР (для юридичної особи) або РНОКПП (для фізичної особи) або серію та номер паспорта громадянина України;

адреси всіх потужностей, на яких особа має намір здійснювати органічне виробництво та/або обіг органічної продукції, а також детальну інформацію щодо земель, на яких планується здійснення такої діяльності;

виду діяльності (виробництво у певній галузі органічного виробництва та/або обіг органічної продукції, за якими особа має намір пройти сертифікацію.

Особа, яка має намір перейти на органічне виробництво або здійснювати обіг органічної продукції, може обрати **будь-який орган сертифікації** та укласти з ним договір на проведення сертифікації

Український сертифікаційний орган «Органік стандарт» має міжнародну акредитацію на проведення сертифікаційних робіт і визнання Єврокомісії та Швейцарської Конфедерації

Процес сертифікації

Особа, яка має намір перейти на органічне виробництво або здійснювати обіг органічної продукції, може обрати будь-який орган сертифікації та укласти з ним договір на проведення сертифікації. Особа має право укласти договір на проведення сертифікації лише з одним органом сертифікації в межах відповідної галузі органічного виробництва та обігу органічної продукції.

Процес сертифікації розпочинається з дати підписання договору на проведення сертифікації між органом сертифікації і особою. У процесі сертифікації за результатами перевірки та визначення відповідності усіх стадій виробництва та обігу органічної продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції органом сертифікації ухвалюється вмотивоване рішення про видачу або відмову у видачі сертифіката. На підставі рішення про видачу сертифіката органом сертифікації видається сертифікат.

Особа, яка уклала договір на проведення сертифікації з органом сертифікації, стає оператором та вноситься центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, до Реєстру операторів протягом 10 днів з дня отримання ним відповідної інформації від органу сертифікації.

Строк дії сертифіката становить 15 місяців з дати його видачі.

ОСНОВОЮ СЕРТИФІКАЦІЇ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ Є ТАКІ РІЗНОВИДИ СТАНДАРТІВ:

IFOAM – міжнародна федерація з органічного сільськогосподарського руху.

Дунайська та Європейська соя – некомерційна організація, має на меті популяризацію виробництва високоякісної сої без ГМО по всій Європі.

Постанова Ради ЄС 834/2007 та Постанова Ради ЄС 2092/91 про органічне виробництво та відповідне маркування сільськогосподарської продукції і продуктів харчування.

Стандарти органічного сільськогосподарського виробництва та маркування с/г продукції та продуктів харчування «БІОЛан» – приватні українські стандарти.

Національна Органічна Програма (NOP) – національна органічна програма США.

Японські сільськогосподарські стандарти (JAS) – національні стандарти Японії.

Деметр – стандарти біодинамічного сільського господарства.

Bio Suisse – це найбільша організація з розвитку органічного виробництва у Швейцарії.

Стандарти «Біо Свіс» (Bio Suisse) – приватні стандарти швейцарської Асоціації «Біо Свіс».

Стандарт МАОС, еквівалентний Регмалентам ЄС.

Органічний Стандарт Канади (COR).

СЕРТИФІКАТ

На підставі рішення про видачу сертифіката органом сертифікації видається **сертифікат**.

У сертифікаті обов'язково зазначається:

номер сертифіката;

посада та прізвище, ім'я, по батькові уповноваженої особи органу сертифікації;

підтвердження відповідності діяльності оператора вимогам законодавства України у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

інформація про орган сертифікації, що видав сертифікат;

інформація про оператора;

дата щорічної планової перевірки;

дата видачі сертифіката, дата закінчення строку його дії;

вид діяльності (органічне виробництво та/або біг органічної продукції), за яким здійснюється сертифікація;

галузь (галузі) органічного виробництва та/або обігу органічної продукції, за якою (якими) здійснюється сертифікація;

визначення статусу продукції (органічна/перехідного періоду) та її асортимент згідно з додатком до сертифіката.

Етапи сертифікації

Орган сертифікації має право зупинити дію або скасувати сертифікат

Підстави для зупинення дії сертифіката

1

виявлені органом сертифікації порушення оператором законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

2

непроходження щорічної планової або позапланової перевірки потужностей операторів;

3

незабезпечення оператором вільного доступу до його потужностей, а також ненадання на вимогу органів сертифікації документів, необхідних для перевірки, у тому числі допуску до фінансових документів;

4

звернення від центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, з інформацією про порушення оператором вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Підстави для скасування дії сертифіката

1

неукладення оператором договору на проведення сертифікації з новим органом сертифікації протягом 30 днів із дня розірвання договору на проведення сертифікації між органом сертифікації та оператором, з яким у нього було укладено договір на проведення сертифікації;

2

неукладення оператором договору на проведення сертифікації з новим органом сертифікації протягом 30 днів із дня виключення органу сертифікації, з яким у нього було укладено договір на проведення сертифікації, з Реєстру органів сертифікації;

3

неусунення порушень, що призвели до зупинення дії сертифіката протягом строку, встановленого органом сертифікації або центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпечності та окремих показників якості харчових продуктів, який не може бути менше 30 днів;

4

звернення оператора із заявою про скасування його сертифіката;

5

непроходження щорічної планової або позапланової перевірки потужностей операторів.

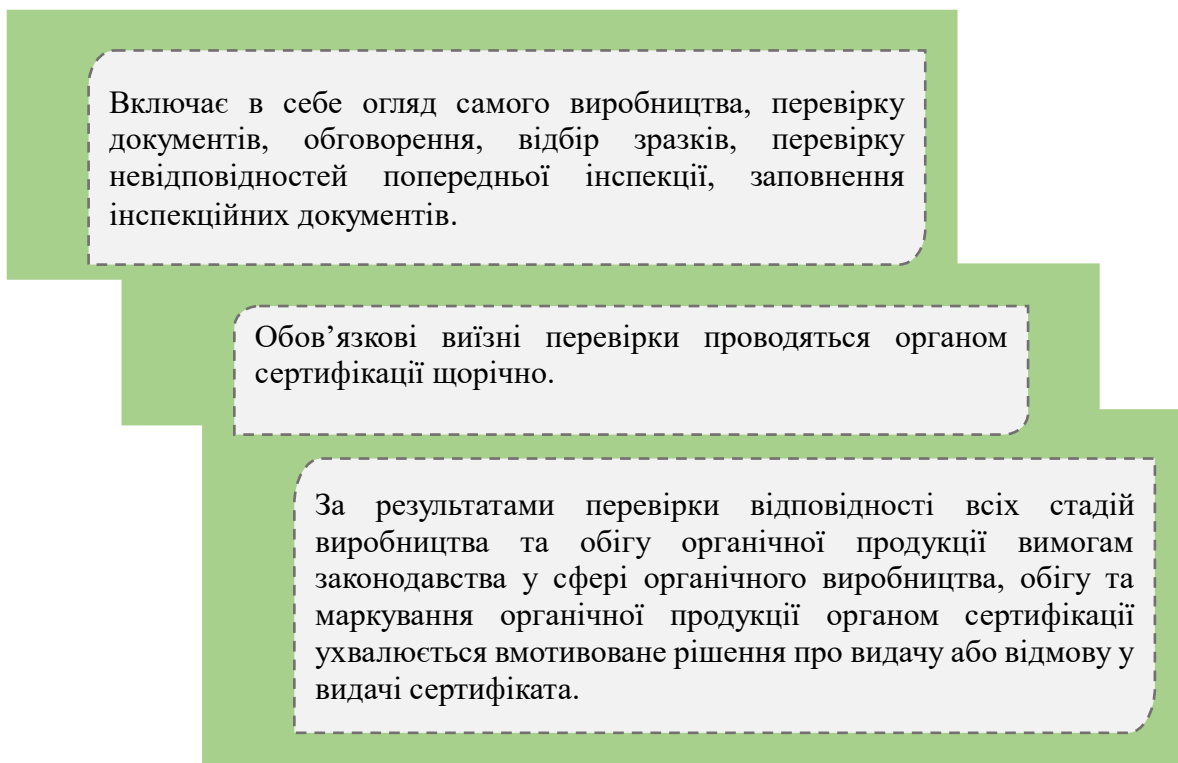
Підстави для відмови у видачі сертифіката

встановлення за
результатами
перевірки
невідповідності
будь-якої стадії
виробництва або
обігу органічної
продукції вимогам
законодавства у
сфері органічного
виробництва, обігу
та маркування
органічної продукції

виявлення
недостовірності
відомостей, поданих
на підтвердження
відповідності
вимогам
законодавства у
сфері органічного
виробництва, обігу
та маркування
органічної продукції

Сертифікація органічної продукції відрізняється від сертифікації звичайної, традиційної продукції, адже оцінюється весь процес виробництва, починаючи з оцінки стану ґрунту та інших об'єктів природного середовища і закінчуючи зберіганням, транспортуванням і реалізацією готової продукції.

Усі етапи інспектуються та сертифікуються, а партії товару ідентифікуються, завдяки чому споживач чи будь-яка зацікавлена особа може відстежити не лише всі стадії руху органічної продукції, а й конкретну партію, поле і виробника, який її виростив.

Дія сертифікатів на органічну продукцію, виданих іноземними органами сертифікації

Сертифікат, що засвідчує виробництво та/або обіг органічної продукції згідно із законодавством іншим, ніж законодавство України, визнається в Україні з метою імпорту або експорту такої продукції у разі, якщо він виданий органом іноземної сертифікації, внесеним до Переліку органів іноземної сертифікації.

Ведення цього переліку покладено на центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеності та окремих показників якості харчових продуктів – **Державну службу України з питань безпеності харчових продуктів та захисту споживачів.**

Для внесення органу іноземної сертифікації до Переліку імпортер або експортер подає **заяву** в довільній формі із зазначенням таких відомостей:

01

назва держави
місцезнаходження
органу іноземної
сертифікації

02

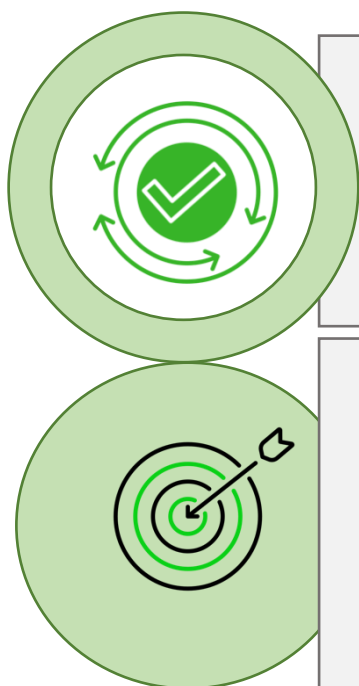
підтвердження
акредитації органу
іноземної сертифікації у
відповідній галузі
органічного виробництва
та/або обігу органічного
виробництва
національним органом
акредитації іноземної
держави, яка є учасницею
міжнародних або
регіональних угод про
визнання
акредитації

03

назва органу,
що здійснює
контроль за
органом
іноземної
сертифікації

Державний логотип для органічної продукції (сировини)

Державний логотип, затверджений наказом Мінагрополітики від 22.02.2019 № 67, може наноситися на будь-яку упаковку, етикетку (стікер), споживчу тару, контретикетку, кольєретку, ярлик, пробку, листок-вкладиш, документ, повідомлення, інші елементи упаковки, що супроводжують органічну продукцію чи належать до неї.

Державний логотип для органічної продукції наноситься **виключно на продукцію, вироблену відповідно до законодавства України у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що підтверджено сертифікатом**, який засвідчує відповідність процесу виробництва продукції та її обігу вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Під час маркування неорганічної продукції в переліку інгредієнтів продукту можуть зазначатися **складники, отримані у результаті органічного виробництва**, лише у разі якщо **відсоток таких складників перевищує 2 відсотки**.

У такому разі у переліку інгредієнтів обов'язково зазначається відсоток складників (за вагою без урахування частки води та кухонної солі), отриманих у результаті органічного виробництва, до загальної кількості складників.

При цьому інформація про такі складники має відображатись літерами такого самого кольору й розміру, що і решта інформації у Переліку речовин (інгредієнтів, компонентів), які дозволяється використовувати у процесі органічного виробництва та які дозволені до використання в гранично допустимих кількостях.

> 95%

< 5%

**Заборонено використовувати на етикетках
продукції назви:**

*Однокореневі похідні від цих слів із префіксами
«біо-», «еко-» тощо будь-якими мовами*

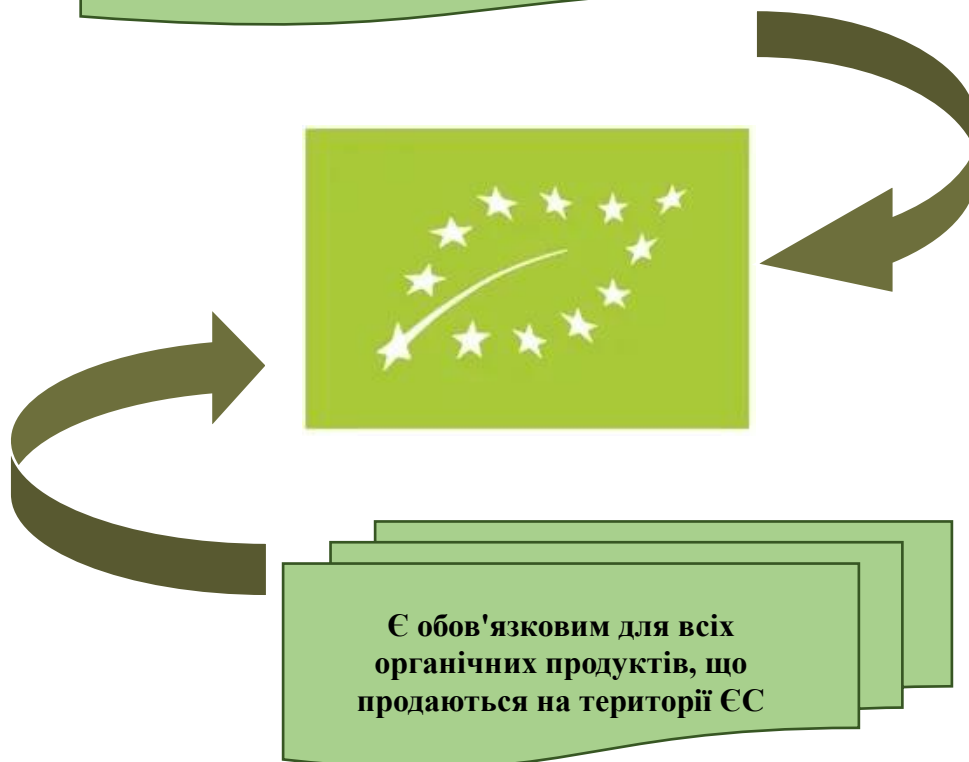
Забороняється
маркування державним
логотипом для органічної
продукції
сільськогосподарської
продукції, що була
отримана не в результаті
органічного виробництва
або є продукцією
перехідного періоду

Реклама будь-якого
неорганічного продукту
як органічного, в тому
числі використання
напису «органічний
продукт» у власних
назвах і торговельних
марках, вважається
недобросовісною
рекламою

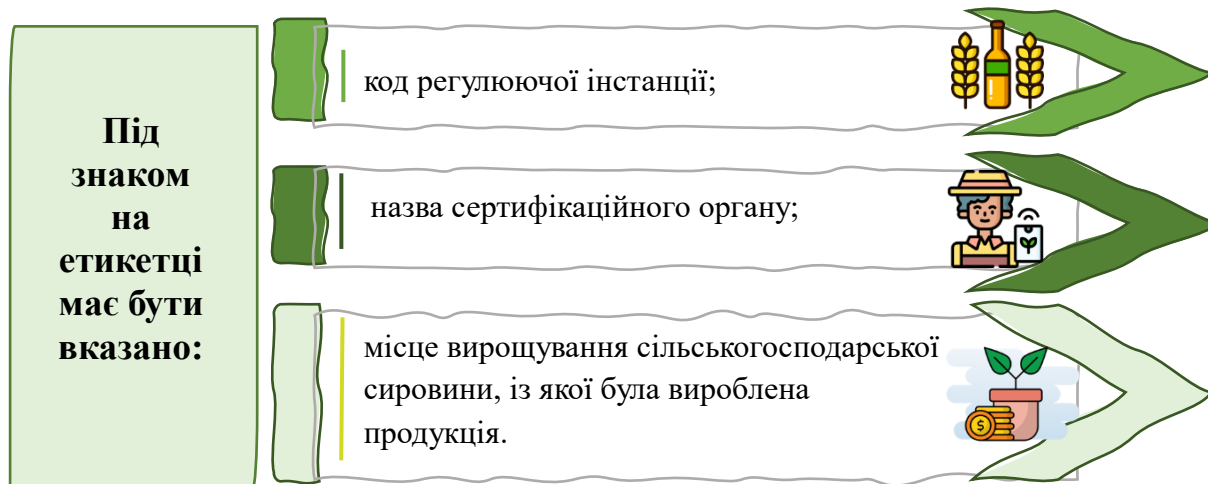
Ввезена для реалізації на митній території України продукція, яка
супроводжується відповідним сертифікатом, що засвідчує органічне виробництво
та/або обіг такої продукції у державі походження, визнається в Україні як органічна
продукція, а написи на оригінальному маркуванні «органічний», «біодинамічний»,
«біологічний», «екологічний», «органік» та будь-які однокореневі та/або похідні
слова від цих слів із префіксами «біо-», «еко-» тощо українською мовою
позначаються написом «органічний продукт».

На органічних продуктах із ЄС також стоїть знак у формі листочка із зірочками за контуром на зеленому фоні – "EuroLeaf" («ЄвроЛист»)

Є обов'язковим для всіх органічних продуктів, що продаються на території ЄС

Важливою вимогою до виробництва органічних харчових продуктів є ідентифікація кожної партії таких продуктів

Країна	Національне маркування	Кількість сертифікаційних органів та особливості сертифікації
Японія		Працює 60 сертифікаційних органів. Сертифікація здійснюється згідно з японськими сільськогосподарськими стандартами JAS.
США		Працює 57 сертифікаційних органів. Сертифікація здійснюється згідно з Національною органічною програмою NOP.
Німеччина		Працює 32 сертифікаційних органи. Сертифікація здійснюється згідно із стандартами ЄС та стандартами, розробленими місцевими фермерськими асоціаціями. Окрім представленого, зустрічаються такі знаки, як Demeter, Naturland, Bio-Siegel.
Італія		Працює 16 сертифікаційних органів. Сертифікація здійснюється згідно зі стандартами ЄС. Представлений знак належить італійській асоціації органічного сільського господарства.
Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії		Працює 10 сертифікаційних органів. Сертифікація здійснюється згідно зі стандартами UKROFS, які базуються на стандартах ЄС та доповнені відповідно до вимог національного законодавства.

Процес маркування органічної продукції операторів включає такі етапи:

Європейський Союз

Регламент Ради (ЄС) від 28.06.2007 № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів.

Регламент Комісії (ЄС) від 08.12.2008 № 1234/2008 «Детальні правила впровадження Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 щодо порядку імпорту органічної продукції з третіх країн».

Регламент Комісії (ЄС) від 05.09.2008 № 889/2008 «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007».

Кодекс Аліментаріус «Керівні положення з виробництва, переробки, маркування та реалізації органічних продуктів».

У країнах, що не є членами Європейського Союзу

Стандарт міжнародних акредитованих органів сертифікації з органічного виробництва і переробки, еквівалентний Стандартам Європейського Союзу № 834/2007 та № 889/2008.

? Питання для самоконтролю

1. Що означають поняття «сертифікація» та «маркування» органічного виробництва та/або обігу органічної продукції?
2. Назвіть нормативно-правові акти, які регулюють сфери сертифікації органічного виробництва та маркування органічної продукції в Україні та ЄС.
3. Назвіть суб'єктів органічного сільськогосподарського виробництва.
4. Які повноваження мають суб'єкти органічного сільськогосподарського виробництва?
5. Як стати оператором та отримати сертифікат?
6. Поясніть порядок реєстрації операторів у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.
7. Назвіть та охарактеризуйте етапи процесу сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції.
8. Які різновиди стандартів є основою сертифікації органічної продукції в Україні та ЄС?
9. У яких випадках орган сертифікації має право зупинити дію або скасувати сертифікат?
10. Перерахуйте складові сертифікації.
11. Укажіть особливості дії сертифікатів на органічну продукцію, виданих іноземними органами сертифікації.
12. Назвіть обов'язкові елементи маркування органічної продукції.
13. Яким вимогам повинен відповідати продукт, щоб дозволялось його маркування як органічного?
14. Окресліть особливості маркування в ЄС.
15. Назвіть етапи процесу маркування органічної продукції.

ТЕМА 10. ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРАКТИКИ ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ (Н. С. Венгерська)

Мета вивчення теми: з'ясувати особливості європейських практик органічного виробництва та їх значення для сталого розвитку сільських територій.

План:

1. Європейський ринок органічної продукції та досвід ЄС у сфері підтримки сільського органічного виробництва.
2. Розвиток органічного виробництва: реалії сьогодення та європейські практики.
3. Інструменти популяризації органічного виробництва та споживання: економіко-правовий аспект.

Ключові терміни та поняття

Ринок органічної продукції

Європейський зелений курс

Інтернет речей (IoT) у сільському господарстві

Розумне органічне виробництво

Географічні зазначення

Розумні села (Smart Villages)

Точне землеробство (Precision Farming)

Екоінновації, зелені технології

Органічні кооперативи

Аграрні кластери

Теоретичні відомості

1. Європейський ринок органічної продукції та досвід ЄС у сфері підтримки сільського органічного виробництва

Європейський
ринок органічної
продукції.
Особливості та
виклики

Стратегії «розумних»
сіл країн ЄС у контексті
сталого розвитку.
Розумне органічне
сільське господарство та
Інтернет речей

Органічне
виробництво та
практика
диверсифікації
діяльності
європейських
органічних ферм

Європейський ринок органічної продукції

РОЗВИНЕНА НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА

Регламент ЄС 2018/848

Європейський логотип органічної продукції.

ПОПИТ НА ЕКОЛОГІЧНО ЧИСТІ ПРОДУКТИ

Європейські споживачі демонструють **високий рівень обізнаності** про екологічні та соціальні аспекти органічного виробництва.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА

У багатьох країнах Європи існують **програми субсидій для фермерів**, які переходять на органічне виробництво. Це сприяє розвитку місцевого виробництва та зменшує залежність від імпорту.

ФОКУС НА КОРОТКИХ ЛАНЦЮГАХ ПОСТАЧАННЯ

Європейські виробники та дистриб'ютори активно просувають моделі коротких ланцюгів постачання, такі як фермерські ринки або доставка «з поля до дверей». Це відповідає концепції **сталого розвитку**.

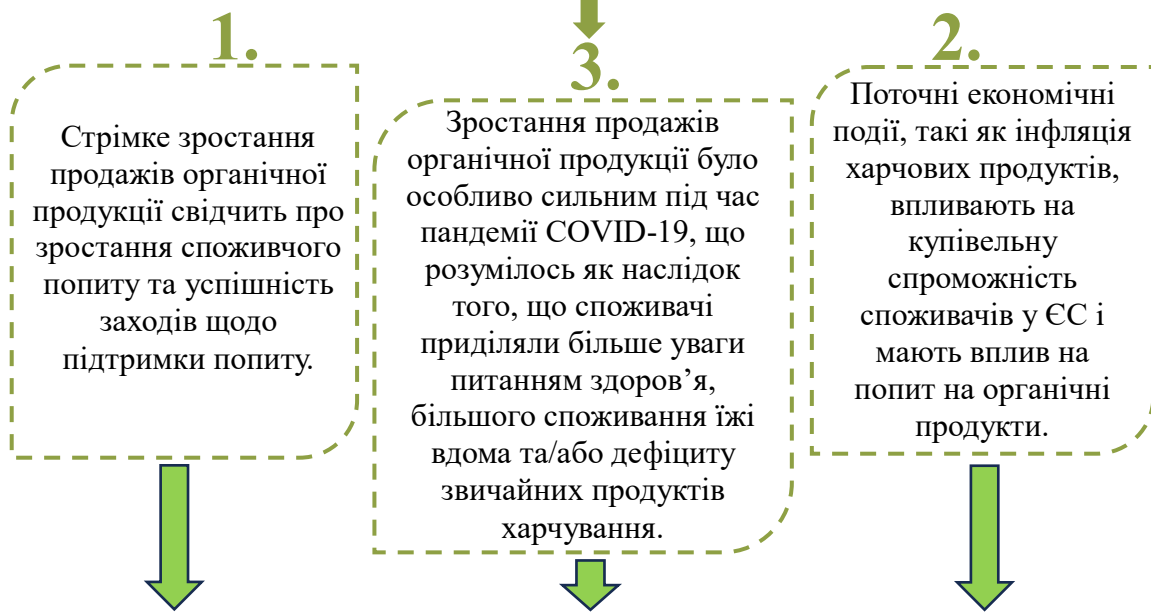
РІЗНИЦЯ В СТРУКТУРІ ПОПИТУ

У Західній Європі переважає **попит** на сертифіковану органічну продукцію преміум-класу. Найвищий попит на органіку спостерігається в Німеччині, Франції, Швейцарії – найбільший споживач органічної продукції в Європі.

Франція, Італія, Швеція, Естонія, Австрія – активно зростаючі ринки.

У країнах Східної Європи ринок лише розвивається.

Головні тренди європейського ринку до 2022 року

Проте органічний ринок ЄС зазнав змін після 2022 року через низку економічних, соціальних і геополітичних чинників

Виклики та перспективи європейського ринку органічної продукції з 2022 року

У 2022 році, попри помірне зростання площ органічних земель і кількості органічних виробників, спостерігалось зниження роздрібних продажів органічної продукції та імпорту до ЄС. Ця тенденція суттєво відрізняється від попередніх років і значною мірою була зумовлена початком війни в Україні.

Незважаючи на зростання обізнаності про органіку, екологічні та медичні переваги, економічні виклики залишаються в центрі уваги. Зниження доходів і зростання цін на товари першої необхідності, включаючи енергоносії, спонукали певні групи населення скорочувати витрати на органічні продукти. Інші споживачі обирали доступніші варіанти. Цікаво, що в Німеччині, попри значне підвищення цін, органічні продукти активно продавались через дискаунтери.

У 2023 році органічний сектор також зіткнувся з певними викликами, але, згідно з попередніми даними, у деяких сегментах почали з'являтися ознаки відновлення. Для досягнення мети ЄС за програмою «Від ферми до виделки», яка передбачає 25% органічних земель до 2030 року, стає все очевиднішим, що необхідні своєчасні та відповідні заходи підтримки.

Європейський ринок органічної продукції залишається ключовим гравцем на світовій арені. Проте він стикається з необхідністю адаптації до нових економічних реалій та змін у споживчій поведінці. Для подальшого розвитку сектору важливо забезпечити підтримку органічних виробників та сприяти зростанню доступності органічних товарів для споживачів.

Розумне органічне сільське господарство та Інтернет речей

Розумне органічне сільське господарство – це інтеграція сучасних технологій, таких як Інтернет речей (IoT), у практики органічного землеробства з метою підвищення ефективності, екологічної стійкості та якості продукції. IoT забезпечує збір і аналіз даних у реальному часі, що дозволяє приймати більш точні рішення та зменшувати вплив на довкілля.

Інтернет речей (IoT) – це мережа пристроїв, датчиків і технологій, які з'єднані через інтернет для збору, обробки та обміну даними. У сільському господарстві IoT дозволяє автоматизувати та оптимізувати процеси, скорочуючи витрати та підвищуючи продуктивність.

Основні аспекти «розумного» органічного сільського господарства: моніторинг навколишнього середовища; управління водними ресурсами; контроль за здоров'ям рослин і тварин; підтримка органічних стандартів; оптимізація логістики.

Переваги використання IoT у органічному сільському господарстві: екологічна стійкість; економічна ефективність; контроль якості продукції; покращення життя фермерів.

Виклики впровадження IoT у органічне господарство: висока вартість технологій; навчання фермерів; безпека даних; інфраструктура.

Приклади впровадження IoT у розумному органічному сільському господарстві:

1. Тепличне виробництво з IoT:

Установлення датчиків для регулювання температури, вологості та освітлення в теплицях. Наприклад, проєкт IoF2020 у Нідерландах дозволив знизити витрати енергії та підвищити врожайність на 20%.

2. Автоматизація фермерських систем:

У ЄС активно використовують системи, що поєднують дрони для моніторингу полів із програмами аналізу даних.

3. Смарт-кластер органічного виробництва:

Кооперативи фермерів, які використовують IoT, обмінюються даними про стан полів, кліматичні умови та ринок.

4. Розумний бджолиний вулик:

Датчики вуликів відстежують активність бджіл, температуру та рівень вологості, що сприяє збереженню популяції бджіл, важливих для запилення органічних культур.

Стратегії «розумних» сіл країн ЄС у контексті сталого розвитку

Концепція «розумних сіл» (Smart Villages)

є ініціативою Європейського Союзу, спрямованою на підтримку сталого розвитку сільських територій за допомогою цифрових технологій, інновацій і партнерства місцевих громад. Це інтегрований підхід, який поєднує економічний, соціальний і екологічний аспекти з використанням сучасних рішень.

РОЗУМНЕ ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО

Приклади реалізації в Європі:

1. Villa Lena (Італія):

Органічна ферма, що поєднує сільськогосподарську діяльність, ресторан і мистецьку резиденцію. Пропонує туристам кулінарні класи, виставки та дегустації. Розкішні номери, ресторан «від ферми до столу» та власна мистецька фундація роблять Villa Lena одним із найцікавіших і найкрасивіших місць для відвідування в Італії, захованих серед пагорбів Тоскани.

2. Gut Wulksfelde (Німеччина):

Екологічна ферма, яка пропонує екскурсії, дегустації та продаж органічних продуктів. Влаштовує сімейні фестивалі з майстер-класами для дітей. Кухня маєтку знаходиться в колишньому фермерському магазині. Використання високоякісної органічної їжі та їх кухня найвищого класу, пов'язана з місцевістю.

КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ СТРАТЕГІЙ «РОЗУМНИХ» СІЛ:

1. Цифровізація:

- Забезпечення доступу до високошвидкісного інтернету.
- Упровадження смарт-рішень у сільському господарстві, управлінні ресурсами та наданні послуг (e-health, e-learning, e-commerce).
- Використання Інтернету речей (IoT) для моніторингу та оптимізації роботи фермерських господарств.

2. Сталий розвиток:

- Перехід до відновлюваних джерел енергії (сонячні панелі, біогаз, вітрові електростанції).
- Стимулювання органічного землеробства та захисту біорізноманіття.
- Раціональне використання природних ресурсів і зменшення вуглецевого сліду.

3. Економічна диверсифікація:

- Розвиток агротуризму, гастрономічних маршрутів і місцевих брендів продукції.
- Підтримка малого й середнього бізнесу через цифрові платформи та програми фінансування.
- Залучення інвестицій та інтеграція локальної економіки у загальноєвропейську мережу.

4. Соціальна інклюзивність:

- Забезпечення доступу до медицини, освіти та транспортної інфраструктури.
- Створення платформ для залучення громади до прийняття рішень.
- Розвиток соціальних інновацій (кооперативи, волонтерські ініціативи).

Органічне виробництво та практика диверсифікації діяльності європейських органічних ферм: гастрономія та туризм (відповідальний, екологічний, сільський, аграрний, креативний, культурний)

Органічні ферми в Європі активно диверсифікують свою діяльність, поєднуючи традиційне сільське господарство з такими сферами, як гастрономія, туризм, культура та екологічні ініціативи. Це дозволяє підвищувати доходи, залучати туристів і сприяти сталому розвитку сільських територій.

Переваги диверсифікації діяльності для фермерів:

1. **Економічна стійкість** (додаткові джерела доходів через туризм і гастрономію; менша залежність від сезонності сільськогосподарського виробництва).
2. **Популяризація органічного виробництва** (освітні програми та екскурсії підвищують обізнаність населення про органічні продукти).
3. **Розвиток місцевої громади** (створення робочих місць і залучення ресурсів для місцевої економіки).
4. **Збереження культурної спадщини** (відродження традиційних ремесел, кулінарних технік і сільського способу життя).

2. Розвиток органічного виробництва: реалії сьогодення та європейські практики

Органічна карта України 2023 (за законодавством України)

Органічна карта України 2023 (ЄС, NOP)

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО В УКРАЇНІ

Органічне виробництво в Україні активно розвивається, набуваючи популярності як серед споживачів, так і серед виробників. Цей сектор характеризується поступовим збільшенням площ органічних угідь, кількості виробників і розширенням асортименту продукції.

За підсумками 2023 року **Україна посіла 5 місце серед 125** за обсягами експортованої Organic продукції в ЄС. Локальні аграрії вже шостий рік поспіль залишаються в п'ятірці найбільших постачальників до Європейського Союзу.

За період 2023 року Україна експортувала органічну продукцію до **29 країн** світу, серед лідерів **Нідерланди, Австрія та Німеччина**.

Кукурудза, соя та пшениця є найбільш експортованою продукцією серед 59 органічних товарів. 99% цієї продукції спрямовується до європейських країн, зокрема 92% – до країн ЄС.

Розвиток внутрішнього ринку органічних продуктів гальмує низька купівельна спроможність та необізнаність населення

У 2023-2024 рр. внутрішній ринок органічної продукції в Україні почав стабілізуватись після значного падіння у 2022 році. За 2023 рік усього було реалізовано 7 257 тонн органічної продукції власного виробництва на суму 982 млн грн, що наближено до показників 2019 року, ще до пандемії COVID-19. У 2024 році попри виклики, пов'язані з війною, відмічено суттєвий приріст.

Державний реєстр операторів, що здійснюють виробництво продукції відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції станом на кінець грудня 2024 року налічує **259 операторів** – це на 146 більше, ніж у цей період минулого року.

КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРАКТИК ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА В УКРАЇНІ ТА ЄС

Показник	Україна	ЄС
Частка органічних земель	0,6%	У середньому 9,6%
Державна підтримка	Відсутні системні програми, поширені гранти	Субсидії, фінансування через CAP, гранти
Стандарти сертифікації	Сертифікація відповідно до стандартів ЄС	Єдина система стандартів (EU Organic Regulation)
Ринок збуту	Слабкий внутрішній ринок, акцент на експорт	Розвинений внутрішній ринок і сильний експорт
Популярність органічних продуктів	Низька через високу вартість і слабку обізнаність	Висока через підтримку держави та маркетинг
Рівень інновацій	Обмежений доступ до технологій	Використання IoT, дронів, смарт-рішень
Підтримка фермерів	Низький рівень кооперативного руху МСБ, концентрація органічного виробництва в агрохолдингах, слабе фінансування малого фермерства	Розвинені фермерські кооперативи, кластери та субсидії

Роль органічних кооперативів, кластерів і цифрових мереж сільського розвитку в умовах післявоєнної відбудови

Кооперативи, кластери та мережі

Органічні кооперативи – це об'єднання малих і середніх виробників органічної продукції, які спільно вирішують проблеми виробництва, логістики та збуту.

У країнах ЄС такі кооперативи, як **Віосоор** у Франції, демонструють, як об'єднання зусиль допомагає збільшити ринок збуту органічної продукції.

Кластери – це географічно локалізовані об'єднання виробників, постачальників, дослідницьких установ та інших зацікавлених сторін, що співпрацюють задля розвитку конкретного сектору (наприклад, органічного виробництва). У ЄС, наприклад, **Тосканський аграрний кластер** в Італії поєднує органічне землеробство з туризмом, що забезпечує диверсифікацію доходів.

Цифрові мережі – це онлайн-платформи та системи, які дозволяють фермерам, кооперативам та іншим учасникам агросектору обмінюватись інформацією, здійснювати продажі та керувати ресурсами.

У ЄС такі платформи, як **Organic Farm Knowledge**, допомагають органічним виробникам обмінюватися знаннями та інноваціями.

Роль органічних кооперативів, кластерів і цифрових мереж сільського розвитку в умовах післявоєнної відбудови – кооперативи, кластери та цифрові мережі є важливими інструментами післявоєнної відбудови сільського господарства в Україні. Вони сприяють не лише економічній стабілізації, але й сталому розвитку територій, соціальній згуртованості та інтеграції України у глобальний ринок органічної продукції.

- 1. Економічна стабілізація:** Кооперативи та кластери сприяють створенню робочих місць і розвитку локальної економіки. Цифрові мережі забезпечують доступ до міжнародних ринків, що збільшує доходи фермерів.
- 2. Соціальна згуртованість:** Кооперативи допомагають об'єднати громади, сприяючи спільному вирішенню проблем. Освітні програми через цифрові мережі допомагають підвищувати рівень кваліфікації населення.
- 3. Сталий розвиток:** Органічне виробництво захищає довкілля, зменшуючи залежність від хімічних добрив. Цифрові технології сприяють ефективному використанню ресурсів і моніторингу екологічного стану.
- 4. Розширення експортного потенціалу:** Органічні кластери та кооперативи можуть створювати бренди, які відповідають вимогам міжнародних ринків, особливо ЄС.

ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ ІДЕЇ

Місцеві продовольчі системи – це спосіб організації виробництва, переробки, розподілу та споживання продуктів харчування на локальному рівні. Вони сприяють економічній стабільності громад, збереженню культурних традицій та екологічній стійкості. Поеднання традиційних практик із сучасними інноваціями дозволяє розвивати продовольчі системи, забезпечуючи їхню ефективність і стійкість.

01

Локалізація виробництва
Кулінарна спадщина
Сезонність
Прямий зв'язок виробників зі споживачами

02

Цифровізація та онлайн-торгівля
Смарт-технології у виробництві
Розвиток кооперативів та кластерів
Перехід до екологічно чистого виробництва
Системи спільного споживання (CSA – Community Supported Agriculture)
Переробка харчових відходів

Переваги інтеграції традицій та інновацій

Економічна стійкість
Збереження культурної спадщини
Підвищення екологічної відповідальності
Підтримка місцевих громад

ГЕОГРАФІЧНІ ЗАЗНАЧЕННЯ ТА РЕГІОНАЛЬНІ БРЕНДИ ПРОДУКЦІЇ

Географічні зазначення (ГЗ) і регіональні бренди є важливими інструментами підтримки *локальної економіки, розвитку сільських територій* та збереження культурної ідентичності. Вони забезпечують захист місцевих продуктів на ринку, підтверджують їхню якість і автентичність, а також сприяють їхній популяризації у світі.

Що таке географічні зазначення?

Географічне зазначення (англ. Geographical Indication, GI) – це знак, який використовується для позначення продуктів, походження яких пов'язане з певною географічною територією, де специфічні умови виробництва або традиції впливають на їхні унікальні властивості чи якість.

Приклади:

Сир «Пармезан» (Італія)
Вино «Шампанське» (Франція)
Оливкова олія «Каламата» (Греція)

Роль географічних зазначень:

- ✓ економічна підтримка;
- ✓ захист продукції;
- ✓ популяризація регіону;
- ✓ сприяння сталому розвитку.

Що таке регіональні бренди?

Регіональний бренд – це марка продукту або послуги, яка асоціюється з певним регіоном, підкреслюючи його унікальність і якість.

Приклади:

«Карпатський мед» (Україна)
«Тосканське вино» (Італія)

Переваги:

Для виробників:

- ✓ підвищення конкурентоспроможності на ринку;
- ✓ можливість отримання преміальних цін за продукцію;
- ✓ доступ до міжнародних ринків.

Для споживачів:

- ✓ гарантія якості та оригінальності продукту;
- ✓ підтримка локальних економік через свідоме споживання).

Для регіонів:

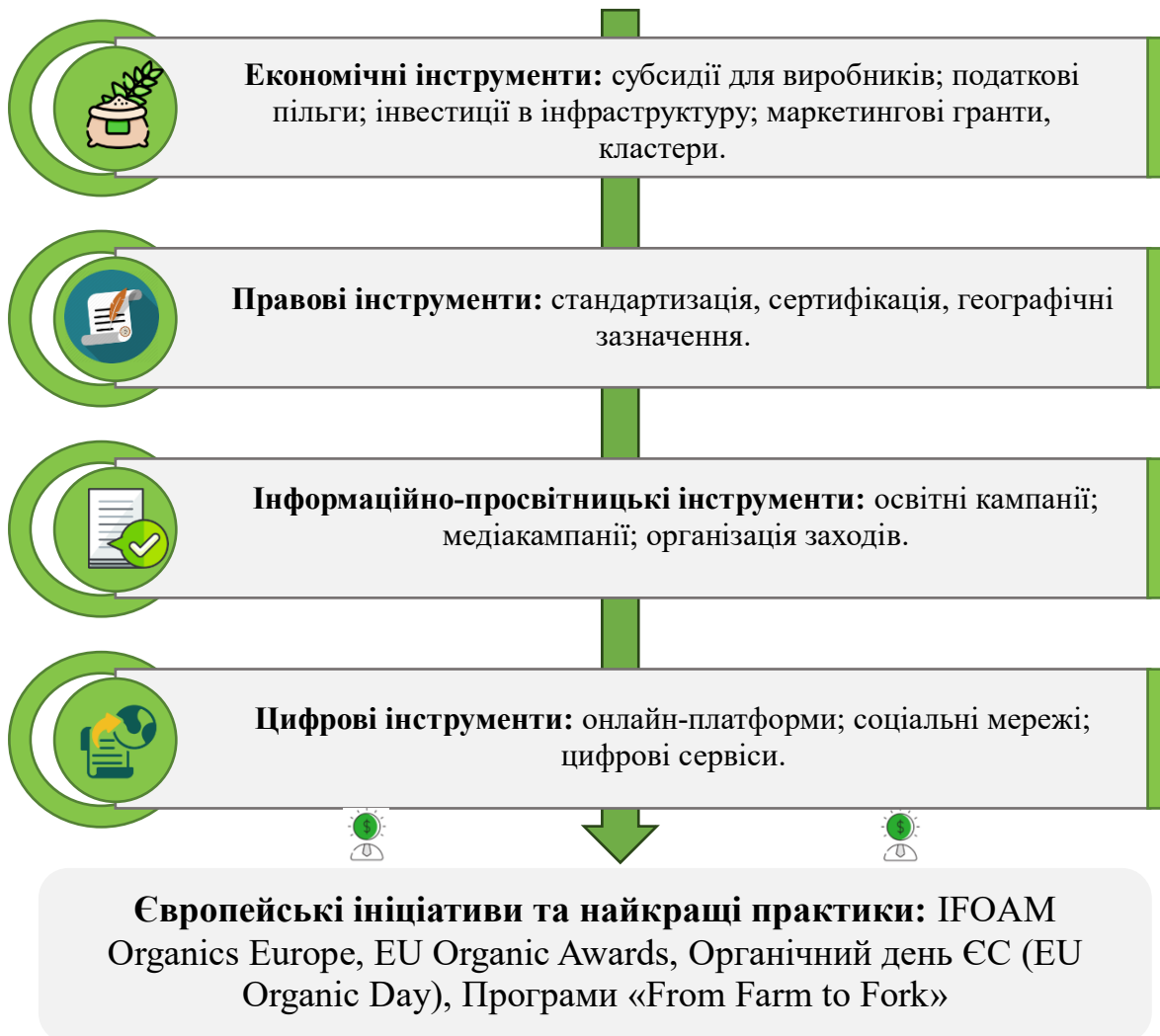
- ✓ підвищення привабливості для туристів;
- ✓ збереження культурних і екологічних традицій).

Мапа українських географічних зазначень (ГЗ) – це інструмент для візуалізації географічно захищених продуктів, які мають особливі властивості, репутацію чи характеристики, пов’язані з конкретним регіоном України.

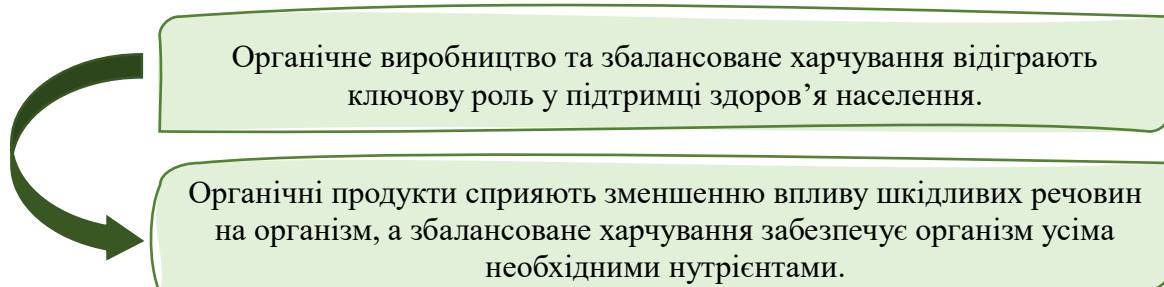

3. Інструменти популяризації органічного виробництва та споживання: економіко-правовий аспект

Популяризація органічного виробництва та споживання є важливим аспектом сталого розвитку сільського господарства та екологічної відповідальності. У країнах ЄС та інших регіонах застосовуються різні економічні, правові, інформаційні та соціальні інструменти для заохочення виробників і споживачів підтримувати органічний сектор.

ВНЕСОК ОРГАНІЧНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЗБАЛАНСОВАНОГО ХАРЧУВАННЯ В ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

Бачення європейського органічного руху для продовольства та сільського господарства – це справедлива, екологічно свідомо, здорова та дбайлива система, яка буде широко впроваджена в Європі до 2030 року.

IFOAM Organics Europe – це європейська парасолькова організація органічних продуктів харчування та сільського господарства. Протягом 20 років вона представляє органіку в європейській політиці та виступає за трансформацію продуктів харчування та сільського господарства. Робота базується на принципах органічного сільського господарства – здоров'я, екологія, справедливість та турбота. На сьогодні до цієї організації входить майже 200 членів у 34 європейських країнах.

Візія 2030

**Органічна
 продукція має бути
 доступною для
 кожного споживача**

**Постійне
 вдосконалення
 стандартів,
 натхнення новими
 ідеями та
 ефективне
 виконання завдань
 для розвитку**

**Справедливі
 умови ведення
 бізнесу та гідна
 оплата праці для
 всіх учасників
 ланцюга
 постачання**

**Основні причини для
 покупки органічних
 продуктів
 харчування
 (на прикладі Данії в
 2020 році)**

деякі респонденти зазначають,
 що завжди купують органічні
 продукти, а також, що ці
 продукти роблять Різдвяні свята
 більш особливими

уникнення залишків хімікатів у
 фруктах та овочах, що
 зазначено майже 50%
 респондентів, поліпшення
 добробуту тварин і захист
 довкілля, включаючи чистоту

споживачі відзначають кращу
 якість, смак, здоров'я та сталість
 органічних продуктів

Ключові напрями адвокації органічного сектору ЄС

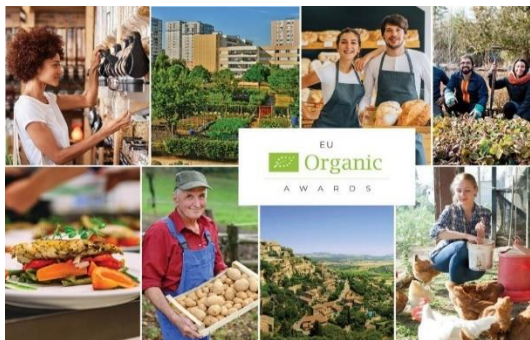
Напрямок адвокації	Заходи
Біорізноманіття, ґрунт і вода	- Органічне фермерство визначається як системне рішення у політиці ЄС для збереження біорізноманіття. - Ухвалено Закон про відновлення природи та запропоновано Закон про моніторинг ґрунтів.
Органічне регулювання	- Розробка технічних правил для впровадження органічного регулювання ЄС. - Відкладення впровадження нових правил до 2022 року та забезпечення їх доступності.
Новий план дій ЄС у сфері органіки	- Підвищення виробництва та споживання органічних продуктів. - Проведення зустрічей з політиками для адвокації перед публікацією плану в 2021 році.
Дослідження та інновації	- Підтримка проєктів у сфері органіки. - Участь у 10-15 проєктах одночасно та координація успішних ініціатив.
Справедливість та прозорість	- Захист вразливих учасників ринку через регулювання несправедливих торгових практик (UTP Directive). - Підрахунок реальної вартості органічної продукції.
Зміна клімату	- Адаптація органічного сектору до кліматичних змін. - Використання органіки як інструменту для пом'якшення впливу кліматичних змін.
Догляд за тваринами та їх здоров'я	Забезпечення добробуту тварин та їх здоров'я в рамках органічного фермерства.
Органічна косметика і текстиль	Підтримка розвитку органічної косметики та текстильної продукції.
Органічне насіння	- Розробка законодавства щодо органічного насіння в новому регулюванні ЄС. - Заборона патентів на традиційно виведені рослини та тварин.
Політика «Від ферми до виделки»	Інтеграція екологічних стандартів у стратегії ЄС для сталого харчування.
Пестициди та добрива	Відмова від використання синтетичних пестицидів і добрив у сільському господарстві.
Спільна сільськогосподарська політика	- Виділення 30% бюджету на екосхеми. - Підтримка переходу на органічне виробництво через фінансування та плани розвитку сільських територій.
Їжа на кожному столі	- Мета – зробити органічну продукцію доступною для всіх до 2030 року. - Запровадження Дня органіки в ЄС та нагородження кращих виробників (EU Organic Awards).

ОРГАНІЧНИЙ ДЕНЬ ЄС. ОГЛЯД ТА АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ EU ORGANIC AWARDS

Органічний день ЄС – це щорічний захід, започаткований у 2021 році в рамках Європейського Зеленого курсу та Спільної аграрної політики (CAP). Він проводиться **23 вересня** і має на меті популяризувати органічне виробництво, підвищити обізнаність про його переваги та стимулювати споживання органічної продукції.

У рамках цього дня проводиться **EU Organic Awards**, що визнає найкращі ініціативи в галузі органічного виробництва на рівні ЄС.

НАГОРОДИ EU ORGANIC AWARDS

були вперше започатковані в 2022 році як частина зобов'язань, взятих у **Плані дій з розвитку органічного виробництва** з метою визнання досконалості в усьому ланцюгу створення вартості органічної продукції, від фермерів до ресторанів, від малих і середніх підприємств до біорайонів.

ЦІЛІ ОРГАНІЧНОГО ДНЯ ЄС:

1. Стимулювання попиту на органічну продукцію (підвищення обізнаності споживачів про переваги органічного харчування).
2. Збільшення частки органічного виробництва (досягнення цілі 25% органічних земель у ЄС до 2030 року).
3. Зміцнення зв'язків між споживачами, фермерами та бізнесом (встановлення довіри до органічних продуктів через прозорість виробництва та сертифікації).
4. Розвиток сталого сільського господарства (просування практик, що сприяють збереженню біорізноманіття та боротьбі зі змінами клімату).

EU Organic Awards відзначає досягнення виробників, бізнесів, регіонів і місцевих ініціатив у розвитку органічного сектору.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ПРЕМІЙ:

1. **Найкращий органічний фермер (чоловік/жінка):**
 - За внесок у розвиток інноваційного та сталого органічного землеробства.
2. **Найкраще органічне підприємство:**
 - За успіхи у виробництві або переробці органічної продукції.
3. **Найкращий органічний ресторан:**
 - За використання органічних інгредієнтів і популяризацію органічного харчування.
4. **Найкращий органічний роздрібний бізнес:**
 - За успішне просування органічної продукції серед споживачів.
5. **Найкращий органічний регіон:**
 - За впровадження органічних практик на регіональному рівні.
6. **Найкраща органічна ініціатива для громад:**
 - За сприяння соціальній згуртованості через органічне виробництво.

? Питання для самоконтролю

1. Що таке органічне виробництво? Назвіть основні принципи його ведення.
2. Назвіть країни ЄС, які очолюють рейтинг за обсягом органічного ринку та площами органічних земель.
3. Чому органічне сільське господарство вважається більш екологічним порівняно з традиційним?
4. Визначте стратегії та програми ЄС, спрямовані на підтримку органічного виробництва.
5. Що таке «розумні села» (Smart Villages)? Як вони допомагають розвивати органічне виробництво?
6. Як Інтернет речей (IoT) може покращити ефективність органічного сільського господарства? Відповідь обґрунтуйте.
7. Охарактеризуйте внесок органічного виробництва у сталий розвиток сільських територій.
8. Як географічні зазначення сприяють розвитку органічного виробництва та локального брендингу?
9. Поясніть, чому кооперативи та кластери важливі для популяризації органічного виробництва.
10. Назвіть ініціативи ЄС, які сприяють просуванню органічної продукції серед споживачів.
11. Що таке IFOAM Organics Europe? Окресліть ключові принципи діяльності цієї організації.
12. У чому полягає сутність концепції «Vision 2030» європейського органічного руху?
13. Що включає адвокація в рамках органічного сектору ЄС?
14. Обґрунтуйте, чому важливо підвищувати обізнаність населення про користь і переваги органічних продуктів.
15. Які кроки можуть бути зроблені для підвищення обізнаності населення та доступності органічної продукції в Україні?

Тести

1. Правове становище виробників органічної продукції регламентує закон:
 - а) «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини»;
 - б) «Про якість та безпеку харчових продуктів та продовольчої сировини»;

- c) «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»;
 - d) «Про затвердження Детальних правил виробництва органічної продукції (сировини)тваринного походження».
2. Здійснювати виробництво органічної продукції (сировини) має право фізична чи юридична особа, яка:
- a) пройшла оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини) та отримала сертифікат відповідності;
 - b) включена до Реєстру виробників органічної продукції (сировини);
 - c) отримала ліцензію, сертифікат відповідності та включена до Реєстру виробників органічної продукції (сировини);
 - d) пройшла оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини), отримала сертифікат відповідності, включена до Реєстру виробників органічної продукції (сировини).
3. Центральним органом виконавчої влади, який реалізує державну політику в галузі ветеринарної медицини, сферах безпеки та якості харчових продуктів, карантину й захисту рослин є:
- a) Державна інспекція з питань захисту прав споживачів України;
 - b) Державна інспекція сільського господарства України;
 - c) Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України;
 - d) Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів.
4. До органів виконавчої влади, що здійснюють державне управління та регулювання у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, належить:
- a) Міністерство аграрної політики та продовольства України;
 - b) Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики, та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів;
 - c) Департамент агропромислового розвитку обласної державної адміністрації та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері безпеки та окремих показників якості харчових продуктів;
 - d) Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної аграрної політики.
5. Безпечність харчового продукту – це:
- a) запобіжна (превентивна) система у сфері безпеки харчових продуктів, за якої вивчається кожен крок (етап) у харчовому виробництві, виявляються специфічні ризики й небезпеки, впроваджуються ефективні методи контролю та моніторингу;

- b) стан харчового продукту, що є результатом діяльності з виробництва й обігу, яка здійснюється з дотриманням вимог, встановлених санітарними заходами та технічними регламентами, й забезпечує впевненість у тому, що харчовий продукт не завдає шкоди здоров'ю споживача, якщо він спожитий за призначенням;
- c) сукупність властивостей та характерних рис харчового продукту, які здатні задовольнити потреби (вимоги) та побажання тих, хто споживає або використовує цей харчовий продукт.
- d) відповідність діяльності з виробництва й обігу харчових продуктів вимогам, встановленим санітарними заходами, технічними регламентами, екологічними нормативами, що засвідчує відсутність шкідливого впливу такої діяльності на здоров'я людини та стан довкілля.

6. Органічна продукція – це:

- a) продукція сільського господарства та харчової промисловості, виготовлена відповідно до затверджених правил (стандартів), які передбачають мінімізацію використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, регуляторів росту, штучних харчових добавок, а також забороняють використання ГМО;
- b) продукція сільського господарства та харчової промисловості, виготовлена відповідно до затверджених правил (стандартів), які передбачають мінімізацію використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, регуляторів росту, штучних харчових добавок, дозволяють використання ГМО;
- c) продукція сільського господарства та харчової промисловості, виготовлена відповідно до затверджених правил (стандартів), які передбачають мінімізацію використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, регуляторів росту, штучних харчових добавок, а також мінімізацію ГМО;
- d) усі відповіді правильні.

7. Укажіть ключові напрями адвокації органічного сектору ЄС:

- a) біорізноманіття, ґрунт і вода, органічне регулювання, новий план дій ЄС у сфері органіки;
- b) дослідження та інновації, справедливість та прозорість, зміна клімату;
- c) догляд за тваринами та їх здоров'я, органічна косметика і текстиль, органічне насіння;
- d) усі відповіді правильні.

8. IFOAM Organics Europe – це:

- a) організація, яка займається захистом виробників органіки;
- b) європейська парасолькова організація органічних продуктів харчування та сільського господарства;
- c) орган сертифікації органічної продукції;
- d) усі відповіді правильні.

9. Органічні кооперативи – це:

- a) об'єднання державних виробників органічної продукції, які спільно вирішують проблеми виробництва, логістики та збуту;
- b) об'єднання крупних виробників органічної продукції, які спільно вирішують проблеми виробництва, логістики та збуту;
- c) об'єднання малих і середніх виробників органічної продукції, які спільно вирішують проблеми виробництва, логістики та збуту;
- d) усі відповіді правильні.

10. Органічний день ЄС – це:

- a) щорічний захід, започаткований у 2021 році в рамках Європейського Зеленого курсу та Спільної аграрної політики (CAP);
- b) проводиться щорічно 23 вересня;
- c) має на меті популяризувати органічне виробництво, підвищити обізнаність про його переваги та стимулювати споживання органічної продукції;
- d) усі відповіді правильні.

Практичні завдання

Завдання 1. Ознайомитись з етапами та процесами маркування органічної продукції. Визначити, хто і яким чином здійснює державний контроль у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Завдання 2. Порівняти органічні ринки України та ЄС за вказаними показниками:

- частка органічних земель;
- споживання на душу населення;
- державна підтримка.

Результати представити у формі порівняльної таблиці.

Завдання 3. Робота в групах – розподілитись на дві групи. Обрати одне із запропонованих європейських смарт-сіл (Virtsu чи Sollstedt) та провести дослідження:

a) завантажити документи стратегії розвитку села Естонії (Virtsu) та Німеччини (Sollstedt) естонською/німецькою мовою у ChatGPT та здійснити переклад документу українською мовою;

б) проаналізувати ключові елементи стратегії Virtsu та Sollstedt;

в) внести основні параметри стратегії в порівняльну таблицю;

г) презентувати основні положення стратегій та обговорити спільні й відмінні риси.

Завдання 4. Робота в групах – розподілитись на три групи. Ознайомитись із кейсами диверсифікації органічного виробництва Італії (Villa Lena), Німеччини (Gut Wulksfelde) та Ірландії (Merry Mill).

Кожна група має визначити, на які з цілей сталого розвитку зорієнтована кожна бізнес-модель та яким чином вона змінює поточну ситуацію на локальному і глобальному рівнях. Для виконання завдання необхідно використати метод мозкового штурму, діджитал-інструмент спільних зв'язків і блок-схем у Coggle. Презентувати власні Coggle схеми та провести обговорення.

Завдання 5. Навести визначення таких понять, як «кооператив», «кластер», «мережа». Дослідити ринок України та визначити, які існують кластери, мережі та кооперативи в органічному виробництві.

Завдання 6. Робота в групах – розподілитись на три групи. Ознайомитись із Цілями сталого розвитку. Кожна група має представити ідею бізнесу в певній українській громаді, використовуючи напрацювання попередніх завдань. Дати відповіді на питання, запропоновані в таблиці.

Цілі сталого розвитку в бізнес-моделях

Питання	Відповідь
На досягнення яких цілей сталого розвитку зорієнтований проєкт бізнес-моделі? Перерахуйте та обґрунтуйте.	Цілі ... Обґрунтування ... <i>Наприклад:</i> <i>Ціль 12. Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва.</i> <i>Проект забезпечить отримання відповідної інформації про сталий розвиток і спосіб життя в гармонії з природою для школярів та студентів, які позиціонують себе як лідери-змін щодо раціональних моделей споживання і виробництва.</i>
Яким чином проєкт змінить поточну ситуацію в локальному та глобальному вимірах?	Локальний рівень: Глобальний рівень:
Яким чином проєкт бізнес-моделі сприятиме післявоєнному відновленню України?	

Завдання 7. Дати відповідь – правильне чи неправильне твердження:

1. Одним із завдань концепції розумних сіл є збереження місцевих культурних та економічних особливостей.
2. Використання цифрових технологій у фермерстві дозволяє оптимізувати витрати ресурсів.
3. Географічні зазначення допомагають знижувати якість продукції на внутрішньому ринку.
4. У розумних селах передбачене активне використання відновлюваних джерел енергії.
5. Географічні зазначення сприяють зростанню вартості продуктів завдяки їх унікальності.
6. Розумне фермерство включає використання дронів для моніторингу полів.

7. Кластери не мають впливу на кооперацію між органічними виробниками.

Завдання 8. Дати відповідь – правильне чи неправильне твердження:

1. IFOAM Organics Europe є єдиною організацією, яка відповідає за органічне виробництво в Європі.

2. Одним із основних напрямів адвокації у сфері органічного виробництва є захист вразливих учасників ринку через регулювання несправедливих торгових практик.

3. Мета «Vision 2030» – зробити органічну продукцію доступною лише для експорту.

4. «Органічний день ЄС» проводиться щороку для популяризації органічного сектору серед населення.

5. Зміна клімату не впливає на розвиток органічного сільського господарства.

6. У стратегії «Farm to Fork» велику увагу приділено сталості харчового виробництва.

7. EU Organic Awards визнає досягнення як окремих фермерів, так і регіонів у сфері органіки.

8. Географічні зазначення не мають жодного відношення до популяризації органічної продукції.

9. Адвокація передбачає співпрацю з політиками для розробки ефективних органічних політик.

10. Розумні села є одним з інструментів для підтримки органічного виробництва та сталого розвитку.

Завдання 9. Переглянути відео IFOAM «What are new GMOs and why we need to keep them regulated» за посиланням: <http://surl.li/pxyrsr>

Дати відповідь на запропоновані питання:

1) У чому полягає важливість та корисність органічної їжі для людини?

2) Як можна популяризувати органічне споживання їжі?

3) Де і коли краще популяризувати органічне споживання їжі та кого можна залучити до популяризації?

Завдання 10. Робота в групах – розподілитись на групи. У складі кожної групи мають бути координатор, економіст, юрист, івент-менеджер, SMM-менеджер, стейкхолдери. На основі результатів попередніх завдань розробити проєкт популяризації органічного виробництва.

Підготувати презентацію міні-проєкту в програмі Canva та інформаційні матеріали (листівку, плакат, оголошення, банер тощо). Презентувати розроблений проєкт командою.

Проєкт має містити відповіді на такі питання:

- 1) Яка проблема потребує вирішення? Яка мотивація?
- 2) Мета проєкту.
- 3) Місце та строки реалізації.
- 4) Короткий опис послідовності дій.
- 5) Цільові групи та зацікавлені сторони.
- 6) Інформація про партнерів, яких планується залучити.
- 7) Як буде здійснюватися дисемінація?
- 8) Як планується залучити фінансування? Які будуть витрати на заходи?
- 9) Досягнуті результати.

Використана література

1. Бондар О. Г. Розвиток органічного сільськогосподарського виробництва і земельна децентралізація: питання кореляції. *Органічне виробництво: право і бізнес*: матер. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 17 червня 2021 р.). Запоріжжя : ВД «Гельветика», 2021. С. 20–24.
2. Гвоздь О. М. Особливості ціноутворення на органічну продукцію та державної підтримки органічного виробника в ринкових умовах України. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. С. 20–27.
3. Географічні зазначення України. URL: <https://gi-ua.com/#map>
4. Ігнатенко І. В. Правові аспекти розвитку органічного сільського господарства: світові тенденції, проблеми і перспективи. *Приватне та публічне право*. 2021. № 3. С. 38–43.
5. Луц Д. М., Гречковський Д. В. Правові аспекти реалізації органічної сільськогосподарської продукції. *Право і суспільство*. 2022. № 6. С. 108–114.
6. Мельник В. О. Правове регулювання органічного сільськогосподарського виробництва в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2018. 222 с.
7. Милованов Є. В. Накраці світові практики державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва та перспективи для України. *Механізм регулювання економіки*. 2018. № 2. С. 14–33.
8. Носік В. В. Право на органічне землеробство у контексті здійснення права на безпечне для життя і здоров'я довкілля в Україні. *Правові засади ведення органічного землеробства* : зб. матер. міжнар. наук.-практ. конференції (Харків, 29-30 вересня 2017 року). Харків : «Доміно», 2017. С. 177–181.

9. Оверковська Т. Правові ознаки органічного виробництва сільськогосподарської продукції в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 94–98.

10. Органічне сільськогосподарське виробництво в Україні: правові засади ведення : монографія / за заг. ред. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2020. 308 с.

11. Постанова Комісії (ЄС) від 05.09.2008 р. № 889/2008. Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів. URL: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EC_Reg_889_2008_Implementing_Rules_UA.pdf

12. Постанова Ради (ЄС) від 28.06.2007 р. № 834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів. URL: http://organicstandard.com.ua/files/standards/ua/ec/EU%20Reg_834_2007%20Organic%20Production_UA.pdf

13. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

14. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10.07.2018 р. *Голос України*. 2018. № 140-141 (від 01.08.2018 р.).

15. Сенишин О. С., Кундицький О. О. Оцінка перспектив розвитку органічного землеробства в Україні на основі SWOT-аналізу. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка*: Т. 23. Вип. 4. 2018. С. 50–56.

16. Туєва О.М. Актуальні правові питання державної підтримки органічного сільськогосподарського виробництва. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С.191–194.

17. Циліорик Р. А. Правове регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2019. 202 с.

18. Цілі сталого розвитку. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>

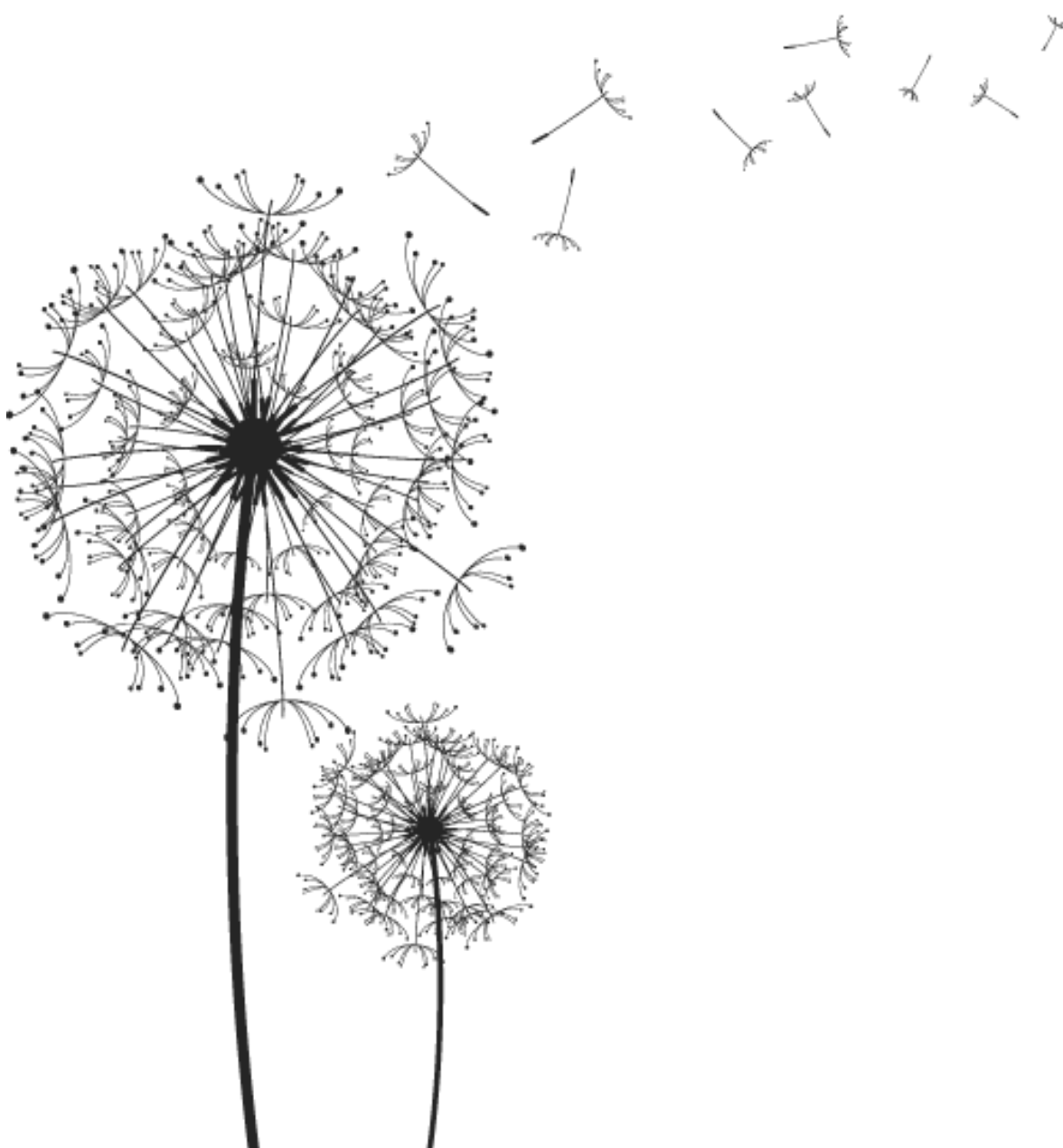
19. Шкуратов О. І., Чудовська В. А., Вдовиченко А. В. Органічне сільське господарство: еколого-економічні імперативи розвитку : монографія. Київ : ТОВ «ДІА», 2015. 248 с.

20. Benefits of Sustainable Public Procurement. URL: <https://www.organicseurope.bio/library/benefits-ofsustainable-public-procurement/>

21. Cluster Development Guide. URL: <https://www.giz.de/en/downloads/giz2021-en-cluster-development-guide.pdf>

22. Das Gut Wulksfelde vor den Toren Hamburgs - unser offizieller Imagefilm. URL: <https://www.gut-wulksfelde.de/>
23. Different approaches to food and farming. URL: https://www.organicseurope.bio/content/uploads/2023/02/V2_20230213.png
24. EU Organic Day: Highlighting excellence across the organic value chain through the second EU Organic Awards URL: https://agriculture.ec.europa.eu/news/eu-organic-day-highlighting-excellence-across-organic-value-chain-through-second-eu-organic-awards-2023-09-25_en
25. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Bondar O. *Legal provision of food security and rational land use in organic production in Ukraine in the context of European integration*: monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2022. 250 p.
26. Fedchyshyn D., Ignatenko I., Danilik D., Chyryk A. Development of the organic production in Ukraine: problems and perspectives. *Revista de Ciências Agroveterinárias*. Vol. 21. 2022. № 3. P. 324–338.
27. Finalists announced for the 2023 EU Organic Awards. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/news/finalists-announced-2023-eu-organic-awards-2023-07-18_en
28. Food labelling, part of the solution? URL: <https://www.organicseurope.bio/library/food-labelling-part-of-the-solution/>
29. Highlights of the Sollstedt Smart Village Strategy Germany. URL: https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/Sollstedt_Summary-Highlights-of-strategy.pdf
30. Highlights of the Virtsu Smart Village Strategy. URL: https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/Virtsu_Strategy-Highlight.pdf
31. How to co-design e-services with rural communities Lessons learned from the Smart Rural 21 project. URL: https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/Lutz_Kubitschke_empirica-1.pdf
32. IFOAM Organics Europe. URL: <https://www.organicseurope.bio/>
33. Increasing organic food in schools. Common guidelines from the exchange of best practices. URL: https://www.provincia.re.it/wp-content/uploads/2020/07/Increasing-organic-food-in-schools_Brochure.pdf
34. Inside Villa Lena: an art retreat and hotel in the Tuscan hills. URL: <https://roadbook.com/travel/inside-villa-lena-an-art-retreat-and-hotel-in-the-tuscan-hills/>
35. Merry Mill. URL: <https://www.themerrymill.ie/>
36. Organic benefits for climate and biodiversity. URL: <https://www.organicseurope.bio/library/organic-benefits-for-climate-and-biodiversity/>
37. Sollstedt. URL: https://www.smartrural21.eu/villages/sollstedt_de/

38. Sustainable Public Procurement of food: Strategic lever to systemic change.
URL: <https://www.organicseurope.bio/library/sustainable-public-procurement-of-food/>
39. The Virtsu. URL: https://www.smartrural21.eu/villages/virtsu_ee/
40. The World of Organic Agriculture: Statistics and Emerging Trends 2024 / Edited by Helga Willer, Jan Trávníček, and Bernhard Schlatter. FiBL & IFOAM, 2024.
URL: https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1747-organic-world-2024_light.pdf
41. Villa-lena. URL: <https://www.villa-lena.it/journal/>
42. Virtsu Smart Village strategy. URL: https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/9.-Kulno-Keskula_Virtsu-Estonia.pdf
43. What are new GMOs and why we need to keep them regulated. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5j208CBKhC8>

Розділ 4. Продовольчий фронт як умова забезпечення безпеки сільських територій

ТЕМА 11. ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ (Д. М. Луц)

Мета вивчення теми: дослідити особливості державної політики, спрямованої на залучення інвестицій та відновлення пошкоджених територій.

План:

1. Реалізація державної політики в галузі сільськогосподарської дорадчої діяльності.
2. Сприяння розвитку малого підприємництва на селі.
3. Правовий режим об'єктів соціальної інфраструктури села.
4. Відновлення виробництва на потенційно замінованих і забруднених вибухонебезпечними предметами землях.

Ключові терміни та поняття

Державна політика

Дорадництво

Мале підприємництво на селі

Соціальна інфраструктура

Теоретичні відомості

1. Реалізація державної політики в галузі сільськогосподарської дорадчої діяльності

Закон України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» визначає правові засади здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності в Україні, регулює відносини в цій сфері та спрямований на поліпшення добробуту сільського населення та розвиток сільської місцевості.

Дорадчі послуги – послуги, що надаються суб'єктами сільськогосподарської дорадчої діяльності суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, сільському населенню, а також органам місцевого самоврядування та органам виконавчої влади.

Сільськогосподарська дорадча діяльність (дорадча діяльність) – сукупність дій та заходів, спрямованих на задоволення потреб особистих селянських і фермерських господарств, господарських товариств, інших сільськогосподарських підприємств усіх форм власності та господарювання, а також сільського населення у підвищенні рівня знань та вдосконаленні практичних навичок прибуткового ведення.

Сільськогосподарський дорадник (дорадник) – фізична особа, яка на професійній основі проводить дорадчу діяльність, склала кваліфікаційний іспит та одержала кваліфікаційне свідоцтво і внесена до Реєстру сільськогосподарських дорадників та сільськогосподарських експертів-дорадників (далі – Реєстр дорадників).

Суб'єкти сільськогосподарської дорадчої діяльності – дорадники, експерти-дорадники, дорадчі служби.

Сертифікат сільськогосподарської дорадчої служби – документ, що засвідчує право суб'єкта сільськогосподарської дорадчої діяльності на надання дорадчих послуг шляхом внесення його до Реєстру сільськогосподарських дорадчих служб.

ЗАВДАННЯ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

підвищення рівня знань і вдосконалення практичних навичок прибуткового ведення господарства суб'єктів господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільського населення в умовах ринкової економіки;

надання суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню дорадчих послуг із питань економіки, технологій, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології тощо.

надання суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню дорадчих послуг із питань економіки, технологій, управління, маркетингу, обліку, податків, права, екології тощо.

надання дорадчих послуг органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування з питань підготовки та реалізації планів соціально-економічного розвитку, формування громадянського суспільства;

поширення та впровадження у виробництво сучасних технологій, новітніх досягнень науки і техніки;

сприяння розвитку несільськогосподарського підприємництва в сільській місцевості, у тому числі сільського зеленого туризму, зайнятості сільського населення тощо;

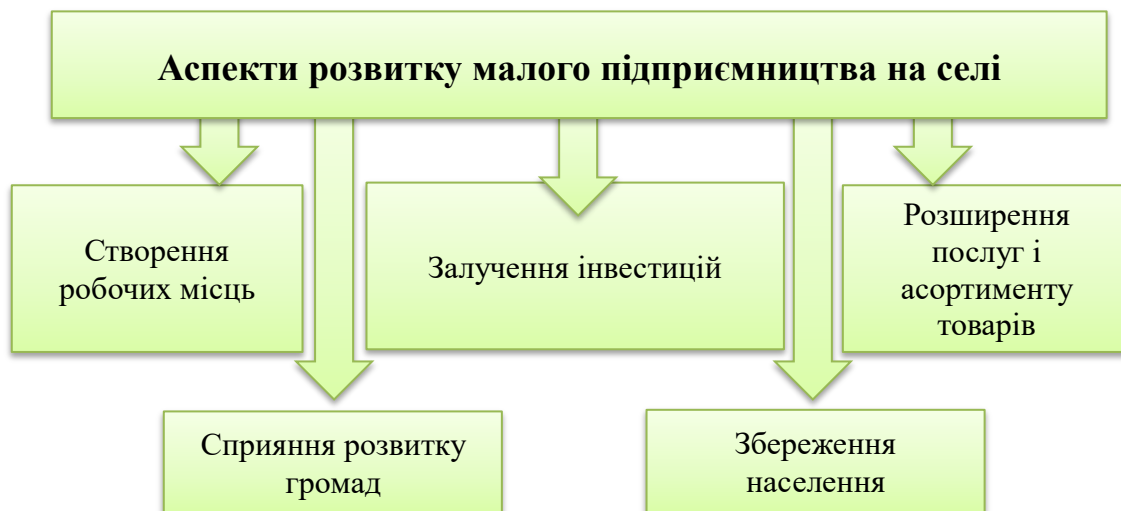
робота із сільською молоддю, ініціювання та реалізація молодіжних програм;

інші завдання, визначені законом.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері сільського господарства, створює і веде **реєстри дорадників і дорадчих служб**, визначає порядок надання інформації з них та забезпечує безоплатний доступ до даних цих реєстрів через свій офіційний сайт.

2. Сприяння розвитку малого підприємництва на селі

Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні»
визначає правові та економічні засади державної політики у сфері підтримки й розвитку малого і середнього підприємництва.

Метою державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні є:

- створення сприятливих умов для розвитку малого і середнього підприємництва;
- забезпечення розвитку суб'єктів малого і середнього підприємництва з метою формування конкурентного середовища та підвищення рівня їх конкурентоспроможності;
- стимулювання інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- сприяння провадженню суб'єктами малого і середнього підприємництва діяльності щодо просування вироблених ними товарів (робіт, послуг), результатів інтелектуальної діяльності на внутрішній і зовнішній ринки;
- забезпечення зайнятості населення шляхом підтримки підприємницької ініціативи громадян.

МЕТОЮ НАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ

є сприяння розвитку суб'єктів мікропідприємництва, малого та середнього підприємництва, збільшення їх інвестиційної та економічної активності, створення нових робочих місць, зростання показників добробуту населення та надходжень до бюджету області.

ПОЧАТОК НАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ:

Суб'єкти підприємництва, які після **03.07.2024** уклали з:

- ✓ АТ «Ощадбанк»
- ✓ АТ «Укрексімбанк»
- ✓ АБ «Укргазбанк»

кредитні договори в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%», мають право подати пакет документів на отримання Фінансової підтримки. Виплата Фінансової підтримки здійснюватиметься щомісячно відповідно до реєстрів, поданих банками-партнерами до облдержадміністрації.

3. Правовий режим об'єктів соціальної інфраструктури села

ГРУПИ ОБ'ЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ СЕЛА

- житлово-комунальне господарство і побутове обслуговування населення (житлові будинки, гуртожитки для робітників і службовців, студентів вищих і середніх спеціальних та загальноосвітніх навчальних закладів, школи-інтернати, водогони, об'єкти газопостачання і теплозабезпечення тощо);

- охорона здоров'я, фізична культура і соціальне забезпечення (лікарні, станції швидкої допомоги, лікувально-фізкультурні заклади, протитуберкульозні, наркологічні диспансери, поліклініки, пункти охорони здоров'я, фельдшерсько-акушерські пункти, санаторії-профілакторії, пансіонати, спеціалізовані санаторії, піонерські табори, будинки відпочинку, пансіонати, стадіони, спортивні зали, водні басейни, дитячі спортивні школи, спортивні клуби тощо);

- народна освіта (академії, університети, інститути, технікуми, професійні училища, курси, навчальні комбінати, курси підвищення кваліфікації, методичні кабінети, навчальні школи, школи-інтернати, дитячі садки, дитячі садки-ясла (комбінати), дитячі майданчики, ясла, дитячі будинки тощо);

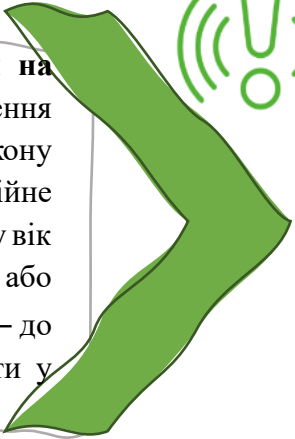
- культура і мистецтво (бібліотеки, фільмотеки, будинки культури, клуби, будинки художнього виховання дітей, кінотеатри тощо).

**Постановою Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 1998 р.
№ 1597 затверджені Правила надання довгострокових кредитів
індивідуальним забудовникам житла на селі**

УМОВИ УЧАСТІ

Позичальниками кредитів за рахунок кредитних ресурсів фондів можуть бути громадяни України, які підтвердили свою платоспроможність, постійно проживають (або за умови переселення для постійного проживання) в сільській місцевості та працюють на підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності, в особистих селянських господарствах, що функціонують у сільській місцевості та розташовані у межах району проживання чи суміжних районах, в тому числі громадяни, на яких поширюється дія пунктів 19 і 20 частини першої статті 6 та абзацу четвертого пункту 1 статті 10 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (або члени їх сімей у разі призову таких осіб під час мобілізації і до закінчення проходження військової служби в особливий період), та громадяни України, які перебувають на обліку внутрішньо переміщених осіб (далі – індивідуальні забудовники).

Кредит індивідуальному забудовникові надається **на строк до 20 років**, але не більш як до досягнення позичальником пенсійного віку відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а молодим сім'ям (подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 35 років) або неповним сім'ям (мати (батько) віком до 35 років) – до 30 років, із внесенням за користування ним плати у розмірі 3 відсотки річних.

Позичальник, який має **трьох і більше дітей** (у тому числі усиновлених та/або таких, що перебувають під його опікою/піклуванням), звільняється від сплати відсотків за користування пільговим кредитом протягом дії кредитного договору, починаючи з дати подання копії підтвердних документів (свідоцтва про народження дітей, документів про усиновлення, встановлення опіки чи піклування, посвідчення батьків багатодітної сім'ї).

Відсотки за користування кредитом також не нараховуються таким позичальникам (за умови звернення їх або повнолітніх членів їх сімей з відповідною заявою):

військовослужбовцям, подружжю, в якому чоловік або дружина є військовослужбовцем, що підтверджується копією військового квитка, – з початку і до закінчення особливого періоду;

резервістам та військовозобов'язаним, подружжю, в якому чоловік або дружина є резервістом чи військовозобов'язаним, що підтверджується довідкою територіального центру комплектування та соціальної підтримки або військової частини про перебування на військовій службі, – з моменту призову під час мобілізації і до закінчення проходження військової служби в особливий період.

Сума кредиту визначається фондом з урахуванням рівня платоспроможності позичальника і не може перевищувати кошторисної вартості об'єкта кредитування та граничного розміру кредиту в сумі **600 тис. гривень для спорудження нового житлового будинку, 350 тис. гривень для реконструкції, капітального ремонту**, в тому числі здійснення енергоефективних заходів та термомодернізації житлового будинку або добудови незавершеного будівництвом житла, **500 тис. гривень для придбання житла та 150 тис. гривень для спорудження інженерних мереж та підключення їх до наявних комунікацій.**

4. Відновлення виробництва на потенційно замінованих та забруднених вибухонебезпечними предметами землях

Наразі потенційно замінованими та забрудненими вибухонебезпечними предметами залишаються 137 тисяч км², враховуючи тимчасово окуповані території.

У травні 2024 року стартувала програма компенсації фермерам витрат на гуманітарне розмінування земель сільськогосподарського призначення, зокрема для фермерів, які вже розмінували власні ділянки.

Участь у програмі можуть узяти аграрії, землі яких уже розміновані сертифікованими операторами протимінної діяльності (ОПМД) у період із 24 лютого 2022 року до 15 квітня 2024 року.

Обов'язкові умови для участі у програмі:

01

землі розташовані на деокупованій території поза зоною бойових дій;

02

факт забруднення ділянок підтверджений Центром протимінної діяльності за результатами нетехнічного обстеження сертифікованим ОПМД;

03

аграрій не перебуває під санкціями, кінцевий власник товаровиробника – не громадянин держави-агресора;

04

фермер не має податкового боргу, його підприємство не перебуває в стадії ліквідації чи банкрутства.

У грудні 2024 року в офісі протимінної діяльності ДСНС України відбулась робоча нарада, присвячена підготовці проєкту Плану виконання заходів гуманітарного розмінування деокупованих територій на 2025 рік.

План передбачає розмінування територій, розташованих за межами 20 км від лінії бойового зіткнення, де не точаться активні бойові дії. Розмінування також стане основою для залучення інвестицій у відновлення інфраструктури та розвиток аграрного сектору.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024 р. № 616-р схвалено **Національну стратегію протимінної діяльності на період до 2033 року та затверджено операційний план заходів з її реалізації у 2024-2026 рр.**

Стратегія є довгостроковим програмним документом, що визначає проблеми, які становлять загрозу національній безпеці через забруднення вибухонебезпечними предметами територій України внаслідок збройної агресії РФ, а також основні напрями і завдання державної політики у сфері протимінної діяльності та шляхи реалізації національних інтересів України у сфері протимінної діяльності, що визначаються відповідними стратегічними цілями.

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ:

1.

Забезпечення звільнення територій від ризиків наявності вибухонебезпечних предметів для їх безпечного і продуктивного використання.

2.

Зниження впливу від вибухонебезпечних предметів на життя та здоров'я населення.

3.

Розбудова системи управління протимінною діяльністю.

? Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність дорадчих послуг.
2. Окресліть завдання дорадчої діяльності.
3. Перелічіть основні аспекти розвитку малого підприємництва на селі.
4. Які основні умови участі у програмі підтримки малого підприємництва?
5. Перелічіть існуючі групи об'єктів соціальної сфери села.
6. Які умови участі у програмі компенсації фермерам витрат на гуманітарне розмінування земель сільськогосподарського призначення?
7. Поясніть, що є метою державної політики у сфері розвитку малого й середнього підприємництва в Україні.
8. Перелічіть основні аспекти розвитку малого підприємництва на селі.
9. Чи достатня на сьогодні підтримка держави малого підприємництва на селі? Відповідь обґрунтуйте.
10. Які кроки має зробити держава для розвитку малого та середнього підприємництва на сільських територіях?

ТЕМА 12. МІСЦЕВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ – ОСНОВА ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ГРОМАД І ДЕРЖАВИ (С. О. Кушнір)

Мета вивчення теми: розглянути можливості економічного розвитку сільських територій для забезпечення продовольчої безпеки на рівні громад; дослідити взаємозв'язок між розвитком сільськогосподарського сектору, підприємництва, інфраструктури сільських територій, доступом до ресурсів і ринків та інновацій у сільському господарстві.

План:

1. Людина – рушійна сила розвитку держави.
2. Формування програми комплексного відновлення територіальних громад як запорука забезпечення продовольчої безпеки.
3. Державний аграрний реєстр та програми підтримки місцевого економічного розвитку сільських громад і бізнесу.

Ключові терміни та поняття

Місцевий економічний розвиток

Сільські території

Територіальні громади

Інфраструктура сільських територій

Інвестиційна привабливість сільських районів

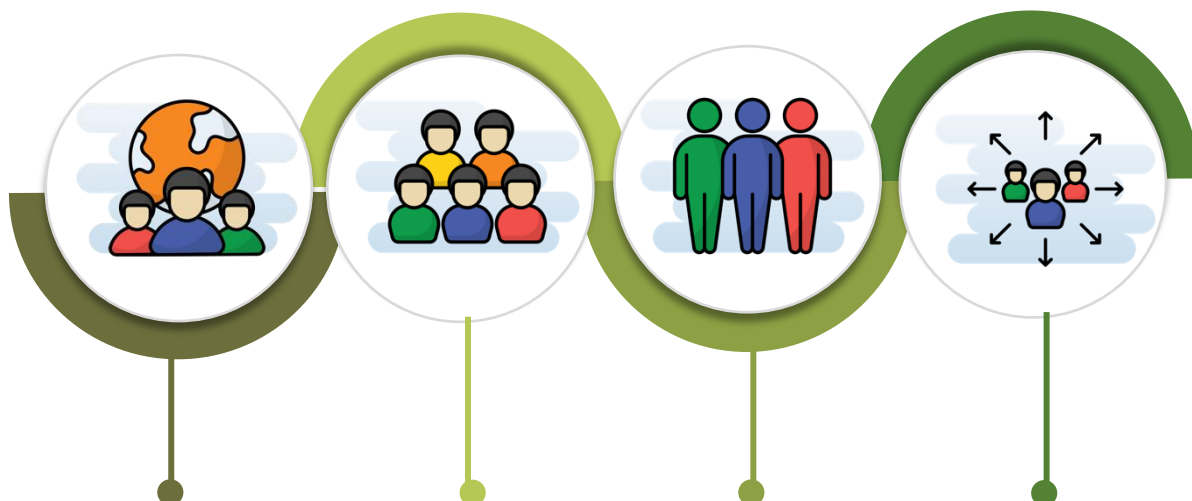
Державний аграрний реєстр

Теоретичні відомості

1. Людина - рушійна сила розвитку держави

Попередній перепис
був ще за часів СРСР у
1989 році з
чисельністю
51,7 млн осіб

Історичний
максимум був
зафіксований у
1993 році –
52,2 млн населення

Станом ще на
1 грудня 2021
року в Україні
проживало
41,2 млн осіб

Станом на 1 січня 2025
року, населення
України становило
трохи більше
34 млн осіб

Тобто, навіть за приблизними підрахунками, видно суттєве скорочення населення на понад 8 млн людей

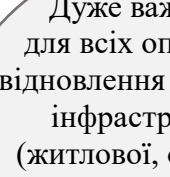

Окрім виїзду за кордон, Україна зіткнулась із масовою внутрішньою міграцією.

Згідно з українським законодавством, ***внутрішньо переміщеними особами*** є люди, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини.

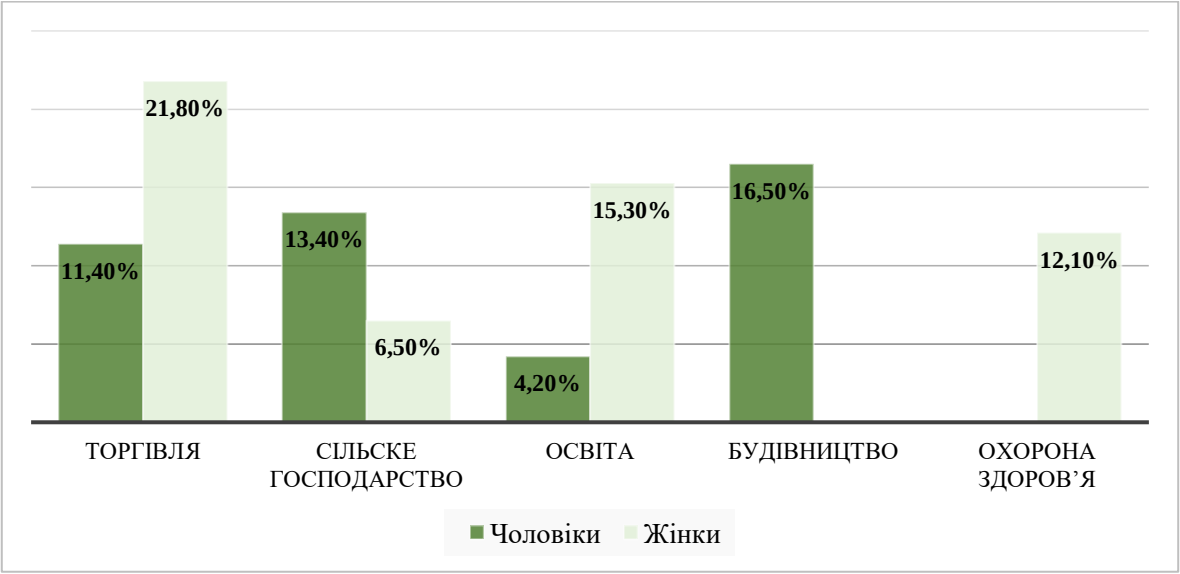
Окрім виїзду за кордон, Україна зіткнулась із масовою внутрішньою міграцією.

Згідно з українським законодавством, ***внутрішньо переміщеними особами*** є люди, яких змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини.

Дуже важливим
для всіх опитаних є
відновлення соціальної
інфраструктури
(житлової, освітньої,
медичної), що також
непрямо свідчить про
свідоме ставлення до
своїх батьківських
обов'язків

Основний вплив на прийняття рішення про народження дитини має **зростання рівня оплати праці та можливості заробляти**

Показники щодо зайнятості та безробіття населення (за методологією МОП) за 2021 рік є останніми опублікованими даними. За видами економічної діяльності, сільське господарство стоїть на другому місці (2,7 млн осіб) після сфери торгівлі (3,6 млн осіб)

Хоча численні опитування вказують на готовність значної частки до повернення, однак остаточне рішення залежатиме від набору чинників макрота мікрорівнів

**Згідно із Законом
України «Про
підвищення
доступності та якості
медичного
обслуговування у
сільській місцевості»
досягти поставленої
мети передбачалось за
рахунок:**

додаткового фінансування сільської
медицини;

сприяння розвитку лікувальних
закладів усіх форм власності,
удосконалення мережі закладів
охорони здоров'я на селі;

упровадження сучасних технологій
з медичного обслуговування у
сільській місцевості, зокрема з
використанням телемедицини;

створення для кваліфікованих
медичних і фармацевтичних
працівників додаткових гарантій
оплати праці та належних умов
праці (забезпечення необхідним
медичним обладнанням,
спеціальним транспортом, надання
службового житла тощо);

розвиток необхідної
телекомунікаційної інфраструктури
з метою запровадження
функціонування електронної
системи охорони здоров'я із
застосуванням телемедицини;

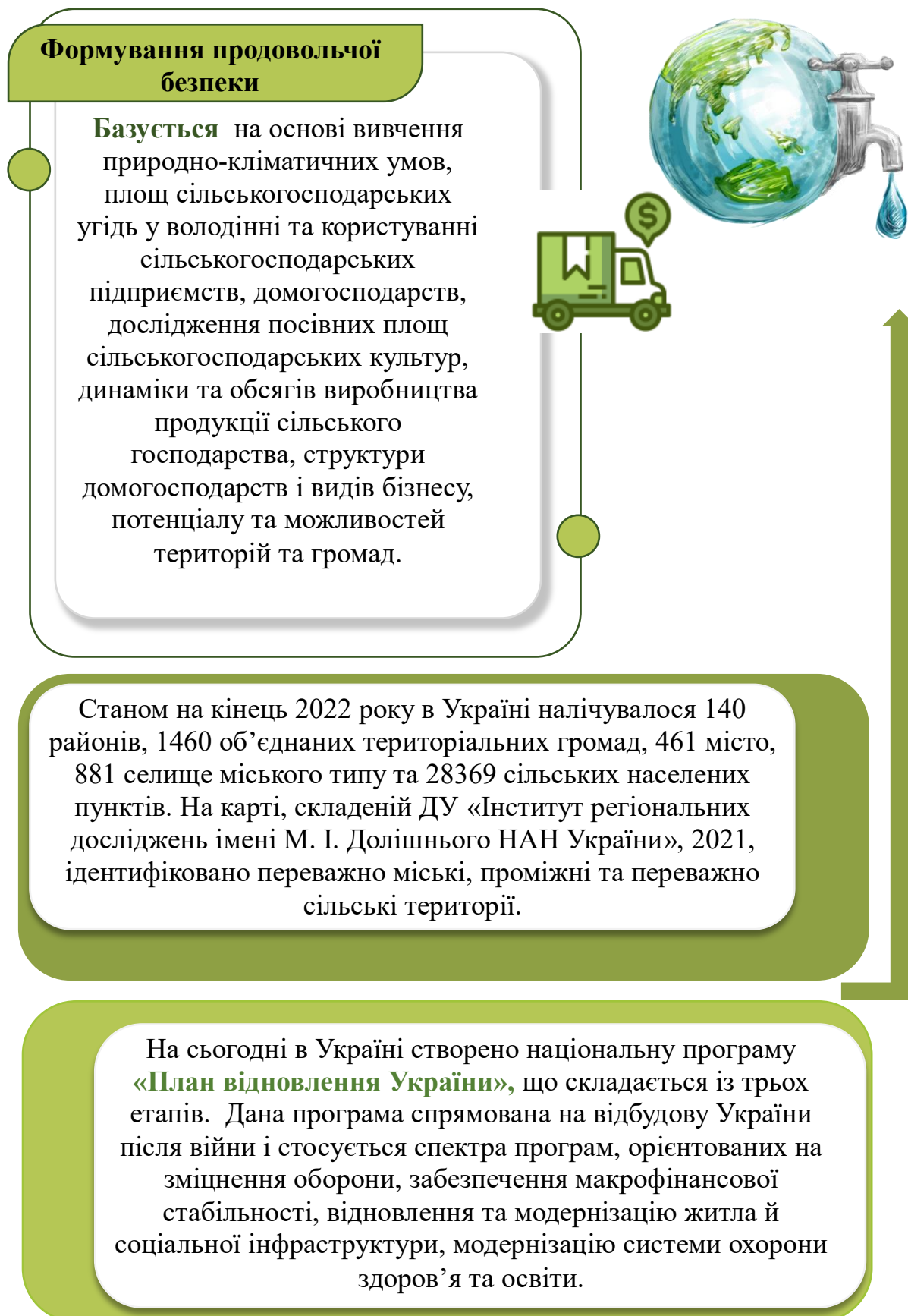
розвиток транспортної
інфраструктури.

ПРИНЦИПОВО НОВИМИ ПРОБЛЕМАМИ, ЩО НЕГАТИВНО ПОЗНАЧИЛИСЬ НА ЯКОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ МЕДИЧНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ НАСЕЛЕННЯ, Є:

2. Формування програми комплексного відновлення територіальних громад як запорука забезпечення продовольчої безпеки

Перелік проєктів, які спрямовані на вирішення ключового питання для громадян, – відновлення та модернізацію житла, запропоновано в плані відновлення:

- 1 Створення єдиного державного реєстру громадян, які потребують житла.
- 2 Проведення поточного ремонту будинків, що зазнали пошкоджень унаслідок збройної агресії рф.
- 3 Відшкодування (компенсація) вартості оренди визначеним вразливим групам населення.
- 4
 - Запровадження неприбуткового орендного житла.
 - Іпотечне кредитування.
- 5
 - Будівництво нового житла.
 - Будівництво (відновлення зруйнованих) об'єктів, із забезпеченням енергоефективності та безбар'єрності.

14 листопада 2023 р.
круглий стіл на тему «Програми комплексного відновлення територіальних громад: нові підходи до управління та розвитку», організований Програмою Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність».

Підтримка з боку Програми DOBRE враховує такі сектори:

- стратегічне планування;
- просторове планування;
- фінансове управління;
- надання муніципальних послуг;
- місцевий економічний розвиток;
- зміцнення спроможності органів місцевого самоврядування;
- практики доброго врядування;
- гендерно орієнтовані та молодіжні політики.

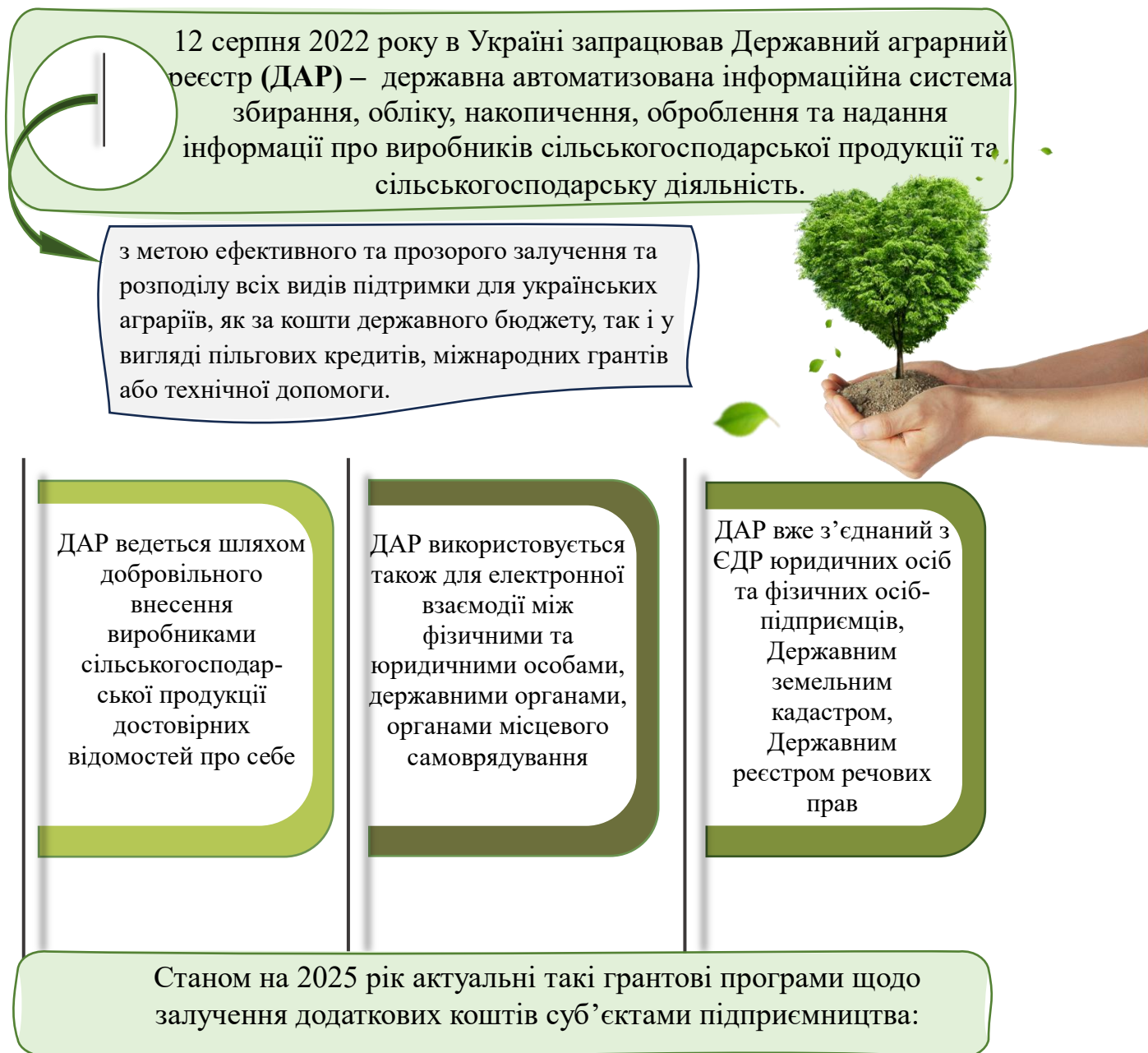
За Програмою DOBRE учасниками та партнерами на базі практичного досвіду територіальних громад було сформовано універсальну Методику розроблення програми комплексного відновлення територій громад, яка включає різні напрями відновлення.

ПКВ – це комплексний документ, який, по суті, інвентаризує всі наявні в громаді ресурси, включаючи людський потенціал, обсяг пошкоджень і руйнувань на території, додаткові негативні чинники, зумовлені повномасштабною збройною агресією.

Важливі етапи розроблення програми комплексного відновлення територій громад

3. Державний аграрний реєстр та програми підтримки місцевого економічного розвитку сільських громад і бізнесу

Урядовий проєкт «єРобота»

1. Грант на створення або розвиток власного бізнесу.
2. Грант для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства.
3. Грант для створення або розвитку тепличного господарства.
4. Грант на створення або розвиток переробних підприємств.
5. Грант на стартап.
6. Програма інноваційних ваучерів.

**Державна підтримка автострахування:
Відшкодування частини сплачених страхових платежів
(до 60%) за договорами
страхування сільськогосподарської продукції**

Державна підтримка страхування сільськогосподарської продукції здійснюється шляхом відшкодування страхувальникам частини сплачених страхових платежів (премій) за договором страхування в розмірі до 60% вартості страхового платежу.

**Компенсація за працевлаштування
внутрішньо переміщених осіб**

**Державна підтримка експортерів:
Часткова компенсація ставок (до 85% суми зовнішньоекономічного контракту) за експортними кредитами**

Держава частково компенсує ставку за експортними кредитами, які беруться на строк 2-12 років та складають не більше 85% суми зовнішньоекономічного контракту. У разі порушення позичальником строків виплати відсотків більше ніж на 15 днів компенсація тимчасово призупиняється.

**Програма мікро-
фінансування бізнесу ветеранів**

Відшкодування до 20 тис. грн на придбання товарів та обладнання для ведення власної справи ветеранами і членами їхніх сімей.

Ініціативи EU4Business:
Пільгові позики Європейського союзу для підприємців (розмір позики, як правило, визначається індивідуально), мікрофінансування та гранти, актуальний перелік яких періодично оновлюється.

**Державні
кредитні
програми**

- ✓ «Доступні кредити 5-7-9%»
- ✓ «Фінансовий лізинг 5-7-9%»
- ✓ «Доступна іпотека 7%»
- ✓ Програма з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками
- ✓ Програма з підтримки фінансування інвестиційних проєктів МСП за пріоритетними напрямками

? Питання для самоконтролю

1. Розкрийте сутність поняття «місцевий економічний розвиток» у контексті сільських територій.
2. Назвіть основні чинники, що впливають на економічний розвиток сільських районів.
3. Які можливості надає розвиток сільських територій для забезпечення продовольчої безпеки громад і держави?
4. Поясніть, чи впливає ефективна інфраструктура сільських районів на їх економічний розвиток і продовольчу безпеку.
5. Перелічіть ризики, пов'язані з недостатнім економічним розвитком сільських територій для продовольчої безпеки.
6. Поясніть, яким чином інновації та нові технології розвитку сільських районів сприяють забезпеченню продовольчої безпеки.
7. Назвіть можливості місцевого підприємництва, які впливають на економічний розвиток сільських територій і продовольчу безпеку громад.
8. Які стратегії соціальної відповідальності бізнесу можуть сприяти місцевому економічному розвитку та забезпеченню продовольчої безпеки громад та держави в цілому? Відповідь обґрунтуйте.
9. Визначте роль та відповідальність державних органів у сприянні місцевому економічному розвитку сільських територій та забезпеченні продовольчої безпеки.
10. Перелічіть можливості ДАР, у тому числі в частині залучення додаткового фінансування.

ТЕМА 13. ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМИ САМОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЛАСНИХ ПОТРЕБ КРАЇНИ ТА РЕГІОНІВ ВЛАСНИМ ВИРОБНИЦТВОМ «ЗНАЙ СВОГО ВИРОБНИКА» (Т. І. Батракова)

Мета вивчення теми: розглянути існуючі загрози суттєвого погіршення харчування та скорочення раціону в значної частини мешканців України під час війни; дослідити питання продовольчої безпеки країни; виявити перешкоди організації самозабезпечення громад продуктами харчування; ознайомитись з етапами розробки програм самозабезпечення громад продуктами харчування; встановити зв'язок між розвитком програми «Знай свого виробника» та можливостями економічного й соціального розвитку громад.

План:

1. Вплив військових дій на економіку країни та громад.
2. Продовольча безпека – складова економічної безпеки країни.
3. Розробка власної програми самозабезпечення громади.
4. «Знай свого виробника» – напрям самозабезпечення громади.

Ключові терміни та поняття

Управління продовольчою безпекою
Економічна доступність харчових продуктів
Стандарти ООН
Збалансований раціон
Доступність продовольства
Програма самозабезпечення громад
Заходи посилення продовольчої безпеки
Норми споживання харчових продуктів
Кількісні показники продовольчої безпеки
Якісні показники продовольчої безпеки
Програма «Знай свого виробника»

Теоретичні відомості

1. Вплив військових дій на економіку країни та громад

Російська агресія проти України впливає на світ через руйнування ланцюгів постачання, а також вищі ціни на сировинні товари — харчі та енергоносії, які росія перетворила на зброю.

Російська агресія проти України

- ✓ вплив на світ руйнування ланцюгів постачання;
- ✓ перетворення сировинних товарів (харчі, енергоносії) на зброю.

Прогнози

Погіршення
прогнозів МВФ та
the Economist через
війну в Україні

Економічні наслідки:

- ✓ втрата 1 трлн доларів у глобальному ВВП у 2022 році за оцінкою the Economist;
- ✓ уповільнення світової економіки та висока інфляція, передбачені МВФ.

Глобальні наслідки війни в Україні:

- ✓ втрата сотень млрд доларів у світовому ВВП;
- ✓ сповільнення економічного зростання.

1. Зростання
рівня бідності з
5,5% до 24,1%

**Зміни в житті
українців під час
війни**

2. Зниження доступності
харчових продуктів на 43%
з лютого 2022 р.

3. Загроза голоду
в Україні

Отже, за таких умов виникає висока загроза суттєвого погіршення харчування у значної частини мешканців України та скорочення їхнього раціону. Це означає, що питання продовольчої безпеки країни загострюється та потребує негайного вирішення.

Продовольча безпека згідно зі стандартами ООН

1.

Наявність продовольства – наявність достатньої кількості їжі належного асортименту

2.

Доступність продовольства – наявність у кожної людини доступних ресурсів, аби придбати харчові продукти

3.

Засвоєння їжі – засвоєння їжі організмом, що залежить від чистоти води, стану санітарії, раціону харчування

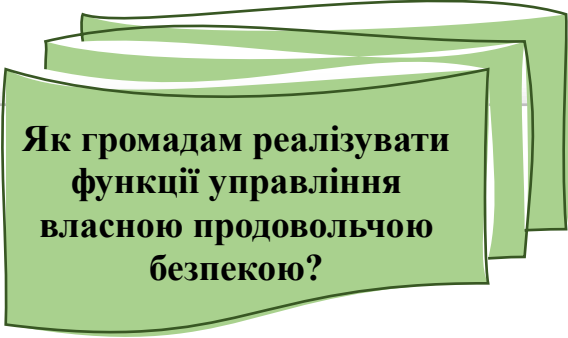
4.

Постійність – наявність та доступність їжі в будь-який час

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА РОЗГЛЯДАЄТЬСЯ

Як громадам реалізувати функції управління власною продовольчою безпекою?

Для допомоги громадам у побудові ефективної системи управління продовольчою безпекою та реалізації функцій, покладених розпорядженням Кабінету Міністрів України, експерти ініціативи «Сади Перемоги» проєкту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) розробили шаблон Програми самозабезпечення харчовими продуктами.

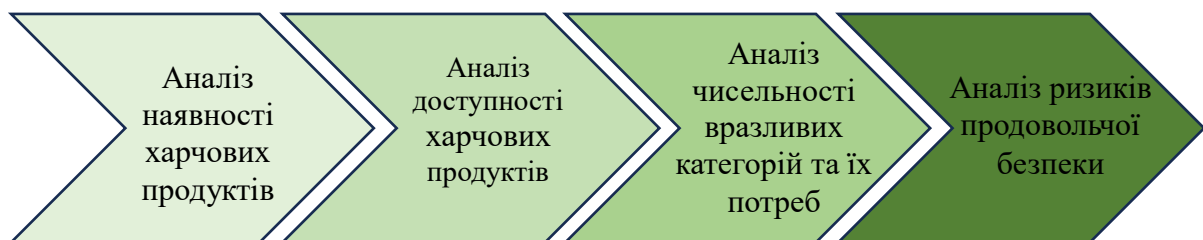
ШАБЛОН ВКЛЮЧАЄ

РОЗРОБКА ВЛАСНОЇ ПРОГРАМИ САМОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДИ

Результати аналізу є важливою основою для формування програми самозабезпечення та визначення переліку заходів для посилення продовольчої безпеки в громаді

АНАЛІЗ НАЯВНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Річна норма споживання основних груп харчових продуктів

№	Група харчових продуктів	Одиниця виміру	Річна норма споживання на 1 особу
1	Хліб і хлібопродукти	Кг	96,6
2	Картопля	Кг	123
3	Овочі, баштанні культури	Кг	108
4	Фрукти, ягоди і виноград	Кг	108
5	Цукор	Кг	9
6	Олія	Кг	4,68
7	М'ясо і м'ясопродукти	Кг	36,4
8	Молоко і молокопродукти	Кг	219,6
9	Риба і рибопродукти	Кг	23,4
10	Вода	Літр	864

Приклад оцінювання проблем/ризиків із наявністю харчових продуктів

Група/вид харчових продуктів	Зміст проблеми ризику (опис проблеми, причини)	Гострота проблеми (мінімальна, помірна, максимальна)	Способи вирішення
Хліб та хлібопродукти	Наявна проблема. У громаді не випікають хліб, а везуть з колишнього районного центру (30 км від громади). В перші місяці війни перебої з постачанням хліба становили кілька тижнів.	Максимальна	Альтернативні шляхи: випікати хліб на потужностях КП або закладів освіти; створити умови для відкриття локальної пекарні. Обрати оптимальний варіант і включити його до майбутньої Програми у вигляді заходу або завдання (групи заходів).
Картопля	Проблема та ризик відсутні. Громада постійно має надлишок картоплі.	Мінімальна	Не потребує жодних дій
Баштанні культури	Помірна проблема. Відсутнє постачання з південних областей. У зв'язку з втратою Півдня ймовірно зростання цін на цибулю, баштанні, томати або їхній дефіцит.	Помірна	Слід проаналізувати доцільність стимулювання вирощування вказаних овочів у громаді мешканцями та бізнесом, силами комунальних організацій, насамперед для потреб соціально незахищених верств населення і комунальних закладів та установ. У разі позитивного вирішення – включити відповідний захід у майбутню Програму.

Економічна доступність харчових продуктів

Наявність у кожної людини
достатніх ресурсів, аби придбати
чи виробити харчові продукти для
збалансованого раціону.

Для розуміння стану економічної
доступності продовольства в
громаді треба аналізувати такі
макроекономічні показники:

Вартість продуктів харчування

Інфляція

Рівень середньої заробітної плати

Доходи населення

Індекс цін на продукти

Дослідження стану продовольчої безпеки

Дослідження та аналіз продовольчого ринку,
стану агросектору

РИЗИКИ

Ризики, які впливають на продовольчу безпеку громади, – це події, щодо яких існує ймовірність їхнього настання і подальшого негативного впливу на забезпеченість громади харчовими продуктами та їх доступність.

В умовах воєнного часу практично всі ризики посилюються і доповнюються новими ризиками, такими як:

Виведення з обігу сільськогосподарських земель через замінування або ураження снарядами, ракетами, бомбами.

Зміна демографічної структури та чисельності мешканців громади у зв'язку з притоком ВПО.

Відтік частини мешканців, зокрема працездатного віку, в інші регіони або за межі України, призов до армії частини чоловічого населення.

Руйнація важливих інфраструктурних об'єктів аграрного й торговельного призначення через ракетно-бомбове ураження.

Руйнація або довготривале припинення енерго- і теплопостачання та зв'язку.

1 ЕТАП Аналіз потенціалу громади

Аналіз
потенціалу
громад

Оцінка
комунальної
сфери
громади

У результаті
аналізу земель,
громада отримає
відповіді на такі
питання:

Для визначення
ролі комунальних
підприємств слід
оцінити їхній
потенціал за
різними
асpekтами:

Які земельні ділянки доступні у громаді для
збільшення площі земельних ділянок, що
здіянні бізнесом?

Які земельні ділянки можуть
використовуватись школами, комунальними
установами та підприємствами?

- земля;
- матеріально-технічне забезпечення;
- людський потенціал.

2 ЕТАП

Планування: мета, цілі, завдання

Кінцева мета

Повинна бути сформульована як результат у теперішньому часі, що відображає зміни, які будуть досягнуті після повної реалізації документа політики.

Цілі

Сукупність результатів, необхідних для досягнення кінцевої мети. Операційні цілі – зміни в знаннях, уміннях, навичках, способах надання послуг, що є складовими в досягненні мети.

Завдання

Завданням є пакет завершених заходів у вигляді послуги органу місцевого самоврядування (наприклад, створено продовольчий резерв).

ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

Показники слугують для вимірювання динаміки процесів та оцінки кількісних змін і результативності досягнення мети.

Показники бувають кількісні, що описують об'єктивні дані досягнення кожного результату.

Для оцінки змін важливо мати базову значення показника і цільове значення.

Для якісних показників можна використовувати результати опитування цільових груп, які зацікавлені в реалізації програми.

Базове значення показника може дорівнювати 0, якщо на етапі розробки програми опитування не проводилося.

Приклад кількісних та якісних показників до цілей і завдань Програми

Ціль/завдання	Тип показника (кількісний або якісний)	Показник/одиниця виміру
Ціль 1 Система управління продовольчою безпекою сприяє задоволенню нагальних потреб населення у харчових продуктах.	Кількісний	Кількість громадян, чиї нагальні потреби у харчових продуктах були задоволені, осіб.
	Якісний	Питома вага мешканців громади, які схвально оцінюють роботу місцевої влади для посилення продовольчої безпеки, %.
Завдання 1.2 Впроваджено продовольчий кількісний резерв, який забезпечує потреби населення громади у надзвичайних ситуаціях.	Кількісний	Загальний обсяг продовольчого резерву громади у вартісному виразі, тис. грн.
	Якісний	Відсоток населення громади, який відчуває себе безпечніше за наявності продовольчого резерву громади, %.

Тренди, які формують ринок

Якість та користь.
Найпоширенішою причиною купівлі крафтових товарів є висока якість і користь таких продуктів.
Акцентувати увагу на високій якості та корисних властивостях ваших продуктів, підкріплюючи це фактами та сертифікатами.
Використовувати це у маркетингу ваших товарів.

Підтримка місцевих виробників.
Люди хочуть підтримувати місцевих виробників, купуючи їхню продукцію, то дайте їм для цього привід! Зверніть увагу на вашу історію та місію. Люди хочуть знати, кого вони підтримують.
Розкажіть про вашу команду, процес виробництва та як ви взаємодієте з місцевою спільнотою.

Ексклюзивність та автентичність.
Покупці шукають унікальні продукти, яких немає в супермаркетах.
Скористайтесь цим, підбираючи товари для розширення вашого асортименту.
Наприклад, можна замість італійського сиру – рикоти готувати українську вурду.

? Питання для самоконтролю

1. Назвіть стандарти ООН стосовно продовольчої безпеки.
2. Як змінилося харчування українців під час війни?
3. Які загрози для забезпечення продовольчої безпеки країни та світу існують під час воєнного стану?
4. Охарактеризуйте основні етапи розробки програми самозабезпечення громад.
5. Визначте тренди сучасного розвитку сільських територій, пов'язані з програмою самозабезпечення громад.
6. Охарактеризуйте якісні показники забезпечення громади продовольством.
7. Назвіть кількісні показники забезпечення громади продовольством і принципи їх розрахунку.
8. Перелічіть ризики, що впливають на продовольчу безпеку громад.
9. Хто гарантує продовольчу безпеку в країні?
10. Назвіть особливості управління продовольчою безпекою під час війни.

Тести

1. Державний аграрний реєстр (ДАР) – це:
 - a) створена Мінагрополітики система;
 - b) система, створена з метою ефективного та прозорого залучення і розподілу всіх видів підтримки для українських аграріїв, як за кошти державного бюджету, так і у вигляді пільгових кредитів або міжнародних грантів, захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається в гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування;
 - c) державна автоматизована інформаційна система збирання, обліку, накопичення, оброблення та надання інформації про виробників сільськогосподарської продукції та сільськогосподарську діяльність, яку вони здійснюють;
 - d) усі відповіді правильні.
2. Сільськогосподарська діяльність включає:
 - a) розведення та/або утримання, та/або вирощування, та/або вилов прісноводної та/або морської риби, жаб, безхребетних, водоростей;
 - b) вирощування квітів і декоративних рослин (у відкритих або закритих ґрунтах), грибів, насіння, прянощів, саджанців і водоростей;
 - c) розведення шовкопрядів, хробаків, равликів, молюсків, змій та інших плазунів або слимаків.
 - d) усі відповіді правильні.

3. Суб'єкт агропромислового комплексу – це:
- a) суб'єкт господарювання, що здійснює свою діяльність із підтримки місцевого економічного розвитку сільських громад;
 - b) суб'єкт господарювання, що здійснює свою діяльність із підтримки місцевого економічного розвитку сільського бізнесу;
 - c) суб'єкт господарювання, що здійснює свою діяльність зі створення фермерських та особистих селянських господарств;
 - d) суб'єкт господарювання, що здійснює свою діяльність із виробництва, переробки, збереження та реалізації сільськогосподарської продукції, а також матеріально-технічного обслуговування сільськогосподарського виробництва.
4. Державний аграрний реєстр інформаційно пов'язаний із:
- a) Державним земельним кадастром;
 - b) Єдиним державним реєстром тварин;
 - c) Єдиним державним реєстром юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
 - d) усі відповіді правильні.
5. Розвиток сільських територій концентрується на трьох складових життя села:
- a) рослинництві, тваринництві та переробці;
 - b) соціальній, економічній та екологічній;
 - c) рослинництві, тваринництві й торгівлі;
 - d) соціальній, економічній та політичній.
6. Органічне виробництво – це:
- a) цілісна багатофункціональна модель господарювання та виробництва органічної продукції;
 - b) цілісні системи управління сільськогосподарським виробництвом, які сприяють поліпшенню стану агроекологічних систем, включаючи біорізноманіття, біологічний кругообіг та діяльність ґрунтових мікроорганізмів;
 - c) відмова від застосування ГМО, антибіотиків, отрутохімікатів та мінеральних добрив;
 - d) усі відповіді правильні.
7. Основні принципи та вимоги до органічного виробництва в Україні визначає:
- a) Федерація органічного руху України;
 - b) Міжнародна громадська асоціація учасників біовиробництва «БІОЛан Україна»;
 - c) Органік Стандарт;
 - d) Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 № 2496-VIII.

8. Програма комплексного відновлення території включає:
- a) інформацію стосовно кількості жителів, які проживали до війни і які планують повертатись на територію громади;
 - b) інвентаризацію всіх наявних у громади ресурси, обсягу пошкоджень і руйнувань на території;
 - c) інформацію щодо місцевої соціальної та комунальної інфраструктури, яка була до початку війни;
 - d) всі відповіді правильні.
9. Цільове спрямування державної підтримки забезпечується пріоритетним наданням державної підтримки:
- a) агрохолдингам;
 - b) малим фермерським господарствам, у тому числі сімейним фермерським господарствам;
 - c) підприємствам галузі рослинництва;
 - d) підприємствам галузі тваринництва.
10. Проєктний цикл програми самозабезпечення громади продуктами харчування включає:
- a) аналіз та оцінку стану, формування цілей та мети;
 - b) розроблення плану заходів, включно з оцінкою бюджету на їх реалізацію;
 - c) розроблення системи моніторингу за виконанням програми;
 - d) усі відповіді правильні.

Практичні завдання

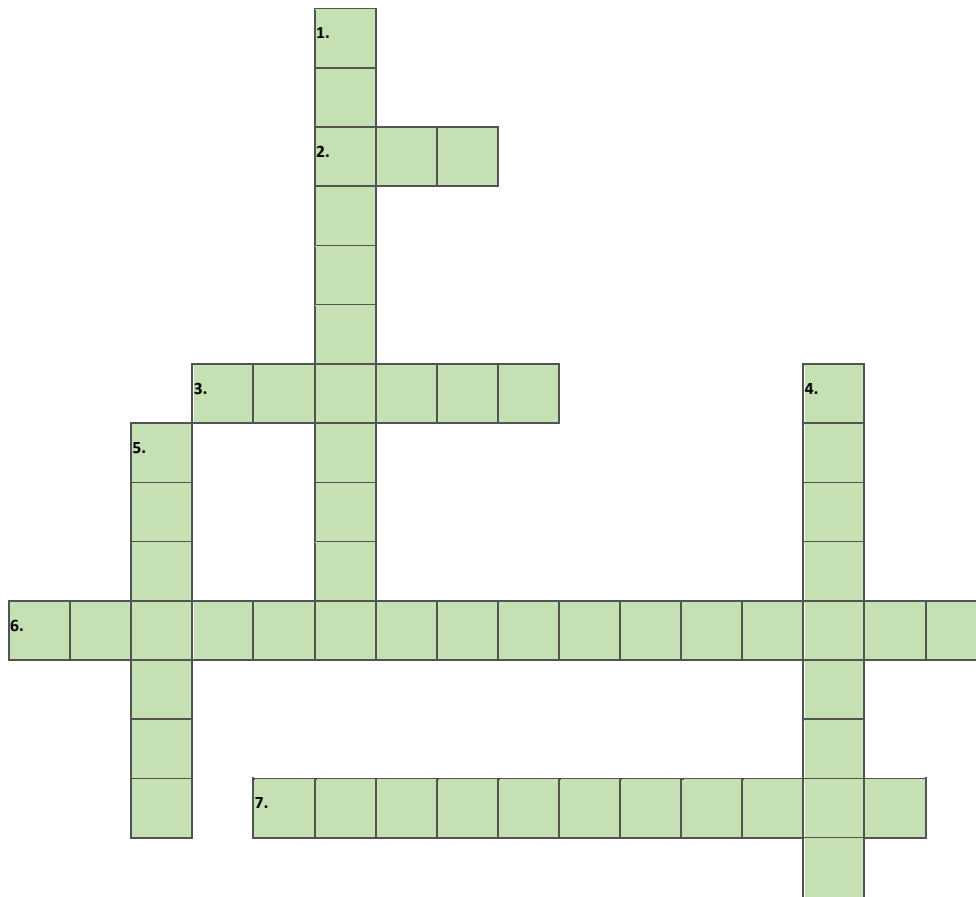
Завдання 1. Мозковий штурм на тему «Фактори впливу на досягнення Цілі 2 у розрізі областей України». Ознайомитись із Моніторинговим звітом Цілі сталого розвитку 2021 (Ціль 2. Подолання голоду, розвиток сільського господарства, С.13–18) за посиланням: <https://surl.li/vldaeq>

Розглянути індикатори областей за завданнями Цілі 2.

Визначити за кожним завданням Цілі 2:

- 1.1. Чинники, які впливають на формування показника індикатора.
- 1.2. Чи може бути досягнена ціль без прив'язки до інших цілей сталого розвитку?
- 1.3. Чинники, які сприятимуть досягненню поставленої цілі.

Завдання 2. Укажіть правильні відповіді на питання кросворду.

По горизонталі:

2. Міжнародна організація, створена для підтримки та зміцнення міжнародного миру та безпеки, а також розвитку співробітництва між державами.

3. Хто координує економічну і соціальну діяльність ООН?

6. Програма, що допомагає громадам забезпечувати себе необхідними продуктами.

7. Хто займається щоденними справами ООН під керівництвом Генерального секретаря?

По вертикалі:

1. Здатність країни забезпечити людям доступ до якісних та корисних продуктів харчування – це ... безпека.

4. Сукупність наявних і потенційних джерел фінансових ресурсів, які органи місцевого самоврядування можуть залучати з допомогою бюджетного, інвестиційного, кредитного та грантового механізмів для забезпечення ефективного функціонування громади.

5. Жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або

добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Завдання 3. Підготувати схематичну презентацію на тему «Поняття та значення дорадчої діяльності в сільській місцевості».

Завдання 4. «Стан та перспективи розвитку бізнесу в контексті формування продовольчої безпеки областей України на прикладі громади».

Ознайомитись із Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № 713-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Запорізької області» та розглянути адміністративні центри й території територіальних громад Запорізької області за посиланням: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/713-2020-%D1%80#Text>

Обрати одну з громад (наприклад, Оріхівська, Гуляйпільська, Великобілозерська, Камиш-Зоря чи бідь-яку іншу). Скористатись вказаними нижче посиланнями:

- 1) <https://hromada.canactions.com/orikhivska/>
<https://hromada.canactions.com/wp-content/uploads/2019/12/Orihivska.pdf>
- 2) <https://hromada.canactions.com/huliaypilska/>
<https://hromada.canactions.com/wp-content/uploads/2019/12/Huliaipilska.pdf>
- 3) <https://hromada.canactions.com/velykobilozerska/>
<https://hromada.canactions.com/wp-content/uploads/2019/12/Velykobilozerska.pdf>
- 4) <https://hromada.canactions.com/komysh-zorianska/>
https://hromada.canactions.com/wp-content/uploads/2019/12/Komish_Zorianska.pdf
- 5) <https://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php/statystychna-informatsiia>

Охарактеризувати особливості та відмінності області, районів, територіальних громад:

- з якими областями межує;
- площа, природно-кліматичні умови, земельні ресурси, водні ресурси, рослинні та тваринні ресурси, природно-рекреаційні ресурси;
- населення;
- соціально-гуманітарна сфера;
- сільське господарство і переробка;
- торгівля;
- транспорт.

Проаналізувати потенціал розвитку щодо виробництва продовольства. За результатами дослідження підготувати СВОТ-аналіз місцевого розвитку в контексті забезпечення продовольчої безпеки у вигляді схеми:

СВОП-аналіз....

Сильні сторони

Це наявні внутрішні ресурси та ознаки ОТГ, що мають або можуть мати позитивний вплив на якість життя та майбутній розвиток громади.

Підґрунття:

Комплексний аналіз усіх сфер функціонування ОТГ, аналіз заінтересованих сторін.

Допоміжні запитання:

- Чим унікальна ОТГ? Що є в громаді і відсутнє в інших громадах регіону?
- Що в громаді відбувається або може відбуватись позитивне?
- До яких ресурсів має доступ громада?
- У чому переваги громади? Що громаді вдається робити краще за інших?
- У чому вбачаються переваги іззовні ОТГ?

Слабкі сторони

Внутрішні ознаки, процеси та обмеження, що перешкоджають або шкідливі для розвитку ОТГ та добробуту її жителів.

Підґрунття:

Комплексний аналіз усіх сфер функціонування ОТГ, аналіз заінтересованих сторін.

Допоміжні запитання:

- Що треба змінити або поліпшити в ОТГ? Які існують проблеми (економічні, соціальні, екологічні, демографічні, проблеми мобільності тощо)?
- Яких дій та явищ, що відбуваються в ОТГ, необхідно уникати?
- Чим громада гірша за інші в регіоні? Що жителі вважають негативним у громаді?
- Причини відсутності нових проєктів (громадських, інвестиційних тощо).

Можливості

Це зовнішні тенденції, обставини, умови та чинники, що будуть сприяти досягненню цілей ОТГ. А також шанси, що відкриваються у майбутньому за умови посилення сильних сторін громади.

Підґрунття:

PESTLE-аналіз, стратегічні документи регіонального та національного рівня, аналіз заінтересованих сторін, аналіз географічного, економічного та політичного положення ОТГ і зв'язків на регіональному, національному та глобальному рівні, аналіз сильних сторін.

Допоміжні запитання:

- Які існують умови, які можна використати для посилення ОТГ?
- Які тенденції (соціальні, економічні, технологічні) будуть сприяти розвитку?
- Які шанси можуть з'явитись у громади з огляду на її сильні сторони?
- Які зовнішні чинники (на регіональному, національному та глобальному рівнях) позитивно впливають на ОТГ?
- Які регіональні, національні та міжнародні проєкти можуть позитивно вплинути на громаду?

Загрози

Це зовнішні обставини, виклики та загрози, з якими стикається ОТГ, що перешкоджають або обмежують можливість досягнення поставлених цілей розвитку.

Підґрунття:

PESTLE-аналіз, стратегічні документи регіонального та національного рівня, аналіз заінтересованих сторін, аналіз географічного, економічного та політичного положення ОТГ і зв'язків на регіональному, національному та глобальному рівні, аналіз слабких сторін.

Допоміжні запитання:

- Які тенденції та зміни регіонального, національного та глобального рівнів можуть перешкодити або обмежити розвиток ОТГ?
- Які зовнішні чинники та обставини можуть негативно вплинути або загрожувати ОТГ?
- Які виклики та ризики постають перед громадою, що не піддаються її контролю?

Використана література

1. Біла книга. Стратегія розвитку земельних відносин. Травень 2021. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/05/Land-strategy.pdf>
2. Варшавська Н. Г. Спільна аграрна політика ЄС: генезис, основні цільові орієнтири для України. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2 (22). С.215–222. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/issue/view/128>
3. Клименко І. В., Бугрій М. Г., Ус І. В. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2011. 19 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-07/agro_polytyka-f29c7.pdf
4. Лазарева О. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 128 с.
5. Методика розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади. Програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE). URL: <https://drive.google.com/file/d/1TCbzoccm7U0DNxM7z03Um-MGYhN3D6MJ/view>
6. Методичні рекомендації до Програми самозабезпечення харчовими продуктами «Сади Перемоги». URL: <https://surl.li/rtbfyz>
7. Огляд збитків та втрат в АПК : офіційний сайт «Київська школа економіки». URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/>
8. Петрецький І. І. Інфраструктурне забезпечення інноваційно-інвестиційних процесів розвитку сільських територій: зарубіжний досвід і напрями його імплементації. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія : Економіка*. Вип. 2(60). С. 52–59. URL: <https://surl.li/fsgjso>
9. Пивовар П. В. Формування визначення поняття «сільські території» як економічної категорії. *Агросвіт. Науково-практичний журнал*. 2021. № 11. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/11_2021/4.pdf
10. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
11. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>
12. Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 р. № 489-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/489-2017-%D1%80#Text>

13. Про затвердження плану заходів забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 327-р. URL: <https://surl.li/foku1y>

14. Про затвердження Порядку використання коштів обласного бюджету, виділених на надання фінансової підтримки суб'єктам підприємництва за рахунок часткового відшкодування відсоткових ставок за кредитами банків : Розпорядження Голови Запорізької обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації від 25.06.2024 р. № 434. URL: https://www.zoda.gov.ua/files/WP_Article_File/original/000217/217416.pdf

15. Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 р. № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF#Text>

16. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

17. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.08.2012 р. № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>

18. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність : Закон України від 17.07.2004 р. № 1807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1807-15#Text>

19. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2022 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1437-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1437-2015-%D1%80#Text>

20. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 р. № 995-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>

21. Про схвалення Стратегії зрошення та дренажу в Україні на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2019 р. № 688-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D1%80#Text>

22. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.11.2024 р. № 1163-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

23. Селіванова-Зеркаль І. О. Сільський розвиток Польщі: зміни 1990-х – 2000-х років : дис. канд. істор. наук : 07.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, Київ, 2016. 236 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Selivanova_Zerkal_Iryna/Silskyi_rozvytok_Polschi_z_miny_1990_-_kh_-_2000_-_kh_rokiv.pdf

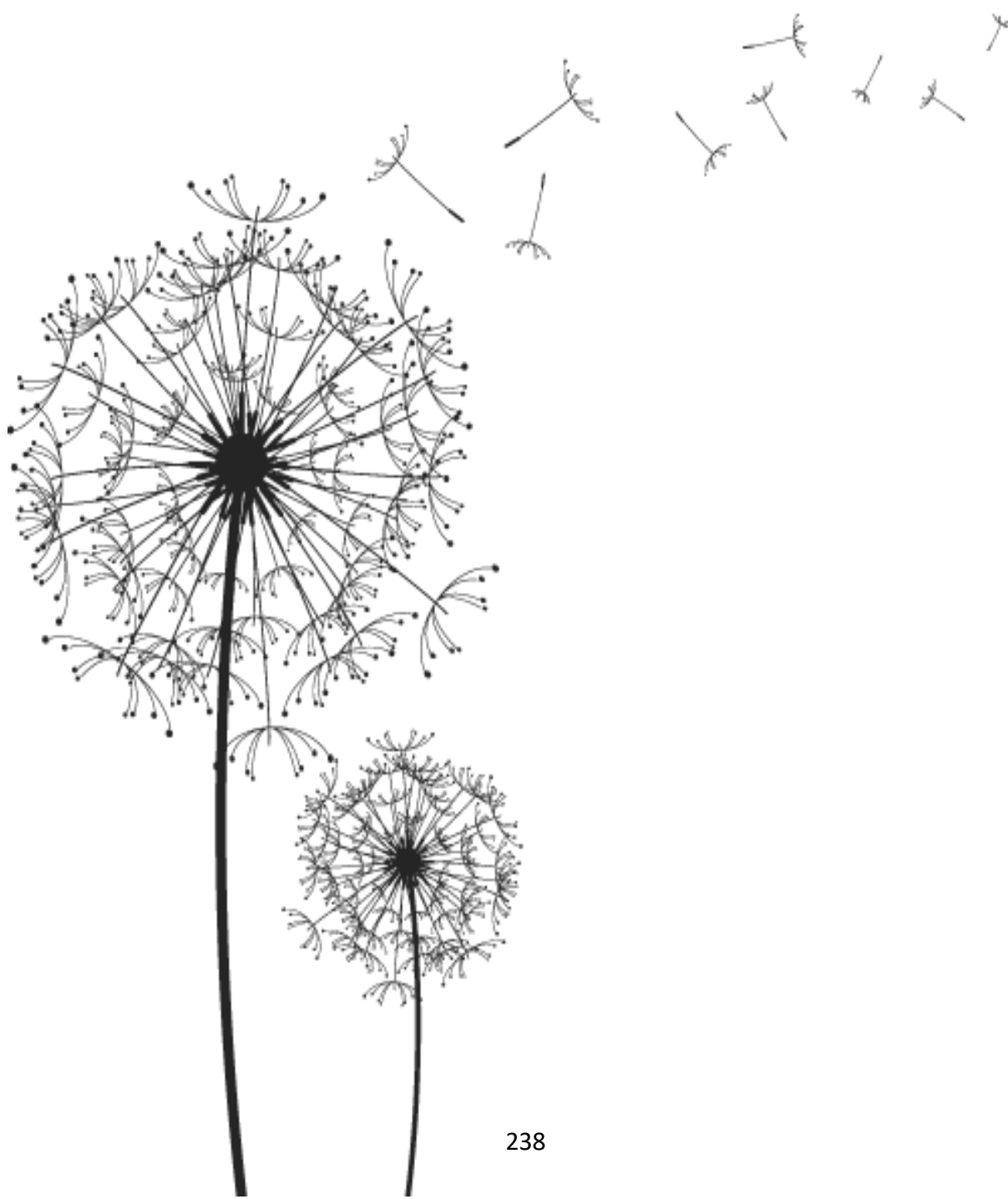
24. Сторонянська І. З., Залуцький І. Р., Патицька Х. О. Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку : науково-аналітична

доповідь. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. Долишнього НАН України», 2021. 137 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210038.pdf>

25. EU Action for Smart Village. URL: <https://surl.li/ksupzd>

26. Europa.eu. UPL: http://ec.europa.eu/agriculture/publi/fact/rurdev/refprop_en.pdf

27. Factsheet on 2014-2020 Rural Development Programme for Poland. URL: <https://surl.li/bcwzgv>

Розділ 5. Стратегії сталого розвитку сільських територій в контексті євроінтеграції та післявоєнного відновлення

ТЕМА 14. ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПИ (Н. С. Венгерська)

Мета вивчення теми: розглянути особливості формування стратегій сталого розвитку сільських територій в Європі та ознайомитись з успішними інноваційними бізнес-моделями.

План:

1. Теоретичні аспекти формування стратегії сталого розвитку територій.
2. Довгострокове бачення розвитку сільських територій ЄС до 2040 року.
3. Аналіз успішних інноваційних бізнес-моделей в ЄС за результатами Agricultural and Rural Inspiration Awards (ARIA).
4. Бізнес-модель Canvas як ефективний інструмент діагностики та планування стратегії на мікрорівні.

Ключові терміни та поняття

Стратегія

PEST-аналіз

PESTLE-аналіз

STEEPLEP-аналіз

Інноваційна екосистема

Диверсифікація сільської економіки

Соціальна економіка

Мережеве багаторівневе управління

Синергія

Бізнес-модель Canvas

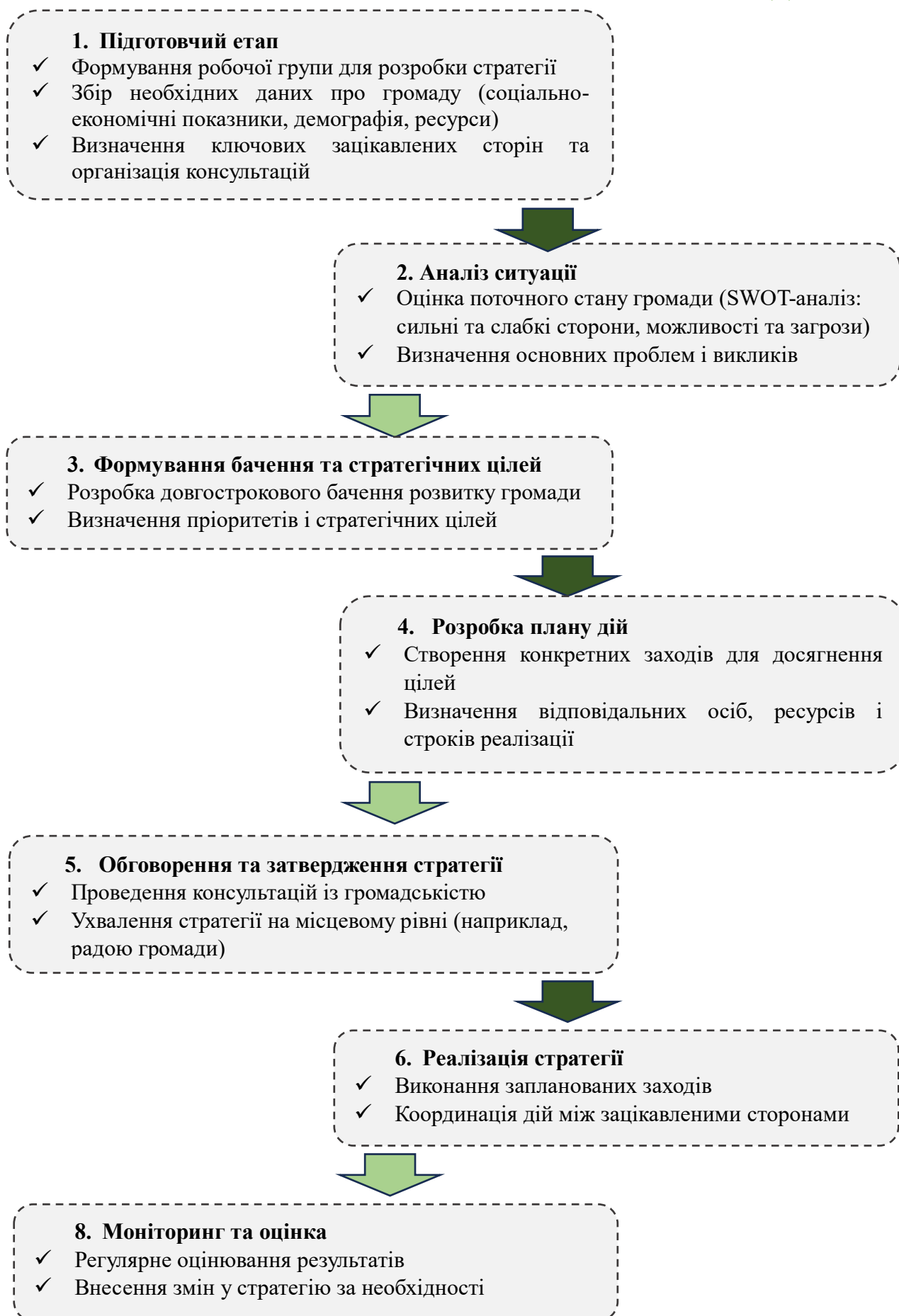

Теоретичні відомості

1. Теоретичні аспекти формування стратегії сталого розвитку територій

Стратегія – це довгостроковий план дій, спрямований на досягнення визначених цілей, який враховує наявні ресурси, зовнішні умови та можливі ризики. Стратегія визначає загальний напрямок розвитку організації, території чи окремої сфери діяльності та формує основу для прийняття рішень на всіх рівнях.

ЗАГАЛЬНІ ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ГРОМАДИ

ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ: PEST, LONGPEST, PESTLE, STEEPLE

Кожен із цих інструментів допомагає глибоко аналізувати зовнішнє середовище, визначати можливості та загрози, а також планувати стратегію розвитку.

PEST (Political, Economic, Social, Technological)

Це базовий інструмент стратегічного аналізу, що використовується для оцінки макросередовища суб'єкта господарювання.

- **Political** (Політичні фактори): законодавство, державна політика, податкова система, регулювання бізнесу.
- **Economic** (Економічні фактори): інфляція, процентні ставки, безробіття, ВВП, рівень доходів.
- **Social** (Соціальні фактори): демографія, культура, цінності, поведінка споживачів.
- **Technological** (Технологічні фактори): нові технології, інновації, рівень досліджень та розробок.

LONGPEST (Local, National, Global PEST)

Розширена версія PEST-аналізу, що враховує масштаб впливу макрофакторів:

- **Local** (Локальні фактори): зміни на місцевому рівні, які стосуються конкретної території чи ринку.
- **National** (Національні фактори): державні політики, економічні показники, культурні особливості країни.
- **Global** (Глобальні фактори): міжнародні економічні тенденції, глобалізація, міжнародне право, кліматичні зміни.

PESTLE (Political, Economic, Social, Technological, Legal, Environmental)

Покращений варіант PEST-аналізу, що додає два важливих фактори:

- **Legal** (Юридичні фактори): закони, регуляції, трудове законодавство, стандарти.
- **Environmental** (Екологічні фактори): природні ресурси, вплив на довкілля, зміни клімату, екологічна політика.

Цей інструмент особливо актуальний для суб'єктів господарювання, які враховують екологічні ризики та дотримуються міжнародних стандартів.

STEEPLE (Social, Technological, Economic, Environmental, Political, Legal, Ethical)

Найбільш розширена модель, яка включає ще один важливий фактор:

- **Ethical** (Етичні фактори): корпоративна соціальна відповідальність, етичні принципи ведення бізнесу, репутація організації.

Цей підхід дозволяє врахувати не лише формальні фактори середовища, а й морально-етичні норми, що можуть вплинути на бізнес.

2. Довгострокове бачення розвитку сільських територій ЄС до 2040 року

Довгострокове бачення розвитку сільських територій ЄС до 2040 року – це стратегічний документ Європейського Союзу, який визначає ключові пріоритети та напрямки розвитку сільських територій, спрямовані на забезпечення їх сталого, інноваційного та інтегрованого зростання. Ця ініціатива була представлена в 2021 році Європейською комісією та враховує сучасні виклики й можливості для сільських територій.

Сильні, об'єднані, стійкі та процвітаючі сільські території до 2040 року

1. Створення інноваційної екосистеми:

- Формування платформи відродження сільської місцевості для співпраці громад, власників проєктів та місцевої влади.
- Сприяння дослідженням та інноваціям, які об'єднують державні та приватні ресурси для розвитку привабливих умов життя та роботи на сільських територіях.

2. Підвищення стійких транспортних сполучень і цифровізації:

- Розробка інфраструктури для капітального ремонту сільської мобільності.
- Упровадження найкращих практик сталої мультимодальної мобільності.
- Усунення цифрового розриву між сільськими та міськими районами через підтримку інновацій та нових технологій.

Довгострокове бачення

3. Підвищення екологічної, кліматичної та соціальної стійкості:

- Справедливий зелений і цифровий перехід з урахуванням потреб незахищених груп.
- Підтримка енергетичного переходу та боротьби зі зміною клімату. Створення поглиначів вуглецю через інвестиції в заболочення та торфовища.
- Вирішення проблем із ґрунтами через місії ЄС із продовольства та здоров'я ґрунтів.
- Підтримка участі жінок і вразливих груп для забезпечення якісної освіти та соціальних послуг.

4. Підтримка диверсифікації економіки:

- Розвиток коротких ланцюгів постачання, сільського туризму, збереження якості та різноманітності місцевих харчових продуктів.
- Стимулювання підприємництва, соціальної економіки та інновацій у сільських громадах.

Чотири ілюстративних сценарії для сільських територій ЄС до 2040 року

Сценарії описують можливе майбутнє сільських територій до 2040 року та відображають наративи «сільської місцевості» як з позитивними, так і з негативними аспектами. Вони ілюструють протилежні прогнози на 2040 рік крізь призму демографії та управління, які було обрано як найбільш впливові та невизначені чинники. Ці два драйвери утворюють осі для логіки сценарію.

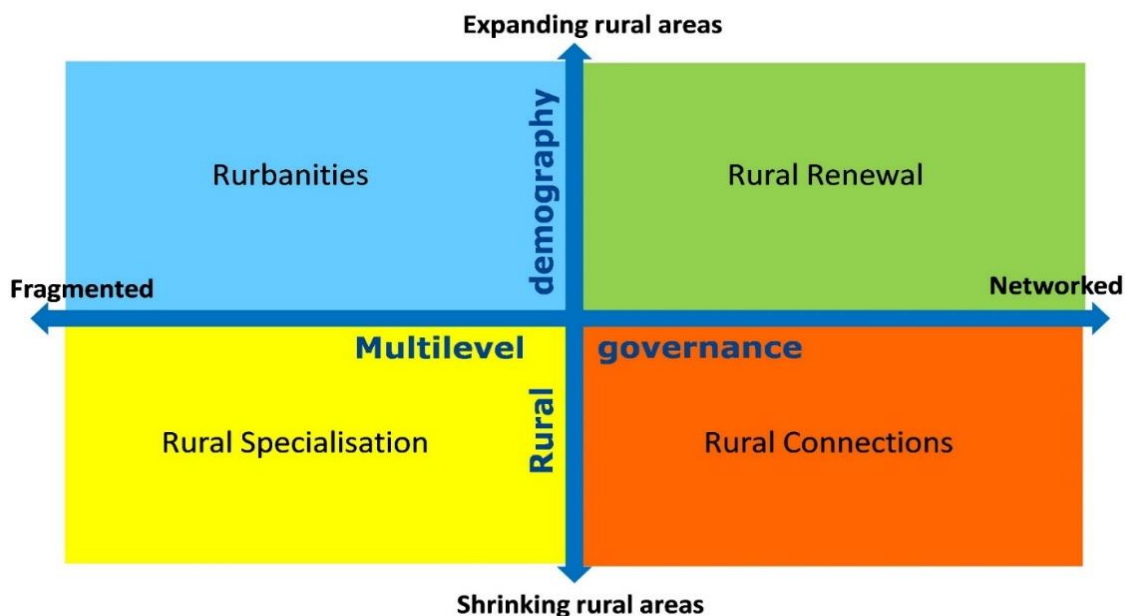
01

Вертикальна вісь = сільська демографія з крайніми значеннями, визначеними як:
«розширення сільських територій» – сільське населення збільшується за рахунок внутрішньої міграції переважно з міських центрів та скорочення міграції за кордон;
«зменшення сільських територій» – сільське населення скорочується через постійну міграцію до міських центрів

02

Горизонтальна вісь = багаторівневе управління з крайніми значеннями:
«роздроблене багаторівневе управління» – обмежена координація та співпраця між різними типами акторів, що призводить до низької узгодженості політики. Слабка безпосередня участь громадян у прийнятті рішень;
«мережеве багаторівневе управління» – домінування добре скоординованих, спільних і часто колективних процесів прийняття рішень із сильною прямою участю громадян

Висновок зі сценарію

Верхня половина рисунка зображує **сільські території, які утримують молодь і залучають нових мешканців** (наприклад, оновлення, сільське середовище), тоді як частина внизу представляє **сільські території зі скороченням населення, але тим не менш потенціалом** (наприклад, сільська спеціалізація, сільські зв'язки); права сторона ілюструє **переваги мережевого багаторівневого управління** (наприклад, зв'язки, оновлення), тоді як ліва сторона представляє **фрагментоване управління з меншою синергією** (наприклад, місцевість і спеціалізація). Сценарії також стосуються взаємозалежності між селом і містом.

3. Аналіз успішних інноваційних бізнес-моделей в ЄС за результатами Agricultural and Rural Inspiration Awards (ARIA)

Agricultural and Rural Inspiration Awards (ARIA) – це щорічна ініціатива Європейського Союзу, що відзначає найкращі практики та інноваційні підходи в сільському господарстві та розвитку сільських територій. Нагороди надаються за підтримки Європейської комісії та в рамках Спільної аграрної політики (CAP).

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ARIA

ARIA фокусується на проектах, які сприяють:

1. **Сталому розвитку сільських територій:** інтеграції екологічних, соціальних і економічних аспектів.
2. **Інноваціям у сільському господарстві:** використанню нових технологій та підходів до ведення фермерської діяльності.
3. **Підтримці соціальної згуртованості:** проектам, що залучають місцеві громади до активної участі в розвитку територій.
4. **Боротьбі зі змінами клімату:** екологічно орієнтованим ініціативам.

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ARIA

1. **Інновації у фермерстві:**
Проекти, що впроваджують нові технології в агросекторі, наприклад, використання «розумних» датчиків або Інтернету речей (IoT).
2. **Розвиток сільських територій:**
Ініціативи, спрямовані на покращення інфраструктури, створення робочих місць та стимулювання туризму.
3. **Захист довкілля та клімату:**
Проекти, які знижують вуглецевий слід, впроваджують органічне фермерство або підтримують біорізноманіття.
4. **Соціальні інновації:**
Ідеї, що сприяють покращенню якості життя місцевих громад (наприклад, створення кооперативів або кластерів).

AGRICULTURAL & RURAL INSPIRATION AWARDS

Приклади успішних бізнес-моделей ARIA:

- ✓ Смарт-ферма з використанням відновлюваної енергії (Нідерланди)
- ✓ Агротуризм як модель диверсифікації доходів (Італія)
- ✓ Кооператив органічних виробників (Франція)
- ✓ Розумні села та цифровізація послуг (Естонія)

Ключові особливості успішних бізнес-моделей

ARIA демонструє, що інноваційні бізнес-моделі в ЄС спрямовані на досягнення **сталого розвитку**, враховуючи сучасні виклики, такі як **кліматичні зміни**, **депопуляція сільських територій** та **необхідність технологічної трансформації**. Ці моделі можуть бути прикладом для впровадження подібних підходів в інших країнах, зокрема в Україні.

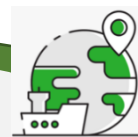

4. Бізнес-модель Canvas як ефективний інструмент діагностики та планування стратегії на мікрорівні

Бізнес-модель Canvas – це універсальний інструмент для візуалізації, аналізу та розробки бізнес-моделі організації. Її суть полягає у структурованому підході до розуміння та опису ключових елементів бізнесу на одному аркуші або полотні.

Canvas складається з **9 взаємопов'язаних блоків**, які дають змогу комплексно охопити всі аспекти діяльності суб'єкта господарювання.

Дев'ять елементів бізнес-моделі Canvas

1. Споживчі сегменти (Customer Segments):

Хто є вашими клієнтами? Визначення цільових груп, для яких створюється продукт або послуга.

2. Ціннісна пропозиція (Value Proposition):

Які проблеми клієнтів вирішує ваш продукт? Що робить його унікальним і корисним?

3. Канали збуту (Channels):

Як ви доставляєте продукт або послугу клієнту? Які канали комунікації та продажу використовуєте?

4. Взаємовідносини з клієнтами (Customer Relationships):

Як ви взаємодієте з клієнтами, щоб залучити їх, утримати та побудувати лояльність?

5. Потіки доходів (Revenue Streams):

Звідки надходить дохід? Які механізми монетизації бізнесу?

6. **Ключові ресурси (Key Resources):**

Що необхідно для створення та підтримки цінності продукту? Це можуть бути фізичні, фінансові, людські або інтелектуальні ресурси.

7. **Ключові види діяльності (Key Activities):**

Які основні дії необхідно виконувати, щоб створювати та доставляти цінність клієнту?

8. **Ключові партнери (Key Partners):**

Із ким ви співпрацюєте для підвищення ефективності своєї діяльності? Хто допомагає створювати цінність або знижувати ризики?

9. **Структура витрат (Cost Structure):**

Які основні витрати бізнесу? На що витрачаються ресурси та зусилля?

Приклад: бізнес-модель Canvas для багатофункціональної органічної ферми

Бізнес-модель **Canvas** допомагає: структурувати бізнес-процеси органічної ферми; виявити ключові напрями розвитку; оптимізувати модель отримання доходу.

Canvas для ферми дозволяє відповісти на питання:

1. Хто є споживачем органічної продукції та туристичних послуг?
2. Які проблеми вирішує ферма для своїх клієнтів?
3. У чому унікальність органічної ферми?

? Питання для самоконтролю

1. Що таке стратегія? Як вона пов'язана з довгостроковим плануванням розвитку територій?
2. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи стратегічного планування громади.
3. Як PEST-аналіз (STEEPLE, PESTLE) допомагає виявляти фактори, що впливають на зовнішнє середовище бізнесу?
4. Визначте чотири взаємодоповнюючі напрями дій згідно з Довгостроковим баченням розвитку сільських територій ЄС.
5. Які виклики постають перед сільською економікою? Як вони відображені в Довгостроковому баченні ЄС?
6. Що таке «сільське діджитальне майбутнє» в контексті Довгострокового бачення ЄС?

7. Назвіть фактори, що формують осі матриці сценаріїв у Довгостроковому баченні ЄС до 2040 року?
8. Як «мережеве багаторівневе управління» впливає на розвиток сільських територій згідно з матрицею сценаріїв?
9. Поясніть ключову різницю між сценаріями «розширення сільських територій» і «зменшення сільських територій».
10. Поясніть, як запропоновані сценарії сприяють підвищенню стійкості сільських територій до викликів демографії та змін клімату.
11. Обґрунтуйте важливість інноваційних бізнес-моделей для забезпечення продовольчої безпеки.
12. Яку роль відіграють соціальні підприємства в розвитку сільських територій?
13. Поясніть, чому короткі ланцюги постачання важливі для диверсифікації економіки сільських територій.
14. Розкрийте основну відмінність бізнес-моделі від стратегії.
15. Як використання моделі Canvas може покращити діагностику та планування стратегії суб'єктів господарювання?

ТЕМА 15. РОЗРОБКА БІЗНЕС-ПЛАНУ МАЛОГО СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ВІДПОВІДНО ДО СТРАТЕГІЇ «ВІД ЛАНУ ДО СТОЛУ» (Т. І. Батракова)

Мета вивчення теми: розглянути основні напрямки європейської стратегії «Від ферми до виделки»; визначити основні напрямки та проблеми впровадження української стратегії «Від лану до столу»; виявити існуючі перешкоди на шляху до впровадження стратегії; з'ясувати сутність бізнес-плану та усвідомити його важливість для українських виробників органічної продукції.

План:

1. Стратегія «Від ферми до виделки» – частина європейського зеленого курсу: цілі, напрямки та основні показники.
2. Українська стратегія «Від лану до столу»: цілі та напрямки розвитку.
3. Стан фінансування органічного виробництва в Україні.
4. Бізнес-план як основний документ для отримання фінансування.

Ключові терміни та поняття

Європейський зелений курс

Стратегія «Від ферми до виделки»

Стратегія «Від лану до столу»

Органічне виробництво

Фінансування органічного виробництва

Державна підтримка

Бізнес-план

Планування та прогнозування

Теоретичні відомості

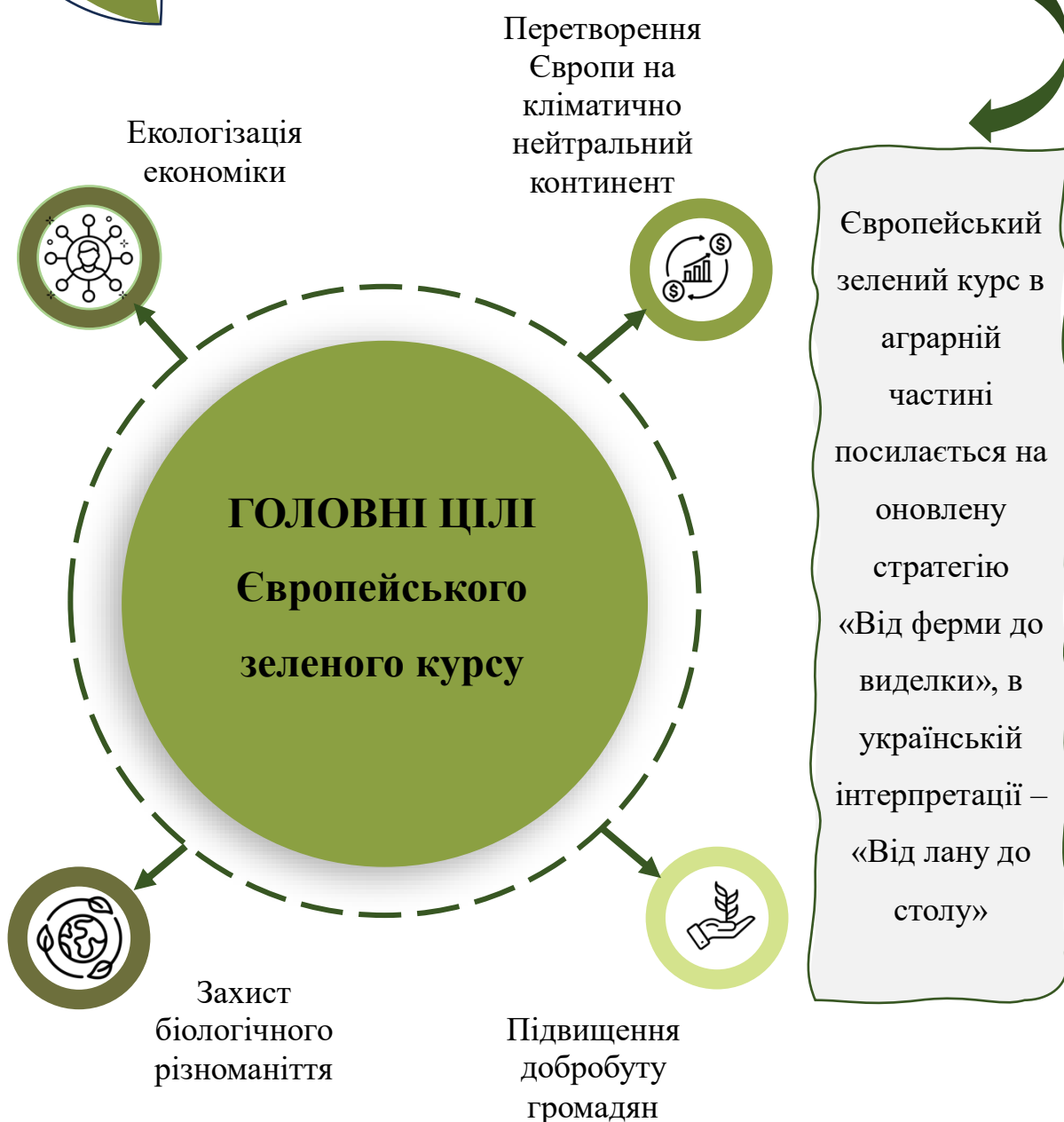
1. Стратегія «Від ферми до виделки» – частина європейського зеленого курсу: цілі, напрямки та основні показники

Для своєчасного та ефективного реагування на екологічні проблеми – глобальне потепління, сходження льодовиків, збільшення лісових пожеж, розростання пустель тощо – ЄС розробив план під назвою «Європейський зелений курс» (англ. The European Green Deal).

The European Green Deal – це набір політичних ініціатив, запропонованих Європейською Комісією із загальною метою зробити Європейський континент кліматично нейтральним до 2050, примирити людину з навколишнім середовищем.

- ✓ забезпечення продовольчої безпеки в умовах зміни клімату та втрати біорізноманіття;
- ✓ зменшення екологічного та кліматичного сліду продовольчої системи ЄС і зміцнення її стійкості;
- ✓ використання зацікавленими особами нових можливостей.

**здійснення
глобального
переходу до
конкуренто-
спроможного
сталого розвитку**

Головними
цлями
стратегії є:

Стратегія «Від лану до столу» окреслює основні напрями реформування продовольчої системи

ЄС

1

Забезпечення сталого виробництва продуктів харчування.

2

Забезпечення продовольчої безпеки, стимулювання сталих практик харчової промисловості, оптової та роздрібної торгівлі, готельних послуг та послуг громадського харчування.

3

Просування сталого споживання їжі та сприяння переходу до здорового, сталого харчування.

4

Зменшення втрат їжі та зменшення утворення відходів.

5

Боротьба з харчовим шахрайством протягом усього ланцюга постачання продуктів харчування.

Ключові показники, яких
ЄС планує досягти до 2030
року

Скорочення загального використання та
ризиків хімічних пестицидів на 50%

Зменшення втрат поживних речовин
щонайменше на 50%

Скорочення використання добрив
щонайменше на 20%

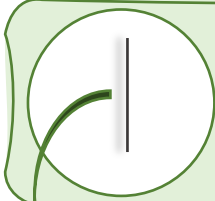
Використання щонайменше 25%
сільськогосподарських угідь під
органічне виробництво; скорочення
вдвічі кількості відходів харчових
продуктів на особу населення на
роздрібному та споживчому рівнях

Скорочення використання більш
небезпечних хімічних пестицидів на 50%

100% доступ до швидкісного
ширококутного інтернету в сільській
місцевості до 2025 р.

Скорочення загального продажу
антимікробних препаратів для с/г тварин
та аквакультури на 50%

Отже, стратегія «Від ферми до виделки» – це комплексний план, запущений
Європейською комісією у 2020 році з метою створення більш сталої та здорової
системи харчування в Європі.

Основні цілі: зменшення використання пестицидів, сприяння сталим
методом ведення сільського господарства, зменшення харчових
відходів, покращення маркування та інформування про харчові
продукти, сприяння більш здоровому харчуванню.

Стратегія також спрямована на підтримку
розвитку коротких ланцюгів постачання
харчових продуктів, покращення
добробуту тварин і заохочення
використання екологічно чистої упаковки
харчових продуктів.

Європарламент у січні 2020 року схвалив стратегію «Від ферми до виделки». Україна також підтримала стратегію, і Кабмін створив Міжвідомчу робочу групу з координації подолання наслідків змін клімату в межах ЄЗК.

Програма ЄС є важливою для України, оскільки визначає умови співробітництва для всіх країн, які співпрацюють із ЄС. 40% торговельного українського обороту припадає на країни ЄС, 14000 українських компаній експортують продукцію саме до ЄС, тому важливо щоб українська продукція відповідала новому курсу та його стандартам.

11 грудня 2019

Єврокомісія представила «Європейський зелений курс» (ЄЗК)

15 січня 2020

Європейська комісія ухвалила ЄЗК

24 січня 2020

КМУ ухвалив Міжвідомчу робочу групу з питань координації подолання питань зміни клімату в рамках ЄЗК

13 серпня 2020

Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль передав першому Віце-президенту ЄК листа про участь України в ЄЗК

2 грудня 2020

Закон про держпідтримку АПК 985-ІХ (№ 3295)

19 січня 2021

Відбулось перше засідання Міжвідомчої групи

2 грудня 2020 року Президент України В. Зеленський підписав закон про держпідтримку АПК 985-ІХ (№ 3295), де вказана можливість державного фінансування органічного сектору в Україні.

Екологічні цілі ЄЗК здебільшого стосуються економіки та охоплюють такі сектори: транспорт, енергетику, будівництво, сталеливарну, цементну, текстильну та хімічну промисловість, а також сільське господарство.

2. Українська стратегія «Від лану до столу»: цілі та напрямки розвитку

У стратегії наголошується, що «Від лану до столу» – це основна ідея ЄЗК. Програма передбачає всебічне розв’язання проблем продовольчих систем, а її ключове спрямування – нерозривний зв’язок між здоровими людьми, здоровим суспільством та здоровою планетою.

Автори «Від лану до столу» впевнені: перехід до стійких продовольчих систем відкриє також і величезні економічні можливості. Наприклад, лише в ЄС 33 млн людей не можуть дозволити собі вживати якісну їжу, при цьому 20% харчів витрачається даремно, а відсоток людей, що страждають від ожиріння, зростає

Україна має готовність трансформуватись до нових вподобань і нових трендів в Україні та світі, впроваджувати інноваційні технології, використовувати новітні засоби захисту рослин і насіння.

У стратегії йдеться про потребу переходу до стійких моделей виробництва та споживання продуктів харчування

Це турбота про здоров’я ґрунтів, мінімальне використання засобів захисту рослин, добробут тварин, а також заборона використання стимуляторів росту

Стратегія передбачає комплексне, конкурентоспроможне та економічно раціональне створення ланцюгів доданої вартості в сільському, рибному та лісовому господарстві

Українські аграрії сьогодні добре знають, як дбати про ґрунти, захищати поля від вітру, мульчувати та зберігати вологу в землі. В Україні застосовують методи безорного землеробства та мінімального оброблення ґрунту, намагаються зберігати лісосмуги та розвивають органічне сільське господарство.

Ініціативу стратегії в Україні реалізує Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) за фінансової підтримки ЄС.

У межах Директиви про оподаткування енергії, Стійкої та розумної стратегії мобільності та Стратегії Європейського Союзу в галузі лісоустрою ФАО підтримує розроблення та впровадження місцевими громадами й органами лісового господарства Багатоцільового плану управління лісовими ресурсами, проводить аналіз ланцюгів доданої вартості для бджільництва, екотуризму та недеревної продукції, сприяє розвитку таких ланцюгів доданої вартості, зокрема через їхню інтеграцію з Багатоцільовим планом управління лісовими ресурсами.

Українські виробники готові збільшувати виробництво органічної продукції з доданою вартістю, але на сучасному етапі (особливо під час війни) мають обмежений доступ до фінансування, особливо гостро це питання стоїть для малих виробників, які потребують фінансової підтримки хоча б у вигляді дешевих кредитів, щоб розвивати ланцюги доданої вартості.

Програма Європейської Комісії «Розумне село», запущена у квітні 2017 року, спрямована на розвиток сільських територій через використання цифрових технологій та інновацій

передбачає участь місцевих жителів у вдосконаленні соціально-економічних і екологічних умов у своїх громадах, співпрацю з іншими громадами, соціальні інновації та розвиток стратегій розумних сіл;

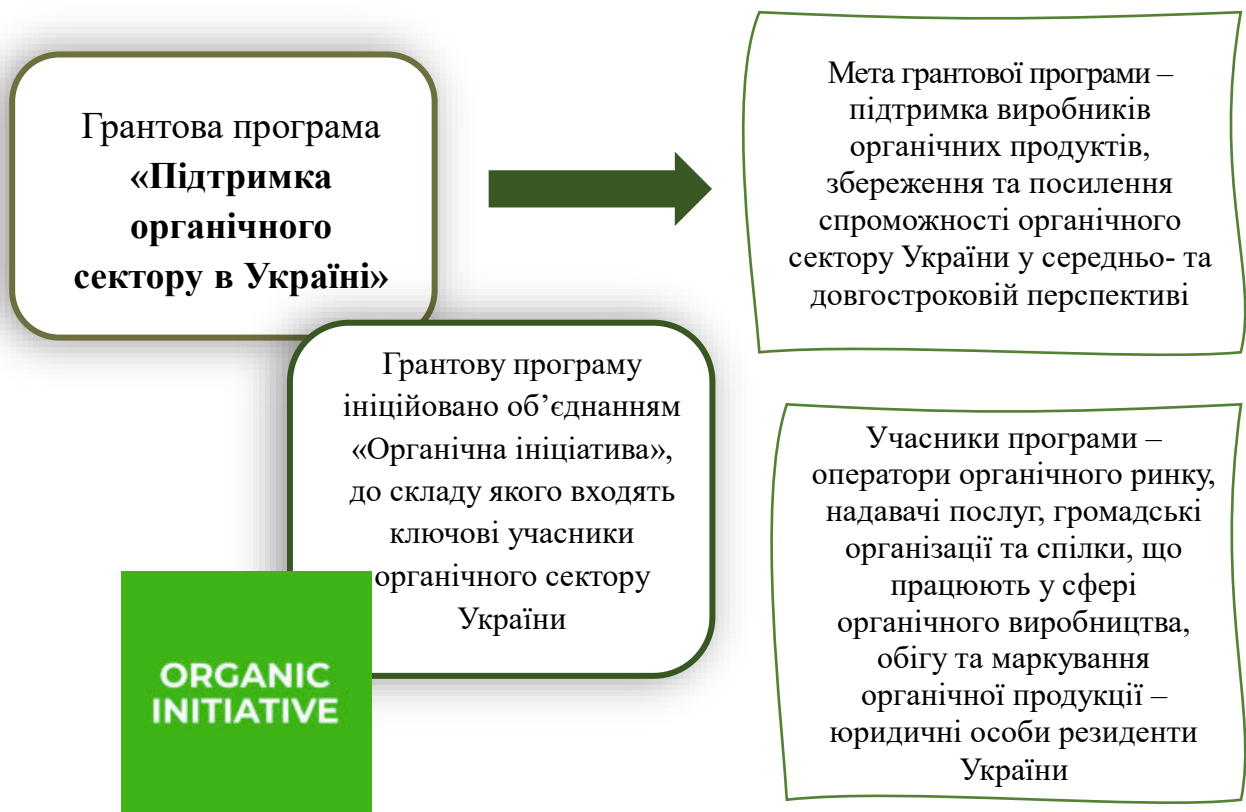
набуває актуальності в порядку денному розвитку сільських територій і збігається з поточною реформою Спільної аграрної політики ЄС (САП);

пропонує ухвалення розумних рішень в публічному і приватному секторах за напрямками вдосконалення доступу до послуг, створення коротких ланцюгів продовольчих поставок і розвиток відновлюваних джерел енергії;

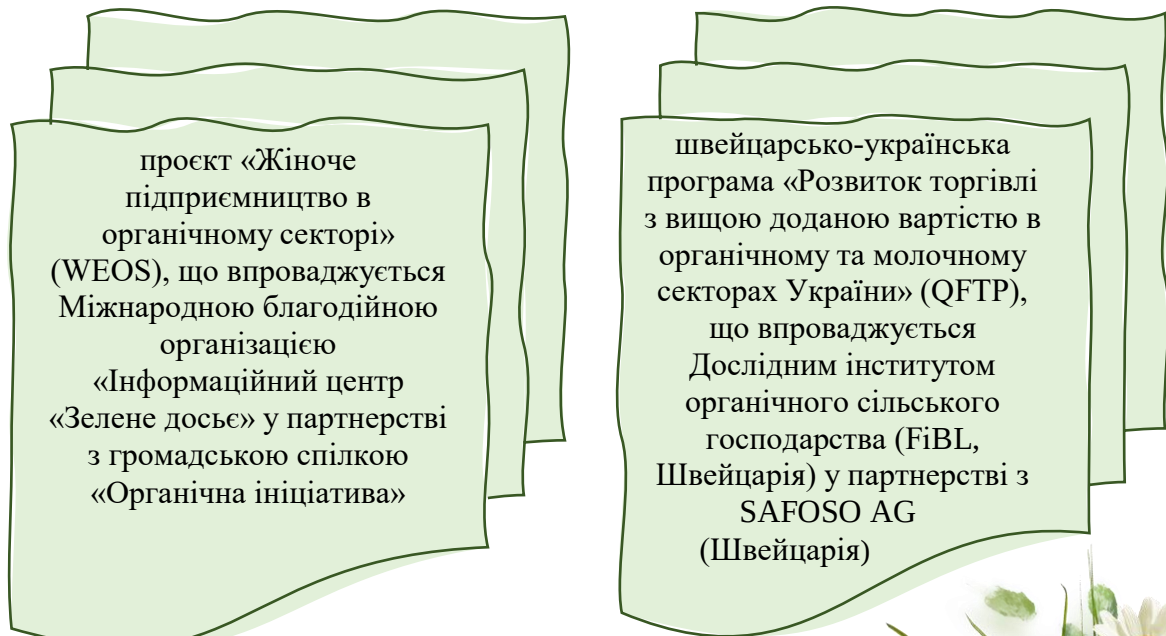
ухвалення розумних рішень у публічному та приватному секторах, включаючи доступ до послуг і розвиток відновлюваних джерел енергії.

3. Стан фінансування органічного виробництва в Україні

Програма грантів в органічному секторі фінансується Швейцарією

До участі в конкурсі на отримання гранту за даною грантовою програмою допускаються українські сертифіковані оператори органічного ринку, які представлені на внутрішньому ринку або готові вийти на ринок України.

Основною метою швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (коротка назва: Quality FOOD Trade Program (надалі – Програма) є зростання торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах на внутрішньому та експортному ринках для того, щоб сприяти загальній меті сталого та всебічного зростання в Україні.

Проект «Жіноче підприємництво в органічному секторі» (WEOS) – це своєчасна відповідь на виклики сьогодення.

Мета проекту – допомогти жінкам, які очолюють органічні компанії або працюють у них, а також жінкам-підприємцям подолати проблеми й виклики, з якими вони стикаються і які посилились через трагічні обставини війни, – підтримати їх знаннями, інструментами, допомогти вдосконалювати й просувати свої підприємства.

Проект WEOS зосереджений на двох компонентах:

1. Наставництво та експертна підтримка жінок в органічному секторі

2. Програма органічних грантів для розвитку внутрішнього ринку

На початку 2024 року було проведено «Гендерне дослідження органічного сектору в Україні», метою якого було проаналізувати роль жінок в органічному секторі України, а також зміни, які відбуваються, зокрема, через повномасштабну війну, виявити виклики для галузі та визначити можливі шляхи їх подолання.

Загальною проблемою воєнного часу для галузі є нестача чоловіків і відповідна нестача технічних фахівців (традиційно – чоловіків) – про такі проблеми заявляють 76% і 62% опитаних підприємств відповідно. В сучасних реаліях, коли чоловіків мобілізують до армії, жінкам доводиться виконувати традиційно чоловічі функції, але для цього потрібна автоматизація виробничих процесів на заміну важкій фізичній праці.

Приклади
успішних
проектів

Запорізька область має свої фермерські
господарства, які вирощують органічну продукцію

**Органічна ферма «Козак
Органік»** засновником якої є
фермер Олександр Орехін
вирощувала гарбузи, кавуни,
дині, кабачки, баклажани,
картоплю, томати червоні та
жовті – все це органіка.

У 2022 році планували
вирощувати тепличні ягоди,
та, на жаль, із перших днів
повномасштабного
вторгнення ферма опинилась
під окупацією. За рішенням
власників, уже другий рік
поспіль вони
нічого не вирощують, щоб
не годувати окупантів.

До війни ферма «Козак
Органік» мала
налагоджену співпрацю з
еколавками, магазинами
здорового харчування в
Києві, Одесі, Івано-
Франківську,
у Запоріжжі працювала із
«Сільпо».

У Запорізькій області
подружжя **Сергій та
Наталія Ольшанські**
є власниками
найбільшого
органічного
кизилового саду в
Європі.

Наразі свою продукцію виробляють у
Запоріжжі. Втратили близько 14 гектарів
кизилового саду та всю виробничу
техніку, але зважились розпочати все з
нуля у прифронтовому Запоріжжі. Родина
Ольшанських протягом десяти років
вирощувала ягоди в селі Нове, що нині
контролюється окупантами. Сад із
кизиковими деревами та необхідна
сільськогосподарська техніка,
холодильник, а також вироби з ягід від
початку повномасштабної війни
опинились в окупації, в селі Нове,
поблизу м. Токмак.

Наразі родина продовжує будувати підприємство з вироблення кизилової
продукції та мріє зібрати новий урожай вже на звільнених українських землях.
Також родина планує розвивати «зелений туризм» у Запорізькому краю.

РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ МАЛИХ ФЕРМЕРІВ З УСІХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Фермерські господарства потребують підтримки за такими напрямками:

80% фермерів потребують допомоги в різних її форматах. Так, у 78,3% є потреба у фінансовій допомозі від кредитних установ або донорських програм. Більше половини (52,3%) фермерів, які потребують кредитних або донорських коштів, відзначили, що необхідна сума для фінансування своєї діяльності коливається в межах від 500 тис. до 5 млн грн, а причинами залучення коштів є бажання розвитку та відновлення; на допомогу з оподаткуванням; на нову техніку та новітнє обладнання; на страхування та покриття ризиків; на вихід на нові ринки та дослідження; на навчання та розвиток; на виплату боргів та оплату праці; на закупівлю хімікатів; на логістику.

Необхідно відзначити, що сьогодні в Україні діють різні грантові програми для підтримки мікро-, малого та середнього бізнесу сільськогосподарської галузі (наприклад, програми USAID АГРО для покращення доступу до фінансування для невеликих аграрних підприємств)

– фермерські господарства потребують консультаційної підтримки від експертів із таких питань, як: фінанси та інвестиції; постачання та збут; пошук партнерів; побудова відносин із владою;

– 55% опитаних фермерів потребують консультування, шукають ідеї та партнерів для розвитку нових проєктів;
– 15% фермерів потребують промоції, допомоги в пошуку нових покупців та виході на ринки ЄС.

Діяльність здійснюється у межах Ініціативи на підтримку стійкості агросектору (Agriculture Resilience Initiative) – AGRI-Україна, започаткованої Агентством США з міжнародного розвитку (USAID). Банки надають кредитування, для отримання якого необхідно надати свій бізнес-план з обґрунтуванням для кредитора економічного або соціального ефекту від залученого підприємством фінансування.

НАЙВАЖЛИВІШІ ПОДІЇ В ОРГАНІЧНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ

01

Запрацювали два державні реєстри у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, з якими можна ознайомитись на сайті Міністерства аграрної політики та продовольства України в розділі «Органічне виробництво».

02

У травні 2023 року було акредитовано Національним агентством з акредитації України (НААУ) відповідно до українського законодавства про органічне виробництво перший орган сертифікації «Органік Стандарт», який запрацював 17 серпня 2023 року.

03

Станом на середину грудня 2024 р. у Реєстрі налічувалось 260 операторів. Органічні продукти від українських виробників марковані державним логотипом для органічної продукції.

04

На запит Мінагрополітики, в межах програм технічної допомоги та підтримки, проводяться фахові тренінги та інші заходи для підвищення кваліфікації інспекторів з органічного виробництва й обігу органічної продукції Держпродспоживслужби фахівцями Швейцарії, Польщі. У ході таких навчань відбувається обмін досвідом із відповідними службами.

05

Українські аграрії знаходять шляхи для вирощування, переробки та збуту органічної продукції. Станом на початок 2025 року визначено переможців 4-го етапу програми грантів в органічному секторі за підтримки Швейцарії. З отриманих 40 заявок – 33 будуть підтримані на загальну суму близько 160 тисяч швейцарських франків. Усі грантові проекти впроваджуватимуться протягом 2025 року в 13 областях України. 11 із підтриманих операторів знаходяться у прифронтових областях, а деякі перебувають дуже близько до лінії фронту.

Щоб знати, як правильно маркувати та використовувати державний логотип для органічної продукції, були розроблені «Методичні рекомендації щодо використання державного логотипа» та проведений навчальний тренінг для операторів, громадських організацій та надавачів послуг в органічному секторі України.

06

У 2023 році за координації Органічної ініціативи та за підтримки Швейцарії українські органічні виробники долучились до дня дій IGrowYourFood. Їхні історії були почуті на різних континентах.

07

Протягом травня-червня 2024 р. відбувся фестиваль українських органічних продуктів «Органік Фест» від однієї з найбільших українських торговельних мереж «Сільпо» спільно з ГС «Органічна ініціатива».

08

23 вересня 2024 р. в Україні втретє відсвяткували Органічний день разом з ЄС на конференції «Органічний день в Україні», на якій в гібридному форматі зібралось понад 250 представників органічного сектору України.

09

Презентовані результати дослідження думки українських споживачів «Обізнаність та сприйняття органічних продуктів в Україні» засвідчили, що загалом 75% споживачів в Україні готові купувати органічні сертифіковані продукти. Дослідження провела ГС «Органічна ініціатива» протягом квітня-травня 2024 року у 5 найбільших містах України: Київ, Дніпро, Одеса, Львів, Харків.

10

У 2024 році вперше було проведено дослідження гендерного профілю органічного сектору України протягом грудня 2023 – січня 2024 р.

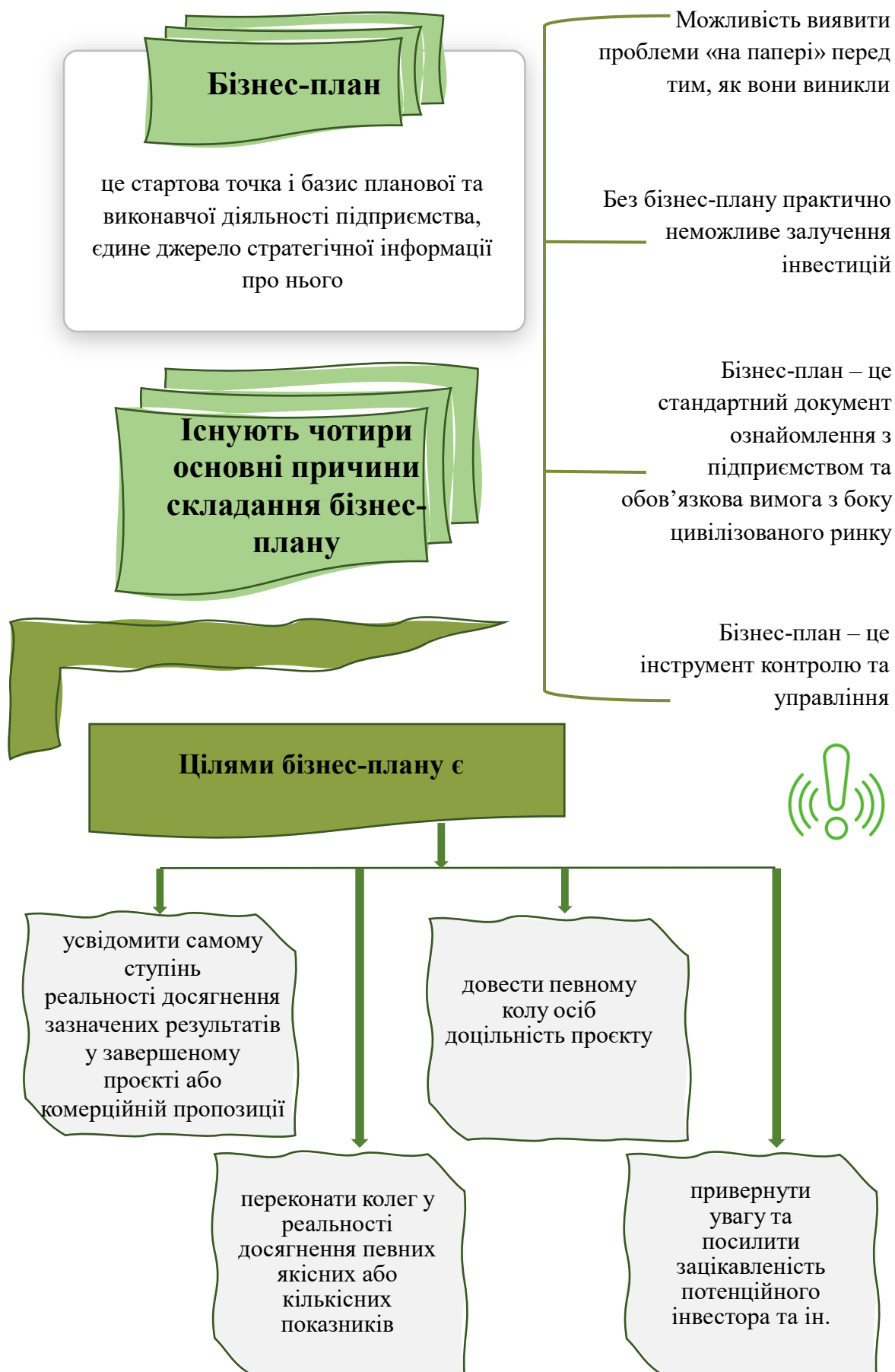
11

Протягом 19-23 жовтня 2024 р. громадською спільнотою «Ю-Фуд» спільно з Офісом та партнерами було вперше організовано Національний стенд України на міжнародній виставці SIAL PARIS 2024 у Парижі (Франція). Український стенд об'єднав 27 експортерів, у числі яких – 6 експортерів органічної продукції. Серед органічної продукції були представлені крупи, мед, борошно, пластівці, овочі, консервовані овочеві вироби, ягоди, фруктові соки та ін.

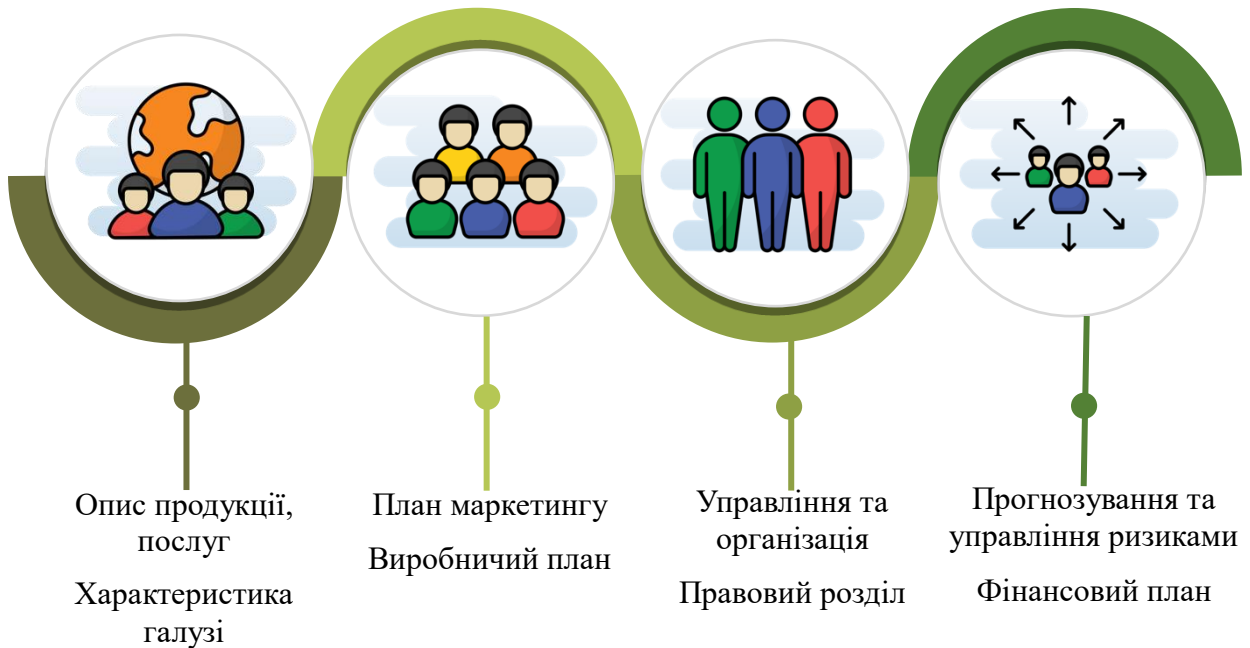
12

Із 18 по 20 листопада 2024 р. українські компанії були представлені на найбільшій виставці органічних продуктів країн Близького Сходу Middle East Organic & Natural Products Expo, яка відбулась у Дубаї (ОАЕ), в межах Національного стенду України, організованого Офісом за підтримки партнерів.

4. Бізнес- план як основний документ для отримання фінансування

Основні розділи бізнес-плану

РЕЗЮМЕ

Резюме – це «концентрований» опис інвестиційного проєкту: його ідеї; кроків, що здійснюються для реалізації ідеї; необхідних витрат; підсумкових показників.

Розділ має продемонструвати потенційним інвесторам привабливість проєкту.

Резюме включає таку інформацію:

- опис підприємства;
- короткі відомості про кваліфікацію управлінського персоналу;
- опис ситуації на ринку та в галузі;
- перевагу продукції чи послуг підприємства, ресурси компанії та її поточний фінансовий стан;
- довгострокові та короткострокові цілі проєкту;
- тактичний план, короткий виклад того, як будуть досягатись поставлені цілі;
- потреба в інвестиціях, як вони будуть використані, передбачувані джерела
- фінансування, як воно повертатиметься інвесторам;
- які ризики і які винагороди можуть чекати на інвесторів.

ОПИС ПРОДУКЦІЇ

У цьому розділі наводиться докладна характеристика виробленої підприємством продукції чи послуг, проводиться порівняння її з продукцією конкурентів за такими характеристиками, як якість, ціна, термін та способи доставки товарів до місця споживання, аналізуються плани розвитку виробництва.

У розділі необхідно:

- 1) навести характеристики продукції;
- 2) проаналізувати продукцію конкурентів, що є на ринку;
- 3) описати дослідження та розробки.

Характеристика

Необхідно відобразити такі аспекти:

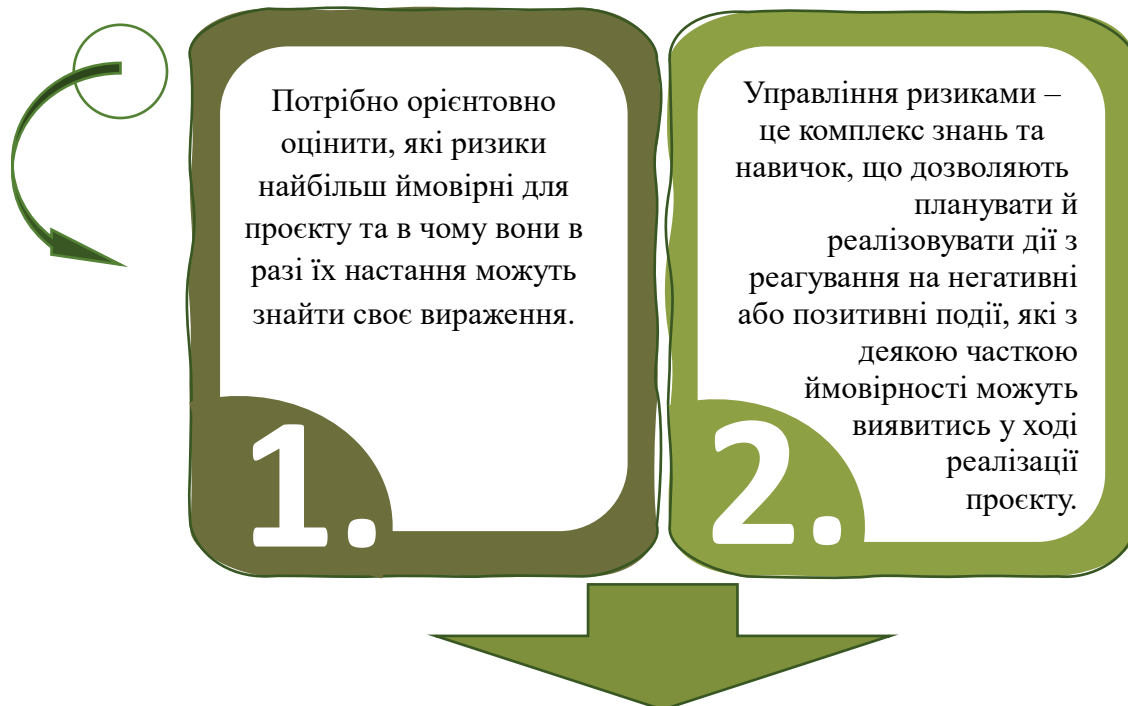
- Визначення попиту та можливості ринку.
- Аналіз конкуренції та вплив інших чинників на розвиток даного бізнесу.
- Результати дослідження ринку.
- Прогнози обсягів продажу.

ПРАВОВИЙ РОЗДІЛ

У розділі необхідно зазначити

- форму власності;
- правовий статут підприємства (у разі потреби обґрунтувати вибір тієї чи іншої форми власності та організації справи);
- юридичне поле, в якому діє компанія.

ПРОГНОЗУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

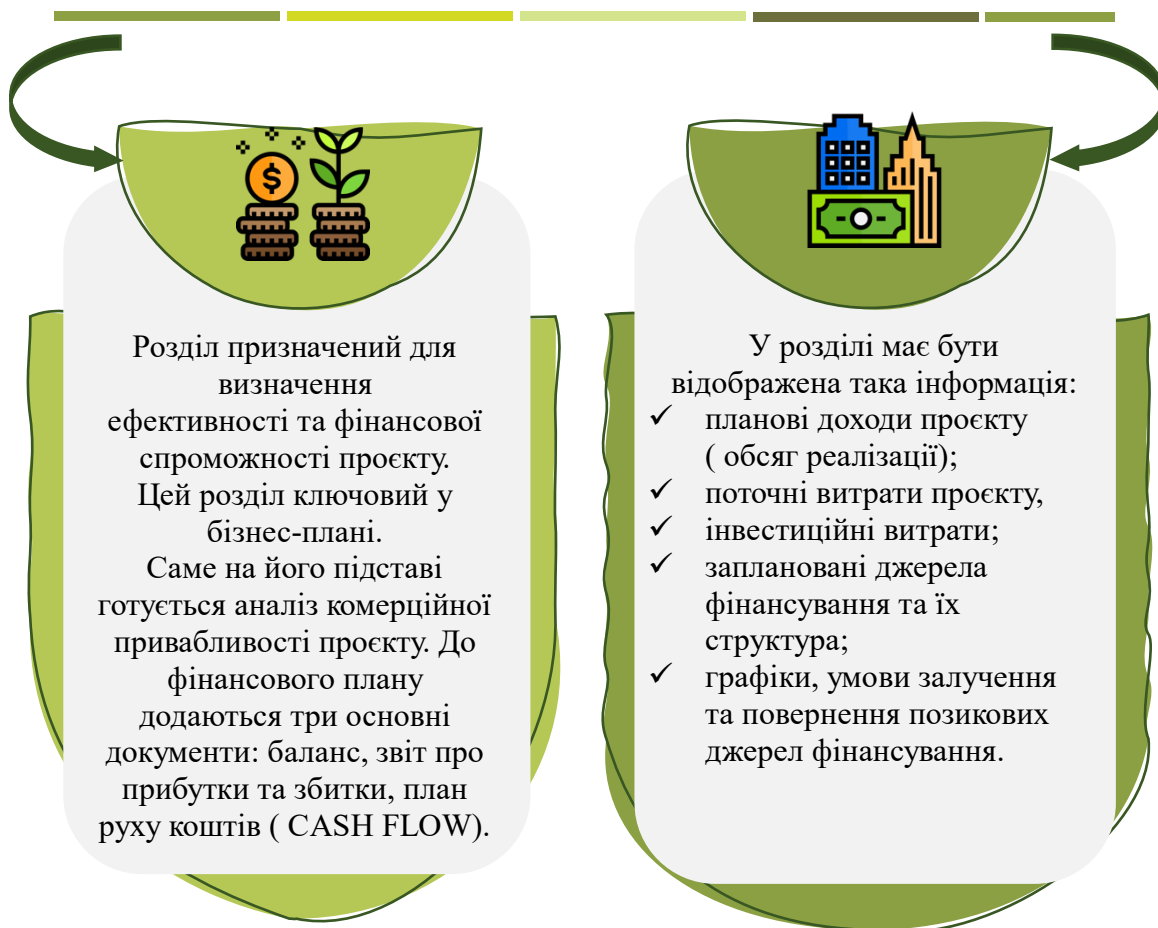
Управління ризиками складається з чотирьох основних компонентів:

- визначення ризиків;
- оцінка ризиків;
- розробка заходів реагування на ризики (диверсифікація, страхування);
- контроль ризиків.

Причини виникнення внутрішніх ризиків

- відсутність професійного досвіду;
- низький рівень загальноекономічних знань керівництва і персоналу;
- фінансові прорахунки;
- недосконала організація праці, підприємства в цілому;
- неефективне використання ресурсів (матеріальних, фінансових, трудових тощо);
- неадаптованість підприємства до змін в навколишньому ринковому середовищі;
- низька обізнаність щодо специфічних проблем підприємства;
- відсутність і необґрунтованість стратегії та тактики діяльності підприємства.

ФІНАНСОВИЙ ПЛАН

БІЗНЕС-МОДЕЛЬ

Шаблон – це макет, що складається з дев'яти блоків, кожен з яких допомагає наочно уявити діяльність вашого бізнесу.

1

перший блок – сегменти клієнтів

2

**другий блок вашої бізнес-моделі –
ціннісні пропозиції**

3

третій блок – канали збуту

4

**четвертий блок – відносини
з клієнтами**

5

**п'ятий блок – опис потоків доходів
та зазначення джерел їх отримання
від кожного споживчого сегмента**

6

**шостий блок – ключові
ресурси**

7

**сьомий блок – ключові види
діяльності**

8

**восьмий блок – ключові
партнери**

9

**дев'ятий блок – структура
витрат**

Питання, які вирішуватиме ваш бізнес	
1	Що та для кого буде пропонувати бізнес?
2	Яку проблему клієнта планується вирішувати?
3	Яка потреба майбутнього споживача задовольнятиметься?
4	Які відчуття забезпечуватимуть клієнту товари чи послуги?
5	Які клієнтські мрії втілюватимуться в життя?
6	Наскільки ця проблема або потреба актуальна?
7	Як вона вирішується зараз?
8	Чи готові клієнти заплатити за запропонований товар або послугу?

Бізнес-планування є надзвичайно важливим для підприємств сільськогосподарського бізнесу з кількох причин

Стратегічне планування

1.

Сільське господарство вимагає великих вкладень у час, гроші та ресурси. Бізнес-план допомагає зрозуміти цілі та завдання підприємства на довгострокову перспективу, визначити стратегічні напрямки розвитку та шляхи досягнення успіху.

Фінансове планування

2.

Успішна сільськогосподарська діяльність потребує ретельного фінансового планування. Бізнес-план допомагає визначити необхідні інвестиції, прибутковість проекту, прогнозні витрати та доходи.

Управління ризиками

3.

Сільськогосподарський бізнес пов'язаний зі значними ризиками, такими як погодні умови, вартість сировини, зміни на ринку тощо. Бізнес-план дозволяє ідентифікувати ці ризики та розробляти стратегії управління ними.

Залучення інвестицій та фінансування

4.

Якщо підприємство планує залучати зовнішні інвестиції або кредити, бізнес-план є необхідним інструментом для переконання потенційних інвесторів або кредиторів у вигідності та рентабельності проекту.

? Питання для самоконтролю

1. Обґрунтуйте важливість Європейського зеленого курсу. Які його цілі?
2. Які основні кроки зробила Україна в напрямку приєднання до Європейського зеленого курсу?
3. Назвіть основні принципи та цілі стратегії «Від лану до столу». Як вони впливають на розробку бізнес-плану для малого сільськогосподарського виробництва?
4. Перелічіть кроки, які потрібно зробити для визначення цільових ринків і сегментів споживачів продукції.
5. Чи достатньою є державна підтримка жіночого малого бізнесу в сільськогосподарському секторі та чи впливає вона на популяризацію серед жінок? Відповідь обґрунтуйте.
6. Назвіть основні можливості фінансування бізнесу в сфері органічного виробництва.
7. Назвіть особливості складання бізнес-плану. Поясніть, чи є суттєві відмінності в бізнес-плануванні малого сільськогосподарського виробництва.
8. Перелічіть основні етапи виробництва, які має включати бізнес-план, починаючи від посіву або вирощування продукції до її доставки до кінцевих споживачів.
9. Які стратегії маркетингу та просування продукції можна використовувати для привернення уваги споживачів та підвищення продажів?
10. Поясніть, яким чином визначається та оцінюється ефективність реалізації бізнес-плану для малого сільськогосподарського виробництва.

Тести

1. Стратегія «Від ферми до виделки» – це:
 - a) план заохочення до вирощування овочів для власного споживання;
 - b) комплексний план, започаткований Європейською комісією у 2020 році з метою створення більш сталої та здорової системи харчування в Європі;
 - c) план заохочення жінок до фермерства;
 - d) світова стратегія органічного харчування.
2. Яке ключове спрямування стратегії «Від лану до столу»?
 - a) нерозривний зв'язок між здоровими людьми, здоровим суспільством і здоровою планетою;
 - b) заохочення дітей до бережливого ставлення до їжі;
 - c) створення нових органічних виробництв;

d) заохочення до створення сімейних сільськогосподарських підприємств.

3. Бізнес-план складається:

- a) лише з пояснювальної текстової частини;
- b) лише з головних техніко-економічних показників, наведених у цифровому форматі;
- c) із цифрової частини, де наведено головні техніко-економічні показники, або з пояснювальної текстової частини;
- d) із цифрової частини, де наведено головні техніко-економічні показники, та пояснювальної текстової частини.

4. Бізнес-план – це:

- a) опис програми діяльності підприємства, яка окреслює модель підприємства до його збанкрутіння;
- b) опис діяльності підприємства, що функціонує на ринку досить довгий час;
- c) документ, що дозволяє керувати бізнесом, тому його можна уявити як невід’ємний елемент стратегічного планування та як керівництво для виконання та контролю;
- d) обґрунтування діяльності підприємства для виходу з кризового стану.

5. Які 5 блоків канви бізнес-моделі описують зовнішню сторону роботи компанії?

- a) ключові партнери, канали збуту, структура витрат, відносини з клієнтами, виробничі відносини;
- b) сегменти клієнтів, ціннісна пропозиція, канали збуту, відносини з клієнтами, потоки доходів;
- c) структура витрат, логістичні зв’язки, канали збуту, виробничі відносини, відносини в колективі.
- d) канали збуту, виробничі відносини, відносини в колективі, відносини з клієнтами, потоки доходів.

11. «Бізнес-янгели» – це:

- a) ваші родичі чи знайомі, що дійсно вірять в реалізацію проєкту;
- b) інвестиційні фонди, бізнес-інкубатори та платформи, які працюють зі стартапами;
- c) міжнародні грантери;
- d) інші люди, які зацікавлені в тому, щоб інвестувати наявні гроші в перспективний бізнес.

12. Точка беззбитковості – це:

- a) точка, в якій прибуток досягає значення, запланованого при старті;
- b) точка, де графіки «Всього доходів» і «Всього витрат» бізнесу перетинаються;
- c) точка, в якій вже немає збитків, але ще й відсутній прибуток;
- d) немає правильної відповіді.

13. Бізнес-модель – це:
- a) карта-аналіз конкурентів;
 - b) система фінансової звітності, що описує актуальний стан бізнесу на поточну дату;
 - c) система бухгалтерської звітності, що описує актуальний стан бізнесу на поточну дату;
 - d) логічний схематичний опис бізнесу, покликаний допомогти в оцінці ключових чинників його успіху.
14. Європейський зелений курс (англ. The European Green Deal) – це:
- a) вирощування на території Європи тільки органічних продуктів;
 - b) набір політичних ініціатив, запропонованих Європейською Комісією із загальною метою зробити Європейський континент кліматично нейтральним до 2050, примирити людину з навколишнім середовищем;
 - c) боротьба європейських підприємств та організацій з глобальним потеплінням;
 - d) залучення молоді Європи до бережливого ставлення до природи.
15. Який проєкт створений в Україні для допомоги громадам у побудові ефективної системи управління продовольчою безпекою та реалізації функцій, визначених розпорядженням Кабінету Міністрів України:
- a) «Жінки – найкращі фермери»;
 - b) «Сади Перемоги»;
 - c) «Органічна Україна»;
 - d) «Купуй своє».

Практичні завдання

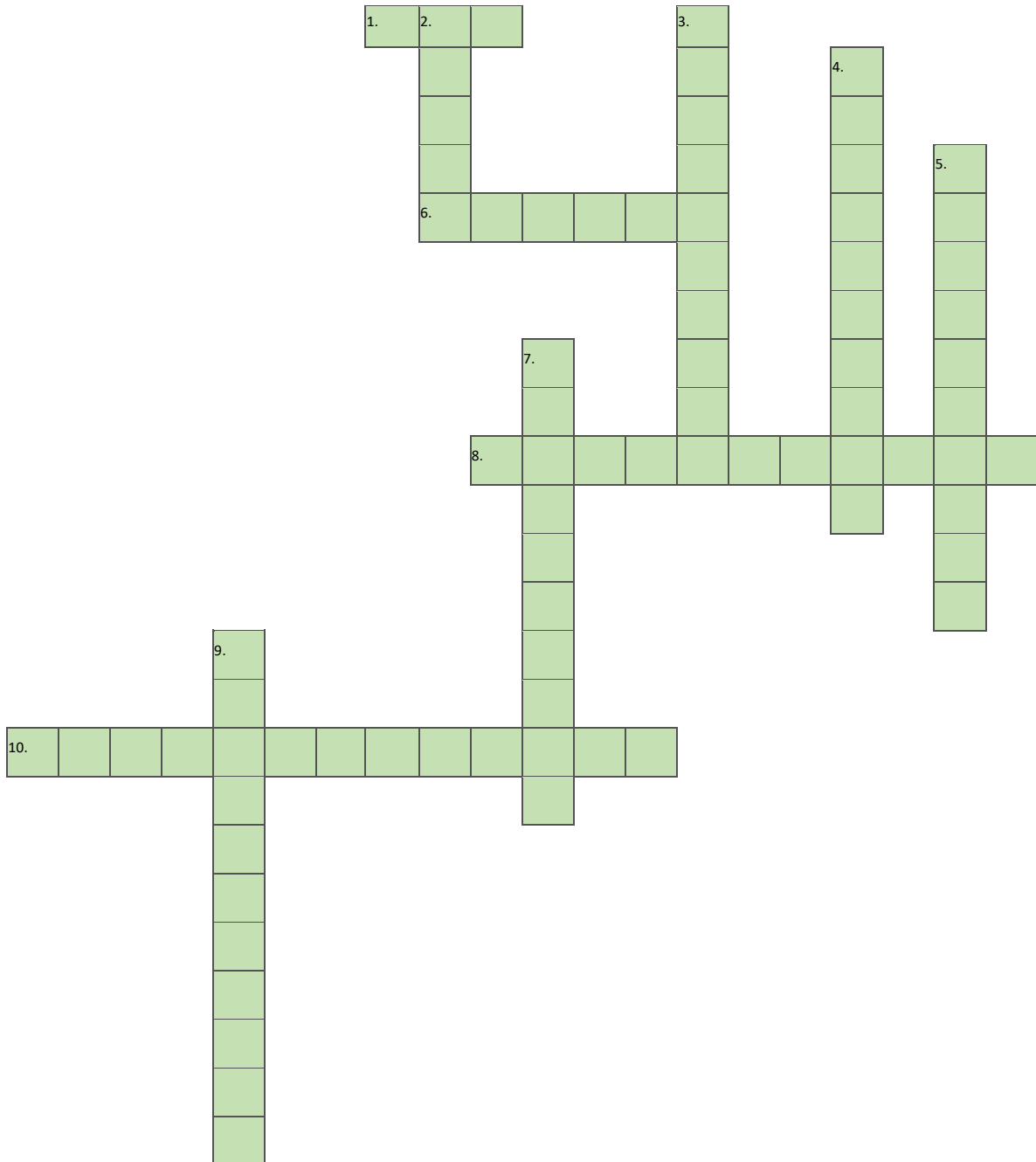
Завдання 1. Ознайомитись із Довгостроковим баченням Європейської Комісії щодо сільських територій ЄС до 2040 року. Проаналізувати ключові положення стратегії, визначити її вплив на розвиток сільських територій та запропонувати власне бачення можливостей адаптації цієї стратегії до локальних умов.

Завдання 2. Робота в групах – розподілитись на групи. В кожній групі обрати одного з переможців Agricultural and Rural Inspiration Awards 2024. Здійснити аналіз кейсів переможців ARIA за такими критеріями:

- a) сутність проєкту;
- b) цілі;
- c) зміст діяльності, досягнуті результати;

- d) виклики та рекомендації для вдосконалення.
Презентувати свої висновки.

Завдання 3. Укажіть правильні відповіді на питання кросворду.

По горизонталі:

1. Яка стратегія є однією з ключових складових Європейської зеленої угоди та спрямована на те, щоб продовольчі системи країн-членів ЄС ставали більш прозорими, екологічно чистими та корисними для здоров'я споживачів?

6. Добре сконструйована система даних про комерційні перспективи підприємницького проєкту про виробниче, організаційне та фінансове забезпечення програми його реалізації.

8. Цільове досягнення певної мети.

10. Процес складання прогнозу, що базується на пізнанні та використанні законів природи, розвитку економіки та логічного мислення.

По вертикалі:

2. До якого року Європейський зелений курс має примирити людину з навколишнім середовищем?

3. Письмовий документ, у якому описуються цілі, стратегії та тактика бізнесу.

4. Документальне підтвердження відповідності органічного виробництва та/або обігу органічної продукції вимогам законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції, що видається органом сертифікації.

5. Процес планування, організації, мотивації та контроль організації з метою досягнення координації людських, фінансових, природних і технологічних ресурсів, необхідних для ефективного виконання завдань.

7. Інформація про органічну продукцію, в тому числі державний логотип для органічної продукції, нанесена на етикетку, упаковку, тару, контейнер, контретикетку, кольєретку, ярлик, листок-вкладиш або на інші елементи упаковки, що супроводжує таку продукцію або посилається на неї відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

9. Тісно пов'язаним із поняттям управління є поняття

Завдання 4. Порівняти кейси ARIA 2023-2024 із локальними ініціативами. Робота в групах – розподілитись на групи. Обрати два кейси з ARIA 2023 та 2024 для порівняння з ініціативами, що реалізуються в їхніх громадах.

Заповнити компаративні таблиці, порівнюючи мету, діяльність, виклики та досягнення кожної ініціативи. Провести обговорення питання, які практики можна інтегрувати на локальному рівні.

Завдання 5. Ознайомитись із бізнес-моделями Canvas. Робота в групах – розподілитись на групи. Розглянути дві бізнес-моделі з документу «Common Space for Creative and Cultural Industries». Обговорити ціннісні пропозиції та відмінності у формуванні моделей.

Завдання 5. Сформулювати бізнес-ідею та розписати її в моделі Canvas. Робота в групах – розподілитись на групи. Створити блоки моделі Canvas. Модель повинна мати напрям інноваційного розвитку та диверсифікації сільського бізнесу в контексті сталого розвитку сільських територій та забезпечення продовольчої безпеки.

Завдання 8. Дати відповідь – правильне чи неправильне твердження:

1. Стратегія – це лише набір правил для прийняття управлінських рішень.
2. PEST-аналіз дозволяє оцінити як внутрішнє, так і зовнішнє середовище організації.
3. STEEPLE-аналіз враховує етичні аспекти в процесі планування стратегії.
4. Довгострокове бачення ЄС до 2040 року фокусується виключно на економічному розвитку сільських територій.
5. Одним із напрямів дій у Довгостроковому баченні ЄС є підтримка зеленої та цифрової трансформації сільських громад.
6. Матриця сценаріїв у довгостроковому плануванні охоплює демографічні зміни та багаторівневе управління.
7. Збільшення міграції із сільських територій є однією з ключових проблем, визначених у Довгостроковому баченні ЄС.
8. Сценарій «роздробленого багаторівневого управління» пропонує ефективну координацію між різними типами учасників.
9. Інноваційні бізнес-моделі сприяють диверсифікації економіки сільських територій.
10. Бізнес-модель Canvas є основним інструментом для формування стратегічних цілей підприємства.
11. Ключові види діяльності в моделі Canvas зосереджені на формуванні цінності для клієнта.
12. Короткі ланцюги постачання сприяють зростанню прибутковості інноваційних бізнесів.
13. Інноваційні бізнес-моделі підтримують сталий розвиток через використання екоінновацій.
14. Agricultural and Rural Inspiration Awards (ARIA) акцентує увагу на успішних інноваційних проєктах у міській місцевості.

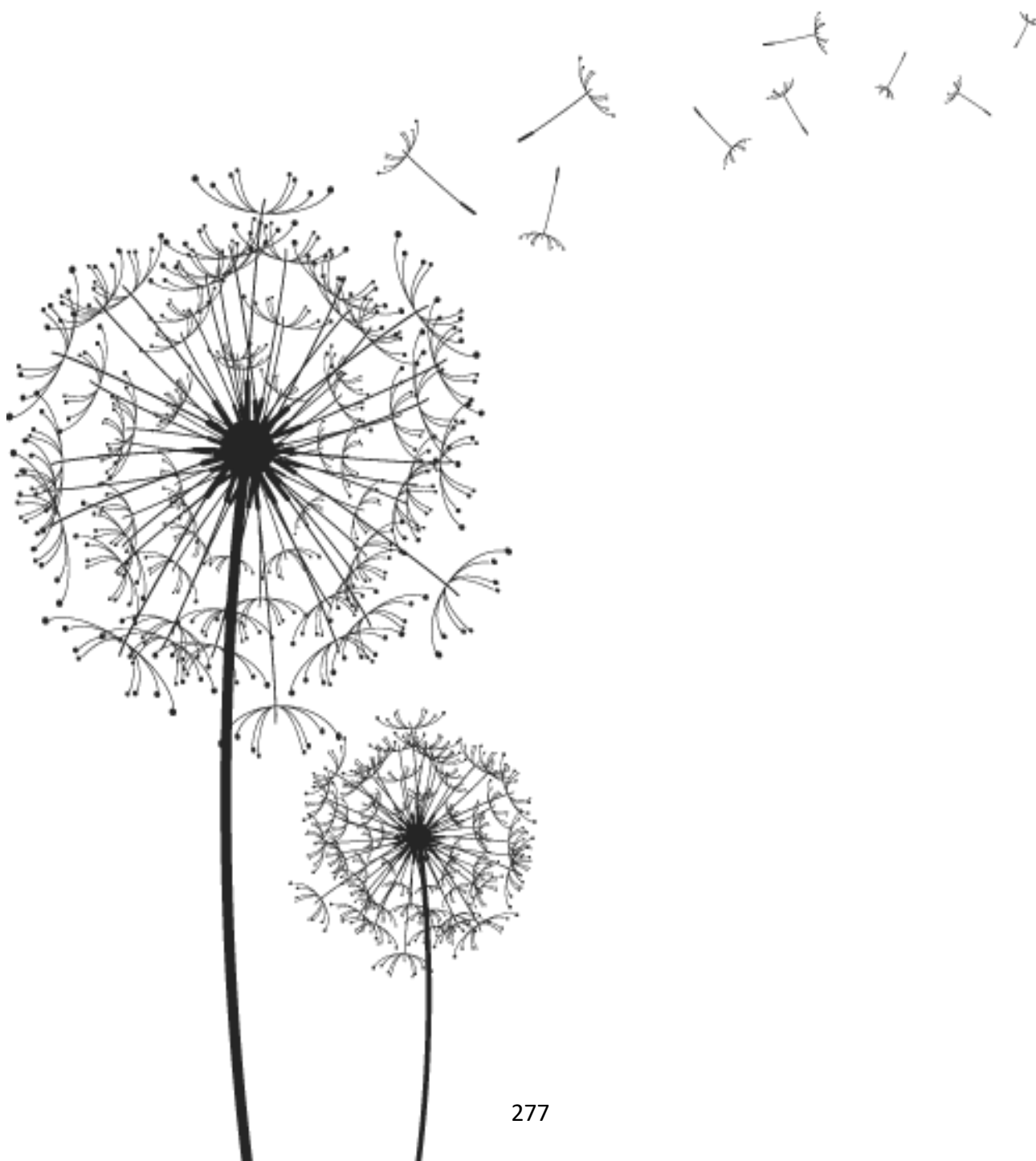

Використана література

1. Агровигляд України 2024-2033. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Agroviglyad-2024-2033.pdf>

2. Варналій З. С., Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Білик Р. Р. Бізнес-планування підприємницької діяльності : навчальний посібник. Чернівці : Технодрук, 2019. 264 с.
3. Гамалій В. Ф., Вишневська В. А., Хачатурян О. С. Бізнес-планування : навчальний посібник. Кропивницький : ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 186 с.
4. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон : ВД «Гельветика», 2019. 596 с.
5. Диверсифікація європейського сільського туризму через збалансованість та креативність : навчально-практичний посібник / за ред. А. В. Череп, Н. С. Венгерської. Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 272 с.
6. Європейська зелена угода. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
7. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
8. Стратегічне планування в громаді. URL: https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/A2_Strategic-planning.pdf
9. FROM FARM TO FORK STRATEGY. URL: <https://surl.li/euftox>
10. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT. Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A long-term Vision for the EU's Rural Areas – Towards stronger, connected, resilient and prosperous rural areas by 2040. SWD/2021/166 final. Document 52021SC0166. URL: <https://surl.li/tpujcz>
11. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT STAKEHOLDER CONSULTATION – SYNOPSIS REPORT Accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A long-term Vision for the EU's Rural Areas – Towards stronger, connected, resilient and prosperous rural areas by 2040. SWD/2021/167 final. Document 52021SC0167. URL: <https://surl.li/eqpapl>
12. COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. A long-term Vision for the EU's Rural Areas – Towards stronger, connected, resilient and prosperous rural areas by 2040. COM/2021/345 final. Document 52021DC0345. URL: <https://surl.li/jyjkhl>
13. The Agricultural and Rural Inspiration Awards (ARIA) 2024. URL: <https://surl.li/ygethk>

14. Common Space for Creative and Cultural Industries. URL: https://www.ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Business_Models_for_CCI_PPV_2018_UA.pdf

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ПОНЯТТЯ

Business Model Canvas – універсальна мова опису, уявлення, аналізу та перетворення бізнес-моделей.

FAO (Продовольча і сільськогосподарська організація ООН) – міжнародна організація, що сприяє забезпеченню продовольчої безпеки та розвитку сільського господарства.

Horizon Europe – науково-дослідницька програма ЄС, що фінансує інноваційні проєкти, у тому числі і в аграрному секторі.

Model PESTLE – включає лише ті сфери, в яких потрібно виявити рамкові умови та тенденції, що впливають на територію, та класифікувати їх у вигляді шансів або ризиків. Літери **P-E-S-T-L-E** означають ключові фактори, які можуть впливати на територію: **P** – «політичні», **E** – «економічні», **S** – «соціальні та культурні», **T** – «технологічні», **L** – «правові (legislative)», **E** – «екологічні».

PEST-аналіз (іноді STEP) – маркетинговий інструмент, призначений для виявлення політичних (**Political**), економічних (**Economic**), соціальних (**Social**) та технологічних (**Technological**) аспектів довкілля, які впливають на бізнес компанії.

SWOT-аналіз – аналітичний метод, який використовується для оцінювання сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз, пов'язаних із конкуренцією, що впливають на людину або бізнес. Аббревіатура SWOT походить від англійських слів **strengths** (сильні сторони), **weaknesses** (слабкі сторони), **opportunities** (можливості), **threats** (загрози).

Аграрна незалежність – здатність держави самостійно забезпечувати продовольчі потреби населення без залежності від імпорту.

Аграрна реконструкція – процес відновлення сільського господарства після війни, включаючи відновлення земель, техніки та технологій.

Аграрна сертифікація – процес перевірки та підтвердження відповідності аграрної продукції міжнародним стандартам якості та безпеки.

Аграрне підприємство – підприємство, створене для перетворення сировинних продуктів рослинництва та тваринництва на готову продукцію – їжу.

Аграрний кластер – система, що функціонує на основі співпраці групи географічно сусідніх сільськогосподарських товаровиробників, поєднує різні форми господарювання, виробників засобів виробництва, переробних підприємств, які діють на основі конкуренції і кооперації між собою та підтримують інноваційний розвиток шляхом об'єднаних зусиль організації.

Аграрний протекціонізм – система фінансово-правових заходів держави, спрямованих на підтримку чи підвищення доходів підприємців у сільському господарстві та деяких інших галузях аграрно-промислового комплексу.

Аграрні ринки – системи обміну сільськогосподарськими товарами, що включають внутрішній та міжнародний рівні.

Агропромисловий комплекс – складова частина економіки, що поєднує в собі виробництво сільськогосподарської продукції, її сільськогосподарську переробку, матеріально-технічне обслуговування села.

Агрохолдинг (від «агро» та англ. holding «тримання») – група юридичних осіб, що здійснюють сільськогосподарську діяльність і діяльність із реалізації сільгосппродукції. Агрохолдинги є холдинговими компаніями, тобто сукупністю материнської (керуючої) компанії та контрольованих нею дочірніх підприємств, що займаються виробництвом продуктів харчування.

Адаптація законодавства – процес приведення національного законодавства відповідно до норм і стандартів ЄС.

Адаптація сільського господарства до кліматичних змін – упровадження нових методів і технологій для зменшення впливу кліматичних змін на аграрне виробництво.

Безпека харчових продуктів – забезпечення якості, відповідності санітарним нормам та відсутності шкідливих речовин у продуктах харчування.

Безпечність сільськогосподарської продукції (англ. food safety) – наукова дисципліна, яка описує обробку, підготовку та зберігання харчових продуктів таким чином, щоб запобігти хворобам харчового походження.

Бізнес модель – план успішного функціонування бізнесу, що визначає джерела доходу, цільові сегменти клієнтів, продукти/послуги та фінансові деталі.

Бізнес план – письмовий документ, що детально описує, як бізнес визначає свої цілі та дорожню карту досягнення своїх цілей.

Біорізноманіття – «біологічне різноманіття» означає різноманітність живих організмів з усіх джерел, включаючи наземні, морські та інші водні екосистеми й екологічні комплекси, частиною яких вони є. Це поняття включає в себе різноманітність у межах виду, між видами й різноманіття екосистем. (Конвенція про охорону біологічного різноманіття, 1992 р.).

Відбудова інфраструктури – відновлення доріг, мостів, іригаційних систем та інших об'єктів, необхідних для функціонування сільських територій.

«Від лану до столу» – українська стратегія, спрямована на всебічне розв’язання проблем продовольчих систем, яку вже інтегрували до Спільної аграрної політики ЄС.

Відновлювані ресурси – природні ресурси, які можуть бути відновлені природними процесами (наприклад, сонячна енергія, вітер).

«Від ферми до виделки» – комплексний план, запущений Європейською комісією в 2020 році з метою створення більш сталої та здорової системи харчування в Європі.

Глобальний індекс продовольчої безпеки (англ. Global Food Security Index, GFSI) – оцінка продовольчої безпеки у країнах світу за допомогою індексу, розробленого організацією Economist Intelligence Unit за підтримки сільськогосподарської компанії Corteva Agriscience, який складається з чотирьох компонентів: економічна та фізична доступність продовольства, якість і безпечність, природні ресурси та стійкість.

Глобальні продовольчі кризи – ситуації, коли через війну, кліматичні зміни або економічну нестабільність значна частина населення стикається з нестачею продовольства.

Глобальні цілі сталого розвитку (ЦСР) – 17 цілей, встановлених ООН для забезпечення сталого розвитку світу до 2030 року, включаючи подолання голоду та зміни клімату.

Громади – група людей, об’єднаних спільністю становища, інтересів тощо.

Гуманітарна допомога – допомога, яка надається населенню в умовах кризових ситуацій, включаючи продукти харчування, медикаменти та технічну підтримку.

Ґрунт – природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості.

Державний земельний кадастр – єдина державна система земельно-кадастрових робіт, яка встановлює процедуру визнання факту виникнення чи припинення права власності на земельні ділянки і права користування ними та містить сукупність відомостей і документів про місце розташування та правовий режим цих ділянок, їх оцінку, класифікацію земель, кількісну та якісну характеристику, розподіл серед власників землі й землекористувачів.

Диверсифікація в сільському господарстві – важлива стратегія управління ризиками фермера для отримання додаткового доходу, що базується на дотриманні належних умов у межах або поза межами ферми.

Диверсифікація економіки сільських територій – розширення економічної бази за межі сільського господарства, включаючи туризм, ремесла тощо.

Дорадництво – продовження, провідник, що доносить знання безпосередньо до людей, які їх використовуватимуть на практиці; спрямовано на відродження сільського господарства та забезпечення його стабільними прибутками на основі підвищення рівня знань і практичних навичок, забезпечення найновішою інтегрованою інформацією із різних сфер, індивідуальними практичними порадами щодо формування нового господаря з новим типом економічного мислення, ринковою мотивацією та поведінкою.

Доступність продуктів харчування – рівень, на якому населення може дозволити собі необхідні продукти харчування за адекватними цінами.

Еко-інновації – відповідно до Європейської зеленої угоди трактуються як будь-які інновації, які сприяють розвитку більш екологічної та сталої економіки шляхом зменшення навантаження на навколишнє середовище, підвищення стійкості або більш ефективного використання природних ресурсів.

Екологічна безпека – захист природного середовища для забезпечення сталого існування людини та природи.

Екологічно чисте виробництво – методи виробництва, що мінімізують вплив на довкілля та сприяють сталому використанню ресурсів.

Економічна стійкість – здатність економіки зберігати стабільність і розвиватись у довгостроковій перспективі.

Експортно-імпортна діяльність – діяльність, відповідно до якої товари ввозяться на митну територію України або вивозяться з митної території України для вільного обігу без обмеження строку їх перебування на території України або, відповідно, без зобов'язання їх повернення на територію України та без встановлення умов їх використання за межами митної території України.

Екстенсивне фермерство – сільське господарство, яке використовує традиційні методи й вимагає менших витрат праці, інвестицій та зовнішніх джерел, таких як застосування концентрованих кормів, порівняно з інтенсивними агропромисловими методами ведення сільського господарства.

Євроінтеграція – процес зближення країн із Європейським Союзом, спрямований на гармонізацію законодавства, економічну інтеграцію та впровадження європейських стандартів; процес політичної, юридичної,

економічної (а в деяких випадках – соціальної та культурної) інтеграції європейських держав, у тому числі й частково розташованих в Європі.

Європейська зелена угода (The European Green Deal) – набір політичних ініціатив, запропонованих Європейською Комісією із загальною метою зробити Європейський континент кліматично нейтральним до 2050 року.

Європейська мережа сільського розвитку (ENRD) – платформа, яка підтримує сільські громади ЄС через обмін досвідом, інноваціями та кращими практиками.

Залучення громад – участь місцевих мешканців у прийнятті рішень щодо відновлення та розвитку їхніх територій.

Збалансований раціон – раціон, який містить оптимальну кількість необхідних живильних речовин, вітамінів і мінералів для підтримки здоров'я.

Збереження біорізноманіття – охорона різноманіття видів флори, фауни та екосистем.

Зелений курс ЄС (EU Green Deal) – стратегія ЄС, спрямована на досягнення кліматичної нейтральності до 2050 року шляхом екологічного перетворення економіки та сталого використання ресурсів.

Зелені технології – комплекс підходів, які стосуються безпечних для довкілля технологій обчислень та інформаційні технології.

Земельне право – це система юридичних норм, що регулюють суспільні відносини щодо раціонального використання й охорони земель, охорони прав землевласників і землекористувачів.

Земля – основне національне багатство, що перебуває під особливою охороною держави.

Інвестиції в сільське господарство – капіталовкладення у розвиток аграрної галузі для збільшення продуктивності та стійкості.

Інновації – ідея, новітній продукт у галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також в інших сферах наукової та соціальної діяльності, що ґрунтується на використанні досягнень науки й передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності.

Інтернет речей (IoT) у сільському господарстві – мережа речей, які підключені до мережі Інтернет, що дає змогу створити в теплицях відповідний мікроклімат для «примхливих» культур: керувати поливом, освітленням, вологістю повітря й температурою.

Кліматична адаптація після війни – розробка стратегій і впровадження заходів для пом'якшення наслідків змін клімату в умовах післявоєнної реконструкції.

Кліматично орієнтоване сільське господарство – підхід, який допомагає зорієнтувати дії, необхідні для перетворення та переорієнтації сільськогосподарських систем для ефективної підтримки розвитку й забезпечення продовольчої безпеки в умовах зміни клімату.

Кругова економіка – економічна модель, що передбачає повторне використання ресурсів для мінімізації відходів.

Ланцюг доданої вартості (value chain) – послідовність дій, які виконує виробник, щоб надати цінні товари та послуги кінцевому споживачу. Одним з основних принципів органічного виробництва є простежуваність усього процесу виробництва протягом ланцюга створення вартості – від поля до готового продукту.

Метод А-В-С-аналізу – назва є аббревіатурою, що складається з перших літер слів: **Advantage** (перевага), **Barrier** (перешкода), **Controversial** (спірне). Всі відомі чинники місцевого розвитку групуються за цими трьома критеріями.

Міжнародна технічна допомога – підтримка від міжнародних організацій у вигляді фінансування, експертної допомоги чи технологій.

Національна безпека – здатність країни своєчасно виявляти, запобігати й нейтралізувати реальні та потенційні загрози національним інтересам.

Орган іноземної сертифікації – підприємство, установа, організація чи їхній відокремлений підрозділ, що має право на проведення сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції відповідно до вимог законодавства іншого, ніж законодавство України, та внесений до Переліку органів іноземної сертифікації, ведення якого забезпечує Держпродспоживслужба.

Орган сертифікації – підприємство, установа, організація чи їхній відокремлений підрозділ, що має право на проведення сертифікації органічного виробництва та/або обігу органічної продукції і внесений до Реєстру органів сертифікації, ведення якого забезпечує Мінагрополітики.

Органічна продукція (англ. organic food) – продукція сільського господарства та харчової промисловості, виготовлена відповідно до затверджених правил (стандартів), які передбачають мінімізацію використання пестицидів, синтетичних мінеральних добрив, регуляторів росту, штучних харчових добавок, а також забороняють використання ГМО.

Органічне землеробство – спосіб виробництва сільськогосподарських продуктів без використання синтетичних добрив, пестицидів та генетично модифікованих організмів.

Органічний харчовий продукт – харчовий продукт, отриманий в результаті органічного виробництва. Органічні харчові продукти містять лише органічні інгредієнти сільськогосподарського походження, лише натуральні ароматизатори та смакові добавки й натуральні барвники, а умови утримання тварин в органічному виробництві наближені до природних.

Особисте селянське господарство – господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних або родинних відносинах і спільно проживають, із метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки та споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків і надання послуг із використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму.

Охорона земель – система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського й лісгосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель.

Партнерство – форма організації підприємницької діяльності, що ґрунтується на об'єднанні (зазвичай пайовому) майна різних власників.

Повоєнні виклики відновлення – проблеми, які виникають під час післявоєнного відновлення, такі як руйнування інфраструктури, міграція населення та відсутність інвестицій.

Принцип екологізації аграрного виробництва – розширене відтворення природних ресурсів шляхом удосконалення технології, організації матеріального виробництва, підвищення ефективності праці в екологічній сфері.

Програма розвитку сільських територій (RDP) – ініціатива ЄС, що фінансує проєкти, спрямовані на покращення якості життя в сільській місцевості.

Продовольча безпека – захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається в гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності; стан, за якого всі люди мають фізичний, соціальний та економічний доступ до достатньої кількості безпечних і поживних продуктів харчування для здорового життя.

Продукція, отримана з використанням ГМО – харчові продукти, отримані з генетично модифікованих організмів (рослин, тварин і мікроорганізмів). Згідно з українським законодавством продукти, що отримані за допомогою генетично модифікованих організмів, також вважаються генетично модифікованими.

Публічне управління та адміністрування (англ. public management and administration) – діяльність, яка пов'язана з вирішенням стратегічних завдань державних органів, підприємств, установ, організацій з урахуванням комплексу зовнішніх і внутрішніх чинників впливу і тенденцій розвитку в конкурентному середовищі, а також в певній галузі суспільного виробництва й держави в цілому.

Розвиток сільських територій – комплекс заходів, спрямованих на підвищення рівня життя, економічного добробуту та екологічної стійкості в сільських громадах.

Рослинництво органічне – органічне виробництво, пов'язане з вирощуванням культурних рослин, а також заготівлею об'єктів рослинного світу із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Сертифікація харчових продуктів (GlobalG.A.P., ISO) – система підтвердження відповідності харчових продуктів міжнародним стандартам безпеки та якості.

Синергія (грец. συνεργία – (грец. σύν) разом; (грец. ἔργον) той, що діє, дія) – сумарний ефект, який полягає в тому, що при взаємодії двох або більше чинників їхня дія суттєво переважає ефект кожного окремого компонента у вигляді простої їхньої суми.

Система «розумне село» (smart villages) – інформаційно-аналітична система, призначена для автоматизації діяльності об'єднаних територіальних громад.

Сільський туризм – вид туризму, що включає відвідування сільських місцевостей для відпочинку та ознайомлення з культурою.

Сільські території – просторова соціально-економічна система, яка сформована на території поза межами міста, характеризується взаємодією і взаємозалежністю таких її складових підсистем, як природничі, соціально-трудові, фінансово-інвестиційні, матеріально-технічні, екологічні тощо, та яка розвивається під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників.

Сільськогосподарська інфраструктура – об’єкти та системи, що забезпечують ефективне функціонування сільського господарства (дороги, зрошувальні системи, склади).

Сільськогосподарська продукція – відповідно до п.п. 14.1.234 п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (ПКУ) це продукція/товари, що підпадають під визначення груп 1-24 Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), якщо при цьому такі товари (продукція) вирощуються, відгодовуються, виловлюються, збираються, виготовляються, виробляються, переробляються безпосередньо виробником цих товарів (продукції), а також продукти обробки й переробки цих товарів (продукції), якщо вони були придбані або вироблені на власних або орендованих потужностях (площах) для продажу, переробки або внутрішньогосподарського споживання.

Сільськогосподарський кооператив – юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, які є виробниками сільськогосподарської продукції та добровільно об’єдналися на основі членства й на засадах самоврядування для провадження спільної господарської та іншої діяльності з метою задоволення економічних, соціальних та інших потреб.

Сільськогосподарські кооперативи – об’єднання фермерів для спільного використання ресурсів і розподілу прибутків.

Скорочення втрат продовольства – зменшення обсягу їжі, яка втрачається на етапах виробництва, переробки, зберігання і транспортування.

Соціальна інклюзія – інтеграція всіх членів суспільства, включаючи вразливі групи, у соціальні, економічні та політичні процеси.

Соціальні інновації в сільських громадах – нові підходи, які сприяють розвитку сільських територій, включаючи громадську участь та нові форми співпраці.

Соціально-економічний розвиток – категорія, що описує процес переходу від одного стану якісної визначеності економічної системи певного рівня організації до іншої, більш повної економічної якості, тобто до іншої економічної системи, що має нову міру, нову кількісну та якісну єдність.

Спільна аграрна політика ЄС (The Common Agricultural Policy of EU) (CAP) – система заходів, яка підтримує розвиток сільського господарства, гарантує стабільність продовольчих ринків і забезпечує справедливі доходи для фермерів у ЄС.

Сталий розвиток – розвиток, який задовольняє потреби сучасного покоління, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Сталий сільськогосподарський і сільський розвиток (СССР) – управління і збереження бази природних ресурсів, а також орієнтація технологічних та інституційних змін, із тим щоб забезпечити досягнення і постійне задоволення людських потреб нинішнього і прийдешніх поколінь.

Стратегія (дав.-гр. *στρατηγία*, *страта тегів* – мистецтво полководця) – загальний, недеталізований план, що охоплює довготривалий проміжок часу, спосіб досягнення важливої мети.

Стратегія біорізноманіття ЄС до 2030 р. (The EU's biodiversity strategy for 2030) – низка конкретних зобов'язань та дій щодо відновлення деградованих екосистем у ЄС до 2030 року та їх стійкого управління.

Тарифні квоти – дворівневий митний тариф, пов'язаний з кількістю товару, при якій задану кількість товарів може бути імпортовано за «пільговою» ставкою мита протягом певного періоду часу.

Тваринництво органічне – органічне виробництво, пов'язане з утриманням, розведенням (виробництвом) сільськогосподарських тварин (у тому числі птиці та комах) і продукції для отримання продукції тваринного походження.

Точне землеробство (Precision Farming) – єдина з найбільших інноваційних тенденцій в аграрному секторі, що базується на спостереженні, вимірюванні та реагуванні на зміни розвитку рослин, сівозміни на полях, а також зовнішніх чинників.

Традиційні методи ведення сільського господарства – історично розроблені методи ведення сільського господарства для використання на сталій основі конкретних місцевих умов, щоб забезпечити достатні й надійні врожаї на основі змішаних культур, які доповнюють одна одну.

Фермерське господарство – форма підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність та/або користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства.

Якість сільськогосподарської продукції – сукупність її властивостей, що характеризують міру спроможності даної продукції задовольняти потреби споживачів згідно з її цільовим призначенням, кількісний вираз однієї або кількох однорідних властивостей продукції, що задовольняють певні потреби споживачів стосовно до її цільового призначення й умов використання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Законодавчо-нормативні документи:

1. Агровигляд України 2024-2033. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/03/Agroviglyad-2024-2033.pdf>
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>
3. Методика розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади. Програма Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» (DOBRE). URL: <https://drive.google.com/file/d/1TCbzoccm7U0DNxM7z03Um-MGYhN3D6MJ/view>
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану : Закон України від 24 березня 2022 р. № 2145. URL: <https://surl.li/cytuxj>
5. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
6. Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції : Постанова Верховної Ради України від 29 липня 2022 р. № 2483-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2483-IX#Text>.
7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>.
8. Про прийняття за основу проєкту Закону України про продовольчу безпеку України : Постанова Верховної Ради України від 14.06.2011 р. № 3498-VIU. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3498-vi>
9. Про стан забезпечення продовольчої безпеки : Рішення РНБО, затверджене Указом Президента України від 9 жовтня 2023 р. № 681/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0038525-23#Text>
10. Про схвалення Стратегії продовольчої безпеки України на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації. URL: <https://minagro.gov.ua/npa/pro-skhvalennia-strategii-prodovolchoi-bezpeky-ukrainy>
11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
12. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>
13. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським

Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікована Законом України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

Основна:

1. Аграрне та земельне право України: сучасна парадигма і перспективи розвитку : колективна монографія / за ред. проф. А. П. Гетьмана та проф. Т. В. Курман. Харків : Юрайт, 2022. 576 с.

2. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України : монографія / О. М. Батигіна, В. М. Жушман, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. В. Ю. Уркевича, М. В. Шульги; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків : ФОП Шевченко С. О., 2013. 326 с.

3. Вплив війни на сільськогосподарські підприємства: результати загальнонаціонального опитування сільськогосподарських підприємств із земельними ділянками до 250 гектарів / UKRAINE Impact of the war on agricultural enterprises Findings of a nationwide survey of agricultural enterprises with land up to 250 hectares, January–February 2023 : Звіт Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), URL: <https://www.fao.org/3/cc5755en/cc5755en.pdf>

4. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон : ВД «Гельветика», 2019. 596 с.

5. Державні програми підтримки економіки у 2022 році. Інформаційна довідка : Проєкт USAID «Підвищення ефективності роботи і підзвітності органів місцевого самоврядування» («ГОВЕРЛА»). URL: hoverla.org.ua

6. Земельне право : підручник. 3-тє вид., доп. і перероб.; за ред. М. В. Шульги. Харків : Юрайт, 2023. 592 с.

7. Клименко І. В., Бугрій М. Г., Ус І. В. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України : аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2011. 19 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-07/agro_polytyka-f29c7.pdf

8. Кушнір С. О. Теоретико-методологічні засади інституційного забезпечення аграрного сектору України в контексті його інноваційного розвитку : монографія. Запоріжжя : ВД «Гельветика», 2019. 360 с.

9. Лазарєва О. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій : навчальний посібник. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 128 с.

10. Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні : монографія / А. П. Гетьман, І. В. Ігнатенко, В. М. Корнієнко та ін.; за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. Харків : Право, 2016. 360 с.

11. Рейманн М., Венгерська Н., Корнус О., Пацюк В., Холодок В., Паланг Х. Розвиток українських прифронтових громад і туристичного бізнесу в умовах війни та стратегії на майбутнє : аналітичний звіт за результатами міжнародного дослідницького проекту (кінц.) / за ред. М. Рейманна. Суми : Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2023. 123 с.

12. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. *Національна безпека і оборона*. 2022. № 1-2. URL: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

Додаткова:

1. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні : колективна монографія / відп. ред. : Т. Є. Харитонova, І. І. Каракаш. Одеса : ВД «Гельветика», 2018. 722 с.

2. Варшавська Н. Г. Спільна аграрна політика ЄС: генезис, основні цільові орієнтири для України. *Економіка і організація управління*. 2016. № 2(22). С. 215–222. URL : <https://jeou.donnu.edu.ua/issue/view/128>

3. Диверсифікація європейського сільського туризму через збалансованість та креативність : навчально-практичний посібник / за ред. А. В. Череп, Н. С. Венгерської. Запоріжжя : ВД «Гельветика», 2022. 272 с.

4. Духневич А. В. Правові проблеми реалізації Угоди про сільське господарство СОТ в Україні : монографія. Луцьк : «Вежа-Друк», 2016. 400 с.

5. Звіт про оцінку потреб після катастрофи на Каховській дамбі : Звіт Уряду України та ООН. URL: <https://ukraine.un.org/en/248860-post-disaster-needs-assessment-report-kakhovka-dam-disaster>

6. Зовнішня торгівля товарами. Підсумки I півріччя 2023 року. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/zovnishnya-torhivlya-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya-2023-roku>

7. Огляд збитків та втрат в АПК. Офіційний сайт Київська школа економіки. URL: <https://kse.ua/ua/oglyad-zbitkiv-ta-vtrat-v-apk/>

8. Петрецький І. І. Інфраструктурне забезпечення інноваційно-інвестиційних процесів розвитку сільських територій: зарубіжний досвід і напрями його імплементації. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. Вип. 2(60). С. 52–59. URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/266533>

9. Селіванова-Зеркаль І. О. Сільський розвиток Польщі: зміни 1990-х – 2000-х років : дис. канд. істор. наук : 07.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2016. 236 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Selivanova__Zerkal_Iryna/Silskyi_rozvytok_Polschi_z

miny_1990_-_kh_-_2000_-_kh_rokiv.pdf?

10. Сторонянська І. З., Залуцький І. Р., Патицька Х. О. Сільські території в Україні: практика ідентифікації та інструменти розвитку : науково-аналітична доповідь. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. Долишнього НАН України», 2021. 137 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»). URL: <https://ird.gov.ua/irdp/p20210038.pdf>

11. Федчишин Д. В. Реалізація та захист земельних прав в Україні: проблеми теорії та практики : монографія. Херсон : ВД «Гельветика», 2020. 418 с.

Інформаційні джерела:

1. Бізнес-план інструкція для початківців: <https://itstatti.in.ua/18-biznes/659-yak-pravilno-napisati-biznes-plan.html>

2. Інтерактивна мапа руйнувань агросектору України. URL: <https://map.agrirecovery.com.ua/#/map>

3. Офіційний сайт AgroPortal.ua. URL: <https://agroportal.ua/publishing/idei-dlya-biznesa>

4. Офіційний сайт Інституту економіки і прогнозування НАН України. URL: <http://www.ief.org.ua>

5. Офіційний сайт Київської школи економіки. URL: <https://kse.ua/ua>

6. Офіційний сайт Міжнародного центру перспективних досліджень. URL: <http://www.icps.kiev.ua>

7. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <https://minagro.gov.ua>

8. Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua>

9. Офіційний сайт Українського агентства фінансового розвитку. URL: <http://www.ufin.com.ua>

10. Офіційний сайт Української асоціації інвестиційного бізнесу: www.uaib.com.ua

11. Що таке продовольча безпека? URL: <https://stories.state.gov/what-is-food-security-uk/>

12. A long-term vision for the EU's rural areas: Council approves conclusions. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/20/a-long-term-vision-for-the-eu-s-rural-areas-council-approves-conclusions/>

13. Agricultural and Rural Inspiration Awards 2023. URL: https://eu-cap-network.ec.europa.eu/agricultural-and-rural-inspiration-awards-2023_en#paragraph-8729

14. Agricultural Knowledge and Innovation Systems (AKIS). URL: <https://modernakis.eu/about/>

15. Barabanova, Y. and Krzysztofowicz, M., Digital Transition: Long-term Implications for EU Farmers and Rural Communities, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2023, doi:10.2760/286916, JRC134571. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC134571>
16. D3.4 FORESIGHT PROSPECTS FOR THE FUTURE OF EU RURAL AREAS 30 June 2023. URL: https://rural-interfaces.eu/wp-content/uploads/2023/07/D3.4_Foresight-prospects-for-the-future-of-EU-rural-areas.pdf.
17. EU Organic Awards. Agriculture and rural development. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/farming/organic-farming/organic-action-plan/eu-organic-awards_en
18. Europa.eu. URL: <https://surl.li/vumizl>
19. European Innovation Partnership ‘Agricultural Productivity and Sustainability’. URL: <https://surl.li/gvwuhi>
20. European Organic Awards 2024. URL: <https://www.organicseurope.bio/get-involved/european-organic-awards/european-organic-awards-2024/>
21. Highlights of the Sollstedt Smart Village Strategy Germany. URL: https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/Sollstedt_Summary-Highlights-of-strategy.pdf
22. Organic farming and the Internet of Things (IoT): synergy or conflict? URL: <https://www.organicseurope.bio/news/organic-farming-and-the-internet-of-things-iot-synergy-or-conflict/>
23. Organic production and products. URL: <https://surl.li/okaqci>
24. Protecting and preserving the source of our food and helping our agricultural communities thrive. Corteva Agriscience. URL: <https://www.corteva.com/>
25. Smart Organic Agriculture and IoT. URL: <https://surl.li/fdciop>
26. The Global Food Security Index. URL: <https://surl.li/xyavso>
27. The Smart Rural 21 project. URL: <https://www.smartrural21.eu/villages/>
28. Virtsu Smart Village strategy. URL: https://www.smartrural21.eu/wp-content/uploads/9.-Kulno-Keskula_Virtsu-Estonia.pdf

НАУКОВО-НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

*Кушнір Світлана Олександрівна
Бондар Олександр Григорович
Батракова Тетяна Іванівна
Федчишин Дмитро
Володимирович Венгерська
Наталя Сергіївна
Луц Дмитро Миколайович*

**ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ
УКРАЇНИ ЯК ЗАПОРУКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ
БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ**

Науково-навчальний посібник

За загальною редакцією
доктора економічних наук, професора *С.О. Кушнір*

Підписано до друку 07.03.2025. Формат 60×90 1/8.
Друк офсетний. Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman.
Обл. вид. арк. 36,75. Умов. друк. арк. 34,18.
Тираж 100 прим. Замовлення № 070325

Запорізький національний університет
69600, Запорізька обл., м. Запоріжжя, вул. Університетська, 66

ТОВ ФОП Тараненко О.В.
69098, Запорізька обл., м. Запоріжжя, вул. Бочарова, буд. 8-А, кв.53
тел.: +38 (067) 613-34-73

ТОВ «Поліграф плюс»
03062, м. Київ, вул. Мрії, 8.
тел.: +38 (067) 466-14-42
e-mail: office@poligraph-plus.kiev.ua
www.poligraph-plus.kiev.ua

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
№ 5041 (серія ДК) від 26.01.2016 р.